

*PELON JA TOIVON KEINULAUDALLA*

Parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten kerrotut kokemukset väkivallasta, selviytymisestä, avun hakemisesta ja saamisesta sekä identiteetin etsinnästä

OIKARINEN MARJO  
Tampereen yliopisto  
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos  
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma  
Toukokuu 2008

OIKARINEN, MARJO: Pelon ja toivon keinulaudalla. Perheväkivaltaa kokeneiden naisten kerrotut kokemukset väkivallasta, selviytymisestä, avun hakemisesta ja saamisesta sekä identiteetin etsinnästä.

Pro gradu -tutkielma, 168 s., 11 liitettä

Sosiaalityö

Toukokuu 2008

---

Tutkielman aiheena on heteroseksuaalisessa parisuhteessa väkivaltaa kokeneiden naisten selviytyminen. Tavoitteena on lisätä tietoa parisuhdeväkivallasta väkivaltaa kokeneiden naisten kokemuksista käsin.

Tutkimuksessa tarkastellaan diskurssianalyttisestä, tarinallisesta ja feministisestä lähestymistavasta käsin sitä, miten parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset rakentavat kertomiensa selviytymistarinoiden kautta identiteettiään, toimijuuttaan, menneisyyttään ja tulevaisuuttaan nykyisyyden näkökulmasta käsin. Tutkimuksen muita taustateorioita ovat sosiaalinen konstruktionismi, kulttuurihistoriallinen toiminnan teoria ja tarinallista lähestymistapaa edustava narratiivinen minäpsykologia.

Tutkimus on empiirinen ja laadullinen. Tutkimusaineisto koostuu kymmenen 30-48 -vuotiaan parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen teemahaastattelusta. Tutkimuskysymykset ovat: a) miten parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset itse käsitteellistävät kokemaansa väkivaltaa, b) miten he merkityksellistävät itseään diskursiivisesti rakentaen samalla omaa minuuttaan, toimijuuttaan ja sukupuoltaan, c) miten he kuvaavat selviytymistään ja käyttämiään selviytymiskeinoja sekä d) minkälaista tukea he ovat kaivanneet, hakeneet ja saaneet. Tutkimuksessa on analysoitu kolmen naisen tarinat, jotka edustavat muita tarinoita kolmesta tulkintapisteestä käsin. Tutkimusmenetelmänä on juonirakenneanalyysi.

Tutkimus osoitti, että naisten omaksumat väkivaltakäsitykset vaikuttivat osaltaan siihen, mihin ja missä vaiheessa he apua parisuhteessaan hakivat. Parisuhteen alkuvaiheessa väkivallan käyttöön johtavina syinä pidettiin muun muassa miehen mustasukkaisuutta, kiiwasluonteisuutta tai alkoholin käyttöä. Väkivalta nähtiin tuolloin yhteisenä ja yhdessä käsiteltävänä ongelmana ja aluksi siitä pyrittiin selviämään pitkälle omin avuin. Kun väkivaltatilanteet toistuivat eivätkä entiset väkivaltaselitykset enää riittäneet, naiset alkoivat hakea apua ensisijaisesti miehelleen, mutta myös itselleen ja muulle perheelle. Perheessä vaihtelivat väkivallan kierteen mukaisesti hyvät ja huonot ajat, mutta naiset aktivoituivat avun hakemisessa varsinkin väkivaltatilanteiden jälkeen. Toivo ja usko parempaan kannattelivat heitä väkivaltaisessa suhteessa, mutta myöhemmässä vaiheessa väkivallan pahentuessa pelko sekä sitoi heitä suhteeseen että ajoi heitä pois suhteesta. Väkivallan jatkuessa edelleen väkivalta alettiin ymmärtää seuraukseksi miehen kontrollista ja alistamisen halusta, toisaalta väkivaltaa selitettiin myös keskinäisellä henkisellä valtataistelulla. Naiset kertoivat tehneensä erityyppisiä jo pitkään ennen lopullista eron hakemistaan. Huomatessaan etteivät miehet sitoudu hakemaan itselleen apua, naiset päätyivät lopulta hakemaan apua ensisijaisesti itselleen ja lapsille ja hakivat eroa yhtä poikkeusta lukuunottamatta.

Avun hakemisen paikkoja olivat terveyskeskus, turvakoti, poliisi, sosiaalitoimi (perheneuvola, lastensuojelu ja toimeentulotuki), lakiasiaintoimistot, yksityiset psykiatrit, mielenterveystoimisto,

nuorisoasema ja seurakunta. Apua oli haettu myös ystäviltä ja omaisilta, mutta yllättävän vähäisessä määrin. Sosiaalisen ympäristön asenteilla oli vaikutusta naisten avun hakemiseen. Apua koettiin saadun vaihtelevasti, ja naiset mielsivät joutuneensa selviytymään aika lailla yksikseen. Tosin heillä oli myös positiivisia kokemuksia avunsaannista. Yksikään nainen ei kokenut olevansa syyllinen miehen väkivallan käyttöön, vaikka miehet pyrkivät heitä siitä syyllistämään. Avun hakemisessaan naiset korostivat ennen kaikkea sitä, että heitä pitää kuunnella, uskoa ja heidän kokemansa väkivalta pitää tuomita. He odottivat lisäksi saavansa tietoa väkivallasta, konkreettisia neuvoja ja tukea vaikeassa elämäntilanteessa.

Näyttää siltä, että naisten selviytyminen on ennen kaikkea yksilöllinen vaihtelevasti etenevä eheytyminen prosessi, joka jatkuu läpi elämän, vaikka se voidaan esittää myös James Prochaskan ja Carlo DiClementen transteoreettisen muutosvaihemallin mukaisena muutosprosessina. Tutkimuksesta nousi esille jatkotutkimuksen mahdollisena aiheena sen selvittäminen, miten erovaiheessa olevia ja eronneita naisia voitaisiin tukea vielä väkivaltaisesta suhteesta irtautumisen jälkeenkin, koska tarvetta sille olisi. Kiinnostavaa olisi saada myös tutkimustietoa siitä, mitä on tapahtunut ja millä keinoin onnistuneeseen lopputulokseen on päädytty niissä parisuhteissa, joissa sekä fyysinen että henkinen väkivalta on saatu talttumaan ja pariskunta jatkaa mahdollisesti yhteistä elämäänsä.

Asiasanat: parisuhdeväkivalta, parisuhdeväkivaltaa kokenut nainen, selviytyminen, sisäinen tarina, kerrottu kokemus, avun hakeminen, avun saaminen.

# Sisällys

|   |     |
|---|-----|
| 1 JOHDANTO.....   | 1   |
| 1.1 Tutkimuksen lähtöasetelmat.....   | 1   |
| 1.2 Tutkimuksen eteneminen.....   | 6   |
| 2 TUTKIMUKSEN TAUSTATEORIAT.....  | 8   |
| 2.1 Tutkimuksen ajatustaustat .....   | 8   |
| 2.2 Identiteetti, diskurssi, toiminta ja sukupuoli sosiaalisessa vuorovaikutuksessa .....                 | 11  |
| 3 PARISUHDEVÄKIVALTA, PARISUHDEVÄKIVALLASTA SELVIYTYMINEN JA<br>VÄKIVALTA KOKENEEN NAISEN AUTTAMINEN..... | 21  |
| 3.1 Naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan määrittely sosiaalisesti ongelmaksi Suomessa.....             | 21  |
| 3.2 Selviytyminen ja elämänhallinta.....  | 30  |
| 3.3 Parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen toiminta ja selviytyminen.....                                    | 36  |
| 3.4 Parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen avun hakeminen ja ammatillinen sosiaalityö .....                  | 46  |
| 4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....  | 56  |
| 4.1 Haastateltavien löytäminen .....  | 56  |
| 4.2 Haastattelujen toteuttaminen.....   | 59  |
| 4.3 Aineiston analyysi .....  | 62  |
| 4.4 Eettiset kysymykset tutkimuksen eri vaiheissa .....   | 67  |
| 5 SELVIYTYMINEN TARINOINA.....  | 73  |
| 5.1 Alustus tarinoille.....   | 74  |
| 5.2 "Ei annettais niin helposti periksi".....   | 77  |
| 5.3 "Poteron kaivamista" .....  | 89  |
| 5.4 "Myrskyn jälkeinen hiljainen hetki" .....   | 100 |
| 6 TARINOIDEN ANALYYSI.....  | 114 |
| 6.1 Kulttuurinen mallitarina ja juonelliset käännteet.....  | 114 |
| 6.2 Sitkeän sinnittelijän tarina (Kirsi) .....  | 117 |
| 6.3 Irtipyristelevän kamppailijan tarina (Anneli).....  | 124 |
| 6.4 Uutta polkua askeltavan tarina (Sirkku).....  | 131 |
| 6.5 Tarinoiden yhteenveto.....  | 138 |
| 7 POHDINTA.....   | 146 |
| LÄHTEET.....  | 150 |
| LIITTEET.....   | 169 |

# 1 JOHDANTO

Tarkoitukseni on tuoda esille tämän pro gradu -tutkielman kautta naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa väkivaltaa kokeneiden naisten kertomana ja heidän kokemuksistaan käsin. Tutkimusaiheeni on parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten selviytyminen ja selvitän tutkimuksessani heteroseksuaalisessa parisuhteessa väkivaltaa kokeneiden naisten haastattelujen pohjalta sitä: *a) miten parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset itse käsitteellistävät kokemaansa väkivaltaa, b) miten he merkityksellistävät itseään diskursiivisesti rakentaen samalla omaa minuuttaan, toimijuuttaan ja sukupuoltaan, c) miten he kuvaavat selviytymistään ja käyttämiään selviytymiskeinoja sekä d) minkälaista tukea he ovat kaivanneet, hakeneet ja saaneet.* Tavoitteenani on perinteisen naistutkimuksen tapaan tuoda esille naisten ääni tai ehkä ennemminkin ääniä. Diskurssianalyttisestä ja tarinallisesta lähestymistavasta tarkastellen mielenkiintoni kohdistuu nimenomaan niihin resursseihin ja keinoihin, joilla he rakentavat identiteettiään, toimijuuttaan, menneisyyttään ja tulevaisuuttaan nykyisyyden näkökulmasta käsin.

Paneudun tässä tutkielmassa naisiin kohdistuvaan parisuhdeväkivaltaan paitsi yksittäisellä kokija- ja toimijatasolla myös laajemmin *kulttuurisella ja sosiaalisella tasolla*. Pohdin sitä, minkälaisia tulkintoja parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten toiminnasta on viime vuosikymmenien kuluessa esitetty, minkälaisia toimijuuksia heille on tarjottu ja sallittu, ja miten nämä tulkinnat heijastuvat mahdollisesti naisten kertomissa tarinoissa sekä ammatillisessa sosiaalityössä. Yritän löytää perheväkivaltanäkökulman ja sukupuolen huomioonottavan näkökulman tarjoamien mahdollisuuksien ohella myös niiden asettamia rajoituksia väkivallan tunnistamiselle, tunnustamiselle ja lopettamiselle.

## 1.1 Tutkimuksen lähtöasetelmat

Kiinnostuin väkivaltateemasta mahdollisena tutkimuskohteena alunperin ollessani sosiaalityön syventäviin opintoihin liittyvässä työharjoittelussa sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvovaltuutetun toimistossa kesällä 1993. Tutustuessani tuolloin tarkemmin kotimaiseen ja kansainväliseen väkivaltatutkimukseen minua alkoi kiinnostaa parisuhdeväkivallan tutkimus erityisesti väkivallan kohteena olevan naisen näkökulmasta. Oma subjektiivinen tuntemukseni oli noihin aikoihin se, että nainen väkivallan kokijana ja kohteena oli jäämässä Suomessa konkreettisen

avun ja tutkimuksen kohteena aiempaa vähemmälle huomiolle yleisen mielenkiinnon suuntautuessa väkivaltaa käyttäneiden miesten auttamiseen.

Väkivaltaisten miesten auttamiseksi oli juuri tuolloin käynnistynyt tai käynnistymässä muutamia yksittäisiä projekteja lähinnä järjestöjen ja yhdistysten aloitteesta, kuten Naisten Apu Espoossa ry:n käynnistämänä (ja myöhemmin Miessakit ry:n jatkamana) Lyömätön Linja -projekti, Sexpo ry:n projekti seksuaalirikoksista tuomituille miehille ja Ensi- ja turvakotien liiton valtakunnallinen Jussi-projekti. Toiminta-ajatuksena miehille suunnatuissa palveluissa oli ja on edelleenkin, että auttamalla väkivallantekijää pystytään auttamaan myös väkivallan kohteena olevia, ja väkivallan kierre on näin mahdollista katkaista. (Ks. mm. Rautava & Perttu 2001). Koska väkivaltaisille miehille suunnatut palvelut olivat siihen mennessä lähes täysin puuttuneet, heidän auttamiseensa tähtäävät projektit herättivät tuolloin julkisuudessakin huomiota. Väkivallan uhreille, lähinnä naisille ja lapsille, oli jo olemassa – vaikkakaan ei riittävästi – auttavia tahoja kuten turvakoteja ja keskusteluryhmiä.

Minulle ehdotettiin noihin aikoihin useaan otteeseen väkivaltaisten miesten tutkimista, koska väkivaltaa kokeneista naisista katsottiin olevan jo jonkin verran tutkimustietoa, jota sen sijaan miehistä väkivallan tekijöinä ei juurikaan ollut. Mielestäni kaikkien parisuhdeväkivallan osapuolten tutkiminen ja huomioiminen on tarpeen, mutta koin itse tällä kertaa läheisemmäksi tutkimuksen teon nimenomaan parisuhdeväkivallan kohteena olleiden naisten kokemusten pohjalta. Käytännössä se johtui paljolti siitä, että olin ehtinyt jo perehtyä jonkin verran naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvään kansainväliseen tutkimukseen ja saanut innoitusta tutkimusaiheeseen muun muassa Lee Ann Hoffin (1990) *Battered women as survivors*, Liz Kellyn (1988) *Surviving sexual violence*, Diana Russelin (1990) *Rape in marriage* ja Angela Brownen (1987) *Battered women kill* -teoksista.

Aloitellessani tutkielmani tekoa vuodenvaihteessa 1993-1994 törmäsin kuitenkin välittömästi kotimaisen tieteellisen parisuhdeväkivaltatutkimuksen puutteeseen. Käytännössä aika lailla ainoina kotimaisina naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvinä tutkimuksina ja selvityksinä nousivat noihin aikoihin esiin Sirkka Germainin ym. (1978) koostama yli sadan naisen kirjoituksiin pohjautuva *Väkivalta avioliitossa*, Teuvo Peltoniemen (1984) *Perheväkivalta*, Hannele Varsan (1993) *Sukupuolinen häirintä ja ahdistelu työelämässä: näkymättömälle nimi* ja Sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvoasiain neuvottelukunnan väkivaltajaoston *Naisiin kohdistuva väkivalta* -työraportti (Kiviaho 1991) ja *Naisiin kohdistuva väkivalta* -mietintö (1991), Reet Nurmen ja Reetta Helanderin (1993) toimittama *Väkivalta ei tunne rajoja: maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta Suomessa* sekä muutamia pro gradu -tutkielmia, kuten Marjo Liukkosen (1992) *Tappava*

*rakkaus ja Maarit Sulavuoren (1992) Piinapenkki: naisnäkökulma raiskausten oikeusprosessikäsitteeseen.*

Väkivallan tutkimuksessa Suomi onkin ollut pitkään kansainvälistä tutkimusta ja keskustelua jäljessä ja kotimaisen väkivaltatutkimuksen on katsottu olleen pitkälti eri organisaatioiden aloitteesta syntyneitä selvitysluontoista tutkimusta. Suvi Ronkainen (1998) toteaa suomalaisesta väkivaltatutkimuksesta tekemässään selvityksessä, että väkivaltaa käsittelevät tieteelliset tutkimukset painottuivat pitkään psykologiseen ja biologiseen aggressiotutkimukseen, oikeuspsykiatriseen sekä kriminologiseen tutkimukseen. 1980- ja 1990-luvuilla tehdyt lähisuhdeväkivaltaa käsittelevät tutkimukset olivat lähinnä turvakotien toimintaan ja erilaisten terapiakeskustelujen periaatteisiin ja toimintatapoihin kohdistunutta tutkimusta, viranomaiskäytäntöihin ja yhteistyöhön liittyviä selvityksiä sekä yksittäisiä opinnäytteitä. Nimenomaan väkivallan, sukupuolen, sukupuolijärjestelmän ja seksuaalisuuden välisiä yhteyksiä käsittelevä ja selvittävä tutkimus oli meillä Suomessa aina 1990-luvun loppupuolelle asti melko vähäistä. (Emt., 10-12.)

Varsinkin tutkimuksen teon alkuvaiheessa sain kuulla useaan otteeseen ihmetteleviä kysymyksiä siitä, miksi olen valinnut näin vaikean aiheen tutkielmaa varten sekä päivittelyjä muun muassa siitä, miksei väkivaltaa kokenut nainen lähde pois väkivaltaisesta suhteesta ja miksi hän antaa hakata itsensä hengiltä. Ei ollut kovin harvinaista kuulla sellaisia tokaisuja kuin: "kyllä naisessakin on vikaa, kun ei lähde sellaisesta suhteesta"; "se viina se teettää vaikka mitä"; hakkaavathan naisetkin lapsia ja miehiä"; "se nainen kerjasi kyllä itse turpaansa". Huolimatta epävarmuuden tunteesta, jota koin miettiessäni tutkielman tekoa aiheesta, jota ei ollut Suomessa tuolloin paljonkaan tutkittu, aloitin lopulta pro gradu -työni tekemisen vuoden 1993 lopulla. Onnistuin saamaan kontaktin parisuhdeväkivaltaa kokeneisiin naisiin Naisten Apu Espoossa ry:n ylläpitämän Espoon turvakodin kautta. Tein teemahaastattelut kymmenen parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen kanssa helmimaaliskuussa 1994 ja litteroin ne kokonaisuudessaan yksi toisensa jälkeen kasettinauhoilta tekstitiedostoiksi loppukevään 1994 kuluessa. Tässä vaiheessa tutkimuksen tekoni kuitenkin - hieman yllättäen myös itselleni - taukosi aloittaessani kokopäivätyön kunnan sosiaalityöntekijänä ja liityin näin opinnoissani "välivuotta" viettämään jääneiden opiskelijoiden joukkoon. En tuolloin kuitenkaan arvannut, että seuraavan kerran tulen paneutumaan lopputyöni tekoon toden teolla vasta 2000-luvun puolella yliopiston tutkintouudistuksen painaessa päälle ja asettamaan siihen saakka muun muassa perheen ja työssäkäynnin elämässäni etusijalle yliopisto-opintojen loppuun suorittamiseen nähden.

Jatkaessani nyt 2000-luvulla jo 14 vuotta aiemmin aloittamaani pro gradu -tutkielmani tekoa olen huomannut, että tutkielmani aihe on edelleen ajankohtainen niin hyvässä kuin pahassakin. Monet *lainsäädäntöön* liittyvät asiat ovat edenneet Suomessa ilahduttavasti positiiviseen suuntaan parisuhdeväkivallan osalta, ja siinä on tapahtunut reilun vuosikymmenen aikana useita rikoksen uhrin asemaa parantaneita uudistuksia: avioliitossa tehty raiskaus kriminalisoitiin kesäkuussa 1994; parisuhdeväkivallasta tuli virallisen syytteen alainen rikos pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn osalta syyskuussa 1995 ja yleisen syyteharkinnan alainen myös lievän pahoinpitelyn osalta lokakuussa 2004; lokakuussa 1997 voimaan tullut laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa on antanut rikoksen uhrille mahdollisuuden saada maksuton oikeusavustaja ja tukihenkilö oikeuskäsittelyä varten; ja tammikuussa 1999 annettua lakia lähestymiskiellosta on täydennetty tammikuulla 2005 niin sanotulla perheen sisäisellä lähestymiskiellolla.

Myös *uusien auttamistyön toimintamuotoja* on saatu käynnistettyä niin väkivaltaa kokeneille naisille kuin väkivaltaa tekeville miehillekin, kuten muun muassa: Raiskauskriisikeskus Tukinainen (1993), Lyömätön Linja (1993), Rikosuhripäivystys (1995), valtakunnallinen tukijärjestö Suomen Delfins ry. seksuaalisen hyväksikäytön uhreille (1997), maahanmuuttajanaisten Monika-Naiset liitto ry. (1999) ja Voimavarakeskus Monika (2001), Naisten Linja (2002), Miesten keskus (2003), Miesten Linja maahanmuuttajamiehille (2005), Ensi- ja turvakotien liiton Nettiturvakoti (2000) sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Amoral -kunniaväkivaltahanke (2007). Naisiin kohdistuvan väkivallan tiimoilta on lisäksi käynnistetty useita niin paikallisia kuin valtakunnallisiakin projekteja ja kampanjoita, kuten muun muassa Stakesin *Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti* (1998-2002), valtakunnallinen *ANSA eli Apua Naisille SAiraaloissa* -projekti (1993-1998), Ensi- ja turvakotien liiton *Kriisistä selviytymiseen* -projekti (1998-2001) ja maahanmuuttaja-asiakkaiden jälkihuollon kehittämishanke *Mixeri-* hanke (2000-2002) sekä valtakunnalliset *Yksikin lyönti on liikaa* (2002) ja Suomen Amnesty Internationalin *Joku raja!* -kampanjat (2004) sekä viimeisimpänä Väestöliiton ym. Kotirauhaa -kampanja (2007).

Myös kotimainen *naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimus* on lisääntynyt viime vuosikymmenen aikana ja erilaisia väkivaltaan liittyviä tutkimushankkeita on käynnistetty, kuten Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön ja Stakesin yhteistyönä toteuttama *Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke* (1998-2002), Suomen Akatemian rahoittamat *Valta, väkivalta ja sukupuoli* - tutkimushanke (2000-2003) ja *Valta Suomessa* -tutkimusohjelma (2007-2010). Joulukuussa 2005 perustettiin *Väkivaltatutkijat -verkosto* sukupuolistuneen väkivallan tutkijoille sekä lopputyötä aiheesta valmisteleville opiskelijoille. Vuonna 1998 julkaistiin ensimmäinen



varsinainen naisten kokemaa väkivaltaa Suomessa tilastollisesti kartoittava naisuhritutkimus *Usko, toivo, hakkaus* (Heiskanen & Piispa 1998) ja vuonna 2006 toinen naisuhritutkimus *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005* (Piispa ym. 2006). Suvi Ronkaisen (1998, 11-12) mukaan sukupuolistuneen väkivallan tieteellinen haltuunotto ja käsitteellistäminen käynnistyi Suomessa toden teolla 1990-luvun puolivälistä alkaen.

Heteroseksuaalisessa parisuhteessa väkivaltaa kokeneen naisen selviytymistä ja siihen liittyvää ammatillista auttamistyötä ovat tarkastelleet väitöskirjoissaan muun muassa Leo Nyqvist (2001) *Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos*, Marita Husso (2003) *Parisuhdeväkivalta - Lyötyjen aika ja tila*, Auli Ojuri (2004) *Väkivalta naisen elämän varjona - tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäkulusta ja selviytymisestä*, Terhi Laine (2005) *Turvakotityön käytännöt: asiantuntijuus ja sukupuolen merkitykset*, Suvi Keskinen (2005) *Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt* sekä Aune Flinck (2006) *Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana. Rikottu lemменmarja*. Lisensiaatin työssään parisuhdeväkivaltaan ja selviytymiseen liittyvää aihepiiriä on tarkastellut muun muassa Raija Lindqvist (2005) *Perussosiaalityö ja parisuhdeväkivalta. Eteläsavolaisten sosiaalityöntekijöiden haastattelututkimus* ja pro gradu -tutkielmissaan Suvi Keskinen (1996) *Väkivaltainen avioliitto naisten omaelämäkerroissa*, Janette Vuonnala (2000) *Entinen rakkaani – niin suuri, viisas ja väkevä. Väkivaltaisen parisuhteen valtdynamiikka ja ammattiauttaja naisten omaelämäkerroissa*, Essi Julin (2005) *Alaston tarina: auttaminen parisuhdeväkivallan kohteiden kokemana* sekä Kirsi Nurme (2007) *Lähisuhdeväkivalta ydinkysymyksenä. Tutkimus perussosiaalityössä kohdattavasta lähisuhdeväkivallasta*. Kaikki edellä mainitut tutkimukset ovat olleet muun muassa apuna omaa tutkielmaani tehdessäni.

Vuosien kuluessa on ilmestynyt lisäksi useita uusia parisuhdeväkivaltaan liittyviä *selvityksiä, opaskirjoja ja raportteja* (Ewalds ym. 2005; Flinck & Iivari 2004; Hartikainen & El-Radhi 2003; Huhtalo ym. 2003; Kaukonen ym. 2003; Kiviäho ym. 1998; Kjällman 2002; Kjällman ym. 1996; Koski 1999; Lehtonen & Perttu 1999; Pehkonen 2003; Perttu 1999a, 1999b, 2004; Perttu & Ahti 1999; Perttu & Söderholm 1998; Perttu ym. 1999; Rautava & Perttu 2001 & 2002; Ropponen 1999). Myös suomalainen *miesliike ja kriittinen miestutkimus* on alkanut ottaa aktiivisemmin kantaa väkivallan ongelmaan 1990-luvun puolivälistä alkaen (Grönfors 1994 & 1999; Jokinen Arto 1999 & 2000; Jolkkonen & Varjonen 2002; Lehtonen J. 2003; Lehtonen M. 1995; Sipilä & Tiihonen 1994; Törrönen 1996).

Huolimatta edellä mainituista positiivisista muutoksista minusta tuntui tutkielman tekoa jälleen jatkaessani yhä siltä, että tilaa ja tarvetta tutkimukselle parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten näkökulmasta on edelleen olemassa. Parisuhdeväkivaltaan näyttää liittyvän vieläkin puhumattomuuden ja puuttumattomuuden kulttuuri, vaikka kynnyks esimerkiksi avun hakemiseen näyttääkin olevan madaltumaan päin. Vuoden 1997 naisuhritutkimukseen verrattuna avunhakijoiden määrä kasvoi 26 %:sta 31 %:iin vuoteen 2005 mennessä, mutta suurin osa väkivaltaa kokeneista naisista ei edelleenkään hae apua yhteiskunnan tarjoamista tukipalveluista. Myös auttamistyön ammattilaiset saattavat kokea parisuhdeväkivallan edelleen yksityisasiaksi, ja siihen puututaan käytännössä usein vasta sitten, kun asiakas on itse tehnyt ensin aloitteen. (Kääriäinen 2006, 109-121.) Olen samaa mieltä kuin Leo Nyqvist (2001, 9) siitä, että väkivaltatyön kehittämispyrkimykset ovat lähteneet melko yksipuolisesti intervention ja sen toteuttajien näkökulmasta ja vähemmän on kiinnitetty huomiota siihen, miten asiakkaat itse näkevät ongelmansa ja kokevat toteutuneet auttamistoimenpiteet. Tietoa ja aktiivista keskustelua väkivaltaan liittyvistä asioista tarvitaan edelleen.

Kunnan aikuisten palveluissa sosiaalityöntekijänä työtä tekevänä väkivaltateema kuuluu myös oman työni arkeen. Olen vuosien kuluessa havainnut, että parisuhdeväkivaltaa löytyy monen asiakkaan taustalta myös omassa asiakaskunnassani. Olen perehtynyt käytännössä sosiaalityöntekijänä toimiessani naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyviin asioihin monesta näkökulmasta ja seurannut reilun puolentoista vuosikymmenen ajan suhtautumista väkivallan ongelmaan niin asiakkaitteni, työni, kotimaisen ja kansainvälisen lehtikirjoittelun, väkivaltatutkimuksen kuin koulutustenkin kautta.

Koen, että minulla on myös eettinen velvoite tuoda minulle tutkimustani varten kerrotut kokemukset esille, sillä kaikki haastatteleman naiset toivoivat kertomustensa auttavan muita naisia väkivaltaongelman kukistamisessa.

## 1.2 Tutkimuksen eteneminen

Johdannon jälkeen käyn luvussa kaksi aluksi läpi koko teoreettisen ajatuspohjani tälle tutkimukselle. Tämän jälkeen tarkastelen tarkemmin sosiaalista konstruktionismia ja määrittelen pääpiirteissään identiteetin, diskurssin, toiminnan ja sukupuolen käsitteet. Näen edellä mainittujen käsitteiden selvittämisen olevan tarpeen paitsi tutkimuksen taustojen, lähtökohtien ja tavoitteiden,

myös haastatteluaineiston tulkinnan kannalta. Tämän jälkeen paneudun luvun lopulla tarinallisuuteen eli tarkastelen sitä, miten kieltä ja tarinan kerrontaa käytetään elämän jäsentämiseen.

Luvussa kolme tarkastelen aluksi naisiin kohdistuneen parisuhdeväkivallan käsitteellistämistä ja kulttuurista tuottamista Suomessa parin viime vuosikymmenen aikana. Tarkastelemalla perinteistä perheväkivaltakäsitystä kriittisesti feministisestä näkökulmasta käsin pyrin saamaan esille väkivaltadiskurssien keskeistä sisältöä ja niiden mahdollisia vaikutuksia naisiin kohdistuvan väkivallan käsitteellistämiseen ja sen seurauksiin. Tämän jälkeen selvitän pääpiirteissään selviytymisen ja elämänhallinnan käsitteet ja perehdyn tarkemmin eri konteksteissa väkivaltaa kokeneen naisen toiminnasta ja selviytymisestä esitettyihin käsityksiin ja tutkimuksiin. Tarkastelen lisäksi parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten avun hakemista ja ammatillisena sosiaalityönä tehtyä väkivaltatyötä.

Tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen esittelyn jälkeen esittelen luvussa neljä tutkimusaineistoni ja käyttämäni tutkimusmenetelmän sekä pohdin tutkimusetiikkaan liittyviä kysymyksiä.

Luvussa viisi kuvailen empiiristä aineistoani kolmen eri tulkintapisteestä koostetun tarinan kautta. Esittelen Kirsin, Annelin ja Sirkun tarinat pääpiirteissään. Käytän tietoisesti paljon haastatteluotteita, jotta naisten tarinan kerronta tulisi esille. Olen hahmotellut ja jaotellut edellä mainitut tulkintapisteet kaikkien tarinoiden pohjalta ja edellä mainitut kolmen naisen tarinat edustavat tässä tutkimuksessa oman tarinaryhmänsä tarinoita.

Luvussa kuusi käyn aluksi yhteenvedonomaisesti ja alustuksenomaisesti läpi koko aineistostani löytyviä faktatietoja naisten kokemasta väkivallasta ja avun hakemisesta. Sen jälkeen analysoin edellä mainitsemani tarinat. Selvitän sitä, miten kolme naista kolmesta eri tulkintapisteestä käsin (*edelleen parisuhteessa; irrottautumassa väkivaltaisesta parisuhteesta; jo irrottautunut väkivaltaisesta parisuhteesta*) näyttävät merkityksellistävän väkivaltaa omassa elämässään, miten ja mitä he kertovat väkivallasta selviytymisestään ja itsestään toimijana. Luvun lopulla pohdin muutoksen mahdollisuuksia.

Tutkielman viimeinen eli seitsemäs luku sisältää lopuksi tiivistetyn yhteenvedon ja pohdinnan johtopäätöksineen sekä jatkoehdotuksineen liittyen edellisissä luvuissa käsittelemiini asioihin.

## 2 TUTKIMUKSEN TAUSTATEORIAT

Käyn tässä luvussa tarkemmin läpi pro gradu -tutkielmani teoreettista taustaa eli selvitän sitä, mistä näkökulmasta, ajatuspohjasta ja ihmiskäsityksestä käsin tutkin tässä tutkimuksessa parisuhdeväkivaltaa ja väkivaltaa kokeneiden naisen kertomuksia. Tieto tutkimuksen ja teorioiden taustalla vaikuttavista tutkijan valitsemista juurimetaforista on tärkeää, sillä se laajentaa samalla kuvaa tutkimuksen taustoista, lähtökohdista ja tavoitteista (ks. mm. Saarenheimo 1997, 67). Käyn aluksi läpi kaikki tutkimukseni taustalla vaikuttavat teorit, tämän jälkeen esittelen sosiaalisen konstruktionismin pääpiirteissään ja luvun lopuksi pohdin tarinallisuutta.

### 2.1 Tutkimuksen ajatustaustat

Tavoitteenani on antaa tämän tutkielman välityksellä kymmenelle naiselle mahdollisuus kertoa elämästään ja selviytymisestään väkivaltaisessa parisuhteessa ja lisätä näin tietoutta parisuhdeväkivallasta nimenomaan väkivaltaa kokeneiden naisten kokemuksista käsin.

Yksiselitteisenä ja vakaana lähtökohtana parisuhdeväkivallan tarkastelulle tässä tutkimuksessa on, että väkivallan tekijä on vastuussa käyttämästään väkivallasta: mikään ei oikeuta toisen lyömistä parisuhteessa. Väkivaltaan turvautuminen on toisen henkilön fyysistä ja psyykkistä koskemattomuutta loukkaava yleisen syytteen alainen rikos eikä sitä voida poisselittää tai puolustella esimerkiksi psykiatrisella häiriöllä, ihmissuhdeongelmilla tai päihteiden käytöllä. Ymmärrän tässä tutkielmassa fyysisen ja henkisen väkivallan ohella väkivaltana myös uhrin tuntemukset ja kokemukset väkivallan uhkasta, vaikei konkreettista fyysistä väkivallantekoa olisikaan tapahtunut. Yhdistävänä tekijänä yksittäisiin henkilöihin ja ryhmiin kohdistuvassa väkivallassa voidaan pitää vallan käsitettä: väkivalta voidaan määritellä pyrkimykseksi vallan käyttöön toista ihmistä tai ihmisryhmää kohtaan ja väkivallan käytön tavoitteena on aina toisen ihmisen tai ryhmän alistaminen, kontrollointi ja hyväksikäyttö (Grönfors 1994). Parisuhdeväkivalta voi olla fyysistä, henkistä, seksuaalista, taloudellista, uskonnollista väkivaltaa tai sillä uhkailua. Sitä esiintyy kaikissa sosiaaliluokissa ja kulttuureissa. (Ewalds ym. 2005; Koski 1999; Perttu & Söderholm 1998.)

Tutkielmani yleisenä taustateorianana toimii laaja ja osin vaikeastikin määriteltävissä oleva *sosiaalinen konstruktionismi*, joka korostaa yhteisön ja kulttuurin voimakasta osuutta todellisuuden

luomisessa. Todellisuuden nähdään rakentuvan yksilöiden konstruktioiden kautta; ihmiset sekä tuottavat itselleen ja toiminnalleen merkityksiä että "kuluttavat" niitä kielen välityksellä vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa (Hurme 1992, 468). Teksteillä, puheilla ja kirjoituksilla katsotaan olevan aina oma kontekstinsä; ne ovat historiallisia ja tilanteisia, jossakin ajassa ja paikassa syntyneitä sekä toiminnallisesti suuntautuvia.

Sosiaalisen konstruktionismin ottamisesta tutkielmani taustalla vaikuttavaksi teoriasuuntaukseksi seuraa mielestäni johdonmukaisesti sitoutuminen *kulttuurihistorialliseen toiminnan teoriaan*, jolle on ominaista käsitys ihmisestä toimivana subjektina ja aktiivisena kollektiivisten toimintajärjestelmien (kuten esimerkiksi perhe, ammatti, työ ja opiskelu) muovaajana (mm. Engeström 1995, 11; Tynjälä 1999, 49). Useimmissa sosiaalisen konstruktionismin suuntauksissa yksilön nähdään olevan aktiivinen toimija. Eroavaisuuksia ilmenee kuitenkin suuntausten välillä suhteessa siihen, missä määrin yhteiskunnan normien ja merkitystulkintojen katsotaan vaikuttavan yksilön toimintaan ja kuka tai ketkä nähdään keskeisenä toimijana: yksilö, ryhmä vai yhteisö. (Hänninen 1999, 26-27; Tynjälä 1999, 22-38.) Tiukimmat konstruktionistit näkevät yksilön lähes täysin diskurssin tuotoksena, toiset taas ajattelevat, että yksilö luo ja muokkaa diskursseja rakentuen reflektion kautta esimerkiksi hyväksymällä tai torjumalla hänelle tarjottuja subjektipositioita (Burr 2004; Hyvärinen 1998). Kallistun itse tässä tutkielmassani jälkimmäisen väljemmän ajattelutavan kannalle: näen parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset aktiivisina toimijoina, jotka pyrkivät määrittelemään kokemaansa väkivaltaa reflektion kautta erilaisissa sosiaalisissa ja kulttuurisissa konteksteissa.

Tutkielmani lähtökohdat ja ajatustaustat heijastuvat sosiaalis-konstruktionistisen ja toiminnan teoreettisen lähestymistavan lisäksi *feministisenä tutkimusotteena*. Näen naisiin kohdistuvan väkivallan sukupuolistuneena ja seksuaalisoituneena väkivaltana, joka juontaa juurensa sukupuolten eriarvoisuudesta. Sukupuolta ja seksuaalisuutta ei mielestäni voida jättää huomioimatta yksilön elämää kokonaisvaltaisesti tarkasteltaessa, varsinkaan, kun tarkastelun kohteena on naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta; onhan väkivaltainen käyttäytyminen jo tilastojenkin valossa erityisesti miehille ominaista (Piispa 2006). Naisiin kohdistuva väkivalta eri ilmenemismuodoissaan on laaja yhteiskunnallinen ongelma, johon on puututtava: Yhdistyneiden Kansakuntien määritelmän mukaan naisiin kohdistuvan väkivallan katsotaan loukkaavan naisten perusihmisoikeuksia ja sen nähdään olevan seurausta yhteiskunnassa vallitsevasta sukupuolten eriarvoisuudesta ja naisten syrjinnästä (ks. mm. Pekingistä Suomeen ... 1997; Naisiin kohdistuva väkivalta -mietintö 1991).

Erotan naistutkimuksen ja feministisen tutkimuksen toisistaan Anneli Anttosen (1997, 12-13; 74-75) määritelmän mukaisesti, joka näkee naistutkimuksen maltillisempänä, naisnäkökulmaiset tutkimussuuntaukset yhdistävänä kattokäsitteenä. Sen sijaan feministinen tutkimus voidaan nähdä poliittisempänä, ja sen kritisoinnin kohteena on nimenomaan androsentrismi eli mieskeskeisyys. Tavoitteena on yleisesti androsentrismiin horjuttaminen, naisten tietoisuuden lisääminen ja heidän asemansa parantaminen, mutta myös laajemmin maailman muuttaminen kaikille paremmaksi paikaksi elää. (Ks. myös Jallinoja 1997.)

Ajallis-paikallinen erityisyys ja toimijuuden tutkimus ovat kuuluneet keskeisesti feministiseen tutkimukseen ja feministisen ajattelun historiaan. Sukupuolta ja naisten toimintaa on nähty hyväksi tutkia tarkastelemalla samanaikaisesti sekä vallitsevia diskursiivisia rakenteita että naisten toimintaa ja pyrkimyksiä. Näin saadaan monipuolisempi kuva tutkimuksen kohteina olevista naisista ja heidän omaehtoisesta toiminnastaan, samoin kuin heille todellisuudessa tarjolla olevista toimintamahdollisuuksista ja toimintaa rajoittavista tekijöistä. (Hirsjärvi & Hurme 1984, 5; Hyvärinen 1998, 330; Koivunen 1996, 64-65; Lahtinen 1994, 42-43; Nätkin 1997, 238.) Tässä mielessä naistutkimus lähestyy sosiaalis-konstruktionista ajattelutapaa, jonka mukaan mitään kaiken kattavaa kuvaa yksilöstä ja tämän toiminnasta ei ole mahdollista esittää ja kiinnostuksen kohteena on ensisijaisesti ihmisiä konstruoivien ja samalla heille historiallisia ja sosiaalisia reunaehtoja asettavien diskurssien analysointi lähinnä laadullisten menetelmien avulla (Burr 2004, 139).

Lähestyn naisten selviytymistarinoita *diskursiivista ja tarinallista lähestymistapaa edustavasta narratiivisesta minäpsykologiasta* käsin. Narratiivisen minäpsykologian kiinnostuksen kohteena on ennen kaikkea tarinallinen ajattelu, "se, miten ihminen tulkitsee elämäänsä hyödyntäen kulttuurin tarjoamia tarinallisia malleja" (Hänninen 1999, 19). Ihmisten nähdään refleктоivan ja jäsentävän elämäänsä ensisijaisesti tarinoiden eli narratiivien kautta ja rakentavan tarinoiden kautta identiteettiään. Nojaudun tutkielmassani Vilma Hännisen (1999) muotoilemaan tarinallisen kiertokulun teoriaan, jolla hän kuvaa edellä mainittua prosessia, jossa ihminen "suhteutuu yhtäältä sosiaalis-materiaaliseen, toisaalta diskursiiviseen todellisuuteen" (emt., 20).

Paneudun tässä tutkielmassa naiseen kohdistuvaan parisuhdeväkivaltaan myös laajemmin *kulttuurisella ja sosiaalisella tasolla*. Tarkastelen sitä, minkälaisia tulkintoja parisuhdeväkivallasta ja parisuhdeväkivallan kohteena olevien naisten toiminnasta on viime vuosikymmenien kuluessa esitetty ja sitä, miten ne heijastuvat mahdollisesti naisten kertomissa tarinoissa ja erityisesti ammatillisessa sosiaalityössä.

Viimeisenä, mutta ei vähäisimpänä, tarkastelen parisuhdeväkivaltaa *ammattillista sosiaalityötä tekevän kunnan sosiaalityöntekijän näkökulmasta*. Samalla kun paneudun tarkastelemaan parisuhdeväkivaltaa sekä väkivaltaa kokeneen naisen näkökulmasta että laajemmin sosiaalisella ja kulttuurisella tasolla, koen käyväni läpi myös henkilökohtaista tarinaani oman väkivaltakäsitykseni muotoutumisesta ja ammatillisesta oppimisprosessista aihetta pohtiessani. Yhdyn usein esitettyyn ajatukseen, että tutkimus muuttaa sekä tutkittavaa että tutkijaa (ks. mm. Aro 1996, 319; Varto 1992, 58). Olen kiitollinen haastattelemilleni naisille, joiden kertomukset ovat tehneet minuun lähtemättömän vaikutuksen. He ovat jakaneet kanssani elämäntarinoitaan, ja huolimatta siitä, että tein haastattelut heidän kanssaan jo 14 vuotta sitten, tuntuvat heidän tarinansa edelleen tuoreilta ja ajankohtaisilta tuoden mielestäni esiin nykyisinkin relevanttia tietoa väkivaltaa kokeneiden naisten ajatuksista, tunteista, kokemuksista ja toiminnasta.

## 2.2 Identiteetti, diskurssi, toiminta ja sukupuoli sosiaalisessa vuorovaikutuksessa

Sosiaalinen konstruktionismi on teoreettinen näkökulma, jonka laajaan piiriin on katsottu kuuluvan muun muassa Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin fenomenologinen tiedonsosiologia, Harold Garfinkelin etnometodologia, George Herbert Meadin symbolinen interaktionismi, Erving Goffmanin kehysanalyysi, Rom Harrén ja Paul Secordin etogenia, diskurssianalyysi sekä keskusteluntutkimus (ks. mm. Heiskala 1994; Helkama ym. 1998; Hänninen 1999; Jokinen Arja 1999; Jokinen & Juhila 1999; Suoninen 1997; Tynjälä 1999). Kaikkia edellä mainittuja suuntauksia yhdistää merkityksen käsite ja näkemys siitä, että sekä sosiaalinen todellisuus että yksilön minuus ja toimijuus rakentuvat kielen välityksellä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa - ajallisesti, paikallisesti ja kulttuurisesti vaihtelevissa konteksteissa. Vaikka niin sanottu postmoderni ajattelu ei olekaan suuntauksena kovin yhtenäinen, nimenomaan "suurten kertomusten kyseenalaistaminen, binaarisuuden kritiikki ja eron korostaminen" yhdistävät erilaisia postmoderneja ryhmittymiä (Rojola 1996, 26).

Sosiaaliseen konstruktionismiin liittyy olennaisesti viime vuosikymmenien aikana muotoutunut käsite niin sanotusta *postmodernista identiteetistä*, jolle katsotaan olevan tunnusomaista monimuotoisuus, prosessinomaisuus ja liikkuvuus. Ihmisen ei nähdä muodostavan yhtä ainoata, pysyvää identiteettikokonaisuutta tai vakiintunutta persoonallisuusrakennetta, vaan puhutaan yksilön monista ja vaihtelevista identiteeteistä, jotka muotoutuvat, muuntuvat ja uusiutuvat jatkuvassa prosessissa sosiaalisen vuorovaikutuksen myötä (Bahtin 1991; Berger & Luckmann

1994; Hall 1999; Harré ym. 1985; Sampson 1993). Voidakseen ylläpitää jonkinlaista elämänhallinnan tunnetta yksilö pyrkii kuitenkin luomaan itsestään jokseenkin yhtenäisen minäkonstruktion, jonka hän tulkitsee subjektiviteetiksi. Rakentamalla minuuttaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kielen kautta yksilö tekee itseään ja elämäänsä ymmärrettäväksi ja merkityksellistä samalla elämäänsä. (Komulainen 1998, 153; Lehtonen M. 1995, 23-24.)

Sosiaalinen ympäristö vaikuttaa jo syntymästä lähtien yksilön identiteetin määrittelyyn. Yksilö omaksuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa vakiintuneita kulttuurisia käsityksiä ja uskomuksia, joiden kautta hän merkityksellistää ja tulkitsee kokemuksiaan. Vallitsevat ideologiset käytännöt ja kulttuuriset mallit vaikuttavat *diskurssien* muodossa yksilön identiteetin määrittelyyn ja toimintaan. Diskurssit voidaankin määritellä "verrattain eheiksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemeiksi, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta" (Jokinen ym. 1993, 27).

Laajimmassa merkityksessään diskurssilla tarkoitetaan kaikkia mahdollisia puheen ja tekstin muotoja (Potter & Wetherell 1987, 7). Suppeammassa merkityksessä diskurssit voidaan ymmärtää puhe- tai tekstimuodossa esitettyinä ajattelu- ja hahmotustapoina, joissa jokin tietty asia, aihe tai kohde representoidaan eli esitetään kielen välityksellä jossakin tietyssä kontekstissa. Tekstit eivät siis pelkästään kuvaile asioita, vaan ne pyrkivät aktiivisesti tuottamaan jonkun yhtenäisen version todellisuudesta. (Ks. mm. Potter & Wetherell 1987, 32-35; Luostarinen & Väliaverronen 1991, 51-52.) Voidaankin sanoa, että kieli vaikuttaa maailmakuvaamme määrittelemällä "mitä me havaitsemme tai emme havaitse ja mitä todellisuuden kategorioita me käytämme" (Hirsjärvi & Hurme 1984, 31). Paitsi tuottaa ja uusintaa, kieli siis samalla muuttaa sosiaalisia suhteita ja sosiaalista todellisuutta (Tolkki-Nikkonen 1994, 116).

Diskurssit ovat hierarkkisessa suhteessa toisiinsa nähden ja käyvät keskenään jatkuvaa kilpailua määrittelyvallasta yrittäen samalla vaikuttaa sosiaalisiin käytäntöihin (Fairclough 1989, 90-91; Hall 1999, 105; Jokinen ym. 1993, 29). Ne pyrkivät eron teon kautta tuomaan esiin tiettyjä seikkoja ja luokittelemaan pois toisia. Toisin sanoen asiat esitetään jossakin tietyssä kontekstissa ja jonkin tietyn diskurssin sisällä ja samalla pyritään tukahduttamaan muut mahdolliset esittämistavat. Yhteiskunnallisissa instituutioissa valtaapitävien tahojen on katsottu useimmiten määrittelevän, mitkä diskurssit kulloinkin pääsevät vallalle ja mitkä diskurssit vaiennetaan.



Tärkeitä sosiaalisia funktioita täyttäviä ja yhteiskunnallista järjestystä ylläpitäviä, puolustavia ja uusintavia diskursseja on nimitetty ideologioiksi. Tehokkaimmillaan ideologian nähdään olevan silloin, kun se ymmärretään yleisesti vallitsevaksi itsestäänselvydeksi, jota ei enää kyseenalaisteta. Vaikka tieto yleisesti ottaen lisää ymmärrystämme maailmasta, vallitsevia tieteellisiä käsityksiä voidaan käyttää myös ihmisten manipuloimiseen. Ensi näkemältä neutraaleilta vaikuttavien, jo vakiintuneiden käsitteiden ja diskurssien, taakse saattaakin kätkeytyä yksilöitä eriarvoistavia ajatuksia. (Fairclough 1989, 84-85; ks. myös Cameron 1996; Hall 1999.) Erilaiset uskomukset, käsitykset ja luokittelut eivät toisin sanoen pelkästään sosiaalista ja konstruoi yksilöä, vaan ne rajoittavat samalla yhteiskunnassa ylipäänsä mahdollisten identiteettien valikoimaa ja yksilön toimintamahdollisuuksia (Airaksinen 1999, 103-105, 165-167; Alasuutari 1994, 89; Fairclough 1989, 104-105; Puolimatka 1999, 298).

Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta tarkasteltuna tieto näyttäytyy subjektiivisena ja kontekstista riippuvaisena. Esimerkiksi tutkimuksen tekoa tarkasteltaessa tutkijan valitsevat juurimetaforat saattavat pahimmillaan ohjata tutkimuksen tekoa ja teorioita enemmän kuin itse tutkittavana oleva ilmiö. (Kuitunen 1998, 77; Luostarinen & Väliverronen 1991, 72-75; Puolimatka 1999, 299.) Tieteelliset teoriat voidaankin nähdä sosiaalisina konstruktioina, joita on tarkasteltava oman aikansa valossa, osana yleistä sosiaali- ja kulttuurihistoriaa (Berger & Luckman 1994; Riley 1990). Vaikka diskurssit ovat yhtäältä osa "vallan levittäytymistä", ne toisaalta kyseenalaistavat samalla valtaa siinä mielessä, että sosiaalista, poliittista tai moraalista maailmaa koskevat niin sanotut faktat voidaan konstruoida lukemattomin eri tavoin. Sen sijaan, että mietittäisiin sitä, onko diskurssi "tosi vai epätosi", onkin pohdittava ensisijaisesti sitä, millaisia käytännön vaikutuksia ja seurauksia diskurssilla mahdollisesti on (Hall 1999, 105).

Pyrittäessä ymmärtämään ihmistä on etenkin kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian näkökulmasta katsottuna nähty hyödylliseksi paneutua yksilön tavoitteellisen tai kohteellisen *toiminnan* tarkasteluun (ks. esim. Eskola A. 1997; Weckroth 1988). Yksilö nähdään pohjimmiltaan aktiivisena yhteiskunnallis-sosiaalisena toimijana, joka "tuottaa oman elämänsä tapahtumia ja saa ympäristössä aikaan tarkoitettuja muutoksia" (Weckroth 1988, 19). Vaikka toiminnalla on aina jokin motiivi, toimintaa ei kuitenkaan nähdä yksioikoisesti kausaalisen syy-seuraus -suhteena, vaan toteutuvaan toimintaan vaikuttavat useat eri tekijät. Toiminnan tavoitekaan ei ole aina välttämättä selvä; se saattaa selkiintyä usein vasta itse toiminnassa tai vaihtua joskus yllättäen toiseksikin (Eskola A. 1986, 219; Koski-Jännes 1988, 84). Nimenomaan yksilön tapa jäsentää ja määrittää todellisuutta vaikuttaa lopulta kuitenkin siihen, miten hän toimii (Alasuutari 1994, 86; Silvonen 1988, 283).

Yksilö ottaa tavoitteen asettelussaan ja toiminnassaan huomioon paitsi kulloisenkin tilanteen objektiiviset piirteet ehtoineen, rajoituksineen ja mahdolluuksineen, myös oman toimintakykynsä sekä toimintansa mahdolliset seuraukset (Järvikoski 1996, 45; Koski-Jännes 1988, 85-86; Leiman 1992, 155; Ryle 1991, 9-10; Silvonen 1988, 281-283). Toiminnassa nähdäänkin olevan kyse nimenomaan yksilön itsearviointista suhteessa menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaan, ja toteutuvan toiminnan katsotaan riippuvan siitä, minkälaisiksi hän on kokenut ja tällä nimenomaisella hetkellä kokee omat toimintamahdollisuutensa (Alasuutari 1989; Leontjev 1977; Silvonen 1988).

Niin sanotun semanttisen muistin skeemateorioiden mukaan tiedot pyrkivät järjestäytymään ihmisen aivoissa taloudellisesti hierarkkiseksi ja kaavamaisiksi kokonaisuuksiksi tai tietorakenteiksi, jotka ohjaavat muun muassa "tapahtumaskeemojen" tai "skriptien" muodossa yksilön ajattelua ja merkityksenantoa ja helpottavat tilannearviointia ja toimimista erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa (Rumelhart, David E. 1984: ref. Rauste-von Wright 1991, 7). Tällaiset kaavamaiset ja hierarkkisesti järjestäytyneet merkitysjärjestelmät ilmenevät kielen välityksellä yhteisesti jaettuina sääntöinä, normeina, arvoina ja asenteina. Näitä tiedostamattomasti omaksuttuja ja sosiaaliselle toiminnalle välttämättömiä kulttuurisia sääntöjä ja toimintakäytäntöjä, jotka ohjaavat sosiaalista kanssakäymistä ja yksilön toimintaa sekä subjektiivista merkityksenantoa, voidaan nimittää myös "sosiaalisiksi kieliopiksi" (Siljander 1995, 111-114).

Asioiden tyypittely ja kategorisointi onkin tarpeen, sillä se helpottaa asioiden ymmärtämistä ja omaksuntaa ja kategorioiden mukana kulkee yhteisesti jaettua tietoa. Äärimmäisenä stereotyyppistämisenä se saattaa kuitenkin johtaa liialliseen pelkistämiseen, poissulkemiseen ja eriarvoisuuteen (Hall 1999, 190-192). Ihmisiä erotellaan diskursiivisissa käytännöissä erilaisten yhteiskunnallisten konstruktioiden ja luokittelujen, kuten esimerkiksi etnisen taustan, kulttuurin, yhteiskuntaluokan, iän, seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen kautta (Hall 1999, 139; Havaste 1998, 28; Matero 1996, 261; Raunio 1999, 82; Ronkainen 1998, 3). Kulttuuriset säännöt ovat usein erilaisia eri ihmisryhmille vaihdellen muun muassa koulutustason, sosiaaliryhmän tai sukupuolen mukaan. Toisaalta kulttuuriset säännöt voivat myös muuttua yksilön kohdalla esimerkiksi hänen elämäntapansa tai sosiaalisen asemansa muuttuessa (Rauste-von Wright 1991, 11-12).

Konstruktionistisesta näkökulmasta tarkasteltuna ihmisen nähdään tulkitsevan ja merkityksellistävän elämänsä useista eri positioista käsin: yrittäessään ymmärtää toimintaansa ja kokemiaan asioita ihminen pyrkii tarkastelemaan tapahtunutta eri näkökulmista käsin esittämällä

vaihtoehtoisia tulkintoja tai versioita tapahtuneesta. Ihmisen kertomissa tarinoissa saattaa esiintyä siten useita erilaisia, vastakkaisiakin tulkintarepertuaareja ja usean eri diskurssin tarjoamia sosiaalisen toimijuuden positioita. (Suoninen 1993 & 1997.) Vaikka ihminen olisi yhdessä positiossa alistetussa asemassa, niin muissa positioissa hän ei sitä välttämättä kuitenkaan ole. Tässä mielessä esimerkiksi yksilön kokemat vaikeudet eivät vaikuta väistämättä kaikkeen hänen elämässään. Yksilö saattaa silti tulkita elämänsä kokonaisuutta yhdestä tietystä, alisteiseksi kokemastaan positioista käsin, jolloin se määrittelee pitkälle hänen elämänsä ja toimintaansa. (Hall 1999, 224; Raunio 1999, 88; Riikonen & Smith 1998, 26.)

Nykyisin yleistynyt käsitys yksilön valinnan vapaudesta elämässään on herättänyt laajaa kritiikkiä ja on katsottu, että korostettaessa yksilön positiivisia ominaisuuksia ja omia voimavaroja laajemmat yhteiskunnalliset selitykset jäävät helposti huomioimatta. Samalla kun ihminen mielletään itsenäisesti valintoja tekeväksi ja omaa elämänsä muokkaavaksi subjektiksi, "oman onnensa sepäksi", syyllistetään usein vaikeuksiin tai huonoon asemaan joutuneet. Onnistumisen tai epäonnistumisen katsotaan riippuvan henkilöstä itsestään, vaikka monet ongelmat saattavat olla alkuperältään pikemminkin kulttuurisia tai rakenteellisia kuin yksilöllisiä ongelmia. (Fairclough 1989, 85-86; Siltala 1999, 377-378; Suoninen 1992, 128-129.) Vaikka ihmisen identiteetti ja toiminta eivät olekaan yksiselitteisesti yhteiskunnan sanelemia ja ne muovaantuvat yksilöllisen kokemuksen ja yksilöllisten valintojen kautta, nimenomaan yksilölle tarjolla olevien toiminnan vaihtoehtojen voidaan kuitenkin katsoa olevan yhteiskunnallisesti määräytyneitä (Berger & Luckmann 1994; Harré ym. 1985; ks. myös Alasuutari 1994, 89; Hirsjärvi & Hurme 1984, 5; Silvonen 1988, 281).

*Sukupuolta* ei voida näin ollen jättää huomioimatta tarkasteltaessa ihmisen toimintaa. Postmodernin feminismin näkökulmasta tarkasteltuna nimenomaan perinteiset normatiiviset käsitykset sukupuolista ja rooleista ovat merkityksellistäneet kumpaakin sukupuolta ja niille sopivaksi katsottua käyttäytymistä. Norjalaisen Hanne Haavindin (1984, 146) mukaan se, miten naiset ja miehet yhdessä määrittelevät ja ymmärtävät normeja ja arvoja, legitimoit kuitenkin lopulta naisen alisteisen aseman. Vaikka sukupuolten tasa-arvo onkin edistynyt huomasti viime vuosisadan aikana, vallitsevan sukupuolijärjestelmän kautta naisille ja miehille sukupuoliryhminä jaetaan vieläkin - sukupuolten erottelua, hierarkkisuutta ja heteroseksuaalista normia koskevien periaatteiden mukaisesti - erilaisia, toisistaan poikkeavia tehtäviä ja toimintamahdollisuuksia. Robert Connellin ja James Messerschmidtin (ref. Honkatukia 1998, 15-17) mukaan ihmiset ottavat huomioon sukupuolta esittäessään tai tuottaessaan - enemmän tai vähemmän tietoisesti - sosiaaliset rakenteet,

jotka määrittelevät muun muassa sukupuolten välistä työnjakoa, sukupuoleen liittyvää arvovaltaa ja sukupuolten seksuaalisia suhteita.

Judith Butler (1990, 151) on kuvannut kehittämänsä heteroseksuaalinen matriisi -käsitteen kautta tätä yhteiskunnassa vallitsevaa kaksijakoista mies-nainen-dikotomiaa. Maskuliinisuus ja feminiinisyys näyttäytyvät Butlerin mukaan yhteiskunnassa "luonnollisesti" vastakkaisina ja toisiaan täydentävinä, mutta mies- ja naissukupuoli voidaan nähdä myös kulttuurisesti tuotettuina konstruktioina, joihin yksilöt pyrkivät samaistumaan identiteettiään rakentaessaan. Sosiaaliset rakenteet määrittelevät, minkälaiset feminiinisyudet ja maskuliinisuudet ovat hyväksyttäviä, ja maskuliinisuutta arvotetaan samalla yleisesti feminiinisyyttä korkeammalle.

Onkin esitetty, että sukupuolta pitäisi tarkastella pikemminkin toiminnallisena prosessina, toiminnan tyylinä tai tekemisenä kuin kategorisena naisena tai miehenä olemisena (Butler 1990; Heinämaa 1996; Hyvärinen 1998; Ronkainen 1999a; Wager 1998; ks. myös Anttonen 1997, 50-51). Samalla kun sukupuolen katsotaan merkityksellistyvän monin eri tavoin kontekstista riippuen, sukupuolen merkityksen pohtimisen tavoitteena ei olisikaan sen selvittäminen mitä nainen tai mies ovat, vaan miten he ovat *suhteessa johonkin*, kun he ovat 'naisellisesti' tai 'miehisesti' (Heinämaa 1996, 105, 120-121, 163; ks. myös Haavind 1984, 147; Hall 1999, 250; Holmila 2001, 55; Jokinen Arto 1999, 22; Lehtonen J. 2003, 25-29; Löfström 1999). Sukupuoli syntyy ja muovautuu toiminnan kautta sosiaalisissa käytännöissä ja tavan sukupuolittaa ruumiita nähdään olevan kulttuurin tuotetta, kuten muun muassa eleiden, tyylien, puhetapojen, harrastusten ja pukeutumisen tulosta. Kun sukupuolta tarkastellaan näin sosiaalisena, historiallisena ja kulttuurisena konstruktiona, se voidaan nähdä samalla vaihtelevana, muuntuvana ja – muokattavana. Yhteiskunnallisia, sosiaalisia ja kulttuurisia olosuhteita ja käytäntöjä muuttamalla voidaan "tuottaa uusia sukupuoleen sidottuja merkityksiä, suhteita, järjestyksiä ja identiteettejä" (Anttonen 1997, 54).

Sukupuoliroolit rajoittavat usein sekä naisten että miesten psykologista kehitystä, sillä niin yksilön kuin perheenkin vaikeudet näyttävät liittyvän nimenomaan perinteisten rooliodotusten täyttämiseen (Juuti 1996, 198-201). Naisnäkökulmasta tarkasteltuna sukupuolten eriarvoisuus jatkuu edelleen konkretisoituen muun muassa palkkaeroina, naisvaltaisten alojen aliarvostuksena, naisten aliedustuksena työelämän ja politiikan päätöksenteossa, naisen ruumiillisuuden avoimena hyväksikäyttönä seksibisneksessä, prostituutiossa ja mainonnassa sekä -naisiin kohdistuvana väkivaltana. (Julkunen 1999; Lehto 1999; Nurmi K. 1998; Sorvettula 1995; Wager 1998.) Viime

vuosina on alettu entistä enemmän peräänkuuluttamaan selkeämmin naistutkimukseen suhteutuvaa miestutkimusta, joka tutkisi miesten moninaisia reaktioita mieheyden muutospaineesiin ja feminismiin ja toisi näin rakentavassa mielessä myös miesnäkökulmaa esille. Miesten ja naisten tasa-arvoa ei voida ajatella erillisinä kysymyksinä, mikäli niihin halutaan parannusta. (Hearn 1992; Kempe 2000; Varanka 2003.)

## 2.3 Tarinat elämän jäsentäjänä

Yksilön kokemukset rakentuvat ajatuksista, tunteista, toiminnasta, vuorovaikutuksesta ja - sanoista. Tarinallisesta näkökulmasta käsin tarkasteltuna ihmiset käyttävät kulttuurisesti tuotettuja tarinamalleja oman elämänsä hahmottamiseen niin itselle kuin toisillekin (Hänninen 1999, 78). Tarinaa näyttää hallitsevan "kerronnan sosiaalinen konventio"; yksilö noudattaa kirjoittamattomia kulttuurisia sääntöjä vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, ja sosiaaliset normit säätelevät melko pitkälti sitä, mitä ja miten eri tilanteissa itsestä ja tapahtuneesta mahdollisesti kerrotaan (Apo 1998, 62-63; Hyvärinen 1998, 317; Saarenheimo 1997, 69). Tarinan kertoja tai haastateltava jäsentyy kerrottaessa sekä kertojana, tekijänä että kerrottuna päähenkilönä (Bahtin 1991, 358). Yksilö jäsentää tarinoidessaan tapahtumien syys-seuraus -suhteita, toimijoiden toimintaa ja positioita, sosiaalisia konteksteja ja suhteita. Tarina on useimmiten juonellinen ja ajallisesti etenevä, ja siihen sisältyy yleensä rakenteellisesti alku, keskikohta ja loppu. (Hänninen 1999, 20; Vilkkonen 1997, 74.)

Tarina voidaan nähdä yhtenä välineenä, jonka kautta on mahdollista saada ymmärrettäväksi ihmisen toiminnallisuuden sosiaalista puolta (Hyväri 2001, 22.) Elämäntarinan kertojan tai kirjoittajan katsotaan jäsentävän elämäänsä *aikaan ja paikkaan sidotusta henkilökohtaisesta tulkintapisteestä* käsin. Hän suhteuttaa elämäänsä tarinoiden kautta sekä horisontaalisesti senhetkisten tapahtumien joukkona että vertikaalisesti ajallisena jatkumona. (Vilkkonen 1997, 52, 77-78.) Ihminen tarkastelee tyypillisesti elämäänsä nimenomaan nykyhetkestä käsin. Nykyisyyden muuttuessa menneisyydestä kertova tarina saattaa kuitenkin muuttua. Yksilön identiteetti ja hänen merkityksenantonsa ovat vaihtelevia ja muuntuvia kontekstista riippuen ja tapahtunut saattaa saada näin täysin uuden merkityksen ja sisällön jostakin toisesta ajankohdasta käsin tarkasteltuna. Useat tilannesidonnaiset tekijät vaikuttavatkin osaltaan siihen, miten mennyttä kulloinkin konstruoidaan. (Alasuutari 1989, 76-77; Hyvärinen 1998, 330-335; Jallinoja 1997, 11; Jokinen E. 1997, 144; Jokinen & Suoninen 2000, 209-210.)

Vaikka tapahtuneesta voidaan kertoa eri aikoina eri tavoin, jokainen tarina on kuitenkin yhtä lailla 'oikeassa' tai 'tosi'. Tärkeää ei olekaan tarinan totuudellisuus, vaan se, *miten tarinoiden kautta luodaan todellisuutta ja aikaansaadaan asioita* (ks. mm. Hyvärinen 1998). Tarve muistella ja selvittää kerronnan kautta kokemuksiaan itselle ja muille viestii pyrkimyksestä saada kokemukset jonkinlaiseen järjestykseen senhetkisestä elämäntilanteesta käsin. Tarinat ovatkin sekä itselle että muille nykyhetkestä käsin tulevaisuutta ajatellen ja silmällä pitäen 'rakennettuja' tarinoita. Ne nähdään diskursiivisina konstruktioina, joilla on aina tilannesidonnaisia funktioita: kerrotulla tarinalla voidaan pyrkiä esimerkiksi oikeuttamaan oma toiminta muiden silmissä, esittää toisen toiminta arveluttavassa valossa tai korostaa mahdollisesti itsessä tapahtunutta muutosta. Tarinoiden aiheena onkin usein erilaisten vastoinkäymisten voittaminen ja selviytyminen tai epäonni ja luhistuminen. (Burr 2004, 148; Jokinen & Suoninen 2000, 209.) Kertoessaan tai kirjoittaessaan elämäntarinoita ihmiset samalla ikään kuin kiinnittävät itsensä johonkin ja vapauttavat itsensä jostakin (Ojuri 2004, 52).

Vilma Hänninen (1999; ks. myös Hänninen & Valkonen 1998, 3-20) on käyttänyt *tarinallisen kiertokulun käsitettä* kuvaamaan tarinallisuuden eri ilmenemismuotojen (situaatio, sosiaalinen tietovaranto, sisäinen tarina, draama ja kertomus) keskinäisiä suhteita sekä niiden suhdetta ulkopuoliseen todellisuuteen eli toisin sanoen yksilön kokemusmaailman ja toiminnan sosiaalisen säätelyn välistä suhdetta toisiinsa. Hänninen näkee tarinallisen kiertokulun lähtökohtana yksilön elämäntilanteen kokonaisuuden eli *situaation* (kuten esim. perhesuhteet, terveydentila, asuinpaikka, työpaikka, sosiaaliset normit ja lait) sen asettamine mahdollisuuksineen ja rajoituksineen. Situaatiolle voidaan antaa useita erilaisia tulkintoja tarinaa kerrottaessa, mutta situaatio sinänsä voi muuttua ainoastaan toiminnan kautta. *Sosiaalinen tietovaranto* on puolestaan niiden sosiaalisessa vuorovaikutuksessa jatkuvassa liikkeessä syntyvien kulttuuristen kertomusten joukko (kuten kirjallisuus, media, tuttavien kanssa keskustelut, myytit), josta yksilö voi omaksua omaan kokemushistoriaansa kertyneiden tarinallisesti tulkittujen kokemusten lisäksi tarinoita *henkilökohtaiseen tarinavarantonsa*. *Sisäisellä tarinalla* Hänninen tarkoittaa henkilökohtaista tulkintaprosessia, jossa yksilö tulkitsee ja merkityksellistää kokemuksiaan, tapahtumia, arvojaan, tavoitteitaan, ihmissuhteitaan ja siten myös identiteettiään jatkuvassa vuorovaikutuksessa muiden kanssa sosiaalisesta tietovarannosta ja kokemushistoriastaan omaksumiensa tarinamallien avulla. Muodostettu sisäinen tarina ohjaa lopulta yksilön toimintaa elävän elämän toiminnallisessa *draamassa*. Draamassa toteutuvalla toiminnalla on puolestaan omat vaikutuksensa niin situaatioon kuin henkilökohtaiseen sisäiseen tarinaankin. *Kertomus* on Hännisen mukaan yksilön itsestään

toisille kertoma tarina, jonka kautta yksilö jakaa kokemuksia, saa aikaan sosiaalisia vaikutuksia, saa sosiaalista vahvistusta ja reflektoi kokemustaan.

Elämäntarinat tai omaelämäkerrat ovat paitsi elämänhallinnan ja identiteetin rakentamisen välineitä, myös kulttuurisen muutoksen tai muuttumattomuuden ilmaisijoita. Tarinat jäsentävät ideaalitulanteessa menneisyyttä ja nykyisyyttä sekä luovat uusia tulevaisuuden visioita ihmisen elämässä. (Alasuutari 1989, 82; Vilkkko 1997, 52, 74, 86-87). Kaikki *kulttuuriset tarinamallit* eivät kuitenkaan aina auta yksilöä jäsentämään omaa tilannetta, vaan ne saattavat pahimmillaan myös rajata hänen mahdollisuuksiaan ymmärtää tilannettaan ja ohjata ympäristön asennoitumista häneen mahdollisesti negatiiviseen suuntaan. Toisin sanoen kulttuuriset tarinamallit saattavat paitsi jäsentää ja olla emansipatorisia, myös kahlita ja leimata ihmisiä (ks. mm. Hyväri 2001; Hänninen & Valkonen 1998; Kulmala 2006). Vilma Hännisen (1999, 79) mukaan kulttuuri ei tarjoakaan "jokaiselle yksilölle samanlaista, järjestyksessä olevaa työkalupakkia, josta kukin voisi täysin vapaasti ja tietoisesti valita itselleen sopivimmat elämän jäsentämisen välineet". Kulttuureihin liittyvät myyttiset perustarinat ja tilannekohtaiset tarinamallit määrittelevät eri tavoin eri asemassa oleviin ihmisiin kohdistuvia rooliodotuksia, joihin nämä sitten enemmän tai vähemmän mukautuvat. Ihmisiin kohdistuvat rooliodotukset ja heille tarjolla olevat kulttuuriset tarinamallit ovat erilaisia riippuen siitä, kohdistuvatko ne naisiin, miehiin, työttömiin, sairaisiin, asunnottomiin tai -vaikkapa parisuhdeväkivaltaa kokeneisiin naisiin. Mallitarinoiden kirjosta ei välttämättä aina edes löydy kaikille sopivaa mallitarinaa esimerkiksi kulttuuristen tabujen ollessa kyseessä tai tarjolla saattaa olla negatiivisia mallitarinoita (kuten esimerkiksi uhritarinamallit) kannustusta ja rohkaisevaa elämänmallia hakevalle (Hänninen 1999, 52, ks. myös Kuitunen 1998; Kulmala 2006).

Tarinallisesta näkökulmasta tarkasteltuna tarinat saattavatkin olla jossakin elämäntilanteessa enemmän tai vähemmän jäsentymättömiä, jolloin yksilö voi juuttua niin sanottuun *ongelmatarinaan* eikä näe välttämättä ulospääsyä tilanteesta. Hyvärisen (1998, 323) mukaan tarinallisuudessa on aste-eroja eikä kerronnan tuloksena läheskään aina ole täysin valmis kertomus, sillä tarinan juonen kehittyminen vaatii aikaa, reflektiota ja tradition kautta välittyvää ymmärrystä. Esimerkiksi vakavaa fyysistä parisuhdeväkivaltaa kokeneella naisella voi olla vaikeuksia mieltää tai myöntää tapahtunut väkivallaksi ja tapahtunut on voinut jäädä hänen mieleensä epämääräisenä kaaoksena, josta ei oikein ota selvää (ks. mm. Keskinen 2005, 196). Tässä tilanteessa on tarpeen tukea ihmistä auttamalla häntä jäsentämään sanojen avulla tapahtunutta. Martti Lindqvistin (1995, 21-23) mukaan auttamistyön olisi tähdättävä siihen, että autettava: a) saisi tietoa ja välineitä oman itsensä ja elämänsä ymmärtämiseen, b) pystyisi hyödyntämään keskeiset ulkoiset ja sisäiset

voimavaransa, c) oppisi suostumaan autettavaksi, d) loisi positiivisen suhteen itseensä ja e) hyväksyisi elämän asettaman haasteen. Tapahtumia yhdistelevien ja mahdollisesti muutokseen motivoivien tarinoiden avulla pystytään laajentamaan yksilön toimintamahdollisuuksia ja tulevaisuuden näkymiä uudella tavalla ja häntä voidaan auttaa näkemään itsensä selviytyjän roolissa - ilman ongelmapuhetta, syiden selvittelyä, diagnosointia tai patologisointia (Holma 1996, 73-74; Jokinen & Suoninen 2000, 209-210; Laukka-Sinisalo 1994; Riikonen & Smith 1998, 25-26). Ymmärretyksi ja hyväksytyksi tulemisen kokemukset tarjoavat samalla "alkuja selviytymiselle" (Kulmala 2006, 62).

Ihmisten ammatillista auttamistyötä mietittäessä onkin nähty tärkeäksi selvittää, *miten kulttuuriset mallitarinat ja ideologiat heijastuvat asiakastyössä ja asiakkuuden mallitarinoissa*. Toisin sanoen siinä, miten ihminen päivittäisissä auttamistyön käytännöissä ja kohtaamisissa merkityksellistetään asiakkaaksi ja autettavaksi. (Juhila 2004b, 175; Mönkkönen 2002, 49). Kaarina Mönkkösen (2002, 40) mukaan "pelkkä aktiivinenkaan kuuntelu, asiakkaan näkökulman tutkiminen ja hänen toiseutensa tunnustaminen ei dialogisen suhteen kannalta vielä riitä, vaan uusia näkökulmia syntyy vain eri äänien vuoropuhelussa." Kulttuurisia mallitarinoita, kuten esimerkiksi selviytymistarinoita tarkastelemalla ja pohtimalla on mahdollista selvittää, minkälaiset asiat yhdistävät yhteisöä ja minkälaisia ovat sen arvomaailma ja merkitystodellisuus. Tätä kautta on mahdollista punnita arkisissa vuorovaikutustilanteissa tehtyjen tulkintojen osuvuutta ja asiakastyössä vakiintuneiden toimintakäytäntöjen soveltuvuutta (Hyväri 2001, 67). Suhtautumalla kriittisesti yhteiskunnassa vallitseviin itsestäänselvyyksiin voivat niin ammattiauttaja kuin asiakaskin - reflektion kautta - tulla tietoisemmaksi siitä, miten vallitsevat kulttuuriset, historialliset ja sosiaaliset rakenteet ja käsitykset pyrkivät ohjailemaan ja hallitsemaan häntä, ja miten hän voi omalla toiminnallaan joko uusintaa tai pyrkiä muuttamaan vakiintuneita konstruktioita ja rakenteita. Itsearviointin kautta valmius uudenlaisten ratkaisumallien käyttämiseen ja muutokseen yleensä kasvaa. (Puolimatka 1999, 148-149, 172.)



### 3 PARISUHDEVÄKIVALTA, PARISUHDEVÄKIVALLASTA SELVIYTYMINEN JA VÄKIVALTA KOKENEEN NAISEN AUTTAMINEN

Tarkastelen tämän luvun aluksi parisuhdeväkivallan määrittelyä Suomessa. Tämän jälkeen käyn läpi selviytymisen ja elämänhallinnan käsitteet, jonka jälkeen mietin sitä, miten parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen toimintaa ja selviytymistä on tarkasteltu nimenomaan yksilön ja sosiaalisen auttamistyön näkökulmista käsin.

#### 3.1 Naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan määrittely sosiaalisesti ongelmaksi Suomessa

Naisiin kohdistuva väkivalta ilmenee useissa eri muodoissa: fyysisenä väkivaltana, uhkaamisena ja pelotteluna, seksuaalisena väkivaltana ja häirintänä, henkisenä ja emotionaalisenä kaltoinkohteluna, taloudellisena väkivaltana ja hyväksikäyttönä, hoidon laiminlyöntinä sekä kansalais- ja ihmisoikeuksien loukkaamisena. Väkivallan eri muodot esiintyvät usein samanaikaisesti, ja henkinen väkivalta liittyy olennaisesti kaikkiin väkivallan ilmenemismuotoihin. (Ks. mm. Perttu 1999b, 13-15.)

Perhepiirissä ilmenevän väkivallan tutkiminen ja selvittäminen eri maissa ja kulttuureissa on tärkeää, koska samat teoreettiset selitystavat eivät aina sovellu määrittelemään eri maissa ilmenevää naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Esimerkiksi angloamerikkalaisessa ja eurooppalaisessa väkivaltatutkimuksessa on naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa selitetty etenkin rakenteellisilla seikoilla, kuten naisten taloudellisella riippuvuudella, alhaisella sosioekonomisella asemalla ja ammatissa toimimattomuudella (Gelles & Cornell 1990; Strube & Barbour 1983). Kuitenkaan - huolimatta siitä, että suomalaiset naiset ovat korkeasti koulutettuja ja taloudellisesti suhteellisen itsenäisiä - ei miesten naisiin kohdistama väkivalta ole meillä Suomessakaan harvinaista.

Vaikka rikollisuusluvut ovat yleisesti ottaen Suomessa alle Euroopan keskitason, nimenomaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kohdistuva rikollisuus (seksuaalinen ahdistelu, pahoinpitely, uhkailu ja psyykkinen väkivalta) on Suomessa eurooppalaista keskitasoa yleisempää (Niemelä ym. 1997, 62). Peräti 43,5 % suomalaisista naisista on jossain elämänsä vaiheessa 15 vuotta täytettyään ollut vähintään kerran miehen tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai niillä uhkailun

kohteena. Nykyisen puolison tai kumppanin käyttämän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai uhkailun kohteena joskus elämänsä aikana on ollut lähes 19,6 % naisista ja viimeisimpien 12 kuukauden aikana 7,9 % naisista. Lisäksi 20-30 naista kuolee vuosittain parisuhdeväkivallan uhrina. (Heiskanen 2006a, 21-27.) Tulo- ja koulutustasonsa noustessa naisen uhriksi joutuminen näytti meillä vuoden 1997 uhritutkimuksessa lisääntyvän (Heiskanen & Piispa 1998, 39, 55), sen sijaan vuoden 2005 uhritutkimuksen (Heiskanen 2006a, 33) mukaan selkeää vastaavaa yhteyttä ei ole, vaikkakin ylioppilaaksi valmistuneella naisella on edelleen suurempi riski joutua pahoinpideltäväksi kuin peruskoulun käyneellä. Suurin parisuhdeväkivallan riski näyttää olevan avoliitossa elävillä 18-34 -vuotiailla naisilla, joilla on pieniä lapsia (Niemelä ym. 1997, 41; Heiskanen 2006a, 31).

Ihmisten toisiaan kohtaan osoittama välinpitämättömyys aiheuttaa turvattomuuden tunteita kolmelle neljästä kaikista suomalaisista, ja välinpitämättömyys huolestuttaa selvästi useammin naisia kuin miehiä (Niemelä ym. 1997, 75). Naisten kokema katuväkivallan pelko on selvästi miehiä suurempaa, vaikka naisilla vammaan johtavat väkivaltatilanteet tapahtuvatkin useammin työ-, perhe- ja ravintolaolosuhteissa kuin kaduilla. Miesten vammaan johtavat väkivaltatilanteet puolestaan tapahtuvat useimmiten ravintoloissa ym. muissa huvipaikoissa sekä kadulla. Niin naisten kuin miestenkin huolestuneisuus rikoksen uhriksi joutumisesta on kuitenkin vähentynyt vuodesta 1997 ensin vuoteen 2003 (Heiskanen ym. 2004, 18-21, 25-26) ja myöhemmin vuoteen 2005 (Heiskanen 2006b, 125).

Huomattavaa on etenkin se, että parisuhteen ulkopuolisista naisiin kohdistuvista väkivallanteista ainoastaan 30 % väkivallantekijöistä on uhrille tuntemattomia eli suurin osa naisiin kohdistuvasta väkivallasta on tuttujen henkilöiden käyttämää väkivaltaa (Sirén 2006, 87-89; Heiskanen 2006a, 21). Vuonna 1996 Suomessa uhrin kuolemaan johtaneista niin naisiin kuin miehiinkin kohdistuneista väkivaltarikoksista ainoastaan 12 % ja henkirikosten yrityksistä 31 % määriteltiin tuntemattomiin kohdistuvaksi väkivallaksi (Kivivuori 1999, 28, 48; vrt. Heiskanen & Piispa 1998). Läheisen ihmisen väkivaltaisuus aiheuttaa turvattomuutta sitä useammin, mitä nuoremmasta henkilöstä on kyse: 25-34 -vuotiaista naisista ja miehistä joka neljäs ja kaikista ikäluokista joka viides tuntee olonsa turvattomaksi läheisen ihmisen väkivaltaisuuden takia (Niemelä ym. 1997, 41-43; ks. myös Heiskanen 2006b, 128-132).

*Feministisestä sukupuolen merkityksen huomioivasta näkökulmasta tarkasteltuna yhtäläistä eri puolilla maailmaa ilmenevälle miesten naisiin kohdistamalle väkivallalle näyttää olevan se, että naiset ovat tavalla tai toisella alisteisessa asemassa suhteessa mieheen (Bush 1992, 602). Väkivaltaa*

ei voida kuitenkaan tulkita pelkästään yksinkertaistavien patriarkaattiteorioiden valossa, vaan on pikemminkin pyrittävä osoittamaan, miten suhtautuminen miesten naisiin kohdistamaan väkivaltaan - samoin kuin muuhunkin väkivaltaan - on historiallisesti ja kulttuurisesti rakentunut. Samalla kun on huomattu, että sukupuolten eriarvoisuus ja naisiin kohdistettu väkivalta saavat eri kulttuureissa kulttuurispesifejä piirteitä (esimerkiksi tyttöjen ympärileikkaukset Somaliassa ja naisiin kohdistuvat niin sanotut kunniamurhat muun muassa islamilaisissa kulttuureissa, kuten poltto- ja happomurhat Intiassa ja Bangladeshissa), on alettu enenevässä määrin esittää vaatimuksia, että väkivallan ongelmaa on tarkasteltava nimenomaan yhteiskunnallisessa kontekstissa, jotta "ymmärrettäisiin, kuinka yksilöt ja instituutiot ovat hyväksyneet, suvainneet, normalisoineet ja sivuuttaneet osan väkivallasta" (Hearn 1999, 245-246).

Väkivalta nähdään osana valtarakenteita: maskuliinisuutta paitsi rakennetaan, myös puolustetaan väkivallalla (Connell 1995, 83-84; Lehtonen J. 2003, 152-166). Vallan käytön perheessä, yhteisössä ja yhteiskunnassa voidaan nähdä perustuvan yhteiskunnassa vallitseviin sääntöihin, jotka itse asiassa mahdollistavat väkivallan käytön eivätkä estä sitä, niin kuin saattaisi kuvitella. Vaikka väkivallan käyttöön suhtaudutaan julkisuudessa tuomitsevasti, niin yhä edelleen vallitsee pitkälti vaikenemisen perinne, jonka mukaan jokainen hoitakoon itse perheensä sisäiset asiat ulkopuolisten siihen puuttumatta. (Rönkä & Rönkä 1994, 149.)

Jeff Hearn (1999, 238) on suosittanut käytettäväksi käsitettä "*miesten väkivallat*" (men's violences) kuvaamaan ja samalla konkretisoimaan kaikenlaista miesten käyttämää väkivaltaa. Hänen mukaansa kyseinen käsite a) liittyy väkivallan nimenomaan miehiin, b) tekee selväksi, ettei väkivallassa ole kyse biologisesta välttämättömyydestä ja c) tuo esiin miesten väkivallan muotojen lukuisuuden. Vaikka suurin osa miehistä ei syyllisty väkivaltarikokseen elämänsä aikana, väkivalta liittyy kuitenkin maskuliinisuuteen ja sitä kautta kaikkiin miehiin. Ja vaikka miehet eivät yleisesti hyväksykään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, näyttää siltä, että monen miehen saamaan kasvatukseen on perinteisesti sisältynyt näkemys väkivallan käytöstä miehisenä toimintamallina - niin miehiä, naisia kuin lapsiakin kohtaan (Archer 1994; Dobash & Dobash 1980; Grönfors 1994; Lundgren 1992; Miedzian 1992). Länsimaisen miesideaalin tunnusmerkeiksi on vallan ohella nähty heteroseksuaalisuus, tunteiden hallinta, menestys ja voima (Jokinen Arto 2000, 217). Miesten nähdään osoittavan väkivaltaa käyttämällä "olevansa miehiä", ja heteroseksuaalisessa parisuhteessa miehen käyttämä väkivalta voidaan nähdä osana valta-aseman erotisointia (Honkatukia 1998, 256). Marita Husson mukaan (1994, 139; ks. myös Grönfors 1994, 65; Lundgren 1992, 229-238) naisiin kohdistuva fyysinen väkivalta voidaan nähdä osoituksena vallitsevan symbolisen järjestyksen

uusintumisesta: nainen "lyödään paikoilleen", koska väkivallan tekijä kokee naiseuden olevan uhka sisäistämälleen symboliselle järjestykselle.

Samalla kun sukupuolen yksioikoinen määrittely on mutkistunut, on valta alettu ymmärtää "diskursiivisena ja monimutkaisena suhteiden verkostona" (Matero 1996, 262; ks. myös Keskinen 1996, 6-9 & 2005, 83-90). Hallitseviin tai hegemonisiin ryhmiin kuuluvien (muun muassa valkoiset, heteroseksuaalit, valtavirtaan kuuluvat) ohella myös marginaaliryhmiin kuuluvat (kuten mustat, homoseksuaalit, vastakulttuurista edustavat) käyttävät valtaa. Toisin sanoen sekä "alistajina" että "alistettuina" voivat olla niin naiset kuin miehetkin. Eron teko ilman vastakkainasettelua nähdään siis mahdolliseksi: toista voi tarkastella muutenkin kuin pelkästään alistus- tai hierarkiasuhteen kautta (Rojola 1996, 27).

Sukupuolten vastakkainasettelun ja yleistysten sijasta onkin nykyisin tuotu esille - niin naisten kuin miestenkin - yksilöllisiä eroja, ja tavoitteena on yksilön tarkastelu tämän omasta situationaalisuudesta, paikallisuudesta ja ruumiillisuudesta käsin (Braidotti 1993, 136-139; ks. myös Anttonen 1997, 24; Ronkainen 1999a, 196; Keskinen 2005, 83-91). Erot nähdään niin naisten ja miesten välisinä eroina, naisten keskinäisinä eroina kuin naisen sisäisinäkin eroina (Braidotti 1993, 28). Vaikka myös miehet voivat olla alistetussa asemassa, miehiä ei ole kuitenkaan, toisin kuin naisia, systemaattisesti estetty tekemästä asioita sukupuolensa takia: miesten on nähty pikemminkin kilpailevan keskenään, jolloin jotkut heistä voittavat, ja toiset - häviävät (Jokinen Arto 1999, 19).

Miestutkija Arto Jokisen (2000, 203-204) mukaan tyypillisin miesten väkivallan ilmenemismuoto on nimenomaan väkivallan potentiaalisuus, sen eksplikoimaton ja passiivinen läsnäolo, ei niinkään suora uhkaaminen tai väkivallan avoin käyttäminen. Tästä syystä nainen saattaa kokea raiskatuksi joutumisen pelkoa, kun hänen perässään kävelee illalla kadulla tuntematon mies tai miesjoukko tai parisuhteessa elävä nainen saattaa kokea kumppaninsa väkivaltaiseksi, vaikkei fyysistä väkivaltaa olisikaan parisuhteessa koskaan käytetty. (Ks. myös Kvick 2001.) Jokinen (2000, 18-19) käyttää Johan Galtungilta lainaamaansa käsitettä "kulttuurinen väkivalta" kuvaamaan niitä kulttuureihin (uskontoihin, taiteisiin, tieteisiin ja kieleen) sisältyviä аспектеja, joilla pyritään oikeuttamaan suora tai rakenteellinen väkivallan käyttö, mutta jotka toisaalta myös piilottavat sitä. Esimerkiksi poikien "nujakointi" saatetaan usein kuitata toteamalla vain, että "pojat on poikia". Yleisesti ottaen vaikuttaa siltä, että miesten käyttämässä väkivallassa on pikemminkin kyse sosiaalisen identiteetin hakemisesta perinteisten roolimallien mukaisesti kuin jostakin väkivaltaista käyttäytymistä ohjailevasta biologisesta tekijästä.

Toisin kuin monissa muissa länsimaissa, kuten Yhdysvalloissa, Kanadassa, Norjassa ja Ruotsissa, ei lähisuhteessa naiseen kohdistuvaa väkivaltaa ole problematisoitu Suomessa ennen 1990-lukua juuri lainkaan sukupuolen merkityksen huomioonvasta feministisestä näkökulmasta käsin. *Perinteinen perheväkivaltanäkökulma* on ollut Suomessa vallitseva näkemys 1970-luvun lopulta lähtien, jolloin perhepiirissä ilmenevä väkivalta tuli ensi kerran meillä laajemmin julkisuuteen. Edellä mainittujen näkökulmien välisessä diskursiivisessa kamppailussa 1970-1980 -lukujen vaihteessa sukupuolen merkitys väkivallan ilmenemisessä jätettiin lähes täysin huomiotta, ja nais- ja tasa-arvotutkimuksen korostama rakenneteoria nähtiin vain yhtenä monien muiden taustateorioiden joukossa. Jatkossa korostui perhekeskeinen väkivaltatulkinta niin julkisessa keskustelussa, käytännön auttamistyössä kuin väkivaltatutkimuksessakin, ja *perheväkivalta* -käsite vakiintui kuvaamaan kaikenlaista lähisuhteissa ilmenevää väkivaltaa. Valtasuhteiden on katsottu vaihtelevan niin sukupuolten kuin sukupolvienkin välillä ja samalla on korostettu perheväkivallan monimuotoisuutta. (Ronkainen 1997 & 1998; Nyqvist 2001; Pehkonen 2003; Keskinen 2005 .)

Sukupuolineutraali lähestymistapa väkivaltaan on näkynyt Suomessa julkisen keskustelun, väkivaltatutkimuksen ja lainsäädännön lisäksi myös sosiaali- ja terveydenhuollon tarjoamissa palveluissa ja käytännön toimenpiteissä väkivallan lopettamiseksi (Ronkainen 1998; ks. myös Lehtonen & Perttu 1999, 30). Sosiaali- ja terveydenhuollossa pitkään vallinneen psykoanalyttisesti ja systeemiteoreettisesti painottuneen perheväkivaltanäkemyksen lähtökohtana on ollut perhe funktionaalisen kokonaisuutena ja perheenjäsenet toisistaan riippuvaisina, sukupuolettomina osasina tai osaryhmittyminä (Nousiainen V. 1993, 8-9; Paunonen 1999, 63; Rojek ym. 1988, 96; Ronkainen 1997a, 6). Parisuhdeväkivaltaa on tulkittu pitkälti perheen kautta eikä väkivaltaa pidetä yksittäisenä, perheen muista ongelmista erillisenä ongelmana, vaan se nähdään pikemminkin oireena perheen moniongelmaisuudesta (Pösö 1995, 42-43). Perheessä ilmenevät ongelmat nähdään samalla usein vuorovaikutuksellisia, ei niinkään yksilön henkilökohtaisina ongelmina (Kemppinen & Rouvinen-Kemppinen 1998, 26; Nousiainen V. 1998, 18-19). Auttamistoimenpiteet onkin suunnattu usein perhedynamiikan ja perheenjäsenten vuorovaikutussuhteiden kohentamiseen *perheen yhteisen hyvän* edistämiseksi, samalla kun sukupuolen merkitys on jäänyt lähes täysin huomiotta (Hatty 1987; Keskinen 2005; Nousiainen V. 1993; Ronkainen 1997).

Myös turvakotitoiminnan kehitys on seurannut johdonmukaisesti yleistä perhepoliittista linjaa Suomessa, ja sen toiminnan voidaan katsoa institutionalisoituneen osaksi virallista sosiaalihuoltoa (ks. mm. Peltoniemi 1984, 241). Turvakotitoiminta käynnistyi vuonna 1979 Ensikotien liiton (nyk. Ensi- ja turvakotien liitto) toimesta lastensuojelulliselta pohjalta, ja sen tavoitteena on ollut alusta

lähtien erityisesti lapsiperheiden tukeminen (Peltoniemi 1984, 211-213, 216-217; ks. myös Lehtonen & Perttu 1999, 30, Nyqvist 2001, 18; Pehkonen 2003, 48). Sen sijaan monien muiden länsimaiden turvakotitoiminnassa on korostunut näkemys väkivallan sukupuolistuneisuudesta, ja turvakodit ovat olleet useimmiten feministisissä järjestöissä toimivien naisaktivistien perustamia (Hearn 1999, 245-246). Näyttää kuitenkin siltä, että vaikka naisliike on monissa maissa aktiivisesti tuonut esille naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja käynnistänyt turvakoteja parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten auttamiseksi, niin parisuhdeväkivallan vakiinnuttua sosiaalihuollon piiriin kuuluvaksi sukupuolen merkitystä väkivallan ilmenemisessä korostavat feministiset painotukset ovat usein laimentuneet, ja parisuhdeväkivaltaa on ryhdytty määrittelemään jälleen perheen kautta perhedynaamisen diskurssin näkökulmasta (Davis 1987, 310-311; Hatty 1987, 38; Keskinen 2005, 105-108).

Feministisestä näkökulmasta tarkasteltuna sukupuolineutraalin perhedynaamisen perheväkivallan näkökulman valta-aseman Suomessa on nähty olevan johdonmukainen seuraus meillä vallitsevasta näennäisestä tasa-arvosta ja tasa-arvon ideaalista: tasa-arvoon on pyritty ja pyritään usein edelleenkin ilman "henkilökohtaisen politisointia ja sukupuolikonfrontaatiota" (Julkunen 1997, 63 & 1999; ks. myös Hearn 1999; Keskinen 2005; Ronkainen 1998; Sulkunen 1991). Hyvinvointivaltiota kohti pyrittäessä korostettiin sukupuolten samanlaisuutta ja naisten integroimista miehiseksi katsottuun julkiseen maailmaan ja samalla jätettiin huomioimatta miesten ja naisten erot (Anttonen 1997; Julkunen 1995; Keskinen 2005; Pylkkänen 1999).

Parisuhdeväkivalta, samoin kuin muukin naisiin kohdistuva väkivalta, on ollut pitkään vaiettu tabu suomalaisessa yhteiskunnassa, ja niin miesten kuin naistenkin on ollut vaikea tunnustaa väkivalta erityisesti miesten ongelmaksi. Useiden nais- ja miestutkijoiden esittämä ajatus siitä, että väkivalta on nimenomaan miessukupuoleen ja maskuliinisuuksiin liittyvä asia, herättääkin monissa miehissä ja miesaktivisteissa vastustusta. Heidän mukaansa myös naiset käyttävät parisuhteessa väkivaltaa, jota miehet eivät kuitenkaan tuo julki muun muassa kokemiensa häpeän tunteiden takia (ks. mm. Sund 2004). Samoin voidaan kuitenkin todeta myös väkivallan kohteina olevista naisista, lukeutuuhan parisuhdeväkivalta selkeästi niin sanottuun piilorikollisuuteen. Miesten käyttämään väkivaltaan julkisuudessa kohdistuva kritiikki mielletään miesten parjaamiseksi, sen sijaan, että miehet ottaisivat sen vastaan haasteena tulla mukaan parisuhdeväkivaltaa käsittelevään keskusteluun ja ylipäänsä väkivaltaa vastustavaan toimintaan. Feminismi ja tasa-arvotyö on usein mielletty provokatiiviseksi ja yhdentekevästä asioista valittamiseksi ja pelkästään naisten etujen

ajamiseksi. (Ks. mm. Julkunen 1999, 99-100; Miedzian 1992, 8; Ronkainen 1998, 20; Varanka 2003, 13-14.)

Väitteisiin, joiden mukaan myös useat naiset olisivat parisuhteissaan väkivaltaisia, on suhtauduttu varsin kriittisesti useissa eri tutkimuksissa (Browne 1987; Dobash & Dobash 1992; Dobash ym. 1992). Vuoden 1997 naisuhritutkimuksen mukaan 1,5 % naisista oli joutunut naisen tekemän väkivallan tai sillä uhkailun kohteeksi viimeisimmän vuoden aikana (Heiskanen & Piispa 1998, 14) ja parisuhdeväkivallan osuus kaikista miehiin kohdistuneista väkivaltarikoksista oli 0,7 % vuonna 1988 (Naisiin kohdistuva väkivalta -mietintö 1991, 17). Sen sijaan esimerkiksi Espoon poliisin 1.7.2003 - 30.6.2004 parisuhdeväkivallaksi kirjaamista väkivallanteoista (N=81) yhdeksän kymmenestä oli miehen naiselle tekemää väkivaltaa ja yksi kymmenestä naisten miehille tekemää väkivaltaa. Kyseisenä ajanjaksona ei tullut esiin yhtään naisen naiselle tekemää väkivallantekoa parisuhdeväkivallan osalta. (Keisala 2006, 34.)

Naisiin kohdistuvan sosiaalisen kontrollin katsotaan olevan yhä edelleen voimakasta eikä naisten väkivaltaisuutta pidetä yleisesti hyväksyttävänä muulloin kuin poikkeustapauksissa, kuten esimerkiksi puolustauduttaessa väkivallanteolta (ks. esim. Honkatukia 1998, 222-224). Naissukupuolen sosiaalisaatioprosessin ja sosiaalisen kontrollin seurauksena naisten on arveltu oppivan miehiä paremmin kontrolloimaan vihantunteitaan niin, etteivät ne purkaudu läheskään yhtä usein avoimena väkivaltaisuutena muita ihmisiä kohtaan (Ahola 1992; Campbell & Muncer 1994; Honkatukia 1998; Lagerspetz 1998; Nykyri 1998). Naisten väkivaltakäyttäytymisen on arveltu kuitenkin lisääntyvän tasa-arvoistumisen myötä (Honkatukia 1998, 21; Kivivuori 1999, 94-95, 117-118; Lagerspetz 1998, 164, 242-243).

Osa naisista, samoin kuin miehistäkin, uusintaa väkivaltaa lasten kasvatuksen kautta. Lasten hyvinvointi liitetään usein kulttuurisesti äitiyteen ja naiseuteen. Parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten riskin käyttää väkivaltaa lapsiansa kohtaan on katsottu olevan lähes kahdeksankertainen verrattuna naisiin, jotka eivät elä väkivaltaisessa parisuhteessa (Walker & Browne 1985, 185). Perheenäiti voi olla samalla väkivallan uhri ja väkivallan tekijä. Hän on saattanut kokea väkivaltaa myös lapsena (Haapasalo 1999, 61, 69). Läheskään kaikki väkivaltaa lapsena kokeneet ihmiset eivät kuitenkaan käytä väkivaltaa myöhemmin itse. Sen sijaan parisuhdeväkivaltaa käyttävä mies käyttää usein väkivaltaa myös lapsiaan kohtaan, ja varsinkin vakavat lapsiin kohdistuvat väkivallanteot ovat miesten kohdalla yleisempiä (Archer 1994, 160; Stark & Flitcraft 1988, 98-99). Kaiken kaikkiaan riski joutua henkirikoksen uhriksi on niin tyttö- kuin poikavauvoillakin suhteellisen suuri

ensimmäisen ikävuoden aikana väheten lapsuuden ja murrosiän ajaksi ja nousten jälleen etenkin nuorten miesten osalta 20 ikävuoden tienoilla (Kivivuori 1999, 18-19). Miehet ja naiset tekevät lapsenmurhia suunnilleen yhtä paljon, tällöin on kyse useimmiten koko perheeseen kohdistuneesta äärimmäisestä väkivallasta (Lagerspetz 1998, 156).

Vaikuttaa siltä, että parisuhdeväkivalta on niin yksilötasolla kuin yhteiskunnallisellakin tasolla sosiaalisena ongelmana pyritty pikemminkin sulkemaan pois näkyvistä, sen sijaan, että sitä olisi todella yritetty ratkaista ja lopettaa konkreettisin toimenpitein. Suomessa on yksilöllisiä - ja etenkin naisten - oikeuksia pidetty vähemmän tärkeinä kuin yhteisöllisiä tavoitteita: "naiset ovat olleet osa yhteisöä ja tukeneet yhteisöllisiä tavoitteita saamatta kuitenkaan täysin samaa tukea yksilöllisille oikeuksilleen kuin miehet" (Pylkkänen 1999, 25-26). Rikoslainsäädännön uudistukset naisiin kohdistuvien väkivaltarikosten osalta on toteutettu Suomessa huomattavasti muita Pohjoismaita hitaammin, eivätkä esimerkiksi naisten seksuaaliset oikeudet ole saaneet kovinkaan suurta naispoliittista painoarvoa (Julkunen 1995, 53-54 & 1999, 95-96). Filosofitimo Airaksisen (1999, 235) mukaan näyttääkin siltä, että "kukaan ei siedä vallankäyttöä, jos se on niin avointa, että se näkyy". Valta onkin tavallaan muuttumassa "näkyvästä näkymättömäksi": se voidaan nähdä paitsi suoranaisten fyysisenä pakottamisena, myös representaatioon sisältyvänä valtana, symbolisena valtana ja ritualisoituun karkottamiseen liittyvänä valtana (Hall 1999, 193). Väkivaltainen mies konkreettina toimijana ei ole erityisemmin näkynyt väkivallasta puhuttaessa: lähisuhteissa käytetystä väkivallasta on puhuttu useimmiten perheväkivaltana tai naisiin kohdistuvana väkivaltana, mutta väkivaltaa ei ole välttämättä mielletty väkivaltaisen miehen henkilökohtaiseksi eikä kulttuuriseksikaan ongelmaksi.

Väkivalta koetaan yleisesti vaikeasti hahmotettavana ja käsiteltävänä asiana ja se nähdään usein ihmisluontoon ikään kuin biologisesti kuuluvana asiana. Näin ajatellessa helposti luovutetaan ja suljetaan silmät väkivallalta, aivan kuin sille ei mahdettaisi mitään. Ristiriitaisuutta tuottaa myös se, ettei laissa rikolliseksi määriteltyä väkivaltaista käyttäytymistä välttämättä edes mielletä rikokseksi. Huolimatta pari- ja perheväkivallan muuttumisesta asianomistajarikoksesta virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi, parisuhteessa ilmenevä väkivalta mielletään usein vieläkin pariskunnan tai perheen sisäiseksi ongelmaksi, johon ulkopuolisten on vaikea puuttua. Samalla kuitenkin unohdetaan, ettei väkivallan käyttö perheessä ole koskaan rinnastettavissa kahden tasavertaisen ihmisen välien selvittelyyn, vaan se on aina toiseen ihmiseen kohdistuvaa vallan käyttöä, jolta yhteiskunnan tulee yksilöä suojella (Keskinen 1996, 7). Vallan näkymättömyys ei kuitenkaan koske laajemmin ajateltuna ainoastaan parisuhde- tai perheväkivaltaa, vaan myös muita väkivallan



ilmenemismuotoja, kuten esimerkiksi kouluväkivaltaa tai sotaraiskauksia. Tässä mielessä onkin erittäin tärkeää huomioida tavat, joilla vallan käyttöä pyritään normalisoimaan ja väkivalta saadaan näyttämään normaalilta tavalta toimia (Notko 2000, 23; Husso 1997a, 112).

Vaikeus mieltää perhe- ja parisuhdeväkivalta rikokseksi johtunee osaltaan myös siitä, että perhepiirissä ilmenevän väkivallan määrittelyminen mahdollisimman kattavasti ja samalla yksiselitteisesti on vaikeaa. Sitä kuvastaa naisiin kohdistuvasta väkivallasta käytetyt monet eri käsitteet, kuten muun muassa *perheväkivalta*, *naisiin kohdistuva väkivalta*, *parisuhdeväkivalta*, *naisten pahoinpitely ja nyt viimeisimmäksi lanseerattuina käsitteinä lähisuhdeväkivalta ja läheisväkivalta*. Meillä Suomessa laajimman levinnäisyyden on saavuttanut perheväkivalta -käsite. Ongelmallista on kuitenkin se, että vaikka eri selitysmallit ja käsitteet sopivat joihinkin tiettyihin tilanteisiin, mikään niistä ei pysty kuitenkaan kattavasti määrittelymään väkivallan koko olemusta eli sitä, mitä “mitä väkivalta on, miten se ilmenee ja mistä se johtuu” (Jokinen Arto 2000, 17). Määrittelyllä väkivalta yksioikoisesti tietyllä tavalla tuomatta esille määrittelyn perusteita käytetään myös valtaa: kieli itsessään voi jo olla väkivallan teko ja vahvistaa kulttuurisia uskomuksia (Cameron 1996, 137).

Määrittelyllä parisuhdeväkivalta systeemiteoreettisesti painottuneen *perheväkivalta* -käsitteen sijaan väkivallan sukupuolittuneen luonteen esiin tuovalla *parisuhdeväkivalta* -käsitteellä saadaan parisuhdeväkivalta demystifioitua ja väkivallan osapuolet paremmin esille. Samalla taataan parisuhdeväkivaltaa kokeneelle naiselle oikeus nimetä konkreettisesti se, mitä hän on joutunut kokemaan, ja mitä hänelle on tehty (Kaufman 1992, 239; vrt. Fine 1989, 553, Husso 2003, 301).

Vasta 1990-luvun puolivälissä alettiin Suomessakin kiinnittää kansainvälisen kehityksen ja yhteistyön myötä entistä enemmän huomiota väkivallan ongelmaan niin julkisessa keskustelussa, tieteellisessä tutkimuksessa, lainsäädännössä kuin konkreettisesti auttamistyössäkin. Samalla alkoi enenevässä määrin nousta esille myös sukupuolen merkitystä korostava feministinen lähestymistapa. Nykyään ajatellaankin yhä useammin, että sukupuolen merkitystä ei voida jättää huomioimatta väkivaltaa tarkasteltaessa ja että moninaiset tekijät niin yksilö-, perhe- kuin yhteiskuntatasollakin vaikuttavat sekä väkivallan esiintymiseen että ongelman ratkaisuyrityksiin (ks. mm. Carlson 1984, 570-580; Perttu 1999, 16-18; Ronkainen 1998, 21-23). Diskurssien välinen määrittelykamppailu jatkuu kuitenkin edelleen. Muutosta väkivaltaan suhtautumisessa ja väkivaltatyön käytännöissä on kuitenkin jo tapahtunut ja tapahtuu jatkossakin - hitaasti, mutta varmasti. (Ks. mm. Keskinen 2005, 369-370; Pehkonen 2003, 113-114.)

## 3.2 Selviytyminen ja elämänhallinta

Kriisin voi aiheuttaa mikä tahansa omaa tai läheisen henkeä, terveyttä tai jotain muuta olemassaolomme tai hyvinvointimme kannalta tärkeää tekijää uhkaava traumaattinen tapahtuma (kuten esimerkiksi väkivalta, onnettomuus, kuolema, avioero). Traumaattinen tapahtuma ja kriisi murtaa vanhat tottumuksemme, jolloin tarvitaan tilanteen uudelleenarviointia, toimivampia toimintamalleja ja usein myös roolinmuutoksia. (Ayalon 1996, 10-11.) Psykkiset kriisit voidaan jakaa kehityksellisiin elämänselviytymiseen liittyviin kriiseihin ja traumaattisiin kriiseihin (Vilen ym. 2002, 176).

Vaikka selviytymisen ja elämänhallinnan tutkimusperinteitä onkin lähes mahdotonta erottaa toisistaan, voidaan niissä erottaa kaksi päälähestymistapaa tai tutkimussuuntausta: selviytymistutkimus tarkastelee jossakin tietyssä tilanteessa ja tietyn ongelman ratkaisemiseksi käytettyjä selviytymiskeinoja ja niiden mahdollisia vaikutuksia hyvinvointiin tai terveyteen, kun elämänhallintatutkimus puolestaan keskittyy tarkastelemaan elämän kokonaisuuden yleisiä hallintamalleja tai -tyylejä. Ihmisen elämänhallintaa katsotaan olevan mahdollista vahvistaa yksilötasolla toteuttamalla interventioita niillä elämän alueilla, joilla näyttäisi olevan tarvetta muutokseen (kuten esimerkiksi terveysongelmat, sosiaalisen verkoston puute). (Suominen 1996, 81-82; Raitasalo 1995, 31.)

Jotkut tutkijat eivät kannata kumpaakaan edellä mainituista lähestymistavoista ajatellen ettei yhtenäistä *selviytymisen* (coping) teoriaa ole mielekää etsiä. Ihmiset reagoivat kriiseihin eri tavoin eikä selviytyminenkaan etene aina tietyn kaavan mukaan, vaikka ihmisten reaktioissa ja toiminnassa voidaankin hahmottaa ongelmasta riippumatta myös suhteellisen samankaltaisia vaiheita (Golan 1978, 62; Hänninen 1999, 77; Hyvärinen 1998, 318-319; Koski-Jännes & Hänninen 1998, 173-174). Itse asiassa hyvin erilaiset seikat voivat loppujen lopuksi myötävaikuttaa kriisistä selviytymiseen. Vaikka selviytyminen on ennen kaikkea yksilöllinen prosessi, selviytymiskeinoja kuvataan kuitenkin usein piirteenomaisina selviytymisen havainnoillistamiseksi (Uutela 1994, 36-37; ks. myös Houston 1988, 385-386, Miller 2008, 28).

Selviytyminen määritellään arkikielessä jostakin ongelmasta tai riippuvuudesta vapautumiseksi tai jonkin asian ylipääsemiseksi. Selviytyminen vaatii aina aktiivista uuteen suuntautumista, ja sillä tarkoitetaan kaikkia niitä keinoja, joihin yksilö turvautuu vastatakseen muuttuneen elämäntilanteen asettamiin vaatimuksiin niin, että henkisen ja ruumiillisen uhkan tunne vähenee eikä vaikea

kokemus tai kriisi ole enää yksilön elämään ja toimintakykyyn hallitsevasti vaikuttava tekijä. (Ayalon 1996, 12.) Ihminen voi päästä vaikean elämäntilanteen tai kriisin yli henkilökohtaisten voimavarojensa ja sosiaalisen verkostonsa sekä tarvittaessa myös ammattiauttajien avulla. On arvioitu, että noin 30-40 % ihmisistä tarvitsee ammatillista psykologista tukea traumaattisen kokemuksensa selvittämisessä. Traumateorian mukaan traumaattinen tapahtuma on tällöin uusiutuessaan ja pitkittyessään muuttunut traumaperäiseksi stressihäiriöksi (post traumatic stress disorder) ja ihminen traumatisoitunut psyykkisesti. (Saari 2003, 92-94; Vilen ym. 2002, 185-187.)

Ihmisen toiminnalle nähdään tunnusomaiseksi edellä mainitun kohteellisuuden tai intentionaalisuuden lisäksi "välittyneisyys, moniäänisyys, historiallisuus ja sisäinen ristiriitaisuus" (Engeström 1995, 73). Hänen katsotaan toimivan kriisitilanteissa ensin vaistonvaraisesti niin kuin parhaaksi näkee ja alkavan vasta sen jälkeen arvioida kriittisesti omaa toimintaansa pohtimalla muun muassa seuraavanlaisia kysymyksiä: mitä tapahtui, miksi näin kävi, kenen syy, mitä olisin voinut tehdä estääkseni tapahtuneen tai mitä minusta nyt ajatellaan? Toisin sanoen ihmiselle on ominaista tarve luoda sisäinen representaatio todellisuudesta ja hahmottaa samalla itsensä sen osana. Hän arvioi selviytymistä vaativan tilanteen kuormittavuutta yksilöllisesti maailmankuvansa, arvojensa, tavoitteidensa, ylipäänsä psyykkisten ja sosiaalisten resurssiensa pohjalta. Se, miten yksilö vastaa edellä mainitun kaltaisiin kysymyksiin stressitilanteen jälkeen, vaikuttaa hänen selviytymiseensä jatkossa. (Furman 1997, 40-41; Rauste-von Wright 1991, 11.)

Selviytymisyriytykset voidaan nähdä reaktioina sille, minkälaisena yksilö määrittelee mielessään kokemansa tilanteen: *haasteena, uhkana vai menetyksenä* (ks. esim. Golan 1978, 7-9). Glynis Breakwellin (1986, 150) mukaan enemmän tai vähemmän tiedostettuun selviytymiskeinojen valintaan ja ylipäänsä selviytymiseen vaikuttavat ennen kaikkea: *uhkan laatu* (ulkoinen-sisäinen, lyhytaikainen-pitkäaikainen, pysyvä-ohimenevä), *sosiaalinen konteksti* (vallitsevat normit, arvot ja uskomukset, sosiaalinen verkosto), *identiteetin rakenne* (itsetunto ym.) ja *kognitiiviset rakenteet* (informaation prosessointi ja vastaanotto, attribuutiotyylit ja -vääristymät). Toiminnan muutokseen ei innoita pelkkä tilanteen rationaalinen järkeily, vaan pikemminkin vaikean tilanteen aiheuttaman uhkan ja yksilön omien toiveiden tai ihanteiden välinen yhteentörmäys.

Johan Cullberg (1991) jakaa tunnetussa ja paljon siteeratussa *kriisiteoreettisessa mallissaan* traumaattisen kokemuksen käsittelyprosessin neljään eri vaiheeseen, joita ovat: *shokkivaihe* (päivän tai parin kestävä akuutti vaihe, jolloin ihminen yleensä kieltää tapahtuneen), *reaktiovaihe* (kahdesta neljään päivään kestävä tunnemyrskyinen vaihe, jossa ihminen käsittelee tapahtunutta paljolti

tunteiden selvittelyn ja puheen kautta), *työstämisvaihe* (tiedostettu tai tiedostamaton tapahtuneen käsittely, muisti- ja keskittymisvaikeudet, suuntautuminen tulevaisuuteen, vastuunotto itsestä) ja *uudelleensuuntautumisen vaihe* (sopeutuminen muutokseen, surun ja luopumisen kautta tilan antaminen uudelle).

James Prochaskan ja Carlo DiClementen (DiClemente 1991; Miller 2008) *transteoreettisen muutosvaihemallin* (stages of change) mukaan selviytymis- ja muutosprosessi muodostuu esiharkintavaiheesta, harkintavaiheesta, päätöksenteko- eli valmistautumisvaiheesta, toimintavaiheesta ja ylläpitovaiheesta. *Esiharkintavaiheessa* (precontemplation) pyrimme yleisesti olemaan ajattelematta ongelmaa kieltämällä tai vähättelemällä sen olemassaoloa tai ulkoistamalla se muiden ihmisten ongelmaksi, jolloin se ei vaadi meiltä itseltämme muutoksen johtavia toimenpiteitä. *Harkintavaiheessa* (contemplation) sen sijaan tiedostamme ongelman. Tiedämme, että ennemmin tai myöhemmin olisi ryhdyttävä toimeen ja pohdimme muutoksesta seuraavia mahdollisia hyötyjä ja haittoja, mutta emme kuitenkaan vielä tässä vaiheessa sitoudu konkreettiseen toimintaan ongelman selvittämiseksi. Harkintavaihe saattaa kestää pitkäänkin, joskus jopa useita vuosia. Vasta *päätöksenteko- tai valmistautumisvaiheessa* (determination, preparation) valmistaudumme ja sitoudumme vähitellen muutokseen ja ongelman ratkaisemiseen tavoitteita asettamalla ja omista aikeista muille puhumalla. *Toimintavaiheessa* (action) ryhdymme toden teolla konkreettisiin toimenpiteisiin. Jotta muutos jäisi pysyväksi, on uutta käyttäytymismallia toistettava *ylläpitovaiheessa* (maintenance) useiden kuukausien, joskus vuosienkin ajan. Muutokseen lähes säännönmukaisesti liittyvät repсахdukset harvenevat ja heikkenevät, kunnes muutos on vakiintunut eikä sen ylläpitäminen vaadi enää entisessä määrin resursseja (permanent exit). Muutosprosessissa tukeminen edellyttää ammattiauttajalta tietoa siitä, missä muutoksen vaiheessa asiakas on. Alkuvaiheessa on tärkeää muutostarpeen tiedostaminen, tietoisuuden lisääntyminen, hyötyjen ja haittojen arviointi sekä päätösten tekeminen, jonka jälkeen edetään konkreettisten tavoitteiden ja toimintasuunnitelman asettamiseen. Työntekijän tehtävä on herättää, voimistaa ja tukea asiakkaan motivaatiota muutokseen. Eteneminen muutosvaiheesta toiseen ei kuitenkaan tapahdu lineaarisesti, vaan pikemminkin syklisesti. Muutoksen pyörää voidaan kiertää useaan kertaan, ennen kuin päädytään vakaaseen muutokseen. (DiClemente 1991, 192-200; Miller 2008, 21, 30-34; ks. myös Brown 1997.)

Toimintaan ryhdytään ideaalitulanteessa niin pian kuin suinkin mahdollista, ilman että toimintastrategian suunnitteluun kulutetaan kohtuuttomasti aikaa. Aktiivinen toiminta auttaa säilyttämään myönteisen minäkuvan, purkaa patoutunutta jännitystä, lisää elämänhallinnan tunnetta,

vähentää avuttomuutta ja kaaosta, jäsentää aikaa, mahdollistaa realistisen tilanteen arvioinnin sekä helpottaa tarvittaviin muutoksiin sopeutumista. (Ayalon 1996, 12-13.)

Ofra Ayalon (1996) on luonut keskeisiin psykologisten koulukuntien teorioihin pohjautuvan kuuteen ulottuvuuteen perustuvan kokonaisvaltaisen selviytymismallin *Basic Ph:n*, jonka avulla hän pyrkii selvittämään omalta osaltaan sitä, miten ihmiset selviytyvät stressistä ja vaikeista elämäntilanteista. Ayalonin selviytymismallin kuusi ulottuvuutta ovat: *uskomukset ja arvot (belief)*, *tunteet (affect)*, *sosiaalinen vuorovaikutus (social)*, *mielikuvitus (imaginative)*, *kognitiot (cognitive)* ja *fysiologinen ulottuvuus (physiological)*. Ulottuvuudet muodostavat yhdessä yksilön selviytymisvoimavarat, ja yksilö käyttää niistä yhtä tai useampaa reagoidessaan stressitilanteisiin. Selviytymisvoimavarat voidaan jakaa Ayalonin mukaan *henkilökohtaisiin, ihmisten välisiin, organisatorisiin ja yhteisöllisiin voimavaroihin*. Yksilö voidaan puolestaan määritellä sen mukaan, minkälaisia voimavaroja hän enimmäkseen käyttää joko *kognitiiviseksi, emotionaalisesti, sosiaalisesti, luovasti, henkisesti tai fyysisesti suuntautuneeksi selviytyjätyypiksi*. Selviytymistaitoja voidaan harjoitella ja oppia, ja ne voidaan jakaa *ennen kriisiä käytettyihin ennakoiviin, kriisin aikana käytettyihin puskuroiviin (aktiiviset, passiiviset, positiiviset, negatiiviset)* sekä *kriisin jälkeen käytettyihin selviytymiskeinoihin*. (Emt., 14, 25-29.)

Suojellakseen minuuttaan muutoksilta yksilö pitäytyy kuitenkin usein viime kädessä aiemmin toimiviksi kokemiinsa ajattelu- tai toimintatapoihin ja tarinallisesta näkökulmasta tarkasteltuna valmiisiin tarinamalleihin, sen sijaan, että omaksuisi uusia, tilanteensa kannalta ehkä järkevämpiäkin, tapoja ajatella ja toimia (Berger & Luckmann 1994, 66; Hänninen 1999, 19; Koski-Jännes & Hänninen 1998, 176). Vaikka hän tiedostaisikin, että jokin on vialla, hän ei välttämättä tiedä, miten haluaisi tilanteensa muuttuvan. Toiminta näyttääkin perustuvan useammin hetkellisiin mielijohteisiin ja puutteelliseen tietoon kuin rationaaliseen harkintaan (Harré ym. 1985, 22; Kangas O. 1995, 69-70; Weckroth 1988, 19 & 1994, 44-46).

Etenkään kriisitilanteessa ihminen ei pysty aina välttämättä refleктоimaan omaa toimintaansa ja saattaa jumiutua tarkastelemaan tilannettaan yhdestä kapeutuneesta näkökulmasta käsin. Toimintaa ohjaava vääristynyt sisäinen kuva voi tällaisessa tilanteessa estää toiminnan uudelleen orientaation eikä muutos ole mahdollinen. Vääristyneet sisäiset representaatiot ja ongelmatilanteeseen sopimattomat toimintamallit saattavat johtaa paitsi toiminnan epäonnistumiseen myös tavoitteista luopumiseen. (Toivonen 1987 & 1988; Koski-Jännes & Hänninen 1998; Leiman 1992; Ryle 1991.) Stressireaktiot saattavat ilmetä *taisteluna* (noidankehä, jossa vuorottelevat turhautuminen -

suuttumus - aggressio - hyökkääminen - tuhoaminen - turhautuminen), *pakona* (regressio, joka on seurausta pelosta ja epävarmuudesta ja joka ilmenee vetäytymisenä ja passiivisuutena) tai *jähmettymisenä* (henkinen ja fyysinen lamaantuminen, masennus, uupumus, itsesyytökset, apatia) (Ayalon 1996, 11). Anthony Ryle (1991, 3-7) on kuvannut tällaisia ongelmatilanteita *toiminnallisiksi loukuiksi*, joissa väärät vaihtoehdot eli dilemmat (dilemmas), erilaiset ansat (traps) ja jumit (snags) saavat yksilön kiertämään "noidankehää" eikä hän kykene muuttamaan tilannetta itselleen myönteisempään suuntaan.

Toimijuus ja toiminnan muutokset edellyttävät siis paitsi itsereflektoivaa toimijuutta, myös sosiaalista osallisuutta ympäröivään todellisuuteen (Järventie 1993, Koski-Jännes & Hänninen 1998; Ronkainen 1999a; Toivonen 1988). Selviytymiselle nähdäänkin olevan ensisijaista kaksi sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvää taitoa: ensimmäinen on *kyky ottaa vastaan tukea häpeää tai riippuvuutta tuntematta*, ja toinen on *kyky tarjota apua olematta liian holhoava* (Ayalon 1996, 5, 12). Voidaan väittää, ettei kukaan selviydy vaikeuksistaan yksin, kukaan ei ole vaikeuksineen täysin yksin eivätkä ongelmat ylipäänsä ole mitenkään ainutlaatuisia. Kuunnellessaan toisten kertomuksia vastaavanlaisista ongelmatilanteista yksilö kykenee miettimään reflektiivisesti suhdettaan ongelmaan ja huomaa lopulta, ettei olekaan täysin yksin ongelman kanssa. Vaikeiden kokemusten muuttaminen osaksi laajempaa elämäntarinaa "ikään kuin kesyttää tuon kokemuksen tekemällä siitä kulttuurisesti ymmärrettävän ja siinä mielessä hallittavan" (Hänninen & Valkonen 1998, 6). Nimenomaan ongelman käsitteellistämisen ja hallintaan saamisen on nähty luovan pohjaa kuntoutumiselle ja selviytymiselle, jolloin lopputuloksena on parhaassa tapauksessa elämänmuutoksen lisäksi uudenlainen itsetuntemus. (Koski-Jännes & Hänninen 1998; Puolimatka 1999, 97-98.)

*Elämönhallinnalla* (life management, sense of coherence) tarkoitetaan Aaron Antonovskyn määritelmän mukaan *ihmisen kokemusta ja tunnetta elämänsä johdonmukaisuudesta, yhtenäisyydestä ja koossapysymisestä* (Antonovsky 1987, 155-156, ref. Suominen 1996, 80). Hyvän elämönhallinnan omaava ihminen kokee asiat niin kognitiivisesti kuin emotionaalisestikin mielekkäiksi ja tulkitsee vastoinkäymiset ensisijaisesti haasteina, joiden eteen hän jaksaa ponnistella pyrkien samalla lievittämään niiden mahdollisesti aiheuttamaa ahdistuneisuutta (Houston 1988, 385; Järvinen 1994, 71; Raitasalo 1995, 33).

J. P. Roos (1987, 1988) jakaa elämönhallinnan kokemuksen sisäiseen ja ulkoiseen elämönhallintaan. *Sisäinen elämönhallinta* merkitsee hänen mukaansa sitä, että ihminen kykenee sopeutumaan ja

sisällyttämään elämäänsä mitä vaikeampia asioita käsittelemällä niitä mielessään tunteiden, mielikuvien ja havaintojen avulla. *Ulkoisella elämönhallinnalla* Roos tarkoittaa sen sijaan ihmisen kokemusta siitä, että hän hallitsee pääpiirteissään itse elämänsä kulkua eikä tunne olevansa kovin monien ulkopuolisten tahojen johdateltavissa. Ulkoisen elämönhallinnan tunnusmerkkinä voidaan pitää ennen kaikkea sitä, että ihminen kokee elävänsä henkisesti ja taloudellisesti suhteellisen turvatussa asemassa. (Roos 1987, 64-66 & 1988, 206-208.)

Nykyisin näyttää olevan yhtenä keskeisimpänä arvona tai ihanteena pyrkimys elämän kokonaisvaltaiseen hallintaan kaikin mahdollisin tavoin. Nyky-yhteiskunnassa arvostetaan etenkin aineellista menestystä, ja ulkoinen elämönhallinta korostuu usein sisäisen elämönhallinnan kustannuksella. Ulkoisen elämönhallinnan tunteen vahvistuminen voi J. P. Roosin (1987, 241-242) mukaan kuitenkin johtaa hieman paradoksaalisesti sisäisen elämönhallinnan heikentymiseen, mikä saattaa ilmetä muun muassa turhautumisen, levottomuuden ja vieraantumisen tunteina. Yksilölliset identiteetti- ja onnen tavoittamiseksi voidaan tässä mielessä nähdä pyrkimyksenä nimenomaan sisäisen hallinnan tunteen luomiseen: minuutta saatetaan pyrkiä rakentamaan niin jännittävien elämysten kuin vaikkapa elämönhallintakurssienkin kautta. (Ks. mm. Ahponen & Marttinen 1997, 202; Järvinen 1994, 71; Roos 1988, 208). Samalla kun ihminen pyrkii hallitsemaan elämäänsä ja itseään, yksilön henkilökohtainen liikkumavara voi jäädä kuitenkin suhteellisen kapeaksi läheisten ihmisten ja vertaisryhmien suorittaman näkyvämmän tai hienovaraisemman sosiaalisen kontrollin alla (Airaksinen 1999, 220). "Ruodusta" ei välttämättä sovikaan poiketa.

Elämönhallinta on kuitenkin hyvin henkilökohtainen kokemus, ja yksilö voi kokea hallitsevansa elämäänsä, vaikkei se muista siltä näyttäisikään. Pyrkimys elämönhallintaan saattaa kuitenkin muuttua myös elämää tuhoavaksi maailmassa, jossa läheskään kaikki ei ole saavutettavissa (Järvinen 1994, 72). Matti Kortteinen (1992) puhuu *selviytymisen eetoksesta* tarkoittaen sillä pakkoselviytymistä, joka näyttää toistuvan kulttuurisena merkitysjärjestelmänä sukupolvesta toiseen: katsotaan, että etenkin suomalaista miestä riivaa yksinselviytymisen sekä kunnian säilyttämisen pakko toisten edessä. Irmeli Järventie (1993) arveleekin, että itsemurhissa, joiden tekemisessä aiempina vuosikymmeninä erityisesti suomalaiset miehet ovat "kunnostautuneet", on kyse itse asiassa viimeisestä selviytymisyrityksestä eli pyrkimyksestä vapautua toiminnallisesta loukusta, johon ihminen on elämässään ajautunut.

J.P. Roosin (1987; ks. myös Järvinen 1994, 72) mukaan elämönhallinnan sijasta ihmisen tavoitteena pitäisi olla ennemminkin *elämään sopeutuminen*, joka ei merkitse niinkään alistumista vaan oman

rajallisuuden ymmärtämistä ja nöyryyttä elämän yllätyksellisten käännteiden edessä. Elämänhallinnassa kun ei näytä olevan kyse niinkään yksilön omasta päätöksestä vaan elämänympäristöstä. Klaus Weckroth (1994, 46-48) näkeekin toiminnan motivaation olevan viime kädessä "toisessa" viitaten Mihail Bahtinin (1991) kuvaukseen "moniäänisestä ihmisestä", joka elää jatkuvassa dialogisessa suhteessa ympäröivään todellisuuteen, jossa on alati läsnä sekä "minä" että "toinen". Weckrothin mukaan "toinen" voi olla esimerkiksi sinä (rakkaus), me (usko), kulttuuri (perinne) tai yhteiskunta (velvollisuudet). Sosiologi Erik Allardt'in aikoinaan lanseeraamiin kolmeen hyvinvoinnin ulottuvuuteen eli having/loving/being (aineellinen elintaso, yhteisyysuhteet, itsensä toteuttaminen) -jaotteluun onkin ehdotettu lisättäväksi being weak -ulottuvuus, jolloin heikkoudella ymmärretään ihmisen tarvetta olla "heikko" nimenomaan siinä mielessä, että hän voi avoimesti osoittaa tarvitsevansa toisten ihmisten apua eikä kenenkään oleteta tulevan toimeen pelkästään omin voimin (Rotkirch 2002, 69).

Nykykulttuurissa yleisesti vallitsevat riippumattomuuden ja autonomisuuden vaatimukset voidaan siis nähdä melko epärealistisina tavoitteina, samalla kun identiteetin katsotaan löytyvän ennen kaikkea vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Toisten tuki näyttääkin olevan yksilön selviytymiselle ensiarvoisen tärkeää (ks. mm. Burr 2004, 146-154; Sampson 1993, 167-168; Taylor 1995, 64-70). Klaus Weckrothin (2006, 210) ilmaisemin sanoin: "mitä useampiin meisyyksiin minä liittyi, sitä paremmassa turvassa se on".

### 3.3 Parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen toiminta ja selviytyminen

Väkivallan kohteeksi joutuminen parisuhteessa horjuttaa aina tavalla tai toisella väkivaltaa kokeneen fyysistä ja henkistä tasapainoa (Husso 1997b, 96; Hoff 1990, 24). Väkivaltatilanne on traumaattinen kokemus ja saattaa toistuessaan johtaa lopulta emotionaaliseen kriisiin. Lee Ann Hoff (1990, 22-23) erottaa kriisin loppuunpalamisesta (burnout) siinä, että kriisitilanne on yleensä akuuttiluonteinen, kun taas loppuunpalaminen on tyypillisesti kroonistunutta. Väkivallan kohteeksi joutunut nainen saattaaakin kokea usein uupumisen ja loppuunpalamisen oireita.

Perhepiirissä ilmenevää väkivaltaa on yritetty selittää vuosikymmenien kuluessa useilla eri teorioilla, kuten biologisilla ja psykopatologisilla yksilöteorioilla, perhedynaamisilla vuorovaikutusteorioilla, kulttuurisilla ja rakenteellisilla teorioilla. Määriteltäessä parisuhdeväkivaltaa kokeneita naisia ja heidän käyttäytymistään ovat etenkin psykopatologiset



yksilöteoriat ja vuorovaikutusteoriat painottuneet, mikä on johtanut melko yksipuoliseen ja rajoittuneeseen käsitykseen parisuhteessa ja perhepiirissä ilmenevästä väkivallasta (ks. esim. Bush 1992, 601-602; Otter 1986, 115).

Parisuhdeväkivaltaa kokeneita naisia on määritelty vuosikymmenien kuluessa samaan tapaan kuin alkoholistin läheisiä (Weidman 1986, 212). Marja Holmilan (1993, 2001) mukaan alkoholistin puolisoa on tarkasteltu aikojen kuluessa tieteellisissä tutkimuksissa usein joko puolison juomisen stressaantuneena uhrina, häiriintyneenä persoonallisuutena tai alkoholistin juomista mahdollistavana ja samalla ylläpitävänä osapuolena. Miehen väkivaltaisuutta on puolestaan selitetty *väkivallan tekijän* mustasukkaisuudella, päihdeongelmilla, lapsuuden ongelmilla, perheen vuorovaikutusongelmilla, itsehillintäongelmilla sekä *uhrin* - masokismilla, neuroottisuudella, seksuaalisuudella, uhriutumisella, läheisriippuvuudella, opitulla avuttomuudella ja tämän lapsuudessa oppimilla väkivaltamalleilla. Toisin sanoen väkivaltaa kokeneita naisia on leimattu vuosikymmenten kuluessa muun muassa masokisteiksi, neuroottisiksi, frigideiksi, nymfomaaneiksi, läheisriippuvaisiksi, avuttomiksi ja väkivaltaan turtuneiksi - listaa voisi jatkaa varmaan loputtomiin. (Dobash & Dobash 1992; Gelles & Cornell 1990; Liukkonen 1992; Nyqvist 2001, 149; Walker & Browne 1985.)

Näitä pääasiassa 1950-1970 -luvulla tehtyjä tutkimuksia onkin kritisoitu siitä, että ne on tehty verrattain pienillä otoksilla ja ilman vertailuryhmiä, joten niissä saatuja tuloksia ei voida yleistää. Tutkimuksen kohteena on ollut yleensä turvakotiin hakeutuneita naisia, jolloin tutkimusten ulkopuolelle on jäänyt suurin osa parisuhdeväkivaltaa kokevista naisista, jotka eivät syystä tai toisesta hae apua ammattiauttajilta tilanteeseen. Tutkittujen naisten käyttäytymistä ei ole voitu verrata aikaan ennen väkivaltaa ja samalla on jäänyt havaitsematta, että väkivaltaa kokeneen käyttäytymisessä mahdollisesti havaitut "ominaisuudet" ovat olleet pikemminkin oireita väkivallan kohteeksi joutumisesta kuin persoonallisuuden piirteitä. Ne eivät myöskään ota välttämättä huomioon kulttuurisia, sosiaalisia ja taloudellisia seikkoja analysoidessaan väkivaltaa kokeneen naisen toimintaa. Onpa niitä moitittu misogyniastakin. (Dobash & Dobash 1992, 221-225; Gelles & Cornell 1990, 73; Hoff 1990, 22-23, 47; Walker & Browne 1985, 185.)

Toisin kuin monissa muissa länsimaissa, ei väkivaltaa kokeneen naisen psyykkistä ja fyysistä tilaa ole pyritty Suomessa suoranaisesti medikalisoimaan tai kuvaamaan lääketieteellisillä termeillä, kuten *pahoinpidellyn naisen oireyhtymä* - (battered-woman syndrome) tai *opittu avuttomuus* (learned helplessness) -käsitteillä. Pahoinpidellyn naisen oireyhtymällä tarkoitetaan muun muassa

sitä, että väkivaltaa kokeneen naisen ajatusten, havaintojen, tunteiden ja käyttäytymisen katsotaan olevan sidoksissa ja määräytyvän väkivallantekijän kulloisenkin mielialan mukaan, ilman että nainen itse pystyisi ottamaan elämänsä hallintaansa. Opitulla avuttomuudella tarkoitetaan puolestaan vähittäistä ajan myötä tapahtuvaa sopeutumista toistuviin väkivaltakokemuksiin niin, että nainen uskoo lopulta, ettei pysty omalla toiminnallaan vaikuttamaan tilanteensa paranemiseen eikä siksi pyri aktiivisesti pääsemään eroon väkivaltaisesta parisuhteesta. (Walker & Browne 1985, 186; ks. myös Kangas I. 1997, 20-21; Nousiainen K. 1998, 46-47.) Edellä mainittuja käsitteitä on kritisoitu naisten ja heidän käyttäytymistapojensa seksistisestä arvioinnista, syyllistämisestä ja leimaamisesta. Sosiaalisten ongelmien on katsottu yksilöllistyvän ja irtautuvan sosiaalisesta ja kulttuurisesta kontekstistaan medikalisoinnin seurauksena. (Hoff 1990; Holmila 1993; Kangas I. 1997.)

Tämänkaltaiset, ensi alkuun asiantuntijoiden muokkaamat ja käyttämät selitykset ja käsitykset väkivallasta, ovat alkaneet ohjata yleisemminkin ihmisten väkivallan hahmottamista vaikuttaen samalla niin väkivallan uhrin kuin tekijänkin näkemyksiin omista toimintamahdollisuuksista (Kivivuori 1992 & 1996; Riikonen 1992). Erityisen ongelmallisena nähdään se, että niiden kautta samalla helposti vähätellään väkivallan vakavuutta ja seurauksia (ks. mm. Husso 1997a, 112; Kelly 1988, 34). Kun väkivallan tekijän vastuu väkivallan käytöstä vähenee, uhrin vastuu vastaavasti lisääntyy. Niinpä väkivaltaa kokeneen naisen katsotaankin saavan syyttää usein itseään (toisen henkilön hänelle tekemästä väkivallasta), varsinkin, jos hän ei näytä toimivan muiden silmissä järkipäisesti väkivaltaa kohdattuaan ja jatkaa yhdessäoloa väkivaltaisen miehen kanssa mahdollisesti vielä vuosia eteenpäin. Tarkasteltaessa ylipäänsä ihmisen toimintaa nähdään onnistumisen tai epäonnistumisen riippuvan usein varsin yksioikoisesti ihmisestä itsestään: ihminen nähdään pitkälti oman onnensa seppänä (ks. mm. Weckroth 1994, 67-68).

Käsitykset parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen käyttäytymisestä näyttävät pyörivän kahden toimijuuskäsityksen ympärillä: hänet nähdään joko *aktiivisena toimijana* tai *väkivallan uhrina* (Hoff 1990, 32; Husso 1997b, 102). Uhri -käsitteen käyttöä parisuhdeväkivallan yhteydessä on kuitenkin kritisoitu, koska se synnyttää mielikuvan väkivallan kohteena olevan passiivisuudesta, avuttomuudesta ja heikkoudesta. Onhan ihmisen tavoitteena, niin väkivaltaisessa parisuhteessa kuin missä tahansa ongelmallisessa elämäntilanteessa, yleensä ennen kaikkea selviytyä tavalla tai toisella vaikeuksista eteenpäin. Uhri -käsitettä on tästä syystä ehdotettu käytettäväksi ainoastaan silloin, kun on selvästi kyse uhrin ja väkivallantekijän välisestä suhteesta tai korostettaessa konkreettista väkivaltatilannetta ja väkivallan tekoa. Sen sijaan *selviytyjä* -käsitettä olisi hyvä käyttää viitattaessa

nimenomaan väkivaltaa kokeneen naisen toimintaan ja hänen käyttämiinsä selviytymiskeinoihin. (Ks. mm. Ferraro & Johnson 1983; Lappalainen 1996; Nousiainen K. 1998.)

Samalla kun yksilöä pyritään tarkastelemaan ensisijaisesti aktiivisena toimijana, tulisi kuitenkin selvittää myös niitä "ehtoja ja rajoja, joiden varassa ihmisen toiminta sosiaalisissa yhteisöissä muotoutuu ja saa merkityksensä" (Hirsjärvi & Hurme 1984, 5). Moniin muihin länsimaihin verrattuna suhteellisen myöhäistä parisuhdeväkivallan nousua julkisuuteen Suomessa voidaan ainakin osittain selittää sillä, ettei uhrin asemaan asettuminen ole näyttänyt sopivan suomalaisen naisen identiteettiin; naiset eivät välttämättä koe itseään uhriksi silloinkaan kun siihen olisi täysi syy (Husso 1997b; Nousiainen K. 1998). Vallitsevan tasa-arvomyytin myötä väkivaltaisen parisuhteen osapuolilla on katsottu olevan yhtäläinen valta toimia: katsotaan, että väkivaltaa kokenut nainen pystyy aktiivisesti ehkäisemään ja lopettamaan itseensä kohdistuvan väkivallan, jos ei muuten, niin ainakin lähtemällä pois väkivaltaisesta suhteesta. Samalla uhri on usein syyllistetty kokemastaan väkivallasta, varsinkin, jos hän ei ole toiminut muiden silmissä ns. rationaalisesti väkivaltaa koettuaan (Koski 1999, 41-42; Mäenpää-Reenkola 1997, 132-133; Notko 2000, 19.) Juha Siltalan (1999, 378) sanoin ilmaistuna uhreja ylipäänsä on alettu luonnehtia yhteiskunnassa "voimavaroja korostavalla tavalla silloinkin, kun olosuhteet selvästi lamauttavat heitä". Samalla kun (yli)korostetaan parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen vastuuta ja voimavaroja, nähdään yhteiskunnan puuttuminen väkivaltaan ja avun järjestäminen väkivallan uhreille helposti tarpeettomaksi (Notko 2000, 39; ks. myös Collier ym. 1991, 288-289; Uutela 1996, 83). Voimakas sosiaalinen paine saattaa siis paitsi edesauttaa naisen itsenäistymistä ja irtautumista väkivaltaisesta suhteesta, johtaa myös epäonnistumisen tunteisiin (Keskinen 1996, 56).

Marie Rautava ja Sirkka Perttu (2002) ovat löytäneet eri tutkimuksiin ja käytännön auttamistyöhön perustuen muun muassa seuraavia syitä siihen, miksei väkivaltaa kokenut nainen irrottaudu väkivaltaisesta parisuhteesta: väkivallan näkymättömyys (nainen ei ole tunnistanut väkivaltaa tai ulkopuoliset eivät usko häntä), väkivallan vaikutus naisen persoonallisuuteen (uhka yksilön turvallisuuden tunteelle; ahdistuksen, irrallisuuden ja häpeän tunteet), vallan ja kontrollin käyttö (naisen itsetunnon, identiteetin ja fyysisen terveyden heikkeneminen), väkivallan kierre (väkivallan ja lämmön vaihtelu), normalisaatioprosessi ja traumatisoituminen (väkivaltaa normalisoituu osaksi arkipäivää), uudelleen uhriutuminen (ympäristön ennakkoluulot ja uskomukset), ristiriitaiset tunteet (rakkaus, lojaalisuus, syyllisyys, pelko, inho ym.), taloudelliset vaikeudet ja niiden pelko, henkisen tuen puute sekä yhteiskunnassa vallitsevat normit ja asenteet. (Emt., 85-89.)

Kathleen Ferraron ja John Johnsonin (1983) mukaan parisuhdeväkivaltaa kokenut nainen pyrkii aluksi yhtenä selviytymiskeinonaan rationalisoimaan ja selittelemään eri tavoin kokemaansa väkivaltaa: hän saattaa muun muassa kokea tehtäväkseen auttaa väkivaltaista miestä tämän ongelmien ratkaisemisessa, ulkoistaa kokemansa väkivallan parisuhteen ulkopuolisista syistä johtuvaksi (työpaineet, mielenterveysongelma, päihdeongelma), kieltää käytetyn väkivallan ja väkivallan uhriksi joutumisen. Sitä myötä kun nainen alkaa nähdä itsensä ensisijaisesti *väkivallan* uhrina, rationalisointi loppuu ja selviytymisprosessi käynnistyy. (Emt., 327-332.)

Väkivaltaa kokeneelle naiselle on tarjolla käytännössä kaksi selviytymisvaihtoehtoa: *selviytyminen takaisin* parisuhteeseen (jolloin kaikki osapuolet hakevat apua erikseen ja yhdessä, jotta elämä jatkuisi ilman väkivaltaa) tai *selviytyminen eroon* väkivaltaisesta parisuhteesta. Auli Ojuri (2004, 188) on väkivaltaa kokeneiden naisten selviytymistä sekä heidän avun tarvettaan ja sen saamista tarkastelleessa väitöskirjassaan naisten kertomuksiin nojautuen sitä mieltä, että ainoastaan irrottautuminen väkivaltasuhteesta mahdollistaa väkivaltaa kokeneen naisen oman yksilöllisen selviytymisprosessin. Irroutuminen suhteesta on mahdollista vasta sitten, kun väkivaltaa kokenut nainen huomaa, että väkivalta jatkuu edelleen huolimatta hänen omista yrityksistään muuttaa tilannetta. Irrottautuakseen nainen tarvitsee Ojurin mukaan kuitenkin useita käännteentekeviä kokemuksia irrottautumisen välttämättömyydestä, kuten muun muassa miehen toistuvia ja pahenevia väkivallantekoja, omaan ja lasten tilanteeseen heräämistä ja useita yrityksiä hakea apua. Selviytyminen vaatii naiselta entisen pärjäämisen pakon sijasta heikkouden sallimista itselle sekä valmiutta elämänmuutokseen ja minän uudelleenrakentamiseen, jolloin naisen koko elämä saattaa mennä uusiksi. Toisaalta selviytyminen tuo vastineeksi paitsi eroon pääsemisen väkivaltaisesta suhteesta, sisäistä eheytymistä, voimaantumista, vapautumista syyllisyydestä, omien rajojen löytymistä, oman itsen ja itsetunnon löytämistä, helpotuksen tunteen ja - kokemuksen mahdollisuudesta muutokseen. Naisten kokemuksista nousi esiin Ojurin mukaan selviytymisen tärkeys myös väkivaltaisen suhteen aikana, jolloin naiset selviytyivät pääasiassa alistumalla, hyväksymällä, periksi antamalla, sopeutumalla, sinnittelyllä ja pärjäämisellä. (Emt., 55-56; 174-176; 184-191.)

Leo Nyqvist (2001) puolestaan ihmettelee sitä, että parisuhteen väkivalta kuvataan usein naisen väkivaltaan sopeutumisen prosessina, ja auttamisstrategiana nähdään nimenomaan irrottautuminen väkivaltaisesta suhteesta, ikään kuin muita vaihtoehtoja ei olisi. Nyqvistin mukaan nykyinen perheväkivaltakeskustelu rakentuu yhä enemmän ajatukselle, ettei väkivaltaiseen parisuhteeseen jäävä nainen jää siihen omasta vapaasta valinnastaan. Nyqvistin mielestä tämänkaltainen

ajattelutapa on liian yleistävä, asioita yksinkertaistava ja eri mahdollisuuksia poissulkeva. Tutkimuskirjallisuudessaakaan ei ole pahemmin käsitelty väkivaltaisia parisuhteita, joissa parisuhde jatkuu väkivallan loppumisen jälkeenkin. (Emt., 159.)

Susanna Hyväri (2001) näkee syrjäytymistä ja marginalisaatiota käsittelevässä väitöskirjassaan alistavista suhteista irtipääsemisprosessin identiteettityönä, jonka päämääränä on käytännöllisen järjen mukainen hyvän elämän etsintä ja pyrkimys hyvään elämään. Hyvän elämän "valinta" eli yksilölliset elämäntavan valinnat ja ratkaisut edellyttävät hänen mukaansa käytännön tietoa ympärillä vallitsevista yhteisöllisistä elämäkäytännöistä ja itsetoteutuksen mahdollisuuksista: normeista, arvoista, säännöistä, materiaalisista edellytyksistä, palveluista yms. Selviytyminen on vuorovaikutuksessa tapahtuvaa muutosta, jossa toimijana ja muutoksen kohteena ei ole ainoastaan muutokseen pyrkivä yksittäinen henkilö, vaan koko hänen sosiaalisen suhteiden verkostonsa. Tässä mielessä olisikin hyvä pohtia sitä, minkälaiselle elämäntavalliselle ihanteelle ja yhteisön politiikalle esimerkiksi koulut, sairaalat, päiväkodit ja erilaiset ammatillisen auttamistyön muodot rakentuvat. Ihminen pääsee selviytymisprosessin alkuun ja ideaalitulanteesta lopulta vaikeuksista voittoon kyetessään muuttamaan tilannetta ja asennoituessaan ongelmaan mielekkäällä tavalla. Vaikka ihminen pyrkiikin yleisesti ottaen hallitsemaan elämäänsä, elämäntavallista saattaa kuitenkin aika ajoittain etenkin kriisitilanteissa heiketä. Jollakin tavalla elämässä Hyvärin mukaan kuitenkin *kaiken aikaa selvitään*. (Emt., 76-77; 84; 264-268.) Selviytyhän suurin osa ihmisistä elämässään esimerkiksi ilman ammatillista auttamistyötäkin.

Auli Ojuri (2004, 47) kyseenalaistaa edellä esitettyä Hyvärin ajatusta elämäntavallisuuden jatkuvasta (vaikkakin välillä heikentyneestä) läsnäolosta, varsinkin, kun ihminen näyttää voivan joutua kokemansa väkivallan takia välillä "eksykseen itseltäänkin". Ojuri näkee elämäntavallisuuden suhteellisenä eikä hyvää elämäntavallisuutta hänen mukaansa pysty kukaan määrittelemään. Parisuhdeväkivallasta selviytyminen sisältääkin väistämättä ajoittaisia *heikkouden ja selviytymättömyyden tunteita*, joita väkivaltaa kokeneen naisen on hyvä osata sallia itselleen (Husso 1997b, 88-102; Ojuri 2004, 190-191). Marita Husson (1997b, 100-101; 2003, 211) mielestä heikkouteen, passiivisuuteen ja voimattomuuteen pysähtyminen "voimien keräämisineen" ja "ajan kypsymisineen" voi olla itse asiassa tärkeä vaihe väkivaltaa kokeneen selviytymisen tiellä; masennus voi olla paitsi psyyken suojausmekanismi tilanteessa, jossa ei muuta turvaa kenties löydy, myös tilan ja ajan antoa itselle, heikkouden sallimista ja voimien keräämistä.

Merja Laitisen (2004, 274-275) mukaan selviytyminen ladataan pääsääntöisesti positiivisilla arvoilla, jolloin uhrius määrittyy negatiivisesti. Selviytymisessä on hänen mielestään kyse nimenomaan elämisen loppuun saakka jatkuvasta paloittain, palautuvasti ja vaihtelevasti etenevästä eheytymis- tai uudelleenrakentamisprosessista, josta tulee tuskin koskaan valmista (vrt. Husso 1997b, 100-101). Hän toteaa, ettei pystynyt omassa tutkimuksessaan löytämään seksuaalisen hyväksikäytön uhrien kertomuksista mitään sellaisia selkeästi määriteltäviä tekijöitä, jotka olisivat rakentaneet sen enempää uhriutta kuin selviytymistäkään. Ihmisen eheytyksen edellytyksenä näyttää kuitenkin olevan tapahtuneen tietoinen käsittely ajatusten, tunteiden ja ruumiillisuuden tasolla. Laitinen näkee *selviytymisen jatkumona*, jonka toisessa päässä on itsen kunnioittaminen ja arvostaminen ja toisessa näennäinen selviytyminen. Useat jäävät johonkin jatkumon välivaiheille tuottaen ja eläen omana itsenään todellisuutta ja elämäänsä, mutta hetkittäin toiset ihmiset tai jo taaksejäänyt väkivaltakokemus saattaa ottaa ylivallan. Jotkut taas voivat jäädä näennäisen selviytymisen tilaan ja kantaa menneisyyden taakkaa jatkuvasti mukanaan. (Laitinen 2004, 274-278.)

Viime vuosikymmenen aikana on varsinkin *kriisiteoria* noussut parisuhdeväkivaltaa tarkasteltaessa entistä enemmän esille myös Suomessa (Cullberg 1991; Hinkkanen ym. 2000; Koski 1999; Lehtonen & Perttu 1999; Nousiainen V. 1998; Perttu & Söderholm 1998). Väkivaltakokemuksen katsotaan aiheuttavan väkivaltaa kokeneessa henkilössä *henkisen trauman tai post-traumaattisen stressireaktion* (post-traumatic stress disorder), joka saattaa näkyä käyttäytymisessä toimintakyvyn heikentymisenä (Hoff 1990, 22; Nousiainen V. 1998, 20; Saari 2003, 77-81). Traumatisoitumisesta voi olla seurauksena muun muassa seuraavanlaisia oireita: ristiriitaiset tunteet, levottomuus, ahdistuneisuus, hermostuneisuus, syyllisyys, vihanpurkaukset, yksinolemisen pelko, fyysisen vahingoittamisen pelkoa (itseä, kumppania tai lapsia kohtaan), masennus, epätoivo, toivottomuus, nukahtamis- ja univaikeudet, väkivaltaiset painajaiset, syömishäiriöt, keskittymisvaikeudet ja eristäytyminen (Perttu & Söderholm 1998, 6-7). Jokaisen väkivaltakokemuksen katsotaan kuitenkin aiheuttavan uuden tunnekriisin eikä väkivaltaan voi koskaan tottua, niin kuin usein virheellisesti ajatellaan ((Hoff 1990, 22-23; vrt. Lundgren 1993). Anja Lehtosen ja Sirkka Pertun (1999, 61) mukaan uhrin kokema stressireaktio onkin nähtävä ennen kaikkea "pyrkimyksenä psyykkiseen tasapainoon ja osana eheytymisprosessia ja kriisin läpityöskentelyä" ja oireet luonnollisina reaktioina traumaattiseen tapahtumaan.

Jody Brown (1997) on käyttänyt apunaan Prochaskan ja DiClementen (ks. sivu 12) transteoreettista muutosvaihemallia kuvatessaan parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen selviytymisprosessia

vaiheittaisena prosessina. Marie Rautava ja Sirkka Perttu (2002) ovat omalta osaltaan täydentäneet tätä Brownin näkemystä muun muassa liittämällä siihen hieman lisää tietoa naisten eri muutosvaiheiden aikana tarvitsemasta avusta ja tukimuodoista. *Esiharkintavaiheessa* nainen ei vielä välttämättä ole tietoinen siitä, että häneen kohdistuva käyttäytymismalli on väkivaltaa (ongelman kieltäminen, suojautumis- ja puolustautumismekanismit) ja hän saattaa pitää itseään osasyllisenä miehen käyttäytymiseen. Tässä vaiheessa nainen tarvitsee ennen kaikkea ymmärtävää suhtautumista, konkreettisia palveluja ja tietoa (esimerkiksi tarjolla olevista naisten ryhmistä). *Harkintavaiheessa* nainen on jo ongelmasta tietoinen ja haluaa vaikuttaa siihen, mutta ei vielä tiedä miten. Hän ryhtyy kuitenkin selvittämään, mitä eri vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia on olemassa ongelmasta irrottautumiseksi. Hän punnitsee parisuhteesta lähtemisen ja siihen jäämisen hyötyjä ja haittoja. Tässä vaiheessa nainen tarvitsee henkistä tukea, ohjausta ja neuvontaa käytännön asioissa (avioeron hakeminen, asunnon hankkiminen, lasten huoltajuuteen, omaisuuteen ja etuuksiin liittyvät asiat, avoimet naisten tukiryhmät). *Valmistautumisvaiheessa* nainen on valmis toimimaan ja suunnittelee konkreettisia muutoksia elämäänsä, ottaa irtiotoja miehestä ja varautuu väkivaltatilanteisiin (turvakotiin lähdöt, kriisipuhelimeen soittot, turvalaukku). Tässä vaiheessa irrottautumiseen vaikuttaa myönteisesti ennen kaikkea se, että nainen on päättänyt, että väkivallan on loputtava hänen elämässään. Tukena voi olla osallistuminen naisten tukiryhmiin, joista on saatavissa myös tietoa. *Toiminnan vaiheessa* nainen ryhtyy konkreettiseen toimintaan: ilmoittaa väkivallan tekijälle esimerkiksi avioeron mahdollisuudesta ja harkitsee oikeudellisia toimia. Jos väkivallan tekijä hakee apua itselleen, nainen saattaa vielä jäädä parisuhteeseen. Tässä vaiheessa nimenomaan yksilöllinen tuki, naisten ryhmät, samoin kuin turvakotikin ovat hyviä tukimuotoja. *Ylläpitovaiheessa* nainen vastustaa aktiivisesti uudelleen uhriutumista, hänen on voitettava kiusaus antaa periksi ja olla suostumatta myönnytyksiin ("soutamis-huopaamis -vaihe"). Tässä vaiheessa nimenomaan intensiivisemmät naisten ohjelmat ("Pattern Changing Programs") ovat hyödyllisiä, ja naiset tarvitsevat jatkuvaa vahvistusta uusille käsityksille itsestään yksilönä ja selviytyjänä. Eteneminen vaiheesta toiseen ei ole lineaarista, vaiheesta toiseen voidaan liikkua myös taaksepäin ja niitä voidaan käydä toistamiseenkin. Myös kunkin vaiheen vaatimat ajat ovat yksilöllisiä. (Brown 1997, 10-16; Rautava & Perttu 2002, 90-92.) Eikä repsahduksiltakaan voi aina välttyä.

Marja Koskelainen (2001, 53-61) hahmottaa puolestaan tekemäänsä käytännön auttamistyöhön perustuen selviytymisen prosessina, joka muodostuu seuraavista kahdeksasta vaiheesta: *valmisteleva vaihe* (muutoksen kypsytys, huoli omasta jaksamisesta), *havahtuminen* (huoli lapsista, ei enää tällaista elämää, ei enää uskoa miehen muuttumiseen, henkilökohtainen tiedostamis- ja muutosprosessi, tarve muuttua itse), *etääntyminen* (kotoa lähteminen, turvakoti, ero,

itsensä tunnetasolla etäännyttäminen, ei enää miehen puolesta tekemistä), *häilyminen* (tunteen ja järjen ristiriita, ristiriitainen viestintä), *tunnustaminen* (oman elämän rehellinen tarkastelu, salailun loppu), *surutyö* (suru ja luopuminen), *työskentely* (jatkotyöskentely tarvittaessa kahden kesken ammattiauttajan kanssa tai ryhmässä, häpeän, syyllisyyden ja vihan tunteet, yhtenäisen tarinan muodostaminen) ja *uuden rakentaminen* (itseluottamus, itsenäisyys, uudenlainen suhde itseen, entiseen mieheen, lapseen, sukulaisiin ja muihin ihmisiin). Selviytymisen prosessi on kuitenkin aina yksilöllinen eikä se etene välttämättä vaiheesta toiseen, vaan eri vaiheet saattavat mennä päällekkäin ja vaiheissa saatetaan palata taaksepäinkin.

Suvi Keskinen (1996, 44-48) on pro gradu -tutkielmassaan löytänyt naisten kertomille tarinoille kolme peruslogiikkaa: kestämissen, selviytymisen ja itsenäistymisen periaatteet. *Kestämisen periaate* on Keskinen mukaan usein käytännössä tyypillisin kaikkein vanhimmille ikäluokille, ja siinä korostuu kestämissen ja sitkeyden vaatimus vaikeuksien edessä. *Selviytymisen periaatetta* noudattavat tarinat korostavat myös sinnikyyden ja kamppailun merkitystä vaikeissa olosuhteissa, mutta niissä on hieman enemmän liikkumavaraa, toiveikkuutta ja onnenkin aiheita. Sen sijaan *itsenäistymisen periaatteen* sisältämissä tarinoissa korostuu irrottautuminen miehestä, väkivaltaisesta suhteesta ja kontrollista. Niissä näkyy samalla vahvasti itsenäistymisen tärkeys naiselle. Nämä peruslogiikat voivat löytyä Keskinen mukaan joskus, vaikkakin melko harvoin, yhdestä ja samasta tarinastakin. Esiin nousee myös epäonnistuneita tarinoita, joissa kertoja ei ole saavuttanut tavoitteitaan eikä elänyt elämäänsä siten, kun oli ajatellut. Kaikki nämä tarinat sisältävät paljon pohdintaa elämän eri suunnista ja valinnoista sekä oman identiteetin kyseenalaistamista ja uudelleenrakentumista.

Auli Ojuri (2004) löytää parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten selviytymistä käsittelevässä väitöskirjassaan naisilta *tunnesuuntautuneina selviytymiskeinoina* selittämistä, pakoa, välttämiskäyttäytymistä, sivuuttamista, etäännyttämistä, rationalisointia (fatalismia), väkivallan merkityksen minimoimista tai kieltämistä, passiivista alistumista, itsekontrollia, itsensä syyllistämistä ja pitämistä osavastuullisena väkivaltaan. Väkivaltaa ei välttämättä osattu nimetä väkivallaksi, syytä on haettu miehen stressistä tai lapsuuden kokemuksista, ja väkivalta oli osalla naisista Ojurin mukaan normalisoitunut osaksi elämää. Toisaalta väkivallasta irrottautumisen prosessiin kuuluu psyyken suojautumiskeinoina myös viipyileminen, myötäileminen, paikalleen jääminen ja odottaminen. (Emt., 135-140; ks. myös Husso 1997b.) *Ongelmasuuntaisina selviytymiskeinoina* Ojuri (emt., 140-154) löytää salailua, väkivallan peittelyä, kotoa pakenemista, avun ja tiedon hakemista, tilan vaatimista, rajojen asettelua suhteelle ja kumppanin



käyttäytymiselle, vihaa ja aggressiota sekä omaa väkivallan käyttöä. Ojurin mukaan hänen haastatteluaineistostaan nousivat selvästi esiin pelon, syyllisyyden ja häpeän tunteet eikä niissä esiintynyt paljonkaan myönteisiä tunteita, kuten hellyyttä tai rakkautta (emt., 118-119).

Parisuhdeväkivallan kieltämiseen liittyy olennaisena osana häpeän tunteet ja väkivallasta vaikeneminen, koska pelätään muun muassa väkivallan sosiaalista leimaavuutta ja parisuhteessa "epäonnistumisen" näyttämistä muille. Väkivaltaa kokenut nainen alkaa helposti karsimaan sosiaalisia suhteita eristäytymällä, ja samalla hidastuu osittain huomaamatta myös väkivallasta irrottautumisen prosessi (Husso 2003, 221). Kotiin vetäytymällä väkivaltaa kokeva nainen tyypistää ympäriltään tilaa monessakin mielessä. Hän pyrkii lähtemään väkivaltaisesta suhteesta, mutta on samalla väkivallan paikalleen jähmettämä (emt., 244). Moni naisista toteaa kirjoittamisen muodostuneen "henkireiäkseen", ajatusten järjestäjäksi sekä tilan laajentajaksi, samoin kuin väkivaltaa kokeneiden naisten omat keskusteluryhmätkin (emt., 303-304, 311). Läheisten ja laajemmin koko yhteiskunnan reaktiot käytettyyn väkivaltaan ovatkin merkityksellisiä väkivaltaa kokeneen naisen selviytymisen kannalta (Carlson 1984, 576; Ferraro ja Johnson 1983, 325-337). Ensiarvoisen tärkeää väkivaltaa kokeneen kohtaamisessa ja auttamisessa näyttää olevan se, että hänen kertomansa otetaan vakavasti, häntä uskotaan ja väkivallan käyttö yksiselitteisesti tuomitaan (Hatty 1987, 43).

*Naisiin kohdistunut väkivalta 2005* -naisuhritutkimuksessa (Piispa 2006) kysyttiin joskus elämänsä aikana parisuhdeväkivaltaa tai uhkailua kokeneilta naisilta, mihin väkivalta oli heidän kohdallaan päättynyt ("Jos miehesi ei ole enää väkivaltainen sinua kohtaan, mitkä olivat mielestäsi tärkeimmät syyt siihen?"). Melkein neljä kymmenestä eli 37,5 % ilmoitti loppumisen syyksi sen, että hän puolusti omaa kantaansa eikä alistunut. Seuraaviksi yleisimmät syyt olivat: nainen pyrki olemaan ärsyttämättä miestä (20%) ja väkivalta meni ohi itsestään (18,3 %). Muina syinä mainittiin muun muassa: mies lopetti tai vähensi päihteiden käyttöä (12,5 %); miehen tuntema mustasukkaisuus lieveni tai loppui (10,7 %); vaimo uhkasi erota, mikäli väkivallan käyttö ei lopu (10,4 %). Tutkimuksen mukaan ulkopuolisten apuun turvautuminen loppumisen syynä ei ollut kovin tavanomaista: ystäville ja sukulaisille kertomisen näki väkivallan loppumisen syynä 8,9 % naisista ja ammattiauttajilta saatu apu oli vaikuttanut väkivallan loppumiseen 4,8 % naisista. Osa vastaajista oli kuitenkin tulkinnut kysymyksen tarkoittavan viimeisimmän väkivaltaisen tapauksen loppumista, ja osa pitempään kestäneen väkivaltaisuuden loppumista, joten kysymyksen asettelu ei ollut tutkimuksessa kovinkaan tarkka tai onnistunut. (Emt., 57.)

Voidaan siis sanoa, että selviytymisen merkitys ja sisältö eivät ole yksiselitteisen selkeitä. Asiantuntijoiden tarjoamat selitykset eivät ole ainoita mahdollisia selitystapoja tulkittaessa yksilön väkivaltakokemusta ja selviytymistä. Asiantuntijoiden selityksiä on kritisoitu usein siitä, että ne tuottavat liian normatiivisia käsityksiä ja malleja ihmisten kokemis- ja selviytymistavoista, jopa siinä määrin, että yksilön omien subjektiivisten kokemusten ilmaiseminen estyy (Hänninen & Valkonen 1998; Kuitunen 1998, 78, 84; Riikonen 1992, 171). Parisuhdeväkivallasta selviytyjät näyttävät itsekin mieltävän selviytymisensä kukin omalla tavallaan ja rakentavat selviytymistään eri tavoin. Myös selviytymisen vaatima aika on yksilöllistä. Väkivallasta irtautuminenkaan ei anna välttämättä väkivaltaa kokeneelle naiselle selviytyjän identiteettiä (vaikka niin voisi helposti kuvitella), sillä koettu väkivalta ja aiemmat elämäkokemukset saattavat pitää naista otteessaan vielä pitkään parisuhteen päättymisen jälkeen. (Ojuri 2004, 174-176, 190-191.) Samantyyppisistä piirteistä huolimatta jokaisen väkivaltaa kokeneen tilanne ja kokemus on ennen kaikkea yksilöllinen, mikä on otettava huomioon uhriksi joutuneen kanssa työskennellessä (Kaukonen ym. 2003, 21; Kjällman 2002, 23; Laine 2005, 93-94).

### 3.4 Parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen avun hakeminen ja ammatillinen sosiaalityö

Vaikka parisuhdeväkivallan tabun katsotaan jo aika lailla murtuneen julkisessa keskustelussa (ks. mm. Pekingistä Suomeen ... 1997), on väkivallan kohteeksi joutuneen yksilötasolla yhä vaikea tuoda julki kokemaansa, ja kynnyks avun hakemiseen on korkea. *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005* -naisuhritutkimuksen (Kääriäinen 2006) mukaan vähintään 34 % parisuhdeväkivaltaa joskus kokeneista naisista (ja mitä todennäköisemmin vielä enemmänkin) on jättänyt hakematta apua yhteiskunnan tarjoamista tukipalveluista ja peräti 35 % heistä ei ole koskaan puhunut tapahtuneesta kenenkään kanssa. Vuosien 1997-2005 välillä avun hakijoiden määrä on kuitenkin kasvanut 26 %:sta 31 %:iin: heistä 12 % haki apua poliisilta, 11 % terveyskeskuksesta tai lääkäriltä, 6 % lakiasiain- tai oikeusaputoimistosta, 6 % perheneuvolasta, 5 % mielenterveystoimistosta ja 5 % terapeutilta. Tyytyväisimpiä oltiin terveyskeskusten ja lakiasiain-toimistojen palveluihin (80 % palveluja käyttäneistä) ja kriittisimpiä perheneuvolan (68 % tyytyväisiä) sekä poliisin (71 % tyytyväisiä) suhteen. Suhteellisen harvat vastanneista olivat käyttäneet sosiaaliviraston palveluja, ja niitä käyttäneistä ainoastaan 55 % ilmoitti olevansa tyytyväisiä saamaansa palveluun. Hieman yli 50 % naisista oli puhunut väkivallasta ystävänsä ja noin 42 % puolisonsa kanssa. (Emt., 110-113.)

Turvakodeista apua hakevien määrää ei ole vuoden 2005 uhritutkimuksessa erikseen mainittu, vuoden 1997 tutkimuksessa se oli 2,6 %. (Heiskanen & Piispa 1998, 32). (Vrt. myös Perttu 2004, 34-35.)

Parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset asioivat poliisin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tarjoamissa palveluissa käytännössä selvästi enemmän kuin väkivaltatyöhön varsinaisesti erikoistuneissa palveluissa, kuten esimerkiksi turvakodeissa, joihin hakeutuu vain pieni osa väkivaltaa kokeneista. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa asioidaan olosuhteiden pakosta lukemattomissa muissakin asioissa kuin vain väkivallan osalta ja ylivoimaisesti suurin osa ammatillisesta sosiaalityöstä tehdään julkisen palvelujärjestelmän sisällä. Sosiaalipalvelujärjestelmä toimii meillä sosiaalityön "kotikenttänä", ja sieltä voi paikallistaa käytännössä sosiaalityön "ammatillisimman ytimen". (Kröger 2004, 202.) Siksi onkin huolestuttavaa, etteivät väkivaltaa kokeneet naiset välttämättä ota puheeksi kokemaansa väkivaltaa kuntien sosiaalipalveluissa asioidessaan tai jos ottavat, he eivät koe saavansa apua monista eri syistä johtuen. *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005* -naisuhritutkimuksen mukaan vastaajat ilmoittivat ensisijaisina syinä siihen, etteivät hakeneet apua väkivaltaan ylipäänsä keneltäkään, että väkivallan teko tuntui vähäiseltä, apua ei joko haluttu tai tarvittu tai koetun häpeän tunteen takia. Sen sijaan eri tahoilta haetuissa ja saaduissa palveluissa suurinta kritiikkiä aiheutti se, että tietoa muista tuki- ja apupalveluista ei saanut tarpeeksi, henkilökunta vähätteli tapahtunutta tai ei ollut kiinnostunut asiakkaasta, asiakas ei saanut hyvää hoitoa tai palvelua eikä häntä kohdeltu hänen mielestään asiallisesti. (Kääriäinen 2006, 115- 119.)

Vähäinen avun hakeminen voi johtua kuitenkin paitsi vallitsevista asenteista ja ennakkoluuloista, myös tarjolla olevan avun ja sitä tarvitsevien ihmisten kohtaamattomuudesta muun muassa maantieteellisten etäisyyksien takia (Perttu & Ahti 1999, 9; Lehtonen & Perttu 1999, 117-118; Oksanen 2005, 57). Konkreettinen tilanne parisuhdeväkivallan auttamisen osalta onkin ollut Suomessa 2000-luvulle saakka heikohko. Sekä väkivaltaa kokeneiden että väkivallan tekijöiden auttaminen on määrältään vielä suhteellisen vähäistä ja valtakunnallisesti koordinoimatonta. Väkivallan uhreille ja tekijöille tarjolla olevat palvelut ovat olleet pitkälti järjestöjen ja niiden käynnistämien projektien varassa, ja erot palvelujen tasossa ovat suuret eri puolilla Suomea. Koordinoimaton viranomaisten yhteistyö estää sekä toimivan palveluketjun muodostumisen että pitkäjänteisen auttamistyön. Parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset eivät välttämättä edes tiedä, mihin heidän tulisi ottaa yhteyttä apua tarvitessaan. Myöskään kuntien ja kaupunkien työntekijöillä ei ole välttämättä aina tietoa siitä, mitä palveluja alueella on tarjottavana väkivallan eri osapuolille. (Oksanen 2006; Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti ... 2002; Usko, toivo, apu 2003.)

Viimeisen vuosikymmenen aikana on ympäri maata kuitenkin käynnistynyt enenevässä määrin lähinnä projektimuotoista kokeilu- ja kehittämistoimintaa naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi ja väkivallan osapuolten auttamiseksi. Vaikka järjestöillä onkin ollut tähän saakka keskeinen rooli väkivaltatyössä ja väkivallan ehkäisytyössä, ovat myös valtio ja kunnat hiljalleen lähtemässä mukaan väkivaltatyöhön. Amnestyn kuntaselvityksen (Oksanen 2006, 59-61) mukaan kuntien poliittinen sitoutuminen naisiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttuu kuitenkin lähes täysin eikä esimerkiksi kuntien sosiaali- ja terveystalouksissa ole laadittu selkeää toiminta- tai palveluketjumallia väkivallan ongelman suhteen. Painopiste näyttää olevan edelleen korjaavassa työssä, sen sijaan primaaritasoisen ehkäisevän työn on vähäistä (ks. mm. Lehtonen & Perttu 1999, 119; Naisiin kohdistuva väkivalta 1991, 4-5).

Viranomaisten tarjoamat palvelut eivät siis läheskään aina vastaa apua hakevan yksittäisen asiakkaan tarpeita ja toiveita: parisuhdeväkivaltaa kokenut nainen saattaa apua hakiessaan kokea, ettei häntä uskota tai oteta vakavasti. (Bograd 1992; Lehtonen & Perttu 1999, 68-69). Naisten kokemukset viranomaisten ja ammattiauttajien toiminnasta sekä saamastaan tai saamatta jääneestä avusta vaikuttavat avun hakemiseen myös jatkossa. Pahimmassa tapauksessa väkivallan ongelma usein pitkittyy ja vaikeutuu, vaikka siihen olisi mahdollista puuttua jo varhaisessa vaiheessa.

Ensisijaisesti väkivaltaongelman ehkäisemistä ja ratkaisemista vaikeuttaa kuitenkin se seikka, että väkivaltaiset miehet itse eivät hae aktiivisesti apua: *ainoastaan 6 % suomalaisista väkivaltaisista miehistä ryhtyy selvittelemään käyttämäänsä väkivaltaa viranomaisen tai ammattiauttajan avulla* (Heiskanen & Piispa 1998, 4). Suvi Keskinen toteaa perheammattilaisten väkivaltakäsityksiä käsittelevässä väitöskirjassaan, että suurin osa hänen tarkastelemistaan väkivaltatyöhön liittyvistä asiakastapaamisista kohdistui väkivaltaa kokeneisiin naisiin ja lapsiin eivätkä väkivaltaa käyttäneet miehet käyneet perheneuvolassa välttämättä kertaakaan. (Keskinen 2005, 179, 187-188). Väkivaltaiselle miehelle ei näytä olevan helppoa ottaa vastuuta väkivallan käytöstään: Lyömätön Linja Espoossa -väkivallan katkaisuojelmaan vuosien 2001-2005 aikana hakeutuneista miestä ainoastaan 40 % myönsi suorasanaisesti oman väkivallan käyttönsä syyksi katkaisuojelmaan hakeutumiseen, loput ilmoittivat jonkun toisen syyn, kuten oman käytöksen yleisesti ottaen, jonkun toisen kehotuksen (yleensä kumppani), perheriidan, ammattiavun tarpeen, eron, parisuhdeongelmat tai perhekriisin (Castrén & Keisala 2006, 52-54). Väkivaltaisen ihmisen hoitoon ohjauksen välineenä onkin alettu viime aikoina hyödyntää motivoivan haastattelun käyttöä, jonka avulla

pyritään lisäämään väkivallan tekijän motivaatiota muutokseen ja yritetään saada hänet ymmärtämään väkivaltaisen käyttäytymisen haitallisuus niin hänelle itselleen kuin läheisillekin (Riittinen 2008).

Janette Vuonnalan (2000) mukaan nainen hakee väkivaltaa kokiessaan aluksi tukea ja apua familistiseen näkökulmaan nojautuen niin miehelle, parisuhteelle kuin koko perheellekin pitääkseen sen koossa. Kun väkivalta vuosien kuluessa jatkuu, hän hakee lopulta apua individualistiseen näkökulmaan nojautuen ensisijaisesti itselleen ja lapsilleen. Yhteisen perhe- ja parisuhdeprojektin sijaan tavoitteeksi tuleekin oma, itsenäinen elämänhallinta. Naiset kokivat turvakodin tärkeimpänä liittolaisenaan, myös terveyskeskuksen lääkärit, yksilöterapian terapeutit sekä naisten keskusteluryhmät osoittautuivat hyövyllisiksi. Sen sijaan "puolueettomia sivustakatsojia" olivat sosiaalitoimiston tai muiden virastojen työntekijät (kuten poliisi), jotka hoitivat ja järjestelivät käytännön asioita, mutta pysyttelivät väkivaltaongelman suhteen etäisinä. Myös perheneuvoloiden perheterapiaan ja perhekeskeisesti suuntautuneeseen turvakotiin oltiin tyytymättömiä. (Emt., 69, 80-91.) Suvi Keskinen (1996, 41) on sen sijaan omassa tutkimuksessaan sitä mieltä, että naiset etsivät virallisten verkostojen puolelta aktiivisesti apua nimenomaan miehelle, eivät niinkään itselleen. Myös hänen tutkimusaineistonsa naisten joukossa tukea oli useammin haettu kuin saatu.

Vaikka ammatillisen sosiaalityön julkiteoriat painottavatkin ennakkoluulotonta ja asiakkaan kokonaisvaltaisesti huomioonottavaa lähestymistapaa, käytännön toimenpiteissä saattavat edelleen heijastua jo aiemmin rajallisiksi havaitut käsitykset ja työmallit (Riikonen 1992, 152). Käytännön ammatillisessa sosiaalityössä pitäisikin pohtia aika ajoittain sitä, minkälaisin käsityksin ja käsittein ongelmia lähestytään ja minkälaisia ideologisia sitoumuksia eri auttamiskäytännöillä mahdollisesti on (ks. mm. Halme 1987, 329).

Cathy Costantinon (1981, 456-457) mukaan sosiaalityöntekijät eivät ole onnistuneet vastaamaan pahoinpideltyjen naisten tarpeisiin muun muassa seuraavista syistä: 1) *on painotettu liikaa perheen koossapitämistä*, 2) *erityisosaamisessa on väkivaltatilanteiden osalta puutteita (väkivaltaa ei aina tunnisteta, myös väkivallan puheeksi ottaminen asiakkaan kanssa saattaa tuottaa vaikeuksia)*, 3) *parisuhdeväkivaltaa on lähestytty ja tulkittu yksipuolisesti etupäässä psykoanalyttisesta ja systeemiteoreettisesta näkökulmasta, ja lisäksi 4) puuttuu keskitetty ja tehokas pahoinpideltyjen naisten auttamisjärjestelmä*. Perheterapian, jota käytetään yleisnimityksenä erilaisille terapeutisille lähestymistavoille, on nähty sitoutuvan eri muodoissaan lähinnä ydinperheideologiaan ja

yhteiskunnallisen järjestyksen ylläpitoon (Otter 1986). Sukupuolen merkitys on jäänyt samalla sosiaali- ja terapiatyössä pitkälti huomiotta (ks. mm. Rojek ym. 1988, 91).

Suvi Keskinen on tutkinut väitöskirjassaan (2005) kahden perheneuvolan ja yhden yksityisen perheterapiayksikön perheammattilaisten väkivallan käsitteellistämistä ja havainnut heidän lähestyvän väkivallan ongelmaa kahdesta eri näkökulmasta käsin: a) *väkivalta* nähtiin joko *vallan käyttönä*, jolloin väkivallan käyttöä kohtaan otettiin selkeä kanta, väkivallan tekijä vastuutettiin ja väkivalta tuli näkyviin selvärajausena ja tunnistettavana tai b) *väkivalta* nähtiin *oireena* perheen ongelmista ja "pahasta olost" ja huomio kiinnitettiin parisuhde- ja perheongelmiin (kuten lasten ongelmat ja kasvatusongelmat), jolloin väkivalta hävisi näkyvistä. Traumaterapialla näytti olevan vankka asema niin perheammattilaisten väkivaltakäsityksissä, väkivallan selityksissä kuin väkivaltatyön käytännöissäkin, mutta myös ratkaisukeskeiseen ajatteluun tukeuduttiin. Kaikki työntekijät käyttivät väkivallasta perheväkivalta -käsitettä riippumatta siitä, tukeutuivatko he perheväkivalta- tai naisiin kohdistuva väkivalta -diskurssiin korostaen samalla lapsen näkökulman huomioimista. Perheammattilaiset näkivät psykologisille ja psykiatrisille diskursseille rakentuvissa väkivaltaselityksissään ongelman olevan yksilö- ja vuorovaikutustasolla, sukupuolta ei huomioitu muuten kuin korkeintaan työntekijän identifikaation kautta naiseen eivätkä he nostaneet vallan teemaa erityisemmin esiin keskusteluissa. Väkivalta nähtiin sukupolvittaisesti periytyvänä, ja väkivaltaisessa perheessä katsottiin rakentuvan uudelleen lapsuudenperheen malli. (Emt., 155-220.) Äidit näkyivät työntekijöiden käsityksissä traumatisoitumisen "heikentäminä" äiteinä, isiä ei puolestaan käsitelty keskusteluissa niinkään isänä, vaan yksilönä, parisuhteen osapuolena sekä välillä myös miessukupuolen edustajana (emt., 316-317). Käytännössä miesten isyys siis pitkälti sivuutettiin ja naisten äitiyttä syyllistettiin. Kompromissien teko, joustaminen ja sopeutuminen asetettiin nimenomaan väkivaltaa kokeneen naisen tehtäväksi. Ne työntekijät, jotka näkivät väkivallan vallan käyttönä olivat aktiivisempia väkivallan esiinnostamisessa ja ottivat kantaa väkivaltaan enemmän kuin väkivallan oireena näkevät työntekijät. Perheammattilaiset olivat kiinnittäneet huomiota siihen, että asiakkaat ottavat nykyään aiempaa useammin oma-aloitteisesti puheeksi kokemansa väkivallan. (Emt., 174.) Hyvänä puolena voidaan mainita, että perheammattilaiset pyrkivät auttamaan väkivaltaa kokeneen naisen siirtymistä uhrin positiosta muihin vaihtoehtoisiin positiioihin (emt., 194).

Usein kuulee esitettävän, että niin sosiaali- kuin terveydenhuollossakin tulisi kehittää koko perheen hoitamiseen tärkeitä työskentelytapoja ja *korostetaan usein perhekeskeisyyttä yksilöihin paneutumisen sijaan* (ks. esim. Paavilainen 1998, 35; Paunonen 1999, 62). Varsinkin

parisuhdeväkivallan ollessa kyseessä tämänkaltainen ajattelu on kuitenkin ongelmallista, sillä sukupuolen merkityksen huomiotta jättäminen ja perhekeskeisyyden korostaminen saattavat pahimmillaan johtaa uhrin syylistämiseen. Ammattiauttaja pyrkii tietysti toimimaan mahdollisimman objektiivisesti asiakastilanteessa, mutta mikäli hän jättää ottamasta selkeästi kantaa käytettyyn väkivaltaan, joutuu pahoinpitelyn kohteeksi joutunut nainen helposti niin sanotun kaksoisuhriutumisen kohteeksi. (Stark & Flitcraft 1988; Tuorila 1999). Jos molemmat väkivallan osapuolet mielletään syntyneestä väkivaltatilanteesta vastuullisiksi, väkivallan tekijä saattaa jäädä konkreettisesti vastuuttamatta käyttämästään väkivallasta ja väkivalta niin tekona, rikoksena kuin kokemuksenakin asianmukaisesti käsittelemättä (Pösö 1995, 35). Väkivallan näkeminen ensisijaisesti perheen sisäisenä parisuhdeongelmana siirtää huomion pois väkivallan sosiaalisesta, taloudellisesta, kulttuurisesta, historiallisesta sekä poliittisesta luonteesta ja mystifioi parisuhdetta ja siinä käytettyä väkivaltaa. Samalla kun parisuhteessa tehty väkivallan teko mielletään osapuolten tunnesuhteen kautta esimerkiksi mustasukkaisuuden ja intohimon osoitukseksi, väkivalta sulkeutuu jälleen yksityiseen. (Husso 1997a, 120; Wertmuth 1982, 43.) Naistutkimus, kriittinen perhetutkimus ja isyystutkimus ovatkin nähneet tärkeäksi hajottaa ja laajentaa perheen käsitettä (Juntunen & Krats 1997, 2-3). Perhettä, samoin kuin parisuhdetakin, tulisi tarkastella paitsi merkityksellisten suhteiden paikkana, myös sosiaalisena, taloudellisena ja moraalisen yhteisönä (Marin 1999).

Muutamissa kotimaisissa tutkimuksissa on todettu, etteivät muun muassa terveydenhoitajat ja sosiaalityöntekijät aina osaa tai uskalla ottaa väkivaltaa puheeksi asiakkaidensa kanssa (ks. mm. Paavilainen 1998; Pösö 1995; Perttu 2004). Sirkka Pertun ja Leena Ahdin (1999) Etelä-Suomen läänin kunnille vuonna 1998 osoittaman naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevan palvelukyselyn mukaan lähes puolet kunnista ilmoitti, ettei niiden terveydenhuollon ja sosiaalitoimen työntekijöillä ole juurikaan valmiuksia puuttua väkivaltaongelmaan. Kyselyyn vastanneiden työntekijöiden antamat subjektiiviset arviot eivät kuitenkaan välttämättä heijastele heidän kokemaansa tiedon puutetta, vaan ne saattavat ilmaista myös liiallisen asiakasmäärän, kiireen ja työpaineen aiheuttamia väsymyksen ja avuttomuuden tunteita. (Perttu & Ahti 1999, 12; ks. myös Lehtonen & Perttu 1999, 117; vrt. Lindqvist 2005, 121; Nurme 2007, 110-111). Yksittäisenä esimerkkinä vuonna 1997 Vantaan sosiaali- ja terveydenhuollossa tehdyn tutkimuksen (Uramo 1997) mukaan väkivallan puheeksi ottamisen koki luonnollisena runsas kolmannes avoimuuden henkilöstöstä ja ahdistavaksi joka viides työntekijä (kyseisessä tutkimuksessa oli tosin edustettuna 34 eri ammattinimikettä). Vastaajista 60 % arvioi tietotaitonsa väkivaltaongelman yhteydessä melko riittämättömäksi. Parempaan suuntaan ollaan kuitenkin menossa, sillä vuonna 2002 uudelleen kunnille tehdystä palvelukyselyssä (Usko, toivo, apu 2003) 78 % kunnista arvioi sosiaalihuollon työntekijöillään ja

70 % terveydenhuollon työntekijöillään olevan tyydyttävät valmiudet puuttua ja ehkäistä väkivaltaongelmaan. 55 % vastanneista piti tärkeimpänä väkivallan tunnistamiseen, 40 % väkivallan puheeksi ottamiseen ja 23 % väkivaltaa todistaneen tai kokeneen lapsen auttamiseen liittyvän koulutuksen saamista. (Emt., 19.)

Raija Lindqvist (2005) on tutkinut sosiaalityön lisensiaatintyössään Etelä-Savossa sijaitsevien maaseutusosiaalitoimistojen perussosiaalityötä tekevien sosiaalityöntekijöiden käsityksiä parisuhdeväkivallasta ja väkivaltatyöstä. Hänen tutkimuksensa osoittaa, että väkivaltatyössä tarvitaan samalla sekä *vankkaa sosiaalityön ydinosaamista (yleissosiaalityön erityistä asiantuntijuutta)* että *parisuhdeväkivaltailmiöön perehtynyttä erityisosaamista*. Sosiaalityöntekijöiden tekemä perussosiaalityö on samanaikaisesti sekä perinteistä auttamistyötä että kuntouttavaa muutostyötä. He nojautuvat työssään sekä sosiaalityön asiantuntijuuteen että lakeihin ja asetuksiin, joten heidän käyttämänsä asiantuntijakieli edustaa väistämättä yhtä vallan käytön muotoa. Sosiaalityöntekijän työnkuvaan liittyy vallan käyttöä niin positiivisessa kuin negatiivisessakin mielessä: tavoitteena on kuitenkin toimia ennen kaikkea asiakkaan edun sekä ammattietiikan lähtökohdista käsin. Sosiaalityöntekijän vallan käytön muotoja ovat muun muassa valinta-, arviointi-, päätös-, ratkaisu- ja määräysvalta sekä välillinen valta, suostuttelu ja kontrolli. (Emt., 19.) Lindqvistin haastattelemat sosiaalityöntekijät liittyivät perheväkivallan kulttuuriseen ja sosiaaliseen eriarvoisuuteen ja näkivät sen ensisijaisesti väkivallan tekijän vääristyneenä vallan käyttönä (alistaminen, kontrolli, rajoittaminen), josta hän on myös vastuussa. Heillä oli erittäin vahva näkemys parisuhdeväkivallasta ilmiönä. Sosiaalityöntekijät kokivat väkivaltaongelman tulleen esille Etelä-Savossa toden teolla vasta 2000 -luvun alkupuolella ja he pitivät perheväkivaltaa nimenomaan rakenteellisena ongelmana eikä enää - niin kuin joskus aiemmin - vuorovaikutus- tai parisuhdeongelmana. Huolimatta siitä, että heillä näytti olevan aika lailla tietoa väkivallasta ja väkivaltatyön periaatteet hyvin hallinnassa, he kaipasivat säännöllistä lisäkoulutusta väkivaltaan liittyvistä asioista. Väkivallan uhri voi olla heidän mielestään kuka tahansa, mutta väkivaltaa on vaikea tunnistaa, ellei uhri kerro siitä itse. He näkivätkin sosiaalityöntekijän eettiseksi velvollisuudeksi kysyä suoraan asiakkaalta mahdollisista väkivaltakokemuksista. Traumatisoituminen, häpeä ja uhriutumisen nähtiin olennaisena osana väkivallan ongelmaa, ja väkivaltatyölle miellettiin olevan ominaista nimenomaan *asiakaslähtöisyys, voimavaraistava työote, toivon ylläpitäminen, aktiivinen kuuntelu, väkivallasta ilmiönä tiedottaminen, käytännön asioissa auttaminen ja neuvominen, asiakkaan turvallisuudesta huolehtiminen, rinnalla kulkeminen, moniammatillinen yhteistyön koordinointi, avoimuus sekä omien asenteiden jatkuva tarkkailu*. (Emt., 81-201.)



Kirsi Nurme (2007) on puolestaan tutkinut pro gradu -tutkielmassaan kahden keskisuuren kaupungin sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden tekemää väkivaltatyötä. Sosiaalityöntekijät näkivät väkivallan sukupuolistuneen luonteen eikä heidän puheensa ollut sukupuolineutraalia, vaan siinä vastuutettiin väkivallan tekijä. Sosiaalityöntekijät näkivät omat valmiutensa ja osaamisensa puuttua väkivaltaan suhteellisen hyvänä ja he mielsivät itsellään olevan ammattieettisen vastuun puuttua väkivaltaan ja puolustaa väkivallattomuutta. Tehtävänään he näkivät ennen kaikkea *asiakkaan oikeuksista ja väkivaltaan liittyvistä asioista tiedottamisen, tiedon lisäämisen, asiakkaan tukemisen ja kuuntelemisen, juridisissa asioissa neuvomisen, asioista avoimesti puhumisen, asiakkaan opastamisen erityispalveluihin ja taloudellisen tuen antamisen.* (Emt., 94-95.) Toisaalta sosiaalityöntekijät korostivat sitä, etteivät he ole erikoistuneet antamaan apua lähisuhdeväkivaltakysymyksissä ja että varsinainen menetelmäpainotteinen väkivaltatyö tapahtuu muualla.<sup>1</sup> Sosiaalityöntekijän erityistä väkivaltaspesifiä osaamista olivat ennen kaikkea *auttamisjärjestelmän tunteminen, asiakkaan kohtaaminen ja vuorovaikutustaidot, yhteydenpito muiden viranomaisten kanssa, erilaisten tukimuotojen järjestäminen tarvittaessa, auttamistyön koordinointi ja tieto juridisista kysymyksistä.* (Emt. 79-86.) Sosiaalityön yleisenä tavoitteena onkin saada asiakas jäsentämään omaa elämäntilannettaan ja tukea hänen toimintakykyään niin, että hän jaksaa tarkastella omaa tilannettaan, uskoa omaan arvoonsa ja oikeuksiinsa, pitää kiinni omista rajoistaan ja puolustaa itseään (Aho 1999, 45). Tilanteensa muuttamiseen hän voi halutessaan pyrkiä omin voimin ja sosiaalisen verkostonsa avulla sekä tarvittaessa yhteistyössä ammattiauttajien kanssa. Sosiaalityöntekijän on asiakkaan tilanteeseen eläytymisen kautta synnyttävä asiakkaassa kokemus ymmärretyksi tulemisesta (Raunio 1999, 265). Ammatillista sosiaalityötä tehdessä on pidettävä mielessä eettinen periaate yksilön valinnanvapauden kunnioittamisesta. (Aho 1999, 38-39, 45.)

Maija Uramon (1997, 154) mukaan parisuhde- ja perheväkivallan parissa tehtävää ammatillista työtä ei pitäisi erotella sosiaali- ja terveydenhuollossa pelkästään joissakin tietyissä paikoissa tehtäväksi väkivaltatyöksi (kuten esimerkiksi perheneuvoloissa, mielenterveystoimistoissa tai turvakodeissa). Hän haluaa korostaa sitä, että jokaisen viranomaisen on henkilökohtaisesti pohdittava sitä, mitä itse kukin työntekijänä voi tehdä tässä ja nyt, kun väkivaltaa kokenut tai tehnyt asiakas esimerkiksi ilmaantuu toimistolle.

---

1 Raija Lindqvistin (2005, 177-178, 195) maaseutusosiaalitoimistoja koskevan tutkimuksen mukaan raja perussosiaalityön ja erikoistuneen sosiaalityön välillä väkivaltatyön suhteen oli liukuva siitä riippuen, miten sosiaalityöntekijät katsoivat pystyvänsä asiaa hoitamaan. Hänen haastattelemansa sosiaalityöntekijöiden mukaan varsinainen terapia, turvakotitoiminta, kriisiasuminen ja miesten kanssa tehtävä väkivaltatyö kuuluivat erityispalveluiden piiriin.

Vaikka perussosiaalityössä tehtävä väkivaltatyö näyttäytyykin itse asiassa ainakin edellä mainittuihin Raija Lindqvistin (2005) ja Kirsi Nurmeen (2007) tutkimuksiin nojautuen perustaltaan toimivalta, sosiaalitoimistoissa tehtävää ammatillista sosiaalityötä rajaa työn kuormittavuus, kiire sekä se, että asiakaskunnalla on monia laaja-alaisia ongelmia. Parisuhdeväkivalta on *vain* yksi ongelma monien muiden ongelmien joukossa. Sosiaalityön asiakasmäärät ovat suuria ja sosiaalityöntekijöitä liian vähän, joten työnkuvaan kuuluu väistämättä jatkuva työn priorisointi. Kaikkein heikoimmassa asemassa olevat, sosiaalityötä itse asiassa eniten tarvitsevat asiakkaat ovat nykyisin vaarassa jäädä täysin vaille sosiaalityön palveluita eivätkä työn reunaehdot mahdollista aina täysin sosiaalityön ammattietiikan mukaista toimintaa. (Ks. mm. Nurme 2007, 110-111; Välimaa 2008, 192-194).

Amnesty Internationalin vuoden 2005-2006 kuntaselvityksen (Oksanen 2006, 60) suositusten mukaan väkivallan tekijöiden ja väkivaltaa *kokeneiden aikuisten palveluja on jatkossa kuitenkin kehitettävä myös muista kuin lastensuojelullisista tai perhetyön näkökulmista käsin*. Sosiaalitoimistojen aikuisten palveluissa tehtävään aikuissosiaalityöhön sisältyvä väkivaltatyö on jäänyt lapsettomien pariskuntien kohdalla tähän saakka vähälle huomiolle. Yhtenä käytännön osoituksena ja epäkohtana tästä on esimerkiksi se, että kunnat eivät edelleenkään taloudellisiin syihin vedoten lähde kovinkaan helposti myöntämään yksinäiselle lapsettomalle naiselle maksusitoumusta turvakotiin, joka niiden on lastensuojelullisilla perusteilla myönnettävä perheelliselle. (Ks. myös Lindqvist 2007; Nurme 2007; Perttu 1999a.)

Arja Jokinen ja Kirsi Juhila (2008, 287-289) nostavat esille asiakkaiden asianajon ja valtaistumisen aspektit kysyen, pitäisikö aikuisten parissa tehtävässä sosiaalityössä nostaa nykyistä enemmän esille yksilökeskeisen ja kuntouttavan sosiaalityön lisäksi myös kansalaisten oikeuksiin perustuvaa työtettä. Raija Lindqvist (2005) kiinnittää puolestaan huomiota siihen, että sosiaalityöntekijät ja parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset vaikuttavat olevan itse asiassa aika lailla "samassa veneessä" eli samantyyppisessä voimattomuuden tilassa. Hänen mielestään myös sosiaalityöntekijät kokevat naisina (joita suuri enemmistö sosiaalityöntekijöistä edelleen on) naisiin kohdistuvaa kulttuurista, sosiaalista ja työelämässä vallitsevaa eriarvoisuutta. Valtaannuttavasta työotteesta saattaisi siis olla apua paitsi asiakkaalle myös sosiaalityöntekijälle itselleenkin suhteessa omaan työhön ja sen tekemisen edellytyksiin. (Emt., 208-210.) Kirsi Juhilan (2004b, 160) mukaan "vuorovaikutuksen äänimaisema" onkin itse asiassa paljon laajempi ja monitasoisempi kuin, mitä välttämättä tullaan ajatelleeksi käytännön arjessa. Sosiaalityöntekijöiden lisääntynyt naistietoisuus saattaisi auttaa ymmärtämään naisasiakkaiden elämää entistä laajemmin. (Ks. myös Auvinen 1996, 4; Laine 2005,

160.) Pienikin dialoginen hetki saattaa olla muutoksen mahdollisuus dialogisen vuorovaikutuksen ja kumppanuuden myötä (Mönkkönen 2001, 445).

## 4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Esittelen tässä luvussa tarkemmin tutkimusaineistoni ja käyttämäni tutkimusmetodin sekä käyn läpi aineistoni analyysiin liittyviä asioita. Selvitän lisäksi luvun lopulla, miten olen huomionnut tutkimuksen tekooni liittyvät eettiset kysymykset.

Päädyin käyttämään tässä tutkimuksessa haastattelulajina niin sanottua teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua. Tutkielman tavoitteena on saada esille väkivaltaa kokeneiden naisten kerrottuja kokemuksia väkivallasta ja siitä selviytymisestä, joten koin, että teemahaastattelussa heillä on mahdollisuus kertoa periaatteessa vapaasti kaiken sen, mitä haluavat. Minun tehtäväni on puolestaan pitää huolta siitä, että kaikki teema-alueet tulee käytyä läpi. Varsinkin, jos tutkitaan merkitysrakenteita eli sitä miten ihmiset hahmottavat ja käsitteellistävät asioita, tulee aineistona olla nimenomaan ihmisten kerrontaa omin sanoin eikä esimerkiksi tutkijan strukturoiman kyselykaavakkeen vastausvaihtoehtoihin ruksatut vastaukset (Alasuutari 1993, 65). Teemahaastattelun on nähty soveltuvan käytettäväksi erityisesti silloin, kun tutkimuksen kohteena on emotionaalisesti arka aihe, jollainen oma tutkimusaiheenikin on. Teemahaastattelu etenee haastattelutilanteessa tiettyjen keskeisten teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Se sallii menetelmänä haastateltaville luontevan ja vapaan reagoinnin heille esitettyihin kysymyksiin lähestyen menetelmänä tavallista keskustelua. Tutkijan on helppo tehdä haastattelutilanteessa tarkentavia kysymyksiä ja saada näin lisätietoa huomaamistaan tutkimuksen kannalta kiinnostavista asioista. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35, 47-49.)

### 4.1 Haastateltavien löytäminen

Sain yhteyden parisuhdeväkivaltaa kokeneisiin naisiin Naisten Apu Espoossa ry:n ylläpitämän Espoon turvakodin kautta. Turvakodin toiminnanjohtaja Sirkka Liisa Aaltio valitsi asiakastiedoistaan 70 naista, jotka saattaisivat mahdollisesti olla kiinnostuneita haastateltaviksi ryhtymisestä. Keskustellessani hänen kanssaan tuolloin valikointiperusteista hän mainitsi pyrkivänsä valikoimaan kohderyhmäksi naisia, joilla väkivaltainen suhde näyttää olevan taaksejäänyttä elämää, ja jotka ovat jo niin vahvoilla, että pystyvät kertomaan kokemastaan väkivallasta.

Espoon turvakoti osoittautuikin turvalliseksi taustahahmoksi haastateltavia etsiessäni. Myöhemmin haastatteluja tehdessäni kävi nimittäin ilmi, että jotkut haastateltaviksi ilmoittautuneista olivat tiedustelleet alustavasti tutkimuksestani Espoon turvakodista ennen ilmoittautumistaan minulle. Koska tarkastelun kohteena on suhteellisen arkaluonteinen aihe, olisi haastateltavien saaminen muulla tavoin, kuten esimerkiksi lehti-ilmoituksen kautta, ollut todennäköisesti huomattavasti hankalampaa. Myös haastatteluaineiston keruuajankohta helmi-maaliskuulla 1994 näyttää näin jälkikäteen tarkasteltuna olleen tutkimukselle ja haastateltavien saamiselle otollinen. Parisuhdeväkivalta oli alkanut vasta tulla laajemmin esille julkisessa keskustelussa, ja tutkimukseni aihe oli vielä suhteellisen tuore. (Vrt. Vuonnala 2000, 52.)

Laadin aluksi kirjeeseeni lyhyehkön kirjallisen tehtävän ja haastateltavaksi ilmoittautumislomakkeen, jotka lähetettiin joulukuun alussa 1993 Espoon turvakodin toimesta ja kustantamana seitsemällekympmenelle vuosien 1989-1993 aikana siellä oleskelleelle naiselle. Kirjeen vastaanottajien henkilö- ja osoitetiedot olivat ainoastaan turvakodin tiedossa. Turvakodin toiminnanjohtaja kirjoitti mukaan oman saatekirjeensä, jossa hän toivoi kirjeen vastaanottajan osallistuvan tutkimukseen ja auttavan siten omalta osaltaan muita väkivaltaa kokeneita naisia. (Ks. liitteet 1, 2 ja 3.)

Kirjoitustehtävän avulla oli tarkoitus saada tuntumaa naisten kokemuksiin väkivallasta ja heidän käyttämiinsä selviytymiskeinoihin. Idean kirjoitustehtävän käyttämiseen sain narratiivisiin tutkimusmenetelmiin lukeutuvasta eläytymismenetelmästä, jossa tutkimukseen osallistuville henkilöille annetaan luettavaksi niin sanottu kehyskertomus, jonka aikaansaamien mielikuvien perusteella heidän tulee kirjoittaa pieni tarina. Keskeistä menetelmässä on kahdesta-neljään erilaisen kehyskertomuksen variointi yhden tekijän muutoksen kautta (Eskola J. 1992). Itse en kuitenkaan laatinut tai muunnellut kehyskertomuksia, vaan pyrin seuraavan ratkaisukeskeiseksi mieltämäni kysymyksen *“Kuvittele, että elämässäsi ei ole enää väkivaltaisuutta (ehkäpä asiat ovat jo todellisuudessakin kohdallasi näin hyvin!) Mikä mielestäsi saisi (kenties on jo saanut) aikaan muutoksen? Ketä/Keitä voisit kiittää siitä, että pääsit eroon väkivallasta?”* esittämällä saamaan alustavasti selville sitä, minkälaista elämä väkivaltaisessa parisuhteessa on, ja minkälaiset tekijät mahdollisesti tukevat selviytymistä.

Lähetetyistä 70 kirjeestä kaiken kaikkiaan 60 kirjettä löysi tiensä perille asti, ja kymmenen kirjettä palautui vanhentuneiden osoitetietojen takia joulukuun 1993 puoliväliin mennessä. Suurin osa vastauksista tuli viikon parin sisällä kirjeiden lähettämisestä, vaikka vastausaikaa oli 9.1.1994 asti.

Ajattelin etukäteen, että saisin kirjoitustehtävään enemmän vastauksia, koska siihen vastaaminen ei edellyttänyt vastaajalta haastatteluun osallistumista. Tehtäväpaperiin saattoi lisäksi vastata nimettömänä, sillä niin kirjoitustehtävän kuin ilmoittautumislomakkeenkin palauttamista varten lähetettiin kirjeen mukana omat erilliset vastauskuoret postimerkkeineen. Loppujen lopuksi nimenomaan haastateltaviksi lupautuneet naiset olivat tarpeeksi motivoituneita vastaamaan tehtäväpaperiin, sillä kirjoitustehtävään vastanneet olivat enimmäkseen samoja naisia, jotka ilmoittautuivat haastateltaviksi. Vastauksia tehtäväpaperiin palautui kaiken kaikkiaan yksitoista kappaletta, haastateltaviksi ilmoittautui samoin yksitoista henkilöä<sup>2</sup>. Muistutuskirjeiden lähettämiseen vastaamatta jättäneille ei ollut mahdollisuuksia, koska naisten henkilötiedot ja osoitteet eivät olleet tiedossani.

Kirjeen saaneiden vastausprosentti jäi siis suhteellisen alhaiseksi ollen 18,3 %. Yhtenä mahdollisena syynä alhaiseen vastausprosenttiin voidaan mielestäni nähdä tutkimuksen aihe, sillä varsinkaan väkivaltaongelman ollessa akuutti ei siitä halua välttämättä keskustella ventovieraan ihmisen kanssa. Olin kuitenkin loppujen lopuksi tyytyväinen saatuaani niinkin monta kuin yksitoista haastateltavaa kvalitatiiviseen opinnäytetyöhöni. Aineiston koollahan ei nähdä olevan kvalitatiivisessa tutkimuksessa samanlaista merkitystä kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Sen sijaan, että kvalitatiivinen tutkimus pyrki tilastollisiin yleistyksiin, tavoitteena on pikemminkin jonkin tietyn tapahtuman tai toiminnan kuvaaminen, ymmärtäminen ja teoreettinen tulkitseminen. (Eskola & Suoranta 1998, 61-62.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritäänkin nimenomaan ilmiöiden monimutkaisuuden osoittamiseen sekä vaihtoehtoisten syiden ja ratkaisumahdollisuuksien pohtimiseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on otoksen sijaan tapana puhua niin sanotusta harkinnanvaraisesta näytteestä; tarkoituksena ei ole esittää tilastollisia yleistyksiä, vaan perehtyä syvällisesti johonkin tapahtumaan tai ilmiöön ja sen yksityiskohtiin (Hirsjärvi & Hurme 2001, 59).

Kuten oli odotettavissakin naiset kiittivät palauttamissaan kirjoitustehtäväpapereissa pahoinpitelyn loppumisesta ennen kaikkea itseään. Kirjoitustehtävään saamieni vastausten pituudet ja kysymyksiin paneutuminen vaihtelivat. Joillekin vastaajista riitti muutaman rivin vastaus, toisille tuntui olevan tärkeää selvittää taustoja pitkästikin. Osa palautuneista vastauksista oli kirjoitettu kirjeen muodossa, osa tiivistetymin ranskalaisilla viivoilla. Monissa vastauksissa perusteltiin myös sitä, miksi kyseinen henkilö oli ilmoittautunut myös haastateltavaksi. Useimmat heistä

---

<sup>2</sup> Harmikseni jouduin tarinallisen lähestymistapani perusteella karsimaan aineistosta pois 11. haastattelun (tehty 14.3.1994), koska minulla ei ollut enää tuolloin käytettävissä yliopistolta lainassa ollutta nauhuria haastattelun nauhoittamiseen.

kertoivat suostuvansa haastateltaviksi, koska toivoivat auttavansa tarinansa kautta muita parisuhde- ja perheväkivaltaa kokeneita. Pääsääntöisesti vastaajat olivat tyytyväisiä itseensä, että olivat lähteneet rohkeasti selvittämään asioita ja olivat päässeet tai pääsemässä eroon väkivaltaisesta parisuhteesta. Vastauksista tuli esille myös niitä auttavia tahoja (ystävät, omaiset, turvakoti, ammattiauttajat, viranomaiset), jotka naiset olivat kokeneet merkityksellisiksi väkivallasta selviytymisessään. Vastauksissa tuli esiin paitsi kiitosta myös kritiikkiä ammattiauttajia ja viranomaisia kohtaan.

Espoon turvakodin toiminnanjohtajan ehdottama rajausta kohdistaa tutkimus nimenomaan väkivallasta eroon selviytyneisiin naisiin oli hyvä, koska he ovat todennäköisesti motivoituneempia kertomaan kokemastaan väkivallasta kuin naiset, jotka yhä elävät väkivaltaisessa parisuhteessa. Jo menneisyyteen ja elettyyn elämään paikallistuvista vaikeista kokemuksista kertominen saattaa olla väkivaltaisen parisuhteen taakseen jättäneille naisille helpompaa kuin keskellä väkivaltaista parisuhdetta eläville naisille.

## 4.2 Haastattelujen toteuttaminen

Saatuani naisten ilmoittautumiset haastateltaviksi lähetin heille helmikuun 1994 alussa uuden kirjeen, jossa kehotin heitä miettimään mahdollista haastatteluajankohtaa. Kerroin lisäksi ottavani heihin yhteyttä parin seuraavan viikon sisällä (liite 4).

Teemahaastattelua varten tehtävän teemahaastattelurungon laatiminen vaatii alustavasti tietoa tutkittavasta kohteesta, mikä puolestaan ohjaa teemojen muodostamista (Eskola & Suoranta 1998, 79). Laadin kirjoitustehtävään saamiani vastauksia ja lukemaani lähinnä ulkomaista väkivaltakirjallisuutta apuna käyttäen teemahaastattelurungon haastatteluja varten (liite 5). Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (2001) mukaan haastattelurunkoa laadittaessa ei ole tarkoituksenmukaista tehdä tarkkaa kysymysluetteloa, vaan pikemminkin pelkistetty ja riittävän väljä teema-alueuettelo, jossa tulevat esille ne alueet, joihin kysymykset haastattelutilanteessa varsinaisesti kohdennetaan. Teema-alueita täydennetään haastattelutilanteessa lisäksi yksityiskohtaisemmilla kysymyksillä. Haastattelurunko toimii samalla muistilistana ja auttaa tarvittaessa ohjaamaan haastattelun kulkua. (Emt., 66-67.)

Laadin kuitenkin haastattelurungon lisäksi listan haastattelutilanteessa mahdollisesti esitettävistä haastattelukysymyksistä (liite 6). Pyrin näin ennakoimaan ja harjoittelemaan kysymysten esittämistä käytännössä. Tarkoitukseni oli tehdä alunperin muutama esihaastattelu harjoitusluonteisesti tuttavilleni, mutta ne jäivät ajanpuutteen takia lopulta tekemättä. Näin jälkikäteen ajatellen en olisi niitä tosiasiasa tarvinutkaan, koska varsinaiset haastattelut sujuivat mutkattomasti. Kävin haastattelurungon ja laatimani kysymykset läpi itsekseni ennen jokaista haastattelutilannetta muistuttaakseni itseäni teema-alueista. En kuitenkaan pitänyt haastattelurunkoa tai kysymyksiä esillä haastattelutilanteissa, koska toivoin, että haastattelut etenisivät omalla painollaan ja keskustelunomaisesti, niin kuin tapahtuikin. Pyrin kuitenkin huolehtimaan siitä, että kaikki tarvittavat teema-alueet tulivat haastatteluissa käsitellyiksi. Koin samalla tehtäväkseni taata haastateltaville naisille rauhallisen ja kannustavan ilmapiirin, jotta heillä olisi mahdollisuus kertoa asioista omin sanoin omassa tahdissaan ja haluamassaan järjestyksessä.

Tarkastelen tässä tutkielmassa ensisijaisesti *1990-luvun laman aikana parhaassa työiässä olleiden ja heteroseksuaalisessa parisuhteessa väkivaltaa kokeneiden naisten elämää*. Haastateltavat ovat vuosien 1946-1963 välillä syntyneitä ja olivat haastatteluhetkellä iältään 30-48 -vuotiaita (keski-ikä noin 37 vuotta). Parisuhteen pituudet olivat neljästä vuodesta 28 vuoteen (keskimääräinen kesto 12,4 vuotta). Koulutukseltaan haastateltavien joukko oli varsin heterogeenista: kolmella haastateltavalla oli koulupohjana kansa- tai peruskoulu, viidellä oli ammattitutkinto ammatillisesta oppilaitoksesta tai työvoimapoliittinen koulutus työhönsä ja kahdella oli akateeminen koulutus. Kymmenestä haastateltavasta kuusi oli haastatteluhetkellä työelämässä, kaksi opiskeli, yksi oli työttömänä ja yksi vanhempainlomalla. Kaikilla haastateltavilla oli yhdestä kolmeen lasta, ja suurin osa lapsista oli alle 10-vuotiaita. Haastateltavista neljä oli virallisesti eronnut avio- tai avomiehestään, viidellä haastateltavalla oli avioero vireillä, ja yksi haastateltava eli edelleen haastatteluhetkellä kuitenkin fyysisesti väkivallattomaksi mieltämässään parisuhteessa. Avio- tai avoerot olivat suhteellisen tuoreita, korkeintaan parin viime vuoden aikana tapahtuneita.

Tein haastattelut kymmenen parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen kanssa 22.2.-4.3.1994. Haastatteluvauhti oli suunnilleen yksi haastattelu päivää kohti. Pari kertaa tein kaksi haastattelua päivässä, yhden aamupäivällä ja toisen iltapäivällä, mikä tuntui silloin ja näin jälkikäteenkin ajateltuna liian intensiiviseltä tahdilta. Aikomukseni oli ollut alunperin tehdä haastattelut useamman päivän välein ja purkaa tekemäni haastattelu samantien ennen seuraavaa haastattelua. Sosiaalipolitiikan laitokselta lainassa olevan nauhurin kahden viikon laina-aika saneli kuitenkin tiiviin haastattelurupeaman. Haastattelut nauhoitettiin C-kaseteille. Haastattelumateriaalia kertyi 10



haastattelun osalta yhteensä 32 tunnin edestä. Haastattelujen kesto vaihteli 1,5-7 tuntiin (keskimääräinen haastattelu-aika oli 3,2 tuntia). Litteroitua tekstiä kertyi yhteensä 231 sivua (fontti Liberation Serif, koko 12, riviväli 1). Suurimman osan haastatteluista tein haastateltavien kodeissa. Näinkin arkaluonteisesta asiasta keskusteltaessa se tuntui kaikkein sopivimmalta eikä haastateltavilla ollut mitään sitä vastaan. Olin kuitenkin sopinut alustavasti turvakodin toiminnanjohtajan kanssa, että voisin tehdä haastatteluja tarpeen vaatiessa myös turvakodissa. Loppujen lopuksi haastattelin siellä kahta naista.

Haastatteluvaiheessa en voinut muuta kuin hämmästellä haastattelu haastattelulta naisten avoimuutta, koska olin alunperin ajatellut, että väkivallasta saattaisi olla vaikea puhua täysin vieraalle ihmiselle. Keskiavertohaastateltavan on kuitenkin todettu olevan haastattelutilanteissa yleensä suhteellisen avoin: useimmat ihmiset ovat mielissään, kun heidän kertomustaan kuunnellaan (Hirsjärvi & Hurme 2001, 116). Ainoastaan yhdessä haastattelussa korostui mielestäni liiallisesti syystä tai toisesta tutkijan roolini. Haastateltava koki tehtäväkseen vastata mahdollisimman "oikein" asettamiini kysymyksiin, minkä hän toi myös itse esille haastattelun lopussa kysyessään, että olikohan hän vastannut varmasti oikein. Koin itse kyseisen haastattelun jälkeen epäonnistuneeni haastattelutilanteessa haastattelun sujuttua muita tahmeammin ja tunnuttua vastausten "lypsämiseltä", mutta haastattelua auki purkaessani ja analyysia tehdessäni huomasin, että olimme loppujen lopuksi saaneet kasaan suhteellisen napakan ja kattavan haastattelun. Jälkikäteen arvioin, että olin haastattelutilanteessa luultavasti itse liian kiireisen tuntuinen tehtyäni aamupäivällä jo yhden haastattelun enkä ilmeisesti pohjustanut haastateltavalle tarpeeksi haastattelun luonnetta. Myös Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme (2001, 96, 116, 124) ovat kiinnittäneet huomiota samaan ilmiöön, jossa haastateltava käsittää haastattelutilanteen usein niin, että hänen pitäisi tietää tarkat vastaukset tutkijan asettamiin kysymyksiin. Tällaisissa haastatteluissa on tuloksena paljon "en osaa sanoa" -vastauksia, minkä itsekin havaitsin edellä mainittua haastattelua tehdessäni.

Aloitin nauhojen purkamisen heti kohta haastattelujen tekemisen jälkeen maaliskuussa 1994. Nauhojen purkamiseen menikin yllättävästi aikaa, enemmän kuin olin osannut kuvitellakaan. Osaksi se johtui siitä, että jouduin tekemään purkamisen tavallisella kasettidekillä, sillä en onnistunut saamaan mistään lainaksi nauhoituksen purkulaitetta. Lisäksi huono kuuluvuus tuotti jonkun verran vaikeuksia nauhoja purkaessani, varsinkin kun haastateltavat usein madalsivat ja hiljensivät ääntään kertoessaan jostain heille arasta asiasta. Nauhojen kuuntelu, purkaminen ja litteroinnin tarkistaminen oli kaiken kaikkiaan sekä fyysisesti että henkisesti rasittavaa.

Kokopäivätyöni rajoitti myös purkamiseen käytettävää aikaa, mutta sain nauhat lopulta purettua ja tarkistettua lopulliseen muotoonsa tiedostoiksi toukokuun 1994 loppuun mennessä.

Litteroin haastattelut sanatarkasti, koska halusin säilyttää haastattelut mielessäni kaikin puolin kokonaisina aavistelllessani, että tutkielman tekoni tulisi taukoamaan ainakin joksikin aikaa työnteon ja lapseni lähestyvän syntymän takia. Merkitsin nauhojen purkuvaiheessa haastatteluteksteihin jonkun verran tärkeiksi mieltämiäni ilmauksia, kuten taukoja, naurahduksia ja puheen painotuksia. (Hänninen 1999, 16, 30-32; ks. myös Hirsjärvi & Hurme 2001, 161-164). En halunnut poistaa ilmauksia tässä tutkielmassa käyttämistäni haastatteluotteista, sillä ne tuovat mielestäni lisäinformaatiota sanallisesti kerrottuihin asioihin. Tauot olen merkinnyt kolmella pisteellä, puheen painotukset alleviivauksella ja hymähdykset sekä naurut olen merkinnyt hakasulkujen sisään. Käyttämäni haastatteluotteet on sisennetty varsinaisesta tekstistä ja kirjoitettu rivivälillä yksi. Mahdollinen oma kysymykseni tai kommenttini on kursivoitu. Olen saattanut jättää pois jonkun sinänsä merkityksettömän osan tekstiotteesta anonymiteetin säilyttämiseksi. Poistamani kohdat olen merkinnyt tyhjillä hakasuluilla.

### 4.3 Aineiston analyysi

Analyysin teko tuntui käynnistyvän heti haastattelujen teosta alkaen. Tutustuin aineistoon tarkemmin litteroidessani haastatteluja tiedostoiksi. Vaikka litterointi on periaatteessa melko mekaanista toimintaa ja tuntuu välillä tuskastuttavan hitaalta, käyvät ajatukset samalla läpi kertojan kertomaa monin tavoin yhä uudelleen ja uudelleen. Kuunnelllessani ja lukiessani haastatteluja läpi uudelleen 14 vuotta haastattelun teon jälkeen huomasinkin ilokseni, että muistan edelleen melko lailla haastattelutilanteista ja naisten tarinoista. Kaseteilta kuuluvat naisten äänet palauttivat elävästi mieleen sekä haastattelutilanteet että itse asiassa koko haastatteluruljanssin. Olin kirjannut lisäksi haastatteluvaiheessa jokaisesta haastattelusta yhteenvedon, joka sisälsi huomioitani haastattelutilanteesta, haastateltavasta, vuorovaikutuksesta ja omista tunnelmistani, mikä helpotti osaltaan myös niiden mieleenpalauttamista.

Aloitelllessani varsinaista analyysin tekoa kuuntelin aluksi kaikki haastattelut yksi kerrallaan kaseteilta kokonaisuudessaan läpi. Kuunneltuani haastattelun läpi tulostin sen litteroituna tietokoneelta paperille ja luin sen vielä tämän jälkeen läpi. Sama toistui jokaisen haastattelun kohdalla. Teemoittelin jokaisen yksittäisen haastattelun sisällön kokonaisuudessaan merkitsemällä

ensin alustavasti haastattelutulosteiden marginaaliin havaitsemiani sisältöseikkoja (tapahtumia) ja korostamalla niitä eri värisillä värikynillä riippuen siitä, mihin ne liittyivät. Päädyin edellä mainittujen merkintöjen pohjalta haastattelutarinoiden *samankaltaisia piirteitä ja tapahtumia yhdistäviin pääteemoihin*, jotka lukuisten tarkennusten jälkeen muotoutuivat seuraavanlaisiksi: *väkivaltatilanteet, väkivallan selittäminen, ongelman myöntäminen, valta, parisuhde ja perhe, naisen asema, kuva miehestä, konkreettiset selviytymiskeinot, avun tarve, hakeminen ja saaminen sekä mielikuvat menneisyydestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta* (liite 7).

Seuraavaksi kopioin jokaisen yksittäisen haastattelun pääteemoihin liittyvät tekstiotteet konkreettisesti kunkin pääteemaotsikon alle, jolloin kullekin yksittäiselle haastattelulle muodostui oma pääteematiedosto. Sama tekstiote saattoi sijoittua joskus useammankin pääteeman alle sisällöstä riippuen. Tämän jälkeen tulostin kaikkien haastatteluiden pääteematiedostot. Pääteematiedostojen lisäksi säilytin jokaisen haastattelun myös kokonaisena tiedostona, jotta en menettäisi kosketusta kuhunkin yksittäiseen haastatteluun ja pystyisin tulkitsemaan haastatteluja myös kokonaisuudesta käsin. Minulla oli siis lopulta kaksi kansiollista aineistomateriaalia: yksi kansio sisälsi jokaisen haastattelun kokonaisena ja toinen kansio sisälsi jokaisen haastattelun pilkottuna pääteemojen alle.

Aineiston teemoittelun jälkeen tein *lyhyehköt tiivistelmät* haastateltavien elämänvaiheista saadakseni esiin alustavasti niiden sisältämiä *juonirakenteita, sitä miten elettyä rakennetaan*. Segmentoin juonitiivistelmät etsimällä niistä toistuvia tapahtumia, episodeja, ja sain näin selville hieman lisää tarinoille yleistä juonikaavaa. (Ks. mm. Apo 1998, 65-66.) Tarinoista alkoikin hahmottua hiljalleen parisuhdeväkivaltaa kokeneen ja siitä selviytyvän naisen yleinen mallitarina.

Naisten minulle kertomat tarinat ovat *tyypillisiä selviytymistarinoita, jotka ensi näkemältä näyttävät noudattavan samantyyppistä juonirakennekaavaa, selviytymisen mallitarinaa*. Mallitarinalla tarkoitetaan jotain kulttuurissa yleisesti tunnettua tarinaa, joka tarjoaa kulttuurisesti hyväksytyjä toiminta- ja suhtautumismalleja, joita tarinan kertoja voi tarvittaessa hyödyntää elämäänsä tarkastellessaan ja merkityksellistäessään (esimerkiksi työttömyyden julkinen mallitarina tai vaikeaan sairauteen sairastuneen mallitarina). Selviytymistarina on tyypillinen mallitarina, jossa päähenkilö sankarin roolissa taistelee ja selviää alkuun mahdottomalta näyttävästä tilanteesta. Hyvin tyypillisesti siinä on hyvä ja paha vastakkain. (Hänninen 1999, 50-51, 96.)

Haastattelemieni naisten tarinoissa käydään läpi suhteen alkuvaihe, perheen perustaminen sekä perhe-elämän kuvaus, väkivallan kuvaus, muutospyrkimykset ja ratkaisuun päätyminen. Tarinoista erottautuvat seuraavat juonelliset käänneet: nainen kohtaa miehen (parisuhteen alku), ensimmäiset väkivaltatilanteet, perheen perustaminen, arkielämä, toistuvat väkivaltatilanteet, väkivallan selittäminen, oireilut, osapuolten vastuunotto/vastuuttomuus, tapahtuneen selvitysyrietykset, avun hakeminen, väkivallan tunnistaminen ja tunnustaminen, irtiottotyrietykset, ero sekä tulevaisuuden näkymät (liite 8). Kiinnitin kuitenkin heti alkuvaiheessa huomiota siihen, että varsinkin yksi tarina (Kirsin tarina) tuntui poikkeavan muista juuri edellä mainittujen juonellisten käänneiden osalta eikä se tuntunut oikein asettuvan samaan juonikaavaan kuin muut. Myös tarinoiden kertomistapa tuntui vaihtelevan huomattavasti naisten kesken eikä se vaikuttanut liittyvän pelkästään kertojan persoonallisuuteen tai puhetyyliin, vaan kerrotut kokemukset ylipäänsä painottuivat eri tavoin naisten tarinoissa.

Edellä mainitut *aineiston teemoittaminen ja uudelleenjärjestely luokittelun mukaisesti* (otteiden ja juonitiivistelmien leikkaaminen ja liimaaminen, pätkiminen ja yhdistäminen) helpottivat jatkossa aineiston käsittelyä. Koodasin alkuvaiheessa jokaisen tekstiotteen haastateltavan numerolla ja haastattelun sivunumerolla, josta ote oli otettu, jotta olisin koko ajan analyysiä tehdessäni tietoinen siitä, kenestä haastateltavasta missäkin tekstiotteessa on kyse. Huomasin kuitenkin jonkin ajan kuluttua, että tämä oli suhteellisen työlästä ja turhaakin, joten luovuin siitä melko pian. Itse asiassa aineiston ollessa suhteellisen pieni, tunnistin otteesta yleensä muutenkin kenestä haastateltavasta oli kyse. Tämän jälkeen luin vielä jokaisen yksittäisen tarinan kokonaisuudessaan, pääteemoittain paloitetuna ja juonitiivistelminä läpi. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 143-152.) Samoin analyysiä tehdessäni jouduin lukemaan niitä useampaan kertaan läpi.

*Juonirakenteen tutkimisen* tavoitteena on paitsi löytää tarinoista *yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia*, saada myös esiin tarinoiden sisältämiä *kulttuurisia merkitysrakenteita ja jäsennyksiä* (Alasuutari 1993, 100). Tässä mielessä juonirakenteenanalyysi sopii tutkimukseeni, koska tarkoitukseni on yrittää löytää väkivaltaa kokeneiden naisten tarinoista esiin sitä, miten he käsitteellistävät kokemaansa väkivaltaa, kuvaavat selviytymistään ja määrittelevät itseään diskursiivisesti rakentaen samalla omaa minuuttaan, toimijuuttaan ja sukupuoltaan. Juonirakenteenanalyysin tutkiminen edustaa emic-tyyppistä tutkimusotetta: tekstejä ei koodata tutkijan konstruoiman kriteeristön mukaan, vaan niistä etsitään niissä itsessään olevia rakenteita. Juonirakenteenanalyysin avulla on todettu kertomusten olevan itse asiassa ilmiselvältään toisistaan poikkeavia muunnelmia tietystä tai tietyistä juonirakennetyypeistä, ja tutkimuksessa voidaan edetä miettimällä sitä, "miksi

juonirakenteet ovat juuri sellaisia kuin ovat ja mitä ne kertovat muusta todellisuudesta". (Alasuutari 1993, 103-104.) Huomio kiinnitetään nimenomaan haastattelupuheeseen ja sen vaihteluun ja samalla pyritään tarkastelemaan sitä, *mikä funktio eli tehtävä puheella on, toisin sanoen mitä se tekee ja mitä seurauksia sillä on*. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 155; Potter & Wetherell 1987, 35). Juonirakenneanalyysin tavoitteena on siis tuoda esille *kielen toiminnallinen orientaatio eli funktio, konteksti sekä sosiaalisen toimijuuden positiot, jotka heijastuvat tulkintarepertuaareina* (ks. mm. Tasola ym. 1996, 91).

*Tulkintarepertuaarilla* (interpretative repertoires) eli merkityssysteemeillä (tai diskurssilla) tarkoitetaan tietyssä kontekstissa tiettyä funktiota toteuttamaan enemmän tai vähemmän tietoisesti valittua tapaa puhua, kulttuurisesti jaettuja asioiden jäsennystapoja (Burr 2004, 129-130; Jokinen ym. 1993, 26-29; Juhila 2004b, 171). Sama ihminen voi käyttää puheessaan useita, toisilleen ristiriitaisiakin repertuaareja. Kieltä käyttäessään ihminen avaa ja poissulkee vaihtoehtoisia tapoja puhua jostakin tietystä asiasta eli toisin sanoen kielen käytöllä on aina jokin käytännön seuraus sen suhteen, mitä jatkossa voidaan sanoa tai tehdä: ihmiset käyttävätkin tiettyjä tulkintarepertuaareja tietyssä kontekstissa johonkin tiettyyn tarkoitukseen, kuten esimerkiksi jonkun teon oikeuttamiseen, toisen syyttämiseen tai oman tahdon läpiviemiseen (Potter & Wetherell 1987, 146-157, Suoninen 1993, 111-113, 146; Tasola ym., 1996, 91, 110). Marja Saarenheimon (1997, 177) mukaan "muistettu minä" on aina tulkinta ja abstraktio, kun taas "muistava minä" on sosiaalinen toimija.

Huomasin tarinoita kuunnellessani ja lukiessani, että vaikka tarinoissa käytiin eri tavoin painottaen edellä mainitsemiani juonenkäänteitä läpi, ne alkoivat samalla erottautua toisistaan riippuen siitä, *mistä tulkintapisteestä käsin haastateltava asioista tarkasteli eli oliko hän edelleen parisuhteessa, parhaillaan irrottautumassa siitä vai jo konkreettisesti ja henkisesti irrottautunut siitä*. Tulkintapisteellä tarkoitetaan Anni Vilkon (1997, 78) mukaan aikaan ja tilaan sidottua kertojan realiteettia, josta käsin kertoja jäsentää elämäänsä. Naisten kerronnoista tuli selvästi esiin se, miten he ovat joutuneet miettimään tapahtuneita asioita moneen otteeseen elämänsä varrella ja miettivät niitä aika ajoittain edelleenkin. Koin heti ensi haastatteluista lähtien heidän kertovan elämästään ikään kuin he olisivat samalla "kirjanneet" omaa elämäkertansa. Läpikäydessään aiemmin koettua ja kertoessaan tarinaansa nimenomaan *nykyhetkestä käsin* he tuntuivat samalla luovan ja jäsentävän tarinaansa uudelleen tulevaisuutta silmällä pitäen. Samalla kun "minä" tästä hetkestä käsin muistelee menneitä ja aikaisempia vaiheitaan, se tekee *identiteettityötä*, rakentaa identiteettiä uudelleen (Saarenheimo 1997, 177; ks. myös Vilko 1997, 52). Minusta tuntui naisia haastatelllessani, että he kertoivat tarinaansa yhtä paljon itselleen kuin minulle kuulijana.

Haastattelutilanteissa väkivaltaa kokeneiden naisten kerronnassa *samanaikaisesti sekä kuuluivat, tuntuivat että näkyivät inhimilliset tunteet eri vahvuisesti kertojan tulkintapisteestään riippuen*: surua, pelkoa, tuskaa, häpeää, inhoa, vihaa, katkeruutta, raivoa, voimattomuutta, mutta myös toivoa, sääliä, välittämistä, rohkeutta, intoa, voimaa - ja välittämisen tai rakkauden rippeitäkin (vrt. Ojuri 2004, 118-119). Anni Vilkkonen (1995, 160) on kirjoittanut: "Muisto herää voimakkaan emotionaalisesti, ja sen kokemuksen kertominen on omaelämäkerran ydintä; se herättää myös lukijan ajattelemaan ja ymmärtämään." Toivonkin, että osaan välittää näitä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kerrottuja kokemuksia edes jossain määrin paitsi naisten tarinoista valitsemieni otteiden että niistä tekemieni tulkintojen kautta.

Toiminta tai tapahtuma saa siis merkityksensä nimenomaan siitä tilanteesta, *kontekstista*, jossa se tapahtuu tai josta käsin sitä tulkitaan. Diskursiivisesta lähestymistavasta tutkimusta tarkastellen aineiston analyysi ei kohdistu niinkään yksittäisten haastateltavien sisäisiin mielentiloihin, psykodynamiikkaan tai ominaisuuksiin, vaan "niihin resursseihin ja keinoihin, joilla menneisyyttä rakennetaan palvelemaan nykyhetken tarkoitusperiä" (Saarenheimo 1997, 68). Tarinoiden *juonirakennanalyysiä* tehdessä tarinasta pyritään erottamaan: 1) *juoni eli tapahtumarakenne* (event core), 2) *kertomusmaailman tarkempi kuvaus* (aika, paikka, tila, ihmiset, tapahtumat, elämänselitykset ja 'minä' tai 'itse') sekä 3) *kertojan oma toiminta eli narraatio* (ks. mm. Apo 1998, 63, 72; Aro 1996, 67). Kertomuksen rakenteiden selvittelyn ja kuvauksen katsotaan auttavan suhteuttamaan eri rakenneosia (kuten teemat, tapahtumat) kertomukseen kokonaisuutena sekä tuomaan esille kerronnan tihentymiä. Kerronnan tihentymillä tarkoitetaan paljon yksityiskohtia sisältäviä tekstin osia, joilla on yleensä hyvin strateginen merkitys tarinassa. (Hyvärinen 1998, 319, 325.)

Saadakseni naisten tarinoista enemmän irti sitä, miten he merkityksellistävät kokemaansa väkivaltaa, selviytymistään ja elämäntilannettaan, etsin ja merkitsin lopuksi tarinoista kaikki mahdolliset metaforiset ilmaukset. Metaforalla tarkoitetaan kielikuvaa, jossa yhdestä elämänpiiristä lainattua sanastoa käytetään kuvaamaan jotakin aivan toista ilmiötä, se on vertaus ilman kuin -sanaa. Metaforaa käyttämällä saadaan tiivistettynä kerrottua yhdessä ainoassa sanassa tai lauseessa se, minkä selittämiseen muuten saattaisi mennä paljon aikaa (esimerkkinä vaikkapa "tutkimus on seikkailu"). Sillä voidaan kuvata esimerkiksi käsitystä jostakin asiasta, ja se vaikuttaa voimakkaasti myös kertojaan itseensä, siihen, miten hän huomioi ympäröivää maailmaa, toimii tai tekee päätöksiä. (Mauro 1998, 90.) Metaforat voidaan nähdä paitsi tapana tiivistää tietoa hallittavampaan ja tiiviimpään muotoon (Hirsjärvi & Hurme 2001, 179), myös kulttuurisina resursseina tilanteissa,

joissa kerrotaan vaikeista kokemuksista (Kulmala 2006, 63). Metaforistiset ilmaukset näyttävät liittyvän haastattelemini naisten tarinoissa ennen kaikkea koettuun väkivaltaan, naisten tunnetiloihin ja käsityksiin elämästä.

Jaottelin naisten kertomat tarinat *kolmeen ryhmään* sen mukaan, mistä tulkintapisteestä käsin haastateltava *tuntuu ja näyttää* kerronnan perusteella tarkastelevan asioita. Ensimmäiseen tarinaryhmään, jossa nainen elää yhä - haastatteluhetkellä tosin fyysisesti väkivallattomaksi mieltämässään - parisuhteessa kuului ainoastaan yhden naisen tarina (Kirsi), toiseen tarinaryhmään eli parisuhteesta henkisesti ja fyysisesti irrottautumassa olevien naisten ryhmään kuuluivat kolmen naisen tarinat (Anneli, Liisa ja Tarja) ja kolmanteen, parisuhteesta henkisesti ja fyysisesti jo irti päässeiden naisten tarinaryhmään kuuluivat kuuden naisen tarinat (Sirkku, Riitta, Sanna, Seija, Kaija ja Kaisu). Ilmoittamani naisten nimet ovat pseudonyymejä.

Valitsin Kirsin ja kahdesta muusta ryhmästä Annelin ja Sirkun tarinat edustamaan omia tarinaryhmiään, ja näitä tarinoita käsittelen jatkossa tutkimusanalyysia tarinallisesta näkökulmasta käsin tehdessäni. Olisin voinut valita itse asiassa minkä tahansa tarinan edustamaan omaa ryhmäänsä ja mikä tahansa tarina olisi ansainnut tulla esitellyksi yksittäin analysoituna, mutta mielestäni edellä mainituissa tarinoissa kuvastuu hyvin koko aineiston osalta naisten tavat kolmesta eri tulkintapisteestä käsin käsitteellistää kokemaansa väkivaltaa, kuvata selviytymistään ja avun hakemistaan sekä identiteetin etsintäänsä.

#### 4.4 Eettiset kysymykset tutkimuksen eri vaiheissa

Tutkimusprosessi sisältää aina tutkittaviin, tutkimuksen sisältöön ja käytännön toteutukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Tarkastelen seuraavaksi sitä, miten olen vastannut tässä tutkimuksessa tutkimuksen tekoon liittyviin eettisiin kysymyksiin ja ottanut huomioon seuraavat tutkittavien suojaan ja tiedonhankintaan liittyvät kysymykset: tutkimuksen tarkoitus, haastateltavien perehdyttäminen, luottamuksellisuus (tietosuoja), ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen (kuten osallistumisen vapaaehtoisuus), tutkittavien ymmärtäminen ja hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen.

Tämän tutkimuksen *tarkoituksena on lisätä omalta osaltaan tietoa naisiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta ja nimenomaan parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten näkökulmasta käsin.*

Tämä on ollut lähtökohtana tutkimuksen teolleni alusta alkaen. Valmistautuessani haastatteluihin lähdin siitä ajatuksesta, että haastateltavani ovat tavallisia naisia, joiden elämään, kuten myös heidän lastensa ja miestensä elämään, parisuhdeväkivalta on surullisesti vaikuttanut. Mielestäni periaatteessa kuka tahansa meistä voisi olla näiden naisten asemassa.

Haastateltavien saamiseksi otin yhteyttä Espoon turvakotiin. En koe vaarantavani naisten anonymiteettia turvakodin nimeltä mainitsemisella. Espoon turvakodissa on asioinut sen perustamisvuodesta 1983 alkaen tuhansia naisia, ja olen ottanut tutkimuksessani muilla tavoin anonymiteettikysymykset tarkasti huomioon. Ajattelin alunperin, että haluaisin haastatella nimenomaan väkivaltaisessa parisuhteessa olevia naisia, mutta turvakodin toiminnanjohtajan ehdotuksesta *päädyin haastattelemaan naisia, joille väkivaltainen parisuhde on jo taaksejäänyttä aikaa tai näyttää ainakin olevan jäämässä taaksepäin*. Mukaan ei siis pyritty ottamaan naisia, jotka sillä hetkellä elivät keskellä väkivaltaista parisuhdetta tai olivat turvakodin asiakkaina, jottei heille asetettaisi turhan kovia paineita ja vaatimuksia kaiken muun ohella vielä tutkimukseen osallistumisenkin kautta. Turvakodin toiminnanjohtaja rajasi siis tutkimuskirjeeni saajat naisiin, joiden katsoi jo selvinneen väkivallasta ja väkivallan olevan takanapäin. *En kuullut tai nähnyt missään vaiheessa tutkimuskirjeeni vastaanottajien henkilö- ja osoitetietoja (70 naista)*, sillä turvakoti huolehti kirjeiden lähettämisestä eteenpäin. Vastaukset laatimaani kirjalliseen tehtävään saattoi palauttaa nimettömänä, ja mikäli vastaaja ilmoittautui sekä haastateltavaksi että teki kirjallisen tehtävän, ne saattoi palauttaa kahdessa erillisessä kuoressa anonymiteetin turvaamiseksi (useimmat palauttivat ne kuitenkin samassa kuoressa).

Koen, että Espoon turvakodissa tehdään arvokasta työtä väkivaltaa kokeneiden naisten ja heidän lastensa kanssa, mutta itse *tutkimuksen tekooni ja sen sisältöön turvakoti ei ole vaikuttanut*, mitä korostin myös haastateltavilleni. Sain turvakodin kautta lähetetyllä tutkimuskirjeelläni yhteyden mahdollisiin haastateltaviin sekä pientä tukea ensimmäisten kirjeiden ja postimerkkien kustantamisen muodossa, josta olen turvakodin toiminnanjohtajalle kiitollinen.

Selitin haastattelemilleni naisille *perustiedot omasta tutkimuksestani* ottaessani heihin puhelimitse yhteyttä tapaamisen sopimista varten. He saivat valita itse haluamansa haastattelupaikan ja useimmat heistä ehdottivat omaa kotiaan. Naiset olivat erittäin motivoituneita kertomaan elämästään ja kokemuksistaan. Jokainen heistä kertoi suostuneensa haastateltavaksi, koska toivoi kertomansa auttavan parisuhdeväkivallasta kärsiviä. He ihmettelivät sitä, miksi perheessä ja parisuhteessa ilmenevästä väkivallasta puhuminen koetaan niin vaikeaksi, tosin he kokivat itsekin



olleensa liian pitkään hiljaa. *Tavoittemme, niin minun tutkimuksen tekijänä kuin heidän tutkimuksen informanteina, ovat siis siltä osin yhtenevät eli haluamme lisätä tietoa parisuhdeväkivallasta nimenomaan väkivaltaa kokeneen naisen näkökulmasta.* Tässä mielessä en kokenut "tunkeutuvani" arkaa aihetta tutkiessani kenenkään yksityiselle alueelle, vaan saatoinkin lähteä haastattelujen tekoon rauhallisin mielin. Parisuhdeväkivallasta eivät voi kertoa muut kuin väkivaltaa kokeneet ja muuta mahdollisuutta heidän kokemustensa ja tarinoidensa tutkimiseen ei ole (ks. myös Ojuri 2004, 70). Tutkimukseen osallistuminen perustuu *vapaaehtoisuuteen* ja halutessaan haastateltava olisi voinut myös irtisanoutua siitä missä tahansa tutkimuksen vaiheessa.

Matti Kortteisen (2005) mukaan haastateltava kertoo elämästään olettaen ja toivoen tulevansa kuulluksi. Pysin omalta osaltani tarjoamaan haastateltaville luottamuksellisen, rauhallisen, mutta myös optimistisen ilmapiirin vaikeasta asiasta keskustellessamme. Oma panokseni oli kuunnella haastateltavaa aktiivisesti ja olla luomassa sellaista ilmapiiriä, joka edesauttaa haastateltavan reflektointia (Granfelt 2000, 108; Hyväri 2001, 40; Rollnick & Bell 1991). Näin alusta alkaen naiset nimenomaan selviytyjän roolissa, vaikka he olivat olleet myös väkivallan uhreja. Korostin heille *haastattelun luottamuksellisuutta ja omaa vaitiolovelvollisuuttani.*

Lähtökohtana haastattelutilanteessa oli, että molemmat haastattelun osapuolet (niin minä kuin haastateltavakin) olemme *tasavertaisia*. Huomion kohteena ja itsestään selvästi pääosassa oli kuitenkin aina haastateltava ja hänen kertomuksensa, vaikka haastattelun molemmat osapuolet vaikuttavatkin vuorovaikutuksellisesti toinen toisiinsa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48-49). Koin haastattelutilanteissa vahvasti yhdistävänä tekijänä naisena olemisen, samoin kuin äitiydenkin kokemukset, varsinkin kun olin itse haastatteluja tehdessäni raskauden alkuvaiheessa ja mietin omalla kohdallani paljon perhe-elämään ja äitiyteen liittyviä asioita (ks. mm. Granfelt 1998 & 2000; Mies 1983; Reinharz 1992; Ronkainen 1989).

Mielestäni naiset käyttivät minua positiivisessa mielessä *jossain määrin myös terapeuttiluontoisesti hyväksi* käydessään jälleen kerran läpi kipeää ja vaikeaa asiaa elämässään (Alasuutari 1993, 110-120; Hoff 1990, 33; Kortteinen 2005). Pertti Alasuutarin (1993, 119-120) mukaan ei olekaan harvinaista, että haastateltava soveltaa haastattelutilanteeseen jonkinlaista sovellettua terapiatilanteen kehystä ja tutkija saatetaan samaistaa sosiaalityöntekijään tai psykologiin. Yksittäinen haastattelutilanne muistuttaa tavallista sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä vuorovaikutustilannetta, jossa asiakkaan tilannetta tarkastellaan ja määritellään yhdessä monelta eri kantilta, mutta se poikkeaa asiakastilanteesta nimenomaan siinä, että siitä *ei yleensä*

*seuraa* yhdessä sovittua jatkotyöskentelyä, tavoitteiden asettelua, osapuolten konkreettisia jatkotoimenpiteitä, yhteydenpitoa eikä seurantaa. Haastattelu on tavallaan pistäytymistä haastateltavan elämässä ja hetken aikaa hänen rinnallaan kulkemista. Itse koin olevani ensisijaisesti haastateltavien kerronnasta ja tarinoista kiinnostunut opiskelija-tutkija, mutta samalla myös myötäeläjä edustaen ketä tahansa kuulijaa, joka on aktiivisesti kiinnostunut kuuntelemaan heidän elämäntarinaansa. Koin ensisijaisena tehtävänäni olevan antaa aikaa ja tilaa nimenomaan haastateltavan kerronnalle ja hänen omille tulkinnoilleen. Tunsin toimivani peilinä tai heijastuspintana, jota vasten he tarinaansa kertoivat: kertoessaan kokemuksistaan minulle he jäsensivät samalla maailmaansa itselleen.

Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (2001, 43) mielestä haastattelijä paneutuu haastateltavan murheisiin voimatta kuitenkaan auttaa tätä ja vieden ne omaan henkilökohtaiseen elämäänsä. Aina yksittäisestä haastattelusta lähtiessäni ajatukseni saattoivat pysyä pitkäänkin haastateltavan luona. Jäin miettimään, minkälaiseen tunnetilaan naiset mahdollisesti jäivät ja toivoin, etten ollut haastattelullani rasittanut heitä liiaksi. Tunsin *sitoutuvani alusta alkaen henkilökohtaisesti tutkimuksen tekoon*: koin olevani vastuussa tutkimuksestani haastatelluille naisille ja toivoin heidän myös saavan jotakin tutkimuksestani. Aioin alunperin luetuttaa heillä tekemäni tutkimusanalyysin, mutta tutkielman teon siirtyminen ja viivästyminen estivät valitettavasti tämän suunnitelman.

Haastateltavan on voitava luottaa siihen, että hänen antamia tietoja käsitellään *luottamuksellisesti* (Hirsjärvi & Hurme 2001, 43). Haastattelut on annettu yksinomaan tätä tutkimusta varten ja niitä koskevat haastattelunauhut, tiedostot ja tulosteet ovat olleet koko ajan hallussani eikä niitä ole kuunnellut tai lukenut kukaan muu. Litteroin haastattelut kokonaisuudessaan itse ja muutin jo litterointivaiheessa naisten nimet pseudonyymeiksi sekä miesten nimet "mieheksi". Haastateltavien yhteystiedot hävitin välittömästi litteroinnin jälkeen. Haastattelunauhut, haastattelutiedostot ja tulosteet hävitän heti, kun tämä pro gradu -tutkielmani on tarkastettu Tampereen yliopistossa.

Jätän liittämättä tutkielmani liitteeksi haastateltavista laatimani aineistoluettelon, josta ilmenee tarkemmin muun muassa haastateltavien ikä, ammatti, koulutustaso, lasten lukumäärä ja parisuhteen kesto. Tähän on syynä se, että mitä arkaluonteisemmasta aiheesta tutkimuksessa on kyse, sitä tarkemmin on myös *haastateltavien anonymiteettiä* suojattava (Eskola & Suoranta 1998, 57). Mielestäni tarvetta perinpohjaiselle aineistoluettelolle ei ole pelkästään jo haastateltavien tunnistettavuuden turvaamisen perusteella. Myöskään haastateltavan iän mainitsemisella en koe olevan erityisemmin merkitystä tässä tutkimuksessa (Vilkkö 1998, 90). Päätin käyttää

tutkimuksessani haastattelunumeroiden sijasta pseudonyymejä; pelkkä numero ei tuo mielestäni tarpeeksi konkreettisesti esiin sitä, että kyse on todellisista ihmisistä. Ihmistä tarkastellaan esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon tilannearvioissa ja suunnitelmissa usein ongelmien ja oireiden kautta, jolloin hän saattaa jäädä ainutlaatuisena kokonaisuutena ja omana itsenään vähemmälle huomiolle (ks. mm. Mauro 1998). Koen haastattelemi naiset nimenomaan yhteistyökumppaneinani, joita ilman tämä tutkimus ei olisi ollut mahdollinen.

Haastattelutilanteessa saatu informaatio on samalla sekä kontekstisidonnaista että konstruoitua, ja empiirisen aineiston voidaan nähdä olevan *paitsi kerrottua, myös tulkittua elämää*. Tutkijan elämänhistoria ja persoonallisuus vaikuttavat haastattelujen tekemiseen, tutkimuksen teoreettiseen jäsentämiseen ja siihen, minkälaisia asioita aineistosta kulloinkin tulkinnan kautta avautuu. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa konstruoidun tiedon ja ymmärryksen ei katsotakaan lopulta palautuvan kummankaan haastattelun osapuolen kokemuksiin tai tietoon, vaan pikemminkin nähdään olevan mahdollista rakentaa yhteinen kertomus osallisuuden ja erillisyyden kokemusten kautta (Granfelt 2000, 102-103; Järventie 1993, 178-179; Vilkkö 1995, 163; Vilkkö 1997, 185-186).

Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 52-53) mukaan haastattelijalla on edellytykset *ymmärtää haastateltavaa*, mikäli hän pystyy tunnistamaan haastateltavan noudattaman "kielipelin" säännöt: haastattelijan on toisin sanoen pyrittävä tavoittamaan kuunnellen ja omaa elämäkokemusta hyväksikäyttäen toisen ihmisen kertoma ja tulkitsema todellisuus (Granfelt 2000, 101, 104-105). Ihminen voi ymmärtää toisen henkilön merkityksiä ja vakuuttua omasta ymmärtämisestään esimerkiksi siten, että toinen vahvistaa esitettyjä tulkintoja (Hirsjärvi 1984, 76-77). Niinpä pyrin tekemään tarkentavia lisäkysymyksiä aina kun mahdollista tai hain vahvistusta ymmärrykseeni toistamalla osan haastateltavan kertomasta lyhyesti toisin sanoin, jolloin hän saattoi vahvistaa asian nyökkäämällä tai muutamalla sanalla tai korjata, jos olin ymmärtänyt asian väärin.

Pyrin välittämään haastatteluotteet tarpeeksi pitkinä siinä muodossa kuin haastateltavat ne minulle kertoivat, jotta tekemiäni tulkintojen pätevyyttä on tarvittaessa muidenkin mahdollista arvioida (Hänninen 1999, 118; Saarenheimo 1997, 65-67; Vilkkö 1997, 105). Johdantoni alussa mainitsemillani naisten "äänillä" tarkoitan ennen kaikkea haastatteluotteissa esiintulevia "ääniä" ja olenkin tarkoituksellisesti esittänyt tavanomaista enemmän ja pitempiä haastatteluotteita tarinalliseen lähestymistapaani perustuen. Toivottavasti ne eivät kuitenkaan väsytä lukijaa. Olen yrittänyt pitää mielessä analyysiä tehdessäni Juha Varton (1992, 63) sanat: "Tutkijan lukutapa on

hänen omansa siten, että hän pystyy erottamaan tutkimuskohteen ja oman tematisointitapansa toisistaan sekä raportoimaan näiden suhteen."

Olen pyrkinyt huomioimaan hyvän tieteellisen tutkimustyön käytännön vaatimukset myös siten, että olen esitellyt tutkimukseni alussa tämän tutkimuksen taustalla vaikuttavan teoreettisen taustan ja eritellyt mistä lähtökohdista lähdän tutkimustani ja tulkintojani tekemään (Varto 1992, 36). Olen määritellyt myös keskeisimmät käsitteet, kuvannut tarkasti tutkimusvaiheet ja merkinnyt huolellisesti käyttämäni lähteet.

Se, että tein haastatteluni parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten kanssa jo 14 vuotta sitten eli helmi-maaliskuussa 1994 suojelee osaltaan naisten tunnistamattomuutta. En kuitenkaan koe aineistoani vanhentuneeksi verratessani haastatteluissani kerrottuja kokemuksia esimerkiksi Auli Ojurin (2004) väitöskirjassa tai Essi Julinin (2005) pro gradussa esitettyjen tuoreempien aineistojen haastatteluotteisiin ja niistä tehtyihin yhteenvetoihin ja johtopäätöksiin. Itse asiassa naisten kokemukset tuntuvat tuoreilta myös peilattessani niitä ammatillisena sosiaalityönä tekemäni käytännön työhön.

Aineiston viivästyneestä analyysistä saattaa olla seurauksena se, että tutkija irrottaa analyysissään aineiston siitä kontekstista, jossa se on alunperin annettu (Varanka 2003, 60-61). Oma tutkimukseni tarjoaa mahdollisuuden kurkistaa parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten kokemuksiin 1990 -luvun laman aikoihin, jolloin parisuhdeväkivalta käsitteenä ja ilmiönä vasta alkoi hiljalleen nousta esille Suomessa. Olen itse haastatellut haastateltavani ja perehtynyt parisuhdeväkivaltaan ilmiönä 15 vuoden ajan. Olen kuvannut tutkielmani alkupuolella tilannetta naisiin kohdistuvan väkivallan suhteen viime vuosikymmeninä, joten ajallinen, paikallinen ja kulttuurinen konteksti, jossa haastattelut on tehty, tulee toivottavasti sitä kautta esille.

## 5 SELVIYTYMINEN TARINOINA

Aineistostani erottui haastattelemieni naisten kerronnan perusteella kolme päätulkintapistettä, joista käsin naisten kerrottuja kokemuksia voidaan lähestyä: *a) nainen on edelleen, haastatteluhetkellä tosin fyysisesti väkivallattomaksi mieltämässään parisuhteessa, b) hän on jättänyt miehen, mutta on henkisesti vasta irrottautumassa väkivaltaisesta parisuhteesta tai c) väkivaltainen parisuhde on hänen osaltaan jo taaksejäänyttä aikaa niin fyysisesti kuin henkisestikin.* Nämä tulkintapisteen nousivat esille aineistosta sitä tarkastellessani. Tarinat oli suhteellisen helppo jakaa näihin kolmeen ryhmään naisten kerronnan perusteella. Ryhmien sisällä on tietenkin jonkin verran variaatioita, ihmisistä kun on kyse. Ensimmäiseen tarinaryhmään sijoittui ainoastaan yhden naisen tarina (Kirsi), toiseen tarinaryhmään sijoittuivat kolmen naisen tarinat (Anneli, Liisa ja Tarja) ja kolmanteen tarinaryhmään kuuden naisen tarinat (Sirkku, Riitta, Sanna, Seija, Kaija ja Kaisu). Kirsin tarina on itsestäänselvästi ainoana oman ryhmänsä edustaja, ja kahdesta muusta ryhmästä valitsin kummastakin yhden tarinan (Annelin ja Sirkun tarinat) edustamaan omaa ryhmäänsä. Perehdyn jatkossa aineiston analyysissäni nimenomaan näiden kolmen naisen kerrottuihin kokemuksiin tarinallisesta näkökulmasta käsin. Käyn naisten tarinat läpi ensin niiden tarinallisessa muodossa, jonka jälkeen analysoin niitä tarkemmin erillisessä alaluvussa.

Olisin voinut valita minkä tahansa tarinan edustamaan omaa ryhmäänsä ja mikä tahansa tarina olisi ansainnut tulla esitellyksi yksittäin analysoituna, mutta mielestäni edellä mainituissa tarinoissa kuvastuvat hyvin koko aineiston osalta naisten tavat käsitteellistää eri tulkintapisteistä käsin kokemaansa väkivaltaa, selviytymistään, avun hakemistaan ja identiteetin etsintäänsä. Haluan selvittää tarinoiden tarkastelun kautta sitä, *millaisia merkityksiä parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset antavat eri tulkintapisteistä käsin väkivallalle ja omalle toiminnalleen, ja millaisia todellisuuksia, identiteettejä ja elämänsuunnitelmia he rakentavat kerrontansa avulla.* Vaikka ihmisten tarinat ovat aina yksilöllisiä, niin juonellisiksi kertomuksiksi ne jäsentyvät kuitenkin samojen kulttuuristen rakenteiden ja mallien varassa (Alasuutari 1989, 82; Vilkkonen 1998, 84).

Koska esittelen jatkossa naisten *tarinoita kokonaisuuksina* heidän haastatteluistaan valikoimieni haastatteluotteiden mukaan, olen kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, ettei haastateltavia voida tunnistaa seuraavista tarinoista. Olen muuttanut tai jättänyt otteista kokonaan pois joitakin yksityiskohtia, joilla ei ole juonen tai kerronnan kannalta erityisempää merkitystä. Olen muuttanut joitain naisten esittämiä yksilöllisiä ilmauksia yleiskielisemmäksi, jotta heitä ei voida niistäkään

tunnistaa. Kokonaan poistamani kohdat olen merkinnyt hakasuluilla. Alalukujen otsikot ovat ilmauksia kunkin naisen omasta tarinasta ja kuvaavat mielestäni hyvin naisten kertomuksia elämästään ja selviytymisestään.

Esittelen kuitenkin aluksi ennen tarinoihin siirtymistä koko tutkimusaineistostani koottuja tietoja haastattelemieni naisten kokemasta väkivallasta sekä avun hakemisesta ja saamisesta. Toivon mukaan se auttaa muodostamaan jonkilaisen alustavan yleiskuvan naisten kokemasta väkivallasta ja ponnisteluista väkivallasta selviytymiseksi.

## 5.1 Alustus tarinoille

*Väkivallan lajit.* Haastattelemistani naisista kahdeksan naista olivat kertomansa mukaan kokeneet parisuhteessaan sekä fyysistä ja henkistä väkivaltaa. Yksi nainen ilmoitti kokeneensa ainoastaan fyysistä väkivaltaa eikä kokenut joutuneensa lainkaan henkisen väkivallan kohteeksi. Yksi naisista kertoi puolestaan kokeneensa ainoastaan henkistä väkivaltaa, mutta tunsi olleensa samalla jatkuvan fyysisen väkivallan uhkan alaisena. Kahdessa haastatteluissa tuli muun väkivallan lisäksi esiin seksuaalinen väkivalta, joka tuntui olevan siis harvinaisempaa tai sitten sitä ei haluttu tuoda esille, vaikka siitä kysyttiinkin suoraan. Miehet käyttivät muun muassa seuraavanlaista väkivaltaa: riuhtominen ja repiminen, lyönnit ja iskut eri puolille kehoa (kämmenellä, nyrkeillä, kyynärpäillä), kuristaminen, veitsellä uhkaaminen, raiskaus, tavaroiden rikkominen, asunnon hajottaminen, liikkumisvapauden rajoittaminen (esimerkiksi asunnosta poistumisen estäminen, kauppareissun valvonta), syyttely, vähättely, mitätöinti ja huorittelu. Raskaudenaikainen pahoinpitely ei ollut haastateltavien kohdalla harvinaista: mies oli käyttänyt väkivaltaa neljässä parisuhteessa myös raskauden aikana.

*Väkivallan alku.* Mies oli käyttänyt väkivaltaa kuudessa parisuhteessa jo seurusteluvaiheessa ennen avio- tai avoliittoa, ja suurimmalla osalla naisista mies oli aloittanut väkivallan käytön ensimmäisen seurusteluvuoden aikana. Ainoastaan yhden naisen kohdalla miehen tekemä väkivalta alkoi myöhemmin, kolmen vuoden yhdessäolon jälkeen.

*Väkivallan tiheys.* Väkivaltaa on käytetty vaihtelevasti: joskus se on ollut viikoittaista, joskus päivittäistä, joskus väkivallan tekojen välillä on voinut olla kuukausia ja vuosiakin. Fyysiselle väkivallalle on ollut kuitenkin kaikkien naisten kohdalla ominaista se, että se on pahentunut ja

koventunut vuosien kuluessa. Myös muun muassa Leo Nyqvist (2001, 151) on todennut omassa tutkimuksessaan, että hänen haastattelemiensa väkivaltaa kokeneiden naisten mukaan miehen käyttämä väkivalta oli pahentunut ajan kuluessa.

*Väkivallan käyttö lapsia ja muita ihmisiä kohtaan.* Haastatteluissa tuli esille kuuden isän lapsiinsa ja neljän miehen muihin kuin oman ydinperheen jäseniin kohdistamaa väkivaltaa (kuten tuttaviiin tai omiin vanhempiin). Yhtä isää epäiltiin inestistä.

*Väkivallan käyttöpaikka.* Seitsemän naista kymmenestä ilmoitti, että mies käytti väkivaltaa ainoastaan kotona. Kolme naista kertoi, että joskus väkivaltatilanteen aikana oli ollut läsnä muitakin ihmisiä, jotka eivät kuitenkaan puuttuneet tilanteeseen ja saattoivat esittää muun muassa seuraavanlaisia kommentteja: "*Anna turpiin vaan, jos ei ole kunnolla.*" (Liisa)

*Väkivallan myöntäminen.* Ainoastaan kahden naisen miehet olivat myöntäneet väkivaltaisuuden ongelmakseen: tosin kumpikin heistä yritti vierittää väkivallan käytön syyn naisen niskoille. Ainoastaan yksi mies kymmenestä oli sitoutunut hoitamaan omaa väkivaltaisuuttaan.

*Naisen avun hakeminen.* Suurin osa naisista kertoi pyrkineensä selviytymään aika lailla itseksensä. Kaikki kymmenen naista olivat kuitenkin hakeneet apua viranomaisilta ja ammattiauttajilta useita kertoja parisuhteen aikana. Avun hakemisen paikkoja olivat muun muassa terveyskeskus, turvakoti, poliisi, sosiaalitoimi (perheneuvola, lastensuojelu ja toimeentulotuki), lakiasiainoimistot, yksityiset psykiatrit, mielenterveystoimisto, nuorisoasema ja seurakunta. Apua oli haettu myös ystäviltä ja omaisilta, mutta yllättävän vähäisessä määrin. Naapurit olivat puuttuneet väkivaltatilanteeseen kahden naisen kohdalla esimerkiksi soittamalla poliisit. Aika tyypillinen oli seuraavanlainen vastaus kysyttäessä avun hakemisesta: "*Sitä aika pitkään ihminen odottaa, että apu tulee jostain muualta asiantuntijoilta ja näin, mutta sitte kun huomaa, että niistä ei ollenkaan niinku semmosta apua kuitenkaan oo, niin sitä on pakko ruveta ite selviämään. Joo. Niin se on.*" (Liisa)

*Naisen avun saaminen.* Kokemukset saadusta avusta vaihtelivat aika lailla. Kaikki edellä mainitut paikat, joista apua oli haettu saivat sekä positiivista että negatiivista palautetta. Avun antajilta toivottiin tiedon saamista, suoraan puhumista, puuttumista tilanteeseen ja selkeää kannanottoa tilanteeseen. Näitä kaikkia edellä mainittuja asioita oli joko koettu saatavan tai jääneen saamatta. Negatiivisena palautteena kerrottiin muun muassa kyllästymisestä pelkkään puhumiseen: "*Kuin puhuis puulle.*" (Liisa) Esiin tuli myös selviä virhemenettelyjä, kuten esimerkiksi kahden naisen

avioerohakemukset eivät olleet lähteneet etenemään lakiasiantoimistosta, ja yksi nainen oli ohjattu jostakin syystä turhaan psykiatrille, vaikka hän halusi selvittää alustavasti omaisuuden ositusasioita eikä tarvetta psykiatrin konsultaatiolle itse asiassa ollut lainkaan.

*Toiveita avun saannille.* Toive väkivaltatilanteen sivustakatsojille konkreettisen avun saamiseksi: "Mä olisin halunnu, että joku tulee ja ottaa sen miehen pois mun kimpusta" (Riitta). Toive perheneuvolalle: "Et jos ne ois tarrannu siellä siihen asiaan ja pistänyt sen miehen vastuuseen siitä" (Sirkku). Toive sosiaaliammattilaiselle: "Mä luulen, että jos ne siinä vaiheessa ois pikkasen niinku auttanu johonkin asiaan, niin siinä ois joku asia selvinny. Mu ku ne ei ... Et se on näin ja näin, et heiän normit sanoo näin, niin eihän sille voi mitään." (Tarja) Toive poliisille: "Se on pahoinpidelly mua, se on väkisinmaannu mut, se on pahoinpidelly mua sillon kun mä oon ollu raskaana. Et tää tulee jatkuu tää sama kierre, ja te sanotte vaan, että te ette voi tehdä mitään ennenkuin jotain on sattunu. Sit ku mä oon kuollu, niin sitte te otatte vastaa kantaa asiaan." (Sanna) Toive ammattiauttajalle: "Mut kyllä varmaan ammattiauttaja niin, luulis, että kyllä se pystyy varmaan jollain lailla vaikuttaa niin, että se niinku nopeutuu tai etenee se prosessi - ja selkeyttää ajatuksia." (Kaisu) Toive omaiselle: "Sit se sano, et se on sun elämää, et ei se niinku hänelle kuulu. Ollaan me ihan välilöissä, mutta tosi asiassa siis ei se oo koskaan sitä asiaa tullut ymmärtämään. Mutta ehkä sitä on nyt yleisemminkin kuin meidän [lapsuuden]perheessä, että kukin on, kuten sanottu oman onnensa seppä". (Seija) Toive psykologille: "Ja se on jäänyt mua sillä tavalla harmittamaan, et kuinka niinku tämmöset asiantuntijat puoltaa väkivaltaa... Sit mä olen niinku ite ajatellu sitä, että oliko siinä sitte ... Kun hän sanoi, et hän ei ainakaan ... Et jos häntä lyötäis, niin se olis kerrasta poikki. Musta tuntu, että hän oli hirveen pelokkaan näköinen. Musta tuntu, että hän pelkäs - ite." (Liisa)

*Miehen avun hakeminen.* Kolme miestä oli käynyt yhdessä kumppanin kanssa jonkun aikaa perheterapiassa, kaksi miestä oli käynyt päihdehoidossa ja kaksi miestä mielenterveyspalveluissa.

*Päihde- tai mielenterveysongelma.* Naisten kertoman mukaan miehistä kuudella oli tai oli ollut joskus aiemmin päihdeongelma ja kolmella oli tai oli ollut joskus aiemmin mielenterveysongelmia. Yksikään nainen ei ilmoittanut itsellään olevan päihde- tai mielenterveysongelmaa.

*Kokemukset väkivallasta lapsuudenperheessä.* Miehistä ainakin neljällä ja naisista kolmella oli kokemuksia väkivallasta lapsuudenperheessä.



*Naisten väkivallan käyttö.* Omassa tutkimusaineistossani ainoastaan kaksi naista ilmoitti tapelleensa konkreettisesti miestään vastaan ja heistäkin toinen ainoastaan kerran. Esimerkiksi Riitta kertoo ajatelleensa viimeisimmäksi jääneessä väkivaltilanteessaan, ettei hän halua enää alistua ja päätti tapella vastaan. Seurauksena oli yksi siihen asti pahimmista ja pisimmistä pahoinpitelyistä, jonka jälkeen Riitta hakeutui turvakotiin ja erosi pian miehestään. Hän kertoo monivuotisen avioliittonsa päättyneen siihen, että hän myönsi vihdoinkin itselleen, että miehen pyrkimyksenä oli halu alistaa hänet "täysin ja kokonaan". Yksikään nainen ei ollut käyttänyt itse ensimmäisenä väkivaltaa. Muutama nainen kertoi miettineensä epätoivoisena, mitä kaikkea miehelle mahdollisesti voisi tapahtua, esimerkiksi: "*Tulis joku pyörremyrsky ja tempasis sen miehen mukanaan ja mä pääsisin niinku vapaaksi*" (Riitta). Kolme naista oli harkinnut jossakin vaiheessa itsemurhaa päästäkseen eroon miehestään ja väkivaltaisesta parisuhteesta. Väkivaltaa kokeneiden naisten itsemurhariski välittömästi väkivaltilanteen jälkeen onkin yleensä suurentunut (Hoff 1990, 49-51).

*Väkivallan loppuminen ja pelko.* Miehen väkivallan käyttö ei päättynyt kuuden naisen osalta pariskunnan erilleen muuttoon, vaan se ilmeni ja ilmenee haastatteluhetkellä joidenkin osalta edelleen muun muassa puhelinsoitoilla, uhkailuilla, lähelle muuttamisella ja naisen asuntoon tulemisella. Suurimmalla osalla naisista on yhä olemassa jonkinasteinen pelko miestä kohtaan. Toisaalta eron jälkeen se on ollut useimmilla hallinnassa eikä vaikuta enää jokapäiväiseen elämään.

## 5.2 "Ei annettais niin helposti periksi"

Kirsi on haastateltavista ainoa, joka haastatteluhetkellä elää edelleen, kertomansa mukaan nykyisin fyysisesti väkivallattomaksi mieltämässään parisuhteessa. Kirsin tarina poikkeaa tässä mielessä muiden naisten tarinoista, sillä kaikki muut haastateltavat ovat käytännössä jättäneet väkivaltaisen kumppaninsa ja muuttaneet erilleen. Kirsin tarina poikkeaa myös toisessa suhteessa muista. Kirsin mies on nimittäin sitoutunut hoitamaan ja selvittämään omaa väkivaltaisuuttaan, mikä on ollut Kirsin mukaan ehdoton edellytys parisuhteen jatkumiselle.

Kirsin mukaan heidän parisuhteensa on ollut "erittäin paljon väkivaltaa sisältävä". Hän kertoo salanneensa useiden vuosien ajan kokemaansa väkivaltaa ja olleensa lopulta täysin masentunut ja itsemurhan partaalla. Kirsin kertoman mukaan tilanne parisuhteessa ja perheessä on kuitenkin rauhoittunut ja miehen väkivaltaisuus selvästi vähentynyt *väkivallan julkistamisen, miehen*

väkivallan myöntämisen ja terapiaan sitoutumisen, asioista avoimesti puhumisen, miehen alkoholinkäytön vähenemisen sekä yksilö- ja pariterapian myötä.

Täysin väkivallattomaksi Kirsi ei heidän suhdettaan vieläkään miellä, vaan kertoo, että *henkistä väkivaltaa ilmenee edelleen*, vaikka se onkin vähentynyt. Fyysistä väkivaltaa parisuhteessa ei ole käytetty pitkään aikaan, mutta Kirsin mukaan aiemminkin on ollut pitkiä rauhallisia kausia. Kirsi myöntää, että ajatuksissa käy välillä *fyysisen väkivallan uusiutumisen pelko*, jonka takia hän kokee olevansa "semmonen varovainen". Hänen mielestään on vaikea kuvitella elämää täysin ilman väkivaltaa.

Kirsi aloittaa tarinansa kehotuksestani kertomalla perustietoja itsestään ja perheestään. Nauhurini oikuteltua joudun alkuun hieman toistamaan häneltä jo saamiani tietoja.

*Niin [ ] vuotta ootte ollu yhdessä?*

Joo. Mut kyl tätä ollaan tässä selvitelty koko aika, et tää suhde on niinku huomattavasti muuttunut tässä viime vuosien aikana. Että eihän tässä muuten vois ollakaan. En mä tiedä sitte, mitä kaikkee näin yhtäkkiä sanoo, mutta kyl siinä on niinku monenlaista työtä tehty. Melkein päivittäin [naurahdus].

*Sä oot jaksanu kuitenkin näinkin pitkään [ ] vuotta? Mikä sut on saanut jaksamaan ja jatkamaan tätä suhdetta?*

Mikähän se vois olla. No, me ollaan niin läheisiä kuitenkin, ja semmonen joku ...

*Tykkäätte toisistanne ja ... [päällekkäistä naurua]*

Niin. Joskus ku multa on oikein tivattu sitä, että minkä takia, niin mä sanon, kun mä rakastan sitä miestä. Ja sama se on varmaan ollu toisinpäinkin tai niinku onkin, et ei tää oo niin ... Ei se oo niin sanottu, et se niinku niin herkästi loppuu. Just eilen meillä oli sitte sellanen keskustelu, et ku tää on nykyisin semmosta kertakäyttökulttuuria koko elämä ihmisillä, niin sitte pistetään nää ihmissuhteet samaan nippuun, että me ei olla sitä lajia ollenkaan, et me niinku halutaan aina selvittää näitä.

*Että haluatte ponnistella sillain?*

Niin, onhan tää ollu hirveen vaikeeta. Kyllä mä oon ollu niinku valmis lopettaakin jossain vaiheessa monet kerrat, mutta en kuitenkaan niin valmis, että mä oisin lähteny.

Kirsi kritisoi edellisessä otteessa, samoin kuin myöhemminkin kerronnassaan hänen mukaansa nykyisin vallitsevaa *ihmissuhteiden kertakäyttökulttuuria*, jossa "ihmissuhteet heitetään yli laidan aina, kun rupee tuntuu liian vaikealta". Samalla hän korostaa oman parisuhteensa merkityksellisyyttä. Hän toteaa, ettei heistä kumpikaan halua luovuttaa, vaikka vaikeata onkin ollut. Kumpikin on valmis tekemään "*töitä*" *parisuhteen eteen*. Valittu tie ei ole ollut siis mitenkään helppo. Kirsi korostaakin tarinassaan useaan otteeseen parisuhteen vaativan kovaa työtä toimiakseen. Hänen mielestään ihmisten pitäisi jaksaa yrittää enemmän ja pitempään parisuhteissaan, varsinkin jos perheessä on lapsia ja pystytään vielä keskustelemaan asioista.

Kirsin mies on ollut väkivaltainen suhteen alusta saakka. Kirsi kertoo mieltävänsä miehen käyttämän väkivallan johtuvan *miehen kiivasluonteisuudesta, mustasukkaisuudesta sekä miehen omista syyllisyyden tunteista* hänen petettyään itse Kirsiä. Hän kertoo, ettei ollut aiemmin kokenut vastaavanlaista väkivaltaa eikä ymmärtänyt miehen mustasukkaisuutta ja tämän käytöstä ylipäänsä ollenkaan. Toisaalta hän selittää väkivallan olevan seurausta myös *miehen alkoholin käytöstä*. Kirsin mukaan alkoholin käytön vaikutuksesta miehen persoona muuttuu, ja miehen päihteiden käytön vähenemisellä on ollut hänen mielestään suora yhteys väkivallan vähenemiseen.

*Onko teillä ollut koko tän liiton ajan tätä väkivaltaa?*  
On sitä ollu aika alusta lähtien.

*Missä vaiheessa se [väkivalta] alko?*

Ihan muutaman kuukauden sen jälkeen, mutta mä en ymmärtänyt sitä silloin. Mä en ymmärtänyt sitä sillä tavalla, kun nyt ymmärrän. Se oli jotenkin semmonen asia, mitä mä en ollu aikasemmin kokenu, vaikka olihan mulla nyt kotonakin ollu semmosta, mutta ei taas samanlaista kuin tää, että siinä oli vähän eri kuviot. Et esimerkiks mustasukkasuutta mä en tajunnu ollenkaan.

*Siitäkö se lähti alussa liikkeelle?*

Mmm. Sehän se on ollu koko ajan, mutta sitte just tää, mitkä on tähän vaikuttanut kaikista eniten meidän suhteessa, onks siitä nyt ... Kohta tulee [ ] vuotta, ku mä lähdin silloin, mä olin silloin viimeksi turvakodissa, ja silloin mä vannoin, että mä en tuu enää takasin, et silloin oli aikaa aatella. [ ] Mies jäi yksin tänne, ja mielti mitä se on tehnyt, koska onhan se vaikee kohdata niitä omia tekoja. Tuo syyllisyys on niin kamalan vaikee asia. Se on vaikuttanut siihen jotenkin, niinku sen myöntämiseen. Ensinnäkin mikä mustasukkasuudessa on niinku ollu koko ajan kova juttu, on että jos itse pettää, niin sit siirtää sen niinku toiseen. Ja sen huomaaminen, että semmonen rehellinen peli on ainoa, joka toimii. Ja sen pois jättäminen, että mä en niinku tajuu, että minkä takia sit pitää mennä ... Niinku mähän asetin sen niinku sillain, että jos mä en riitä ihmiselle, niin minkä takia pitää niinku rikkoo kaikki, koska siinä menee niinku oikeestaan oma pää. Et itse ei kestä sitä koko juttuu, koska siitä tulee niin armoton syyllisyyden kierre. Se on sit vaikuttanut ihan suoraan siihen mustasukkasuuteen ja väkivaltaisuuteen, et semmosta ei oo niinku ollu enää ollenkaan. Mut kyllä se pelko on jäljellä, sitä on niinku semmonen varovainen.

*Ettei uskalla tavallaan luottaa, että se jatkus?*  
Niin. Ja sitte toinen on tuo alkoholin käyttö.

*Sitäkin on ollu sitte ihan alusta lähtien?*

On ollu, joo. Silloin se tulee aina se ... persoonan muutos [ääni hiljenee ja heikkenee]. Se muuttuu ihan toiseksi ihmiseksi. Se on yks, mistä keskustellaan yhä edelleenkin.

*Etä hän ei ole pystynyt sitä lopettamaan täysin?*

Ei kokonaan, mut aika vähäistä se on nykyään. Sit toisaalta tää, siis kaikkii näitä syitä, kun mieltii, niin tää maailman tilannekin on niin ahdistava, ja kun sitte vielä kaiken lisäksi meillä on kaikki tämmöset läheiset ystävyysuhteet sitä, että erotaan ja alkoholin käyttöön ja hirveetä taistelua sun muuta, niin että lapset jää jalkoihin. Niin se on aika rankkaa jo sekin. Ettei niinku missään oikeestaan oo semmosta niinku, tällä hetkellä ainakin tuntuu, niin mitään semmosta mallia.

*Et menis hyvin?*  
Niin.

Kirsi ottaa haastatteluotteen lopulla ja myöhemmin toistamiseen puheeksi ystävä- ja tuttavaperheet, joissa hänen mukaansa eletään *aika lailla samantyyppistä elämää*. Hän miettii sitä, ettei oikein mistään tunnu saavan sellaista *hyvin menemisen mallia*, josta voisi mahdollisesti ottaa itsekin opiksi. Kirsin puhe yleistää ja normaalistaa tässä parisuhdeväkivaltaa, mutta toisaalta tuo samalla esille myös sen tosiasian, ettei parisuhdeväkivalta ole kovinkaan harvinaista. Tässä mielessä he eivät siis parisuhdeväkivallan kanssa kamppailevana pariskuntana näytä Kirsin mielestä poikkeavan pariskunnista yleensä.

Kirsti puhuu "*sukupolvien lastista*", jota on kannettava mukana. Tällä hän tosin tarkoittaa laajemminkin edellisiltä sukupolvilta "periytyviä" asioita kuin vain väkivaltaan liittyviä toimintamalleja. Miehen, samoin kuin Kirsin lapsuudenperheessä on isä käyttänyt niin fyysistä kuin henkistäkin väkivaltaa.

Sen on niinku oppinut näkemään, että ei tää elämä niinku, kun mä ajattelen kaksyt vuotta taaksepäin, niin mä niinku mietin, että mä ainakin teen elämästäni ihan jotain muuta, mitä mun vanhemmat tai kukaan näistä aikuisista. Mut ei siitä pääse niinku oikeestaan pääse mihinkään, että sitä on niinku kannettava mukana sitä sukupolvien lastia. Sit kun oppii ottaa sen sillä tavalla, että "niin se on", niin sit täytyy vaan ymmärtää se, miks se on näin. Ja sit vasta on niinku mahdollisuudet mennä eteenpäin. [ ] Musta tuntuu, että tässä on niin paljon semmosta, kuitenkin, koko tässä meidänkin suhteessa, tässä tämmösessä väkivallassa ja muussa, että se on sitä sukupolvien takaa tulevaa elettyä elämää.

Kirsi ottaa väkivallan luonnetta kuvatessaan puheeksi myös oman väkivallan käyttönsä (tavaroiden heittäminen ja rikkomisen), jonka hän mieltää kumpuavan lähinnä *epätoivosta ja omasta pahasta olost*. Hän ei kuitenkaan suoranaisesti rinnasta omia tuntemuksiaan miehen mahdollisiin tuntemuksiin väkivaltatilanteissa.

Nämä on niinku ne jutut, mitkä on kulkenut tässä mukana, että sitä vaan niinku itse elää ja elää tätä ihmeellistä suhdetta, jossa niinku on väkivaltaa, että mäkin sitte niinku ... Se semmonen kireys, mikä muhun tulee, niin sekin voi purkautua väkivallalla. Se niinku ... Sillä tavalla väkivaltana, että heittelee astioita, ja rikkoo ... Mä oon joskus rikkonu nyrkillä ikkunalasin. Et se on semmosta ... Se on epätoivoo, se väkivalta, se on semmosta niin mieletöntä, et silloin kun menee siihen ... Mä oon hätkähtänyt itse sitä, että kun mä huomaan, et joskus siinä on semmosia vaaratilanteita, et siinä jään jalkoihin, ketä siinä nyt onkin. Niin silloin mä oon menny tosi syvälle itseeni, että mitä tää on, että mikä tää on tää paha olo, joka täältä purkautuu sillä tavalla?

*Et se on tavallaan itsetuhoakin?*

Niin. Silloin ei oo mitään väliä millään, et se on niinku tosi surullista. Sen jälkeen tulee sit se masennus, että eikö tästä nyt mitenkään muuten selviä. Ja sit tuntuu, että kaikki tiet on tukossa.

Parisuhdeväkivallassa on pahinta Kirsin mukaan se, että "masentuu" ja että "lyödään maahan". Toista osapuolta on vaikea saada ymmärtämään, että hän tekee henkistä väkivaltaa, joka Kirsin mielestä voi olla itse asiassa fyysistä paljon pahempaa.

*Jos palataan vielä tuohon väkivaltaan, niin mikä sun mielestä siinä on tavallaan pahinta?*

Pahinta on just se, että masentuu. Pahinta on se, että niinku aina tavallaan lyödään maahan. Meillähän ei oo nyt sellasta fyysistä väkivaltaa ollu nyt, mutta henkinen, se voi olla vieläkin pahempaa. Se fyysinen on sillä tavalla, et sen pystyy niinku ... Se on niinku konkreettinen tapahtuma, jonka voi niinku käsitellä, mutta henkinen on paljon hankalampaa. Siinä on niinku ... Sitä on vaikee saada toinen edes ymmärtämään, et se tekee sitä. Se on niinku välillä kuin hakkais päätä seinään, kun sitä yrittää selvittää. Joskus se jää niinkuin selvittämättäkin. Vaikka musta tuntuu, että joskus kun sitä jaksaa vaan puhua ... Et vaikka tuntuu siltä, että toinen ei ota sitä millään tavalla vastaan, niin kyllä se sen kuitenkin noteeraa.

Kirsin mielestä väkivalta ei ole parisuhteessa vain yhden ihmisen asia, vaan kyse on aina väkivallan osapuolten *yhteisestä ja yhdessä selvitettävästä asiasta*. Kirsi ei kuitenkaan varsinaisesti syyllistä itseään miehen väkivallan käytöstä, vaikka moittiikin itseään siitä, että hän antaa "sen tavallaan tapahtua". Hän kokee olevansa ennemminkin *vastuussa asioista*, koska on itse jäänyt parisuhteeseen ja arvelee voivansa vaikuttaa osittain myös omalla toiminnallaan siihen, ettei mies käytä väkivaltaa (olemalla esimerkiksi provosoimatta tai provosoitumatta). Samalla hän on huomannut pystyvänsä myös selviytymään väkivaltaisessa parisuhteessa.

*Mites sun mies tavallaan selittää sitä omaa väkivaltasuuttaan? Onks sillä mitä selityksiä?*

Kyllähän se tietysti aina yrittää sitä selittää niin, että mä oon se syy siihen, mutta ei se mee läpi enää. Ei se mee sillä itelläkään läpi. Se joutuu aina niinku menemään siihen, että häneltä nyt meni yli. Mä voin vaikuttaa siihen sillä tavalla, että kun mä tunnen sen ihmisen, niin mä en sitä provosoi. Mutta näitä tilanteita ei voi aina välttää. Et se on niinku liikaa vaadittu sekin, että yrittää ... Mutta siihen on päästävä, siihen on pyrittävä. Se on molempien asia. Et mä en ollenkaan usko siihen, että tommonen väkivalta ois vaan yhden ihmisen asia. Varsinkin jos siinä elää, jos siihen jää eikä lähde pois. Jos ei sitä kestä, niin sit voi lähteä pois, mut jos siihen jää, niin se on kyllä sitte kahden ihmisen asia. Mä oon menny niinku siinä itseeni, että minkä takia mä elän tässä. Kyllä siihen löytyy muitakin syitä kuin vaan se, että mä rakastan sitä ihmistä, et kyllä siinä niinku on jotain semmosta syvempääkin, että mä niinku annan sen tavallaan tapahtua. Toisaalta mä oon kyllä löytäny sellasta voimaa itestäni, mitä mä en ois uskonutkaan, että löytyis. Semmosta selviytymisen voimaa tai mitä täällä nyt tarvitakaan tässä niinku järkyttävässä maailmassa.

Hieman myöhemmin haastattelun edetessä Kirsi ottaa uudelleen puheeksi parisuhteen *rajojen hakemisen ja asettamisen tarpeen* haluten vielä selventää sitä. Kirsin mukaan hänen tehtävänään on "kasvaa niin voimakkaaksi", ettei hän anna miehen rajoittaa itseään eikä omasta puolestaan provosoituisi itse liikaa miehen sanoista ja teoista.

Mä oon löytäny niitä omia rajoja, rajojen kautta rajattomuutta. Et sitä voi niinku päästä aika pitkälle ihan sillä, että toinen toistaan sillain niinku ... Jos siitä niinku pääsee ulos, ettei se mee semmoseksi, että sitä

ruvetaan elää niinku toisen vankina tai annetaan niinku sen sitoo niinku se maailma johonkin, että jää niinku lukkojen taakse ja elää onnetonta elämää, ettei niinku itse ... itsestä löydä mitään, niin se semmonen, se on kyllä ... En mä tiedä, mikä siihen auttaa. Mä oon sitä miettiny, että toivottavasti me keritään käydä läpi kaikki asiat, että tota se semmonen rajaton elämä, et voi niinku elää toisen ihmisen kanssa, ettei niinku kokis sitä niin, että se niinku sulkee sut johonkin.

*Että sä et koe, että se rajottaa sua?*

Kyllä mä välillä koen, mutta se on kuitenkin se juttu, minkä joutuu käymään läpi. Sitä mä oon niinku miettiny, että miten sen antaa rajoittaa. Se on niinku mun tehtävä kasvaa niin voimakkaaksi, että mä en anna sen rajoittaa.

*Miten sä koet, että sun mies rajoittaa sua?*

En mä oikein osaa sanoa, miten se niinku ihan konkreettisesti, kun sillä tavalla ei oo ihan semmosta konkreettista ... No, esimerkiksi mun lähtemiset ja tulemiset, niin siitä on aina semmonen pieni napina, vaikkei sillä nyt oo mitään sitä vastaan, mutta kuitenkin se semmonen ... Mut se on kyllä mulla ihan sama. Sama se on toisinpäinkin. Et mä vaan niinku puutun siihen tällä hetkellä, että kännissä ei tarvi tulla tänne, ja se kuitenkin tulee. Et samalla lailla me kumpikin niinku rajataan, mut tota ei oikeestaan oo semmosta niinku selkeätä rajaa. Se on vain se, että miten mä otan itteeni noita, kun se mulle napisee esimerkiksi jostain bensankulutuksesta, mikä on ihan typerä sivuasias, mikä ei niinku kuulu mitenkään tähän. Että eihän siitä niinku kannata välittää. Mutta ei aina voi olla välittämättä, siitä voi tulla herkästi semmosia riitoja. Ja sit et oppis niinku just sen, ettei provosoidu. Se on se, mitä me käydään koko aika läpi.

Kirsin mielestä *missä tahansa läheisessä ihmissuhteessa joudutaan väistämättä selvittelemään samantyyppisiä asioita* eikä hän usko pääsevänsä täysin eroon ongelmista, vaikka ottaisivatkin eron miehestään. Ihmissuhteet kun ylipäänsä eivät ole useinkaan helppoja. Kirsi ei pysty myöskään näkemään itseään yksinhuoltajan roolissa; hän ei "halua elää yksin".

Eihän tää oo aino ihmissuhde mulla, että kyllähän mä joudun näitä ongelmia niinku ratkomaan muittenkin kanssa, jopa lasten kanssa, että ei tää niinku lopu siihen. Tää on vaan niinku yks, hirveen vaikuttava suhde tottakai mun elämässä. [ ] Ja se on aina sitä näissä ihmisten väleissä. Mitä läheisempi suhde tulee ihmisen kanssa, niin sitä enemmän siinä on selvittämistä jossain vaiheessa kuitenkin. Ihan mun naisystävien kanssa ... Ei se niinku tähän lopu. Ei tää oo aino ongelma mun elämässä. Mä oon ihan varma ettei nää ongelmat niinku loppuis siihen, että me erottais. [ ] Kyllä mä niinku uskon, että meillä on niinku aika paljon löytyne sellasta yhteistä tapaa elää. Ja just sitä toisen huomioon ottamista. Ja sitte just se, että en mä missään tapauksessa halua olla mikään yksinhuoltaja. Ja mä en halua elää yksin.

*Mikset?*

Jotenkin tää on niin paljo antoisampaa. Mä oon välillä lähteny kävelee tonne ja kulkenu. Joskus kun mä oon ollu vuorokauden poissa vähän tuulettumassa ja kavereitten luona, niin mä oon siinä jo havainnu sen, että 'ei, ei tää ...'. Mä eläisin paljon mieluummin jossakin omassa semmosessa pesässä, en mä niinku halua semmosta yksinäisen ihmisen elämää. Toisaalta siihen on kyllä sopeuduttava, kun kohta tää lapsi lähtee maailmalle.

Kirsin mukaan *joskus ei ole kuitenkaan muuta mahdollisuutta kuin lopettaa suhde*, varsinkin silloin, jos keskusteluyhteyttä parisuhteen osapuolten välillä ei enää ole. Kirsi nostaa kuitenkin tälläkin kertaa esille sen, että pitäisi yrittää loppuun saakka eikä antaa niin helposti periksi.

Tietysti on tapauksia, missä ei oo mitään toivoa. Et kyllä mä nään tässä mun ystäväpiirissäkin ... Et kyllä mä niinku suosittelelen, että 'lähde käveleen, koska tosta ei tuu mitään. Ainakin pari kolmeksi vuodeksi, että jos se ...'. Et sitä ei pysty kukaan auttaa, keskustelusta ei tuu yhtään mitään. Varsinkin, jos on mukana sit alkoholia tai jotain muita päihteitä, niin ei siitä niinku selviä muuta kuin sillä, että se mies tai nainen, kumpi se nyt sitten onkin, niin menee itseensä ja joko lopettaa sen käyttämisen tai jatkaa... Et jos lopettaa, niin sit pystytään keskustelemaan. Et en mä usko ollenkaan siihen, että se on niinku ainoa vaihtoehto se terapia tai keskustelu tai muuta. Et on semmosii tapauksia, missä ero on ihan suositeltava ja ainoo vaihtoehto kummankin elämän kannalta. Mut enemmän mun mielestä pitäis olla sitä, että *ei annettais niin helposti periksi*. Varsinkin silloin kun on lapsia ja välineitä lähtee neuvottelee asioista. Että tehdään töitä, vaikka tuntuis kuinka vaikeelta tahansa selvittää asioita, niin aina niitä löytyy kuitenkin niitäkin, jotka selviytyy. Ja se semmonen asenne siihen, että tuetaan lasta ja kerrotaan asioista. Jos lähdetään aina kävelee, niin se ei onnistu. Se on tän maailman tyyli nykyisin. Aina niinku lähdetään liian herkästi siitä.

Kirsi nosti esille jo haastattelun alkuvaiheessa ja myöhemmin toistuvasti kokemansa *masennuksen*. Hän kokee, että tavallaan "polkee paikallaan koko ajan, että ei pääse niinku mihkään eteenpäin etenemään". Hänen mielestään hänen kokemansa masennus ei ole kuitenkaan seurausta niinkään koetusta väkivallasta, vaan hän liittää sen "perusluonteeseensa" tai selittää sitä, jonakin "elämän kokemuksena". Masennus ei siten ole lopulta kenenkään syytä eikä mistään tietystä syytä johtuvaa.

Mäkin oon oppinu semmosia sijaistoimintoja, joiden avulla mä siirrän ne omat pahat olot. Sen takia mä oon nyt menossa tonnekin, mä maalaan ja teen koko ajan kaiken näköistä, et mä löytäsin niinku sitä ahdistusta, mikä on se syy, et minkä takia mä elän tässä. Kun tää niinku tavallaan polkee paikallaan koko ajan, ainakin tuntuu siltä, että ei pääse niinku mihkään eteenpäin etenemään.

*Et sä haet tavallaan erilaisia tapoja poistaa sitä omaa masennusta?*

Niin. Ettei se oo kenenkään syy täällä. Eikä oikeestaan kenenkään syytä, se on se mun elämän joku kokemus. Sit toisaalta taas, kun mä oon tätä niiden monien eri ihmisten kanssa käyny läpi, kaikenlaisten ammattiauttajien kanssa, niin mä oon tullu siihen tulokseen, ettei se välttämättä oo mikään hirveen huono asia. Että siinä voi olla semmonen mun perusluonne, et mä sillä tavalla niinku synnyttän uutta, et mä niinku meen täysin siihen tilanteeseen, että siinä pääsee niinku uus prosessi käyntiin. Et depressiotakin pelätään liikaa, sitä ei saa olla eikä näkyä missään. Se on niinku semmonen pelottava peikko tässä maailmassa. Yleensäkin tunteita ei saa olla näkyvissä.

Ehkä se johtuu tää depressiivisyys siitä, että mä oon jo pienestä asti ollu semmonen, että mä mietin niinku aina sen asian niin ku se on. Että mä en koskaan niinku lopettanu sitä miettimistä ennenkuin mä löysin sen semmosen jonku, semmosen vankan pohjan siihen. Mut ku tästä ei aina löydy sitä. Ja sitte kun itekään ei aina niinku helposti anna periksi sille totuudelle, mikä sieltä tulee, niin se on tota vaikeeta kyllä.

Toisaalta hän kertoo tarkastelevansa ja etsivänsä jotain elämässään kaukaa lapsuudestaankin käsin. Kirsi pohtii ylipäänsä kerronnassaan paljon asioita *lapsuuden ja lasten näkökulmasta* käsin sekä käsittelee useaan otteeseen lasten kasvatusta tai kasvamista niin lapsuutensa kuin omien lastensa kasvamisen kautta. Lapset ja nuoret pitäisikin ottaa enemmän huomioon Kirsin mielestä perheissä ja laajemmin koko yhteiskunnassa.

Musta tuntuu, et mä oon käyny sitä lapsuutta ihan koko aika läpi, että mistä mikäkin johtuu. Mä kuorin sitä kuin sipulia, ja mä ajattelen aina, että nyt se oli tässä, mutta ei se oo vielääkään. Aina sieltä löytyy uus juttu.

Haastattelun aikoihin Kirsi *ei koe saavansa oikein apua mistään eikä tulevansa kuulluksi* ammattiauttajien luona asioidessaan. Hän kritisoi muun muassa mielenterveystoimiston työntekijöiden jatkuvaa vaihtuvuutta. Hän on päätenytkin itse määrittelemään, mitä hän tällä hetkellä käytännössä tarvitsee ja esittänyt toiveet haluamansa terapian suhteen. Hänellä on kuitenkin myös hyviä kokemuksia ammattiauttajilla asioinnista eikä hän suhtaudu sinänsä kielteisesti heiltä saatuun apuun. Tällä hetkellä hän näkee "*itsensä löytämisen*" tärkeimmäksi tavoitteekseen ja toiveena olisi löytää samalla aaltopituudella oleva terapeutti.

Mä en jaksa enää puhua, mä oon niinku huomannu sen. Et noi terapiat, mitä mä oon käyny, niin toi on niin hankala paikka tää mielenterveystoimisto, joka on niin byrokraattinen ja vaikee, et mä kyllästyin siihen muutama vuosi sitte, kun mä kävin siellä, että joka kerta kun mä menin sinne, niin siellä oli eri ihminen. Aina mä alotan alusta selittää, mitä ... Siellä on lääkäri, joku kymmenen vuotta mua nuorempi just valmistunut nuori poika, ei se niinku ... Minkä takia mä sille menisin selittämään, kun mä oon just jo kahelle tyypille siellä selittänyt niinku samat asiat? Se on jotenkin ihan toivotonta touhua. [ ] Mä sanoin, että mä en niinku ... Et mä teen niinku sillä tavalla, että mä sanoin, että mä en voi olla enää hirveen sairas, kun mä jaksan käydä niinku läpille tämmöstä tavallaan niinku turhaa touhua, kartotusta. Niinku jaksan perustella sitä niinku viis kertaa siellä, et mä tarvin tai haluan tämmösen. Ne ois halunnu niinku jatkaa vielä mun kanssa, mut mä sanoin, et mä en käy kuin sen pakollisen, että pistä nyt ne paperit sinne. Nyt mä sit odotan sitä, et mitä ne sieltä sanoo sitte. En mä niinku jaksa juosta siellä ja jauhaa koko ajan sitä samaa asiaa, koska musta tuntuu, että mä oon selittäny sitä niin monta vuotta, et mä haluaisin päästä jotenkin etenee jonnekin vähän syvemmälle tällä hetkellä. Ihan selvästi.

Kirsi toteaa useaan otteeseen joutuneensa viime vuosina vastakkain *keski-*iän kriisin** kanssa ja vaikuttaakin miettivän paljon mennyttä elämäänsä, mutta samalla myös tulevaisuuttaan. Tässä haastattelun vaiheessa Kirsin kerronnassa alkaakin korostua entistä enemmän oma identiteettikerronta ja identiteettiin liittyvä pohdinta. Kirsi toteaa, ettei hänelle tunnu löytyvän oikein sopivaa *yhteiskunnallista paikkaa* tai "*lokeroa*". Hän ei koe olevansa kotiäiti (koska lapset ovat jo isoja), työtön (kun koti on täynnä "*työtä*") tai sairas (kun on jo kyennyt ratkaisemaan omia elämänkriisejään eikä koe olevansa sairas). Hänellä ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta tai ammattia, mikä vaivaa häntä hieman keski-*iän* ollessa nyt yksi elämän realiteeteista.

Mä sanon, että nyt mun ura [painottaa sanaa] on siinä, että mä niinku poljen tätä latuu pitkin. Tässä on joutunu kyllä sillä tavalla semmoseen sosiaaliseen paineeseen jossain vaiheessa silleen, et ku sä et oo mitään. Ja sit ku mä tein vielä sen, että kun mulla ei oo mitään arvoa tai ammattia, niin kun mulle tuli veroilmoitus sun muut, niin mä vedin ihan järjestelmällisesti kaikki yli, että mä en edes halunnu niinku, että mua leimataan kotiäidiksi tai mikskä tahansa työttömäksi tai muuksi, kun en mä oo mikään niistä. Et mä oon niinku keskittyny elämään ihmisarvoista elämää, yrittäny ja käyny läpi niitä omia kriisejä täysillä. Onks se sit sairaus? Mähän oon jossain vaiheessa niinku joutunu, kun mä oon käyny sosiaalivirastossa



hakemassa rahaa, niin siellä, onneksi se on nyt muuttunu niinku viime aikoina, mut sillon joskus yli kymmenen vuotta sitten, niin kun ne ei saanu luokiteltuu mua mikskään, kun mä sanoin, että mä en oo työtön, kun mulla on lapsia; mä en oo sairas, mä en koe sitä sairautena ollenkaan. Ne ei saanu mua luokitelluksi minnekään Kelan piiriin. Siitä seuras se, että ne ei voi antaa mulle sieltä mitään, jos mä en

kuulu johonkin. Et tää on niinku ihan uskomaton juttu. Et miten niinku voi olla, et ihmisen pitää niinku kuuluu johonkin.

*Että halutaan tavallaan ...  
...lokeroida.*

Kirsi kertoo seuraavaksi ihan muusta vastikään kokemastaan asiasta kuin väkivallasta, ja hän kritisoi samalla yleisesti *ihmisten tapaa olla ikään kuin oikeassa ja viljellä "viisaita lauseita"*. Hänestä tuntuukin tällä hetkellä, että on ihan *hyvä välillä etääntyä hieman muista* ja saada tilaa ja rauhaa ajatella asioita itsekseen.

Niin siinä mä niinku huomasin sen, että mä en oikeestaan haluais enää puhua ihmisten kanssa, koska jokainen niinku keksi silleen ... Tavallaan ne ei puhu asioista niinku, et aina ne on niinku kehittämässä kauheen viisaasti ... Ihminen on niinku niin viisas, kun se keksii ja selittää. Mä huomaan itessäni sen, millä tavalla mä niinku selittelen sitä, ennen kuin mä löydän niinku totuuden sieltä. Sen niinku näkee muissakin, et miten hyvin sitä osaa selittää asiat. Se on jotenkin järkyttävää, mä ajattelin, että mä en haluu puhuu enää ikinä kenenkään kanssa. Mulla oli niinku semmonen tunne, et puhuu mistä tahansa asiasta, niin aina on joku kauheen viisas lause siihen, et niinku muutamia viisaita lauseita kiertää ja kaartaa niinku totuutta, et semmonen niinku ihme ...

Hän kokee, että hänen on pitänyt *hakea itse arvo itsellensä elämässään ja löytää "se perusvoima"*, kun kukaan muu ei sitä hänelle pysty antamaan. Se on ollut parisuhteen ohella Kirsin toinen "rankka työ". Kirsi on löytänyt itse itsellensä paikan "elämän freelanserina" ja muiden "palvelijana".

Ja se niinku sen elämisen semmosen niinku perusvoiman ja semmosen arvon hakeminen itsestä on aika rankka työ, ettei sulle niinku kukaan muu anna sitä. Et sä et oo opiskellu, sä et oo niinku mitään muuta kuin kantapäähän kautta opiskellu koko elämää. Joskus on ollu semmosia jännii tilanteita, että on ollu koolla semmosia ihmisiä, jotka ei tunne toisiaan, ja sit ku me ollaan niinku esitelty, et mikä sä oot ja mikä sä oot, niin mä oon sanonu sitte, että mä oon tämmönen elämän freelanseri, et en mä oo niinku millään alalla, että mä teen niinku kaikkea. Et töitäkin mä oon tehny ihan laidasta laitaan kaikennäköistä, ravintolassa en oo nyt kumminkaan ollu töissä, mutta suunnilleen melkein mitä vaan aina sillon tällön. [ ] Et mä oon aina ruvennu tekee siellä [turvakodissa] jotain. Et ku mä oon menny sinne, niin mähän oon ollu ihan semmosessa hermoromahduksessa, mut kun vähän aikaa kattelee siellä niitä ongelmia, siis mitä kaikkee ihmisillä voi olla, niin aina mulle on tullu semmonen tunne, että mulla ei oo mitään hätää. Et mä niinku jotenkin selviän tästä. Vaikka musta tuntuu, että mä oon välillä ollu kaikista pahoin piesty, ja silmät mustana, ja kaikista kauheimman näkönen, mutta mä aina nousen sieltä. Mä oon ruvennu siivoomaan ja tämmöstä, että mä en jaksu olla paikallaan. [ ] Et jotenkin musta tuntuu, et kun on käynny koko ajan sitä niinku sillä tavalla Pohjanmaan kautta, niin tuntuu, että mä en löydä semmosta ihmistä, jolla olis vielä hirveempii ongelmii kuin mulla on ollu. Et sitä huomaa, että oikeestaan semmosten kevyitten asioiden kanssa romahtaa aika herkästi. En mä tiedä, mistä mä oon löytäny sitte sen perusvoiman. [ ] Mut se semmonen uskon hakeminen kuitenkin, ja se semmonen perususkon elämään ja ihmisiin, siihen voimaan,

että ihminen kyllä selviää tai sen on selvittävä, että tässä on niinku tehtävä jokaisella, semmonen jonkunlainen tehtävä, semmonen välittämis- ja palvelutehtävä. Mä oon niinku mieltäny tän oman elämäni, että mä en haluu olla mitään muuta kuin palvelija, ja niinku tavallaan tehdä hyviä tekoja ihmisille. Et se jotenkin tyydyttää mua eniten. Et jos mun pitäis olla niinku joku johtaja, niin se ois kyllä ihan hirveetä.

Hänen mielestään *kaikki vaikuttaa kaikkeen* eikä ole olemassa mitään yksittäistä selitystä sille, miksi hänen elämänsä on nyt sitä mitä on. Toisten ihmisten ja keskinäisen välittämisen ja huomioonottamisen ohella hän kokee tarvitsevansa aika ajoittain myös "yksinäisyyttä", "itseensä menemistä" ja "itsensä lataamista" selviytyäkseen. Kirsi kokee, että *hänen työnään on ollut katsoa, "että nää ihmissuhteet tässä toimii"*.

Kyllä mun tekis mieli jossain vaiheessa koota tätä niinku, silleen tiivistää koko tätä juttua sillä tavalla, miten sitä on niinku itse käyny läpi. Kun ei oo yhtä eikä kahta asiaa, mitkä vaikuttaa tähän hetkeen, et niitä on niinku vaikka kuinka paljon. Et se on niinku semmonen summa koko ajan. Musta tuntuu aina välillä, ei nyt tällä hetkellä, mutta jossain vaiheessa tuntu siltä, että mun pää halkee ihan siitä, että mä en enää ... Et mä käyn sitä niin laaja-alaisesti läpi kuitenkin koko tätä elämää, että siinä on niin kollektiivinen elämä jo ympärillä, että ei niinku pysty ... Eikä se ookaan niin yksiselitteistä, että se vaikuttaa se ilmapiiri ja ihmiset, kenen kanssa on tekemisissä, kaikki vaikuttaa kaikkeen. Sen takia just semmonen yksinäisyys ja itseensä meneminen, niin se on se lääke. Ja just yksintekeminen. Jos miettii tätä parisuhdetta, niin kyllä meilläkin niinku hirveesti vaikuttaa se, että me tehdään yhdessä, kahdestaan. [ ] Mä oon oikeestaan kaikista onnellisin tällä hetkellä siitä, että jos me tehdään semmosia pikku juttuja, niin ne on semmosia, että me tehdään yhdessä sen niinku jokapäiväsen elämän eteen. [ ] Et kyllä se niinku semmonen huomioonottaminen niinku pienissä asioissa, sitä ei tarvi niinku ollenkaan ruveta puhumaan mistään maailmanlaajuisista tai suurista psykologisista semmosista yhteensopivuusongelmista tai mistä tahansa, et ku kaikista vaikuttavin asia muhun ainakin on se, ja mä tiedän, että meillä kaikilla on se, että me otetaan huomioon. Me tehdään ruokaa lapsille joka päivä, tehdään niille niinku semmosia pieniä asioita, pidetään koti siistinä, tehdään niinku yhdessä välillä, käydään uimassa, semmosii niinku loppujen lopuksi, vaikka voileivän teet toiselle niinku tossa tai kaadat kahvia kuppiin. [ ] Ja se tilan antaminen, niin sekin on mainio asia. Musta tuntuu, kun mä mietin tätä omaa elämääni, niin mä en ois ikinä kerenny käymään töissä ihan sen takia, että mä oon niin pitkälle keskittyny niinku siihen, että nää ihmissuhteet tässä toimii. Ensinnäkin mun perhe ja sit mun ystävät, läheiset ystävät, ketä tässä on. Se on vieny niin paljo multa energiaa, että mä en koskaan kerkii kaikkea. Mulla ei oo ikinä tullu aika pitkäksi kotona, ei koskaan.

Kirsin mukaan hän on omasta mielestään *"kasvanut" parisuhteessa* vuosien myötä ja oppinut näkemään asiat sellaisina, kuin ne ovat. Hän toteaa aikuiseksi kasvamisensa kestäneen kuitenkin kauan.

*Miten sä voisit kuvailla sitä, miten sä oot muuttunu tässä vuosien varrella, kun vertaa esimerkiksi siihen teidän suhteen alkuaikoihinkin? Minkälainen sä olit silloin ja minkälainen sä oot nyt?*

Kyllä sitä on ainakin oppinut näkemään asiat, ettei ainakaan aivan joka tilanteessa repee, heti tunteella niinku vastusta. Tai mulla on se, ettei koe itseensä aina uhatuksi, tulee sieltä mitä tahansa, ettei tarvi heti hyökätä niinku vastaan tai olla puolustuskannalla. Et sitä oppii niinku näkemään asioita semmosina kuin ne on, asiat asioina eikä välttämättä niinku semmosina, että siihen pitäis reagoida niin hirveen silleen lapsenomaisesti. Se on se juttu, minkä mä oon oppinu niinku tässä ymmärtää nyt ainakin viime aikoina, että mä oon [ ]-vuotias enkä 5-vuotias [nauradus], että mä niinku voin reagoida siihen niinku aikuinen, vaikka kuinka tekis mieli heittäytyy tohon lattialle ja potkii ja huutaa kuin pieni lapsi. Et se aikuistuminen on vieny kyllä kauan aikaa mulla.

Kirsi pohtii naisen ja miehen roolia parisuhteessa ja kokee, että *parisuhde ei voi olla koskaan itse asiassa täysin tasavertainen suhde*. Jompi kumpi tuntuu aina vuorollaan "hallitsevan" suhteessa. Kirsin mukaan miehet ylipäänsä eivät kuitenkaan ota loppujen lopuksi vastuuta perheistään samalla tavalla kuin naiset. Äitiys ja lapset ovat Kirsillemme itselleen tärkeitä eikä hänen mielestään elämässä voi kukaan "tehdä ihan mitä huvittaa", koska on huomioitava myös muut ihmiset.

Mua huvittikin yks päivä, kun me oltiin hiihtämässä, niin mä ajattelin, että sä oot nyt sitte niinku perässä hiihtäjä, ja väliin me vaihdettiin, että mä hiihdän nyt perässä. Että mä oon niinku senkin tajunnu, että jotenkin tää elämä ei mene ikinä sillä tavalla, että me voidaan elää tasa-arvoisesti. Me ei koskaan olla sitä, meistä aina jompi kumpi on se, joka hallitsee. Sitte se, että elämässä on niinku se vapaus ja rakkaus, että niitten väliltä täytyy tehdä valinta. Että ei oo vapautta, jos on rakkaus tai se suhde, että sä elät niinku siinä, ja se on hyväksyttävä. Mulle se on ollu niinku hirveen helppo, että mä luovun ihan täysillä siis siitä vapaudesta, että mä pyörin tuolla pitkin maailmaa ja jätän tänne [naurahdus] tän kodin. Miehellä se on ollut niinku ihan toinen juttu, mutta sekin on varmasti semmonen miehinen juttu, että miehet elää ihan eri lailla tavallaan vastuutonta elämää. Niillä ei oo sillä tavalla vastuuntuntoa, että ne voi kävellä tuosta ovesta ulos koska vaan, mutta mä en voi, kun mulla on lapset. Mulla on lapset. Niin kaiken semmosen kokoominen, et miten se löytyy sieltä ... Että en mä niinku tunne olevani mitenkään kahlittu, vaikka mä luovunkin siitä vapaudesta kodin ulkopuolella tehdä mitä huvittaa. Eikä tässä elämässä koskaan voi kukaan tehdä ihan mitä huvittaa, aina on otettava huomioon muut. Et just tämmösessäkin läheisessä suhteessa, niin se on vieläkin niinku enemmän semmonen sitova.

Kirsi pohtiikin kerronnassaan *miehen roolin löytämisen vaikeuksia* nyky-yhteiskunnassa. Ennen sukupuolten rooliat olivat selkeämpiä, nykyisin mies ei välttämättä löydä mielekästä roolia perheessä ja kotona.

Tavallaan sitä on sit taas joutunu senkin ongelman eteen tässä suhteessa, että mä oon niinku tässä se, joka hallitsen, mut se ei oo välttämättä niin, vaan toinen voi kokee sen niin. Et sillä, että mä teen koko ajan jotain ja pidän kämpän siistinä ja järjestyksessä ja ruokaa, niin se voi olla, että toinen voi kokee sen, että toinen hallitsee. Et se on aika vaikeeta.

*Vaikuttaaks susta siltä, että sun mies kokee ittensä vähän sillain?*

Niin, varmasti. Se on se tän ajan ongelma, kun on vielä työttömyyttä, et miten niinku miehet hakee ... Ei oo niinku sitä perinteistä hommaa ollenkaan, millä tavalla niinku äijät lähtee metsään tai pellolle. Et sehän jää mulle koko aika, se ei muutu siitä ikinä mihkään, ellen mä itse halua sitä muuttaa sitä, että mulla on koti ja kodinhoito. Ja mä tykkään vielä siitä. Niin sitte se toinen, joka ei niinku tee sillä tavalla, niin se ei sillä tavalla löydä sitä mielekästä roolia siinä. Et kyllä mä siitä pisteitä voin antaa aika paljon miehelle, että se niinku kestää sitä, ja tekee tavallaan kuitenkin ...

*Mä just aloin kysyy, että oot sä valmis jakamaan siitä omastas sitte [naurahdus]?*

Olen. Ihan varmasti [naurahdus]. En mä niinku oo sillä tavalla, et kyllä me tehdään tuossa paljon kimpssakin just tommosta yhteistä huoltotyötä, mut se on kuitenkin aina semmonen, et se voi jättää sen tekemättä, mutta mä en ikinä voi enkä halua. Et siinä voi tulla sitte semmonen, et rupee hakee sitä omaa tarpeellisuutta, sille helpommin kuin mulle. Et mua ei niinku oikeestaan koskaan kyllästyttä tää elämä, kun mulla on aina jotain tekemistä, mutta tolle miehelle se käy kyllä helpommin se, että se turhautuu. Et se sit lähtee tonne kapakkaan, et se sieltä löytyy sit se elämä, ja sitte siitä tulee taas ongelmia.

Kirsi hakee "*selviytymisen voimaa*" kirjoittamisesta, maalaamisesta, lukemisesta, kävelystä, meditaatiosta ja kaikenlaisesta tekemisestä. Miehen kanssa selvitetään puhumalla "ne kaikista tiukimmat jutut". Terapioita Kirsi on käynyt läpi useita. Kirsin mukaan selviytyminen onkin oikeastaan "*asioiden yhteisvaikutusta*". Hän näkee kuitenkin, että ratkaisut, onni ja rauha löytyvät ennen kaikkea itsestä, "*täältä sisimmästä*".

*Mä vielä kysysin sitä, että kenen puoleen sä oot yleensä kääntynyt, jos sä oot tarttenu apua? Onks sulla esimerkiksi joku yks ihminen, joka ...*

Ei, ei mulla oo oikeestaan mitään yhtä ihmistä. Mulla on niinku läheisiä ihmisiä ... No, on mulla nyt, jos tällä hetkellä ajattelee, niin on mulla yks semmonen ystävä, joka on mun ikäinen nainen ja ilmeisesti eroamassa nyt tällä hetkellä, ei lapsia, ja jonka kanssa me ollaan päivittäin yhteydessä. Meillä on ollu aika samanlaiset suhteet aina näihin miehiin, mikä on sitten ... Niin hän on semmonen tietysti semmonen, jolle mä voin niinku heti samantien vaikka soittaa ja purkaa niinku hetken tunteen, mutta ei oikeestaan sillä tavalla oo niinku tiettyä semmosta yhtä ihmistä. Et kyllä mä niinku niin paljon haen itsestäni, kirjoittamisesta, maalaamisesta ja tekemisestä. Sitte mies on semmonen, jolle mä paljon puhun, kun mulla on joku ongelma. Kyllä se niinku on varmaan kaikista läheisin ihminen sillä tavalla, että jonka kanssa kuitenkin ne kaikista tiukimmat jutut selvitetään. Ja sitte on ollu nää erilaiset terapiat, mutta nekään ei oo niinku yks ja yks juttu, mikä ois niinku kaikista eniten vaikuttanu. Kyllä mä niinku uskon, että tässä on niin paljon semmosta yhteisvaikutusta. Ja sit mä lähden siitä, mä oon lähteny niinku aina siitä, että minä se olen. Jos mä en jaksa, niin sit mä niinku lähden tonne ... Joskus mä oon kävelly terveysasemalle ja itkeny siellä, hakenu rauhottavia tai jotain muuta, mutta ... Niinku semmoseen omaan rauhaan mä uskon jotenkin kauheen vahvasti, et se löytyy täältä sisimmästä. Siellä se on se onni ... Ja kävely!

Kirsi toteaa, että "*avoimuus on lääke*". Parisuhteen selviytymisen edellytyksenä on ollut *molempien osapuolten avoimuus* eli se, että he ovat tuoneet kumpikin omalta osaltaan julkisesti ja kovaäänisesti esiin miehen käyttämän väkivallan. Parisuhde- ja perheväkivalta on Kirsin mukaan hyvin yleistä eikä se ole koskaan pelkästään yksityisesti hoidettava asia, vaan *kaikkien yhteinen asia*. Kirsi on huomannut vuosien varrella, että "*mikään täällä ei oo pysyvää, et se niinku muuttuu*". Aina on mahdollista löytää ulospääsy vaikeistakin tilanteista.

Niin, mä haluan sanoa vielä semmosen jutun, että avoimuus on lääke. Sitä mä oon niinku hokenu ihmisille täällä pitkän aikaa, koska mä oikeestaan [ ] vuotta elin sillä tavalla, että mä en oikeestaan puhunu kenellekään tästä asiasta. Oli muutama ihminen, jotka tiesi, mutta se oli vaan sellasta, että 'voi voi, kauheeta' ... Sen jälkeen, kun mä oon niinku julkistanu koko tän jutun, ja toi mies on tullu siihen mukaan, et voi niinku puhuu kenen kanssa tahansa ja myöntää sen, niin se on lähteny paranee. Kaikessa niinku tässä väkivallassa, niin siihen pitää aina puuttua julkisesti ja kovaäänisesti, että sitä ei jemmaannu missään kohtaan tai se vie aina väärään suuntaan. Et sen takia mä oon niin avoin, koska ... Mä oon yleensäkin avoin ihminen sillä tavalla ulospäin, mietin asiat itse, mutta puhun kyllä niinku mistä tahansa asiasta. Mua ei niinku pelota puhua asioista. [ ] Mut kuitenkin niinku se on se, että sitä ei saa ikinä missään tapauksessa peittää minnekään neljän seinän sisään. Perheessä tapahtuu niin paljon semmosta. Ei nää oo mitään yksityisasioita koskaan. Tietenkin on yksityisasioita, mutta loppujen lopuksi nää kaikki on yhteisiä asioita. Me eletään niinku kuitenkin kaikki suunnilleen samanlaista elämää, sävyt on erilaiset, mutta jos lähdet keskustelea kenen kanssa tahansa, niin aina ne löytyy ne perusprobleemat ja -asiat joka perheestä. Ajan ongelmat, työttömyys ja kaikki löytyy joka perheestä. Ei tää niinku sillä lailla, että istutaan tuppisuisina suomalaisina mökissä, niin mikään ei lähde liikkeelle. Tää on niinku semmonen avoimuuden periaate. Sen takia mä oon iloinen tuosta Euroopastakin, kun se on tulossa tänne, että tää

niinku pikkusen aukenee. Kaikki semmonen niinku yleinen ilmapiiri, et vähän pääsee valoo tänne enemmän. [ ] Kun miettii nyt oikeestaan sitä, mitä se on ollu aikasemmin meillä joskus vuosien varrella, että mä oon ollu niin ... Et mulla ei oo ollu niinku tunnelin päässä valoa, et se on yhtä mustaa putkee, mut mä oon nyt viime aikoina sen oppinu, että vaikka tulis minkälainen tilanne, niin se on ihan varma, et mikään täällä ei oo pysyvää, et se niinku muuttuu. Et se tilanne muuttuu, et siitä löytyy ulospääsy. Sitä ei tarvi välttämättä odottaa, että se tulee heti. Jotenkin sitä on niinku oppinu olemaan vähän paikallaan ja kattoo. Et sit kun ei enää niin kauheesti yritäkään mitään, niin se tulee niinku itestään, vähän avautuu. Että antaa ne mahdollisuudet niinku tulla.

Kirsi toteaa haastattelun lopulla, että ratkaisut elämässä on kuitenkin tehtävä viime kädessä aina itse. Itse omaa elämää eletään ja viedään eteenpäin.

Jotenkin mä oon niinku mieltäny tän koko elämän sillä tavalla, että kaikki se, mitä mä koen, on mun elämää. Et mä niinku itsekin vaikutan siihen, minkä takia mä elän tässä näin, miten mä vien tätä omaa elämääni eteenpäin ja teen omia ratkaisuja. Mä olen jossain vaiheessa ajatellu niin, että tekee sitte niinku mitä tahansa tai minkälaisia ratkaisuja tahansa, niin ei voi miettii etukäteen, et tekeeks oikein tai väärin. Sitä on vaan tehtävä niinku, ettei sitä voi vaan olla tekemättä mitään ratkaisuja tässä elämässä.

*Ootko sä jälkikäteen miettiny, että ... Niinkö kadutko sä mitään niitä päätöksiä näin jälkikäteen?*

Mä oon yrittäny siitäkin päästä sillä tavalla, että mä en niinku katuis vaan ottasin opiksi. Katumus on tietysti ihan semmonen luonnollinen tunne. Et miksi näin? Just se katkeruus, mikä tulee, et miks juuri mulle sattuu ja miks minä joudun aina tällasta kokemaan. Nyt taas kun on jotenkin päässy siitä tavallaan yli ja etenemään, niin se tuntuu semmoselta ihan mielekkäältä kokemukselta. Se on niinku ollu mun elämässä tarpeellinen vaihe.

Tulevaisuuden Kirsi näkee suunnilleen samanlaisena kuin mitä nykyisyys oli haastatteluhetkellä. Elämä ei ole mitään "ruusuilla tanssimista", se jatkuu Kirsin mukaan semmoisena kun se on, välillä paremmin ja välillä "koitosten" kera.

*No, miten sä näät teidän tulevaisuuden? Luulet sä, et se jatkuu nyt tällasena kun se nyt on, pikku hiljaa vähän kerrallaan eteenpäin?*

Niin, mä luulen, että se jatkuu. En mä usko, että tää mitään ruusuilla tanssimista tulee ikinä olemaan, mutta se, että osaa ottaa pienistä hetkistä kiinni. Et sillon, kun menee hyvin, niin sitte eletään täysillä ja otetaan voimaa taas siihen seuraavaan koitokseen, koska kyllä niitä tulee. En mä usko, että tää muuttuu siitä. Mutta en mä odota mitään ihmeitä, et mulle riittää, et on joka päivä elämässä .... eikä tuu mitään katastrofeja.

Mitään ihmeitä Kirsi ei odota tapahtuvaksi, "*pienistä hetkistä kiinniottaminen*" ja *olemassaolo sinänsä riittävät* tällä hetkellä, kunhan ei tule mitään "katastrofeja".

### 5.3 "Poteron kaivamista"

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan Annelin kerrottuja kokemuksia väkivaltaisesta parisuhteesta ja selviytymisestään. Anneli on hakenut avioeroa miehestään ja asuu erillään miehestään, mutta on edelleen henkisesti vasta irrottautumassa väkivaltaisesta parisuhteesta. Näitä *väkivaltaisesta*

*parisuhteesta vasta irrottautumisvaiheessa olevien naisten kertomuksia* haastatteluaineistossani on kaiken kaikkiaan kolme kappaletta. Valitsin niistä Annelin tarinan esimerkiksi, koska mielestäni siinä tulee hyvin esiin niin irrottautumisvaiheen repiävyys kuin sekin, ettei väkivalta välttämättä lopu osapuolten erilleen muuttoon.

Anneli aloittaa tarinansa kertomalla alkuun hieman perheestään ja lapsistaan ja siirtymällä sen jälkeen lähes välittömästi kertomaan aiemmista avioeron vireillelaiton aikoihin liittyvistä tapahtumista. Hän kertoo odottaneensa, että vanhin lapsista saa suoritettua koulunkäyntinsä loppuun ja laittaneensa sitten avioeron vireille. Mies käytti parisuhteen aikana sekä fyysistä että henkistä väkivaltaa. Anneli oli ilmoittanut jo vuosi aiemmin miehelleen, että tilanteen täytyy muuttua ja miehen alkaa hoitaa väkivaltaongelmaansa tai hänellä ei ole muuta vaihtoehtoa kuin hakea eroa. Avioerohakemuksen vireillelaiton myötä mies on alkanut nyt järjestelemään perheen raha-asioita itselleen edulliseen suuntaan. Annelin haastattelussa myöhemmin kertomista asioista voi päätellä, että mies harjoitti parisuhteessa myös taloudellista väkivaltaa. Annelin mukaan miehellä ei ole päihdeongelmaa. Silloin harvoin kun mies otti alkoholia, se vaikutti Annelin mielestä mieheen pikemminkin rentouttavasti, ja hän oli paljon leppoisampi kuin mitä selvin päin.

Olin ilmoittanut miehelle jo paljon aikaisemmin ajankohdan, et se on sitte ku tää lapsen koulunkäynti loppuu, niin ... Ja tää oli virhe, ei olis pitäny ilmoittaa sitä etukäteen, koska hän alkoi sitte valmistella taloudellisia asioita, rahaa on kateissa jossakin ja ... Mä sanoin, et aikaa on tää vuosi pyöreesti, et joko hän menis hoitoon, lopettaa sen [väkivallan] itse tai sitte mä en enää jaksa elää siinä.

Ensimmäiset väkivaltatilanteet tapahtuivat heti parisuhteen alkuvaiheessa. Anneli kertoo mieltäneensä alkuun miehen väkivaltaisuuden johtuvan mustasukkaisuudesta, mutta mitä pitemmälle hän on sitä ajatellut, sitä vaikeampi hänen on löytää mitään "järjellistä selitystä" miehen väkivallan käytölle. Annelin mukaan miehen käyttämä väkivalta oli suhteen alussa lähinnä "riuhdomista ja repimistä", tosin väkivallan tekoja oli suhteellisen harvoin ja välillä saattoi olla pitkiäkin väkivallattomia jaksoja. Anneli ei ollut koskaan aiemmin joutunut väkivallan kohteeksi ja hän kertoo miehen väkivallan käyttöön johtaneiden ensimmäisten tilanteiden olleen jollakin tapaa huvittavia ja reagoineensa tilanteisiin hämmennyksissään naurulla. Myöhemmin haastattelun edetessä hän kertoo omien tuntemustensa olleen ensimmäisten tapausten jälkeen myös "järkyttävät ja sekavat".

Hän hyökkäs jo ennen naimisiinmenoa kaks kertaa mun kimppuun, mut ne ei ollu semmosia niin vaarallisia hakkaamisia, vaan se oli semmosta selvää riuhdomista, yhtäkkistä käsiksikäymistä täysin järjettömissä tilanteissa. Et mä en niinku tänä päivänäkään löydä siihen mitään järjellistä selitystä.

Toisessa mä nauroin ja siinä toisessakin tilanteessa mä nauroin [naurahdus]. Ja nyt kun mä ajattelen jälkepäin, niin hän koki, et mä nauroin hänelle, vaikka en mä silloin sitä tajunnu. [ ] Ja tää on tullu joskus myöhemminkin tää kuvio just. Siis samantyyppinen. Sit ku mä rupesin sille nauramaan, niin sit hän ajatteli, että minä nauroin hänelle. Ja mä nauroin sille tilanteelle. Se oli siis niin koominen, järjetön, älytön. Mä nauroin sille tilanteelle. Mä ajattelen, että siinä oli tämmönen niinku väärinkäsitys. Ja ku se ei ollu varsinaisesti hakkaamista, vaan se oli niinku sellasta riuhtomista. Hän tarttu vaatteisiin ja ois kaatanut varmaan maahan tai jotain tällasta. Mut se sitte niinku jäi kesken. Kyllä mä siitä sen kanssa [puhuin], mut kun ei ikinä enää, ei ikinä hän ... Niin, joo, et kun hän rakastaa sua niin kauheesti. Täähän oli se selitys: 'Mä rakastan sua niin kauheesti!'.

Mies vetosi suhteen jatkamiseksi rakkauteensa, ja Anneli jatkoikin yhteiselo miehensä kanssa ja perheen koko kasvoi hiljalleen. Hän kertoo, että hän ei edes alkuun tajunnut sitä, että kyse oli parisuhdeväkivallasta, joka ilmiönä oli hänelle täysin tuntematon.

Siis mä en ollu ikinä kuullutkaan tämmösestä väkivaltaisuudesta enkä tienny. Kaikissa lehdissä se vitsi on niin, että se nainen juoksee kaulimen kanssa. Eiks niin, sarjakuvissa. Vihtorissa ja Klaarassa tai mitä niitä nyt on, niin siellä vaimo odottaa kaulimen kanssa miestä ovensuussa. Siis täähän on se kuva, minkä tiedotusvälineistä tai lehdistä saa, jos jotain kuvaa yleensä saa. Niin täähän oli täysin niinku, enhän mä voinu ikinä kuvitella, että joku mies sillä tavalla käy kimppuun, siis normaali mies. Et se on eri asia murhaajat ja semmoset, et nehän on vankilassa [naurahdus]. Ja se tuntu sit niin epätodelliselta, ja hän kauheesti pyyteli anteeksi, et ei enää ikinä tapahdu semmosta. Ja mulla oli joku semmonen vaisto, et miten tää on, mut me mentiin sit kyllä naimisiin [naurahdus], niin kun onkin sit tässä selvinny. [ ] Ja seuraavan kerran tällanen kimppuunkäyminen tapahtui, kun tää vanhin lapsi oli vauvaikäinen, mut sekään ei ollu kovin paha, mut kuitenkin sellanen, jossa mä selvästi loukkaannuin. Se on siis fyysisistä väkivaltaa. Mä sanoisin, et ne on siitä tullu rajummaksi ja rajummaksi, mut niitä ei ole usein.

Anneli kuvaa olonsa huojentuneen huomattavasti, kun hän huomasi TV:stä joskus 1990-luvun alussa, että hänen kokemallaan väkivallalla oli nimi - perheväkivalta. Annelin mukaan perheväkivalta -käsitteen kuuleminen "oli jo helpotus". Hän huomasi, että hän ei ole yksin väkivallan ongelman kanssa ja alkoi kerätä tietoa väkivallasta muun muassa ulkomaisen perheväkivallasta kertovan kirjallisuuden kautta.

Että kun säkin teet gradua, niin se, että mitä enemmän näistä asioista on tietoa, niin se on yks niitä selviytymiskeinoja. Siis tietoa asioista, että tällanen ongelma on olemassa. Kun sen kuulee ... Telkassa ensimmäisen kerran kun oli joku ohjelma, niin se oli mulle valtava helpotus ja huojennus. Eikä siitä oo ku muutama vuosi. Se käsitteli siis perheväkivaltaa. Eli pelkästään jo tämmönen käsite, et tulee kieli, tällanen sana kieleen kuin *perheväkivalta*. Ja ei siitä ole kovin montaa vuotta, kun mä sen kuulin. Ja kun asialle tulee nimi, niin se on jo se ensi askel. Se toi mulle tavattoman paljon helpotusta ja huojennusta. Siis mä näin, että televisiossa ... Ja sit joskus on ollu lehdessä, mut se on ollu todella pientä ... Mut et mitä enemmän tulee tietoa näistä asioista, niin varmasti se myös auttaa muita.

Anneli kertoo tajunneensa oikeastaan vasta myöhemmin, että mies pyrki heti suhteen alusta alkaen kontrolloimaan systemaattisesti hänen tekemisiään ja katkaisemaan hänen yhteyksiään "ulkomaailmaan" päin. Perhe joutui muun muassa muuttamaan useaan otteeseen miehen työn

perässä. Anneli kertoo suostuneensa paikkakuntien vaihtumiseen, jotta mies saisi työkokemusta, mutta myös miehen painostuksesta.

Ja nyt jos ajatellaan tätä elämäntaustaa, niin siihen vielä kuuluu piirteinä se, et meillä on ollu hyvin paljon paikkakunnan vaihtoja, ja se tarkoittaa sitä, että me ollaan hänen työnsä mukana menty. Ja silloin se uudella paikkakunnalla elämisen aloittaminen, niin se on tietysti hyvin paljon tapahtunu hänen välityksellään. Ja hänellä tuli siis tämä taipumus aika äkkiä, et mä oon sitte myöhemmin tajunnu oikeastaan, että ... [ ] Sieltä käsin satojen kilometrien takaa mä sitte vauvan ja vaunujen kanssa kuljin junalla tänne opiskelun takia. Ja mä olin tosiaan siellä täysin vieraalla paikkakunnalla. [ ] Siis mitä mä hirveesti epäröin, mut minkä mä sit kuitenkin tein, kun mä ajattelin, että se on se laps pieni, ja sit se mies saa sitä kautta sellasta erilaista kokemusta. Et tässä tuli tää piirre esille, nyt mä sen myöhemmin tajusin, et hänen piti saada mut pois täältä. Elikkä ihan tää hyvin monessa asiassa tällöinen järjestelmällinen siipien katkominen. Hänellä oli myös ongelmana tää sairaaloinen mustasukkaisuus. Et tää oli täysin järjetön ratkaisu, nyt kun ajattelee, et lähtee pois kaupungista, kun on opinnotkin kesken ... Ja vielä tää hänen työ ... Kun hän oli saanu mut sit sinne, niin se olikin hänen työnsä sitte semmosta, et hän olikin sitte pääkaupunkiseudulla hyvin paljon [naurahdus]. Eli mä olin siellä yksin sen muksun kanssa ja odottelin, että se mies tulis joskus. Et hänen täyty saada mut sinne. Mutta tässä on aivan systemaattista tää siipien katkominen.

Anneli toi esiin myös miehen käyttämät sanalliset nimittelyt, mikä ilmeni käytännössä huoritteluna. Myös lapset näkivät ja kokivat väkivaltaa ja alkoivat hiljalleen oireilla perhetilanteen takia.

Mulle tapahtu sillä tavalla, että mä tulin tuon kuopuksen kanssa, [ ] niin mä tulin kotiin sen kanssa, ja sitten tää mies rupes huutaa mulle, et 'huora, huora' ja ... [naurahdus] siinä oli muksut suu auki ympärillä. [ ] Niin siinä jotain juteltiin, ja mua vähän kauheesti pelotti ja huvitti yhtäaikaan, ja sit se siitä suuttu. Hän lähti menemään ulos, ja sit mä olin pöydän luona. Yhtäkkiä hän kääntykin takasin ja juoksi portaat ylös ja syöksy kuin ohjus mun kimppuun. Ja mä huusin. Nää muksut täs, kummatkin alaikäiset tässä näki sen.

Anneli kertoo miettivänsä yhä edelleen välillä miehen väkivaltaisuuden syytä ja ajattelevansa nykyisin, että kyse on todennäköisesti miehen huonosta itsetunnosta, joka ilmeni heidän parisuhteessaan väkivallan lisäksi muun muassa mustasukkaisuutena, kontrollina ja ihmissuhteiden katkomisena.

Nyt ihan myöhemmin tajusin, että kyllä tässä varmaan on ihan semmonen itsetuntokysymys myös hänellä takana. Siis tää sairaaloinen mustasukkaisuus, sitten on juuri tää ... Hänen pitää kaikki hallita ja pitää kontrollissa. Hän katkoo mun kontakteja. Eli nää muutot ja kaikki, nehän on katkenneet. Sukulaisiinsa hän ei itse pidä kontaktia.

Anneli alkoi ensimmäisen kerran toden teolla huolestua miehen väkivaltaisuudesta muutaman vuoden kuluttua ensimmäisistä väkivaltatilanteista ja ehti jo ottaa yhteyttä asianajajaan eron hakemista varten, mutta jätti sen kuitenkin kesken perhetilanteen muuttuessa jälleen parempaan suuntaan. Hyvät ja huonot ajat vaihtelivat parisuhteessa. Vaikka väkivallan tekoja oli edelleen harvoin, miehen väkivallan käyttö oli alkanut kuitenkin ajan myötä muuttua "rajummaksi" ja



"vaarallisemmaksi". Mies saattoi lyödä Annelia täysin yllättäen ilman mitään järjellistä syytä. Anneli kertoo yrittäneensä turvautua poliisin apuun ensimmäisen kerran kymmenen vuoden yhdessäolon jälkeen, kun miehen väkivallan teko oli erityisen törkeä. Mies esti kuitenkin poliisille soiton käymällä uudelleen hänen kimppuunsa. Tapahtuneen jälkeen mies pystyi avautumaan hieman ja kertoi Annelille lapsuudenperheestään ja isästään, joka oli käyttänyt perheessä väkivaltaa. Annelin mies on käyttänyt myös itse väkivaltaa äitiään kohtaan. Muutamia päiviä myöhemmin mies kuitenkin kielsi kertomansa ja oman väkivaltaisuutensa eikä suostunut tuolloin eikä myöhemminkään hakemaan apua Annelin kehotuksista huolimatta.

Ja se oli siis niin kamala hakkaaminen. Mä rupesin sit kysyee häneltä, et kuinka tää nyt on. Kysyin häneltä, et 'onko sun kotonas ollu...?', tää oli ensimmäinen kerta, kun mä kysyin sitä. Sillon se murtu ja sanoi, et on. Ja muutenkin ne hänen juttunsa, mitä hän sieltä puhui, niin joskus mä ihmettelin, et kuinka hän käyttää ... Tai hän ei koskaan mitään yksityiskohtia kertonut vaan se oli jotenkin semmosta kummallista ... Ja hän pyyteli kauheesti anteeksi ja sit hän ihan niinku murtu. Mut sitte meni pari päivää, ja mä yritin, mä ajattelin, et mä lähden purkaa tätä asiaa ja ajattelin juuri sitä hoitomahdollisuutta. Sitte hän sanoi, et 'enhän mä sua ikinä lyönytkään' ja et sehän nyt ei pidä ollenkaan paikkaansa, et hänen kotonansa ois jotakin tapahtunut. Hän kielsi koko asian, hän oli tämmönen, et höp, tässä ei oo nyt mitään.

Anneli kertoo "oppineensa" vuosien varrella noudattamaan tiettyjä käyttäytymismalleja ehkäistäkseen väkivallan tekoon johtavien vaaratilanteiden syntymistä. Samalla hän joutui säätelemään omaa käyttäytymistään miehen mielialojen mukaan.

Sitte toisaalta sitä oppi vähitellen elämään sellaset käyttäytymismallit, varomaan tiettyjä asioita. Tiettyjä malleja, niitä on tässä vuosien mittaan kehittynyt. Älä istu ensinnäkään hänen kanssaan samaan autoon, menkää vaikkapa kahdella eri autolla. Keksi tekosyy, miksi tulet perässä omalla autolla. Tai jos oot samassa autossa, niin istu takapenkillä. Missään syrjässä ei saa olla. Älä osta, kun on paljon muuttoja, omakotitaloa. Täytyy olla rivi- tai paritalo niinku tää. Että jos jotain tapahtuu, niin huuto kuuluu, ja pääset hakemaan apua. [ ] Siis sillä tavalla, että kun niiden mallien mukaan elelee, niin se riski on tietysti pieni. Riski on pieni. Elikkä tulee mallit, minkä mukaan toimii, elää, sanoo ja puhuu. Sitä oppii niinku jotenkin välttelemään etukäteen tilanteita.

*Tavallaan sä jouduit muuttamaan omaa käyttäytymistäs?*

Juu, aivan täysin, kyllä joo. Ei saa mitään sanoo, ei mitään spontaania keskustelua tullut. Ja hän on muutenkin sellainen, että myöskään lapset, niin eihän esimerkiksi spontaani nauru kotona, niin se ei välttämättä ollenkaan hänelle sovi. Että jos esimerkiksi tää vanhin poika joskus on ollut vähän iloinen ja jutellut vapaammin, niin sieltä tulee yhtäkkiä, et HRRRRRRR, et mitä sä siinä ... Käskyt, kiellot, komennot ... Elikkä hän on niillä hallinnut ja haluaa kontrolloida myös kotona ollessaan. Tätä kotona olemista, ilmapiiriä ja iloa ... Jos joku on iloinen tuossa vieressä, niin se on häneltä pois.

Anneli kertoo, ettei hän ole syyllistänyt itseään missään vaiheessa miehen väkivallan käytöstä ja kritisoi sitä, että "yksilön vastuu" on nyky-yhteiskunnassa unohdettu.

Elikkä sehän ois naurettava semmonen ajatus just tällasessa tilanteessa, että jos mä olisin se syyllinen jotenkin. Mutta tällastahan ajattelua esiintyy, niin tähän oli just se ymmärtämisen ajatus, et täytyy kaikkii

ymmärtää. Et kaikki oikeestaan määräytyy ulkoapäin, sillonhan oli tätä ajattelua joskus 70-luvulla. Sillon oli yleensä yhteiskunnassa kaikki asiat niin, et ulkoatulevat olosuhteet määrittää, miten lapsi menestyy koulussa. Kaikki pantiin samanlaisiin päiväkoteihin. Niillä oli kaikilla samanlaiset ulkoiset olosuhteet, koska ne määrittää, minkälainen lapsesta tulee. Siis nimenomaan näitä on painotettu. Elikkä se yksilön vastuu on täysin unohdettu. Sehän on ihan tätä maailmaa, tällanen tää on ollut tää ajattelu.

Anneli kertoo, että kun hän ilmoitti miehelleen hakeneensa avioeroa, väkivallan uhka kasvoi entisestään. Hän kokee, että mies on uhannut hänen henkeään useaan otteeseen avioliiton aikana ja avioeron hakemisen jälkeen. Väkivallan pelko onkin edelleen vahvasti läsnä Annelin kerronnassa, vaikka mies ei enää asu samassa asunnossa kuin muu perhe. Mies on ilmoittanut muun muassa hakevansa itselleen asuntoa muun perheen läheltä ja aloittanut aktiivisen tiedotuskampanjan viranomaisiin päin hakien itselleen yksinhuoltajuutta. Hän väittää Annelin kärsivän mielenterveysongelmista ja olevan itse asiassa se aggressiivisempi osapuoli parisuhteessa.

Mä näen yhä selvemmin sen, että siellä sisällä on jotakin sellasta, mitä hän ei ehkä täysin kaikkea itsekään tiedosta, sellasta vihamielisyyttä ja pahuutta. Jotain niin äärimmäistä pahuutta, johon hän ei ehkä itse saa kosketusta ja jota ei täysin tiedosta. [ ] Hän ei hellitä. Tää se on, hän ei niinku hellitä! Mä niinku oon tiennyt sen, sillon ku nää lapset oli pieniä, et kun mä sitten avioeron haen, niin ei se avioero vielä aikaansaa, että mä siitä eroon pääsen!

*Se tuntuu niinku kauheelta se ...*

Niin, niin se onkin! Tähän on elinikäinen rangaistus mulle. Tää on elinikäinen rangaistus, ei Suomessa saa sellasta päätöstä oikeudesta. Mä kysyin yhdeltä asianajajalta, että jos mies esimerkiksi velvotettas, ettei se asu kolmea kilometriä lähempänä. Tää on mulle elinikäinen rangaistus tää mies. Mä en tiedä, mistä hyvästä. Se tulee norkoilee ... Nyt on ollu se tilanne, et vaikka mä en ole häntä nähny, ja ne painajaiset on jääneet pois, niin en ole kuitenkaan vielä uskaltanu täällä kävellä pimeällä illalla yksin ulkona. Niin! Nyt se sit muuttais tuohon lähelle, kämmensyrjälyönnit niskaan, ei jää jälkiä, sitä kun liukastuu, kompastuu, mihin tahansa. Siis mun henki jopa saattaa olla vaarassa.

Anneli kertoo ajatelleensa ja tarkastelleensa parisuhdettaan ja perhettään liian objektiivisesti ja "ohittaneensa" lähes täysin oman itsensä ja tilanteensa ajattelemisen pyrkimällä auttamaan ensisijaisesti miestä. Toisaalta hän on pyrkinyt myös useaan otteeseen aktiivisesti selvittämään sitä, onko toiveita ja jatkomahtollisuuksia yhdessäololle enää olemassa.

Et jos saa tietoa, niin se auttaa jäsentämään ajatuksia. Et vaikka oli ollu ongelma pitkään, niin tottakai mä oon yrittäny myös sillon saada tietoa siitä, että onko mitään edellytyksiä niinku sen avioliiton jatkamiseksi, onko toiveita. Niinku mä esimerkiksi yhdeltä psykiatrilta kävin kyselemässä, että mikä on ennuste. Mikä on ennuste? Mä ihan kerroin vapaasti, et minkälaista meidän elämä on, ja kysyin, mikä on meidän ennuste. En mä menny sinne haukkuun miestä, vaan et mä kerroin, mikä se tilanne on. Et mä oo yrittäny ... Se on kuitenkin, kun on lapsia, ja miehessä on kuitenkin niin paljon sellasta hyvää, jotain sellasta ... Ja olen myös nähny niinku siinä, että tätä miestäkin, niin häntä olisi autettava. Kun hänellä on aina ollu hirvee työtaakka. [ ] Et oonhan mä niinku nähny sen. Ja nähny, et se saattaa kärsiikin siitä työpaineesta. Elikkä kyl siinä on ollu myös niinku ... Siis näin oli joskus, et vaikka nythän on ollu helpommat hommat, mut ei se ole siitä mikskään muuttunut. Voi olla, että se on mennyt pahempaan vielä, kun hänellä on aikaa kiusata ... Se, et mä oon miettiny näitä asioita, sitä, mikä olis niinku hänellekin hyvä.

Sit joskus tuli mieleen, et jos mä nyt otan avioeron, just silloin kun se psykiatrikin sano, siis mä aloin sääliä ... Kun mä näin sen miehen, kun se kulkee ravintoloissa ja hakee naisia, mua alko sääliä se kuva ja tota ... Mutta se, että kyl mä oon yrittäny mieltä liiankin objektiivisesti ... Mä oon liian objektiivisesti katsonut tätä koko asiaa! [naurahdus] Mä oon subjektiiviset näkökohdat ehkä aivan liikaa ohittanut. Et jotenkin sillä tavalla, et vaikka kuitenkin oon niinku se uhri, niin silti mä oon katsonu sitä niinku väärin liikaa myös ulkopuolisena sitä asiaa.

*Ettet oo tarpeeksi ajatellut siinä niinku itseäsi?*

Itseäni nimenomaan. Vaan sitä kokonaisuutta ja sitä miehen tilannetta. Et mä oon sen oman tilanteeni ohittanut.

Anneli kertoo pyrkinensä koko suhteen ajan pitämään mahdollisimman pitkään "kulissit pystyssä". Omat lähisukulaisetkaan eivät tieneet, miten asian laita parisuhteessa ja perheessä todellisuudessa oli.

*Mites sun omat vanhemmat ja sisarukset, oot sä niille sitte ...?*

No joku joskus ihmetteli, et "mikä mustelma sulla on tossa", mut mä en sanonut. Ja sitte niin ... Kyllähän mun äiti tietysti on nähny, koska me asuttiin samalla paikkakunnallakin välillä kuin hän. Hän on sellanen virkee ja pirtee leskirouva. Et jotakin hän saatto välillä ihmetellä, mutta ei hän niinku silti ... Se, että kun ne ei oo niinku tienny, että on myös tätä fyysistäkin väkivaltaa. Kyllä hän on sitä henkistä väkivaltaa nähnyt ja on ollut pahoillaan, mutta sitä hän ei ole tiennyt, että on se fyysinenkin ... Ja sit kun mä kerroin vasta muutama kuukausi ennenkuin hain avioeroa, niin hän ... Kyl se niinku sen tajusi heti, kun ajatteli, et mitä hän on niinku nähny, et kyl se niinku sopi siihen kuvioon, mut hän sanoi, et ei hän silti ... Kun ei tiedä ... Kun ne saattaa olla sellasia kaukaisia asioita. Et nyt mä oon tietenkin niinku sieltäkin saanut tukea jatkuvasti. Ja juuri se, että kun tällä miehellä on nää neuvonantajat, niin mä joudun koko ajan ... Tää on nyt sissisotaa, miten selviytyä, kun siellä ... Kaivaa poteroa ja muuta, et mitä tässä tekis [naurahdus] ...

Anneli on hakenut parisuhteen aikana apua eri puolilta (muutama ystävä, asianajotoimistot, kotihoito, psykiatri, pappi, turvakoti, perheneuvola) ja kokemukset avun saannista ovat olleet vaihtelevia. Hän kokeekin tehneensä "työtä" aika lailla itseksensä.

Sitte mun kaks ystävää on tienny, et ne on vähän tienny. Ja sitten siellä asianajajatoimistossa, jonne mä soittelin. Mutta mä oon kyllä pitänyt ne kulissit niin visusti pystyssä, mä ajattelin, et ne sit on pystyssä sen ajan, ja sit kun ne repee, niin ne repee. Eiks se näin oo? Ja sitten useita vuosia takaperin mä pyysin meille pappia kotiin, ja me juteltiin semmonen pari tuntia, mutta mä en osannut silloin sanoa, että mikä se ongelma on, mut et mulla oli niinku tarve puhua ja selittää ajatuksia. Ja hän sanoi, et "ei kai tässä vaan avioero tule". Mä vaan, et se tuntu taas silloin jotenkin niin kaukaiselta ajatukselta, et "ei kai". Mut hän jotenkin näki sen niistä sellasista ajatuksista, jotka mulle lastenhoidon, kiireiden näiden keskellä eivät olleet vielä selkiytyneet. Sellasia jotain oli, mutta mä en ollu pystyny selkiyttämään niitä. Et siinä oli muutama vuosi, kun oli paljon helpompaa, ja sit kun teki työtä ja oli lasten kanssa, niin ... et ei ole ollu siis sellasta päällekkäymistä, et se on vaan ollu muuta lähinnä henkistä ... Elikkä se yksinjäätäminen niitten kanssa tavallaan ... Yksinjäätäminen ja piittaamattomuus. Silloin ei ollu sitä fyysistä väkivaltaa, et siinä oli semmonen jakso, et mä en ainakaan muista ... Et saattaa olla, että oli joku semmonen läpsäisy, mut semmosta hurjaa hyökkäystä mä en muista. Et mä sain tavallaan, kun noitten vaippojen [naurahdus] kanssa ja muuta siinä touhus ja läträs, niin hänhän ei tietysti tullut silloin lähellekään ... Eikä oo vaihtanutkaan todella esimerkiksi yöllä koskaan lasten vaippoja, ei mitään sellasta. Elikkä silloin, kun mä juttelin sen papin kanssa, niin mä en niinku tienny, et mikä se niinku on se asia. Mulla oli ajatukset selkiytymättä. Ja sitte myöhemmin, kun oli ne hurjat niskaan kämmensyrjälyönnit, niin mä kävin

ammattipsykiatrin luona ja juttelin. Ongelmana oli nimenomaan se, että mitä se tekee lapsille, kun ne näkee, ja mikä on miehen ennuste. Mä kävin siellä toisenkin kerran, ja hän sanoi, että 'eroa'. Hän sanoi näin, ja musta tuntuu, et ne ei hyvin herkästi sitä sano. Mutta mulla ei silti ... Tässä on kaikki uskonnot, isänmaat ja niin edelleen [naurahdus] vielä seassa. Ja vaikka mä silloin aluksi kävin asianajajalla, niin silloin mä oisin sen pystynyt tekemään, mutta hän sanoi, että 'et sä näillä mitään saa aikaan, näillä lääkärintodistuksilla, ei tää riitä syyksi'. Niin miten mä oisin roikkunu, venyny ja vanunu siinä. Ja sit kun hän rupes puhuun ... Elikkä sit meni hyvin, meni puol vuotta erittäin hyvin sit sen jälkeen. [ ] Ja sain sitten itselleni sen vahvistuksen, että tää on toivoton tää tapaus. Et mä oon kuitenkin tehnyt tavallaan työtä, mut niinku yksinäni [naurahdus].

Annelin kerronnassa tulee kuitenkin esiin epäluuloa sosiaaliviranomaisia kohtaan. Tukea ei ole aikoinaan herunut kodinhoitajan tai lasten päivähoitopaikkojen muodossa. Hän tuntee epävarmuutta viranomaisten edessä myös lasten tapaamis- ja huoltajuusasioista sovittaessa.

Siis minä olen pyytänyt esimerkiksi kodinhoitajaa, mutta en minä ole saanut. Kyllä minä olen yrittänyt kunnallista päivähoitopaikkaa lapsille, mutta en minä ole saanut.

*Ja siitä johtuu taas se, että sulle avun hakeminen on sitte ollut taas vaikeeta?*

Niin on. Se on sama putiikki, samassa osoitteessahan ne on, ja ne juoruu keskenään. Et sen, mitä saa, niin rahalla maksaa.

Anneli ei halua tällä hetkellä puhuaakaan tilanteestaan muiden kuin läheisimpien ihmisten ja muutaman ammattiauttajan kanssa, koska hänen mielestään se, että miehen elämä sujuu tällä hetkellä niin hyvin kuin mahdollista on myös hänen etunsa. Anneli kokee, että kun miehen elämä on jokseenkin kunnossa, hän pysyy paremmin poissa Annelin omasta elämästä.

Näitä ei todellakaan oo montaa ihmistä, jotka tän tietää. [ ] Niin, mun etuni on, että hänen työasiansa menee hyvin ja et hänen asiansa on hyvin. Se suojelee mua [hymähdys] ja ihan vaikka nyt silläkin riskillä, ja mikä on tosiasia, että hän on käyny voimakasta tiedotuskampanjaa.

Elämä ei ole Annelin mukaan kuitenkaan niin "mustavalkoista", siihen ja parisuhteeseen mahtuu myös onnellisia ja hyviä asioita, kuten ennen kaikkea lapset ja oma työ. Anneli kokee kuitenkin, että avioeron hakeminen on ollut heidän kaikkien etujensa mukaista. Hän ei halua kuitenkaan leimata miestänsä lasten silmissä, vaan kertoo yrittävänsä tuoda esiin myös tämän hyviä puolia.

Lapset ovat hyväksyneet avioeron, koska ovat kokeneet, nähneet ja kuulleet, mitä väkivalta perheessä on ja huomanneet, ettei yhteiselön jatkaminen ole mahdollista.

Tää on ollu koko ajan niin vahvaa elämistä, tässä on elämisen makua näitten ... Oma työ ja lasten asiat ja niin pois päin, et tähän on ollu ihan elämää sataprosenttisesti. Se vaan, että tässä on nyt ollu tää ... Tässä on tällanen sairas oksa tai mikä tää nyt on, joka on sitten niinku pitänyt leikata. Ja se on niinku kaikkien etu. Siis lastenkin etu. Mun etu ja lasten etu.

*Puhutteks te muuten paljon noitten lasten kanssa tästä asiasta? Et onks se niinku ihan silleen, että siitä voi keskustella?*

Kyllä joo. Mut se on, et huumori täytyy olla mukana. Et ei ryppyotsaisena ollenkaan vaan sillain vaikka, että ... et se ei saa olla liian ryppyotsaista, että ne lapset kärsii, siis minusta tuntuu siltä. Sitte se, että mä oon aina niinku, vaikka he on tietysti nähneet ja kuulleet ja tajunneetkin jotain, niin se, että mä oon aina tuonu sen esille, että isässä on paljon myös hyvää, mut et tää on, et sen kanssa on vaan ihan mahdotonta elää. Ja he on nähny, kun se on hakannu, he niinku hyväksyy, et näinhän se on. He tietää, että isässä on myös hyvää. [ ] Et se ei saa olla jatkuvaa motkottamista ja lasten kanssa marmattamista, että ... Ja nehän väsy! Et se vaan, että aina kun tulee nää tapaamiset ja niiden jälkeen ongelmien jälkihoitoja ... [ ] Musta just jos tällasissa tilanteissa suris ja marmattas, kun muksu tulee koulusta, niin aloittas taikka illat marmattais, et sillon se isi teki sitä ja sit se taas teki tätä ja sit se sanoi näin, niin sehän ois aivan kamalaa. Et kyllä mä ajattelin, et se ratkaisu on ... Mä ajattelin, et tää on nimenomaan, et lapsetkin sais tai ei tarte aina olla sillä tavalla niinku ... sellanen tietty ehdistus ja pelko. Elikkä tulisi nimenomaan sitä valoo ja iloo elämään - ja sellaista spontaanisuutta.

Anneli ottaa konkreettisesti esille sen, että hän ja naiset yleensäkin maksavat monin tavoin (muun muassa pienen eläkkeen muodossa) sen ilon, että hoitavat lapsia kotona ja pitävät perhettä koossa. Toisaalta hän myös säälittelee haastattelussaan sellaisia miehiä, joihin myös hänen miehensä kuuluu, jotka eivät osallistu mitenkään lasten hoitoon.

Elikkä mä maksan tän niin monella tavalla! [Naurahdus] Sen, että mä olen ollut myös ulkopuolinen tarkkailija tässä avioliitossa ja yrittänyt miettiä tässä, mikä ois hyvä kokonaisuus. Siis välillä. Eli mä maksan tän niin moninkertaisesti, ja niin tekee moni muukin. Kyl ne lapset, ne tarttee sen hoidon. Ja sitte vaikka nyt ollaankin äitiyslomalla se vuosi, ja sittenkin on mahdollisuus saada sitä lastenhoitovapaata kaks vuotta edelleen ja pieni kotihoidontuki, mut sähän menetät eläkkeesi. Ei siitä mitään kerry! [ ] Elikkä mitään mahdollisuuksia täyteen eläkkeeseen ei ole. [ ] Siis kun lapsia tulee, niin se on ihan selvää kenen kustannuksella ne tulee. Että vaikka se sillon ei tunnu kustannukselta vaan se on ilo, kun lapsia syntyy, mut et viimeistään siinä vaiheessa, kun alkaa miettiä, et mites sitten toi eläkeasia joskus, niin ... [ ] Kun ajatellaan, että nainenhan on myös äiti ja perinteisesti hoitaa lapset, ja käytännössä vaikka ois mitä, niin näin se on vieläkin. Se pääasiallinen vastuu on yleensä hyvin usein äidillä. [ ] Sitte tuli kaheksakytluvulla se juppi-ihanne. Että pörssihait, miehet ja naiset, tällain ... Et siihen ei kyllä lapset siihen kuvioon, ei kumpaankaan, ole sopineet. Ei sen kummemmin seitkyt-kaheksakytluvun ajatteluun. Et ei siellä kyllä näitä lapsia ja lastenhoitoasioita paljon ... Et se on alin kasti, se, joka hoitaa lapsia.

Eron hakemisen ajankohdan suhteen Anneli kertoi jo aiemmin odottaneensa lapsen koulunkäynnin päättymistä, kunnes laittoi erohakemuksensa vireille. Eropäätös oli kypsynyt jo useiden vuosien ajan. Perusasioiden kunnossaolo (työ, taloudellinen tilanne) ja lasten tukikin helpottivat osaltaan eron vireille laittoa.

Tilanne oli nimenomaan se, että se oli se aika. Et tää on, jos sanotaan nyt, niin on varmasti itse asiassa huonompi aika kuin joskus muulloin. [ ] Mulla ei kuitenkaan sitte niitä raha-ongelmia niin kamalasti ole silti [naurahdus]. Et jos ois vielä ne taloudelliset ongelmat, niin tähän ois sitte vielä kamalampi. Ja nyt vielä tällä hetkellä, kun on niin paljon työttömyyttä. Että mulla on kuitenkin niinku ne perusasiat kunnossa. Sanotaan, että kassavirtaa tulee sen verran, että se riittää. Mutta se on kuitenkin sellanen tilanne, että se pystyy niinku siltäkin rintamalta hyökkäämään mua kohtaan.

Miehen haluttomuus hakea ja ottaa ammattiapua vastaan vaikutti myös Annelin eropäätökseen. Miehen käyttämä väkivalta oli tullut lisäksi rajummaksi ja vaarallisemmaksi vuosien myötä.

Sitä vaarallisempia on ollu nää tilanteet ... iän mukana. Vaikka niitä ei oo viikoittain, ei kuukausittain, on joskus ollu jopa muutaman vuoden rako, mut et ne on vaarallisia. [Naurahdus] Niin tota, kyl siis tollanen ... Siis mä en kyllä usko, että hänellä on toivoa. Ja mulle on asiantuntijat sanonut myös, että ... Et kai ne pikkusen tuntee ihmistyyppejä, et ne sano sillon näin. Mä en usko ... Ja sitte, jos hän joskus ittelleen antaa niin paljon periksi, että katsois itseään peilistä rehellisesti ja miettis, niin se on vuosien prosessi todennäköisesti, mikä siinä tulis olemaan. Että nää alkais nää lapset olla sitte jo täysikäisiä, sitte jos jotain niinku tapahtuis ... Et aina tietysti parempi, että jos vaikka myöhäänkin, mutta että kyllä mä nään, että ei siinä varmaan kummaa muutosta tule tapahtumaan. Et kun vaan olis se fyysinen etäisyys, ei tulis kolmee kilometrii lähemmäs. Et se antais mulle sitä hengitystilaa.

Turvakotiin Anneli meni lastensa kanssa ensimmäisen kerran avioeron vireillelaiton jälkeen. Kynnys sinne lähtemiseen oli Annelin mukaan "kamalan korkea", mutta sinne oli lähdeittävä, kun muutakaan vaihtoehtoa ei enää ollut. Anneli kertoo, että turvakoti on ollut hänelle todella tärkeä "ensiavun antajana". Siellä häntä on kuunneltu ja uskottu ja hän on saanut nimenomaan neuvoja käytännön asioiden hoitamisessa. Lasten oireilutkin alkoivat laantua turvakodissaolon aikana.

Ja tää on ollu tää turvakoti sellanen asia, että siellä ensinnäkin asiakasta uskottiin ja otettiin tosissaan se, mitä mä kerroin. Ja se oli jo niinku iso helpotus, että uskottiin ja otettiin tosissaan. Heille nämä ongelmat eivät olleet mitenkään ... He eivät kuulleet niistä ensimmäistä kertaa. Ja mä sain sieltä paitsi tällasta asiantuntija-keskusteluapua, myös niinku ihan sellasta apua käytännön asioissakin - neuvoja. [ ] Elikkä ne selviytymiskeinot ja siis tää turvakoti on ollut mulle ensiarvoisen tärkeää. Mutta turvakotihan pystyy antamaan vain sen ensiavun. Ja sitte on ne taloudelliset resurssit, jotka ovat tietysti rajalliset. Ja sitte vielä henkilökunta, et he ovat erittäin hyvin perehtyneet näihin ongelmiin, ja varmaan heillä monilla on myös omakohtaisia kokemuksia. Ja se aina auttaa sen ongelmakentän niinku ymmärtämisessä. Mut ku he tekee ruokaa, he hoitaa niitä päivittäisiä juoksevia asioita siellä, et ei siellä ole erikseen sellasta henkilöä sitten, jonka luokse menee niinku juttelemaan. Se on turvakodin johtaja, jolla on sosiaalityön ... Hän on sosiaalityöntekijä, se on hänen koulutuksensa ja hän on ammattitaitoinen siinä mielessä, mutta et hän taas hoitaa omat asiansa. Siis ei siellä ole sellasta ihmistä, jolle niinku varaa ajan, et pääsiskö nyt jutteleen. Etteikö siellä saa sitä tukea ... Mutta mä nimenomaan korostan, että se on ensiapua, ja siihen heillä on resurssit. Et siten ne pystyy niinku neuvomaan, että mitä tämän jälkeen, sen ensiavun jälkeen.

Perheneuvolan sosiaalityöntekijä on ollut myöhemmässä vaiheessa hyvänä apuna selkeyttämässä tilannetta. Anneli kertoo, ettei ollut ymmärtänyt ottaa perheneuvolaan jo aiemmin vaikeuksissaan yhteyttä.

Ja tässä on perheneuvola ollut, mikä oli mulle niinku täysin uusi asia, että en mä ole sellaista tajunnut ... Niin et mullahan on ollut sitten siinä mielessä jopa etuoikeutettu asia, että mulle on tällanen niinku neuvottu, ja että siellä on ollut henkilö, kenen luona mä olen käynyt. Hän tuntee tätä ongelmakenttää. Et jos tässä ois ollut sanotaan joku keskimääräinen rivipsykologi, kenen luona ois voinut käydä ajatuksia selvittelemässä, niin todella niinkuin mä tuossa äsken jo mainitsinkin, tilannehan vois olla se, että mä tällä hetkellä mieltisin ja tekisin listaa, et mitä kaikkia vikoja mussa on ollut, mitä kaikkee syytä mussa on ollu. Tekisin sitä listaa, että mitä niitä syitä on ollut, jotka ovat provosoineet miestä tuollaiseen

käyttäytymiseen. Tää vois nyt olla se vaihtoehtoinen kuva, mut mulla on ollut onni, että tää on nimenomaan sellanen henkilö tuolla perheneuvolassa, joka niinku tuntee tätä eri tavalla. Ja nythän vastuuta laitetaan sille väkivallantekijälle myös. Ettei sitä vastuuta syyllistämällä pistetäkään sen uhrin niskoilille. Että tällänen erilainen ajattelutapa, mitä ei oikeastaan vielä ole näkynyt missään liiemmin, siis kirjallisuudessa tai näin ...

Tämänhetkiset tunnelmat tuntuvat vaihtelevan Annelilla laidasta laitaan. Pelko miestä on kohtaan on edelleen suuri. Anneli kuvaa kerronnassaan tämänhetkisiä tunnelmiaan usein sotatermein. Hän kertoo joutuvansa koko ajan "taistelemaan" ja "pitämään puoliansa".

*No, mikäs sun päällimmäinen tunne sun miestä kohtaan tällä hetkellä on?*

Tilanne on se, että täähän on nyt koko ajan *poteron kaivamista*. Et mä en tiedä, et miten mä selviin! Siis ei ole pelkästään ne päivittäiset, juoksevat asiat vaan [naurahdus] et, miten mä selviän. Et mä en tiedä, jos siellä on taas joku miina jossain. Täähän on se! Mä pelkään häntä. Kun mä menin sosiaalitoimistoon, niin mä soitin etukäteen sinne, et voisko järjestää niin, että mä pääsen suoraan johonkin huoneeseen sisään, etten joudu olemaan hänen kanssaan samassa tilassa käytävällä. Niin se hoitui. [ ] Niinku mä jo sanoin, että tää on elinikäinen rangaistus, niin mitkä ne mun tunnelmat vois sit muuta olla. Tää on elinikäinen rangaistus.

*Että jotenkin on selvittävä ja eletävä tämän kanssa?*

Niin vaan et miten? Se on vaan, et miten? En minä häntä voi kiittää, hyvin vähässä [naurahdus] voin häntä mistään kiittää. Mutta se, että on suru toisaalta ja sääli, kun ihmisessä on niin paljon ... olisi siis aineksia. Mut se että, miten hän on niinku laiminlyönyt täysin tiettyjen osa-alueiden kehittämisen itsessään. Ja juuri tää tilannekin, et miten hän niinku silloin tuli sinne yhteisneuvotteluun, et minkälainen se oli niinku hänen osaltaan. Mun mielestä se oli niin karmeeta, kun mä näin, että hän oli edelleen ihan samassa tilanteessa kuin silloin aiemmin. Siis mitään ei ollut tapahtunut, ei mitään kehitystä mihinkään suuntaan. Et miten hän on tänkin ajan käyttänyt, ei mitään muuta kuin punoo juonia ja ansoja ja kaikennäköistä miinaa ja soittelee ja ... Et aattele, tänkin ajan!

Annelin mielestä mies ei ole vielä edes oikein tajunnut, että avioero on todella edessä. Miehen tilanne herättää Annelissa surua ja sääliäkin. Tosin hän toteaa, ettei tässä oikein olisi varaa sääliä ketään.

Ja mä olin vielä niinkin sinisilmäinen, et mä ajattelin, et nyt se tajuaa, et nyt ollaan niinku toden edessä. Mut mä huomasin, kun me tultiin sinne, niin sil oli vielä niinku sellanen ajatus, että ei se varmaan ... Et hän on pannu sen niin koville, et nyt se luovuttaa. Et niin kovilla uhkailulla se luovuttaa, se väsyä tai jotain, et routa porsaan kotiin ajaa tai jotain tällasta. Loppujen lopuksi hän on elätellyt ilmeisesti jonkinlaista kuvitelmaa sisällään, et ... Et sillä menee varmaan kauan sillä miehellä ennenkuin se tajuaa, et se tulee todella se avioero. [ ] Et ei sen tajuaminen, et se tulee, oo hänelle ole ollu ... Sen tajuamisessa on niinku menny aikaa. Et hän vaan virittelee miinoja ja ansoja, uhkailee ja kiusaa ja - tuo kustannuksia mulle. Et ne oikeudenkäyntikulut ja asianajajapalkkiot ja pesänjako, niin sehän voi olla [naurahdus], et siitä tulee ... Et kun kysyit, et mitkä on mun ajatukset miehestä, niin nää on nyt ne tosiasiat ... Et on surua, jonkinlaista sääliä, mut et mä joudun koko ajan taistelemaan ja pitämään puoliani tässä. Et ei tässä oikeastaan olis kyllä paljon kanttia sääliä ketään.

Annelin oma mieliala on kääntymässä "pimeydestä valoon" sitä myötä, kun asiat virallisestikin etenevät. Elämä näyttää hiljalleen selkenevän ja parempaan suuntaan ollaan menossa, vaikka "sotatila" -tunnelma onkin vallitseva nyt.

Valoa on nyt, ja se alkoi hämmöttää joskus silloin turvakodin loppuajoina. Tää on siis niin, et pimeys ja valo. Et jos pystyy auttaa jotakuta ja tuo valoa ... Tää olisi tietysti hyvä asia. Valo - pimeys, näin mä oon kokenut, et se on vaihtelua näiden kahden välillä. [ ] Elikkä mä nään valoa sitä kautta, että tulee tietoa. Ja mä oon tässä halukas puhumaan näistä asioista. Yks on, että mä toivon sitä tietoa. Et tätäkin kautta vois mennä perille! Kyllä kun tieto lisääntyy, niin tietysti myös tuska voi lisääntyä, mutta sit voidaan saada myös jotain konkreettista aikaan. Ja kun mä kävin syyskuussa tuolla perheneuvolassa tän psykologin luona, niin musta on ollut niin upeeta, kun hänhän on tiennyt näistä asioista paljon enemmän kuin minä, elikkä tästä mun tilanteesta [naurahdus]. Sillä tavalla, että näitä on kuitenkin ... Ja ilmeisesti jotain pyritään tekemään niukkojen voimavarojen puitteissa. Mä oon jotenkin ymmärtänyt, että jotain koulutusta olisi ... Niin se, että tää asia saadaan ... Niinku tajutaan, että tää ei oo pelkästään perheväkivaltaa vaan tää on koko yhteiskunnan ongelma. Ja suomalainen yhteiskuntahan on niinku kaikkien oletusten mukaan poikkeuksellisen väkivaltainen tai väkivaltaisempi kuin vaikka Ruotsi tai joku muu. Tietysti väkivaltaa voi olla sit myös eri lailla. Sanotaan, et ruotsalaisessa yhteiskunnassa on, mutta se on erilaista. Mutta siis niinku kartotusten mukaan suomalainen yhteiskunta on väkivaltainen. Ja väkivaltaisista kasvatuskeinoista on hyväksytty enemmän kuin jossain muualla. Et just tulis sitä puhdasta ilmaa. Nyt tässä breshneviläisyydestä ehkä vähitellen niinku päästään tai ainakin saadaan jo pientä välimatkaa. Täähän on ihan niinku johonkin breshneviläisyyteen rinnastettavissa oleva asia. Et kyllä edistystä tapahtuu, mut et se on vaan sitä kautta, et tulee tietoa. Sosiaalityöntekijät, poliisit, saadaan lainsäädäntöä uudistettua ... Et ei nähtäis, et se on kulu, et on perheneuvoloita tai turvakoteja vaan ajateltais, et jos ei mitään tehdä, niin kustannukset voi olla huomattavasti isommat. [ ] Mut et mullahan on niin kamala tää vastapeluri! [ ] Siis minä oon nyt se kohde! Siis ei aina ole tällasta vastapeluria kuin mulla on. Et minulla on tää siis sotatilanne nyt. Et minulla on tää siis sotatilanne nyt. En tiedä, miten kauan se on.

Annelin mukaan tieto väkivallasta paitsi lisää tuskaa, tarjoaa myös mahdollisuuksia saada jotain konkreettista aikaan. Väkiältä parisuhteessa tai perheessä on Annelin mielestä koko yhteiskunnan ongelma eikä vain perheen sisäisesti ratkottava ongelma ja edistystä saadaan aikaan ainoastaan tiedon välittämisen kautta.

#### 5.4 "Myrskyn jälkeinen hiljainen hetki"

Siirryn seuraavaksi Sirkun tarinaan, joka toimii esimerkkinä parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen tarinan kerronnasta, jossa väkivaltainen parisuhde on jo mennyttä aikaa ja takanapäin. Näitä kertomuksia oli yhteensä kuusi kappaletta. Sirkku on eronnut miehestään muutamia vuosia aiemmin. Sirkku aloittaa tarinan kerronnan nykyhetkestään, joka on hänen mukaansa melko rauhallista.

Eli tota, nyt tää on tämmöstä arkipäivää, että mä vien lapset päiväkotiin ja teen työni, kotityöt ja haen ne. Sit kun tulee vapaa-aikaa, niin tapaan ystäviä ja ... Et loppujen lopuksi nyt on niinku ihmeellisen rauhallista elämää, semmosta hiljasta ja tavallaan siitä niinku nauttii. Tai siitä yksinäisyydestä niinku



nauttii, että aina löytyy kyllä kavereita, jos haluaa tavata, mutta niinku semmonen ihana ... Miten sen nyt sanois? Niinku *myrskyn jälkeen on tullu semmonen, semmonen hiljanen hetki*.

Sirkun mielestä parisuhde- ja perheväkivaltaa pitää tuoda entistä enemmän julkisuuteen ja se on syy, miksi hän myös ilmoittautui haastateltavaksi tutkimukseeni. Hänen mielestään missä tahansa ihmissuhteessa, olipa se sitten parisuhde tai jokin muu suhde, voi tulla esiin valtataistelua ja väkivaltaa.

*No oikeestaan voisit ensin sanoo sen, että mikä sut tosiaan sai haastateltavaksi [naurahdus] suostumaan?*

Siis ei siinä ollu mun mielestä mitään ihmeellistä, koska mä edelleen ihmettelen, että mikä tässä nyt on niin, että tästä ei sais puhua. Koska mä näkisin sen niin, että missä vaan parisuhteessa tai missä vaan ihmissuhteessa, niin kyllähän siinä voi äkkiä tulla jonkunlainen valtataistelu, ja siinä voi tulla myös väkivalta kuvioihin. Eihän se oo yhtään ihmeellistä. [ ] Et heti kun mä sain sen kirjeen, niin mä mietin, että tottakai, että se asia edistyi ja tulis niinku päivänvaloon, ettei se enää ois niinku jossain peikkona nurkassa ihmisille [naurahdus]. Että ilman muuta mä osallistun kaikkeen, missä mä vaan voin niinku edistää sitä asiaa tavallaan.

Sirkku kertoo entisen miehensä käyttäneen sekä fyysistä että henkistä väkivaltaa, ja väkivalta alkoi jo melko pian parisuhteen alussa. Väkivallan tekoja ei ollut kovin usein, Sirkun mukaan ehkä kerran vuodessa.

*Miten sä määrittelisit sen väkivallan, mitä sä koit, että oliko se psyykkistä, henkistä tai seksuaalista?*

Ei ainakaan seksuaalista mitenkään. Et tota tämmösiä kiinnikäymisiä, niistä muutamasta jäi joku jälki, ei mitään pahempaa. Sanotaan nyt, että kerran vuodessa oli joku tämmönen. Tai sitte oli niin, että se suuttu niin, että se särki asunnon sillon aikoinaan. Tai ei nyt ihan kokonaan, mutta aika pitkään se paiski tavaroita. [ ] Että enhän mä sitä nyt voi sanoa, että mä oisin pelänny sitä koko ajan ... Mut kun tilanne kiristyi, niin sit siinä oli tää mahdollisuus. Sit jos oli rauhallista, niin sit oli tosi rauhallista. Se oli hirveen kärsivällinen tyyppi niinku verrattuna vaikka mun omaan isään, että me tehtiin kaikkia reissuja näitten pienten lasten kanssa tuolla, ja ei meillä ollu siellä mitään huutamista eikä muuta. Et ne oli hirveen kivoja juttuja. Ja tavallaan sillä on aika pitkä pinna just lasten kanssa, et mäkin nopeesti saatan huutaa tai jotain, mut sit joskus, en tiedä, mikä hänelle sitte tuli.

Sirkun ehdottaessa miehelle avioeron miettimistä mies aloitti tappo- ja itsemurhauhkailut. Sirkun mielestä pahinta väkivallan käytössä oli se, että "se luottamus meni" ja oli "epävarma toisesta", jonka piti olla se "tuttu ja turvallinen". Väkivalta tuntui erottavan Sirkun muista ihmisistä; Sirkusta tuntui, että väkivaltaa oli vain heillä.

Mut siinä oli jatkuvaa semmosta syyttelyä, et "sä sanoit näin ja sä teit näin" ja tota, sit toki oli uhkailua. Millä hän niinku yhteen aikaan uhkas, oli että hän tappaa mut tai itensä. Se tuli siinä vaiheessa mukaan, kun mä sanoin, että "pitäiskö meidän erota". Ja sit lopulta mä totuin siihen niin, et mä sitten sanoin sille, että "sen kun vaan tapat ittes, että sehän on sun valintas". Et olihan siinä sen puolelta semmosta uhkailua myös sitten.

*Mikä sun mielestä siinä oli pahinta?*

Se, että sitte joutu pelkäämään ja sitte se, että se luottamus meni. Se ihminen ei tuntunut enää samalta. Se semmonen avoimuus niinku häipy siitä sitte jotenkin. Että usein niinku havahtu siihen, että mä mietinkin tätä asiaa nyt tässä, ja toi istuu tossa vieressä ja koittaa puhua jostain, ja mä en oikein kuulekaan, mitä se puhuu. Sitä rupes miettimään, et kuka toi nyt oikeestaan on, et mikä mies se on. Et semmonen luottamus niinku hävis siihen sit jossain vaiheessa. Ja sitte just se, että sit mielti just tätä, että onko tämmöstä tapahtunu muillakin, ja silloin kun ei vielä puhunu siitä paljon, niin sitä niinku suri. Tää tuntu, että tää on niinku vaan meillä, ja tuntu että kaikki muut ihmiset on paljon onnellisempia. Oli niinku semmonen peikko ois ollu mukana koko ajan siinä. Se semmonen epävarmuus siitä toisesta, et se ei ollutkaan enää semmonen niinku, kun sen piti olla joku turvallinen ja tuttu ... Tavallaan kyllä siihen niinku pysty luottamaan, se oli siis silleen luotettava, että se kyllä aina tuli, jos oli luvannut, vaikka töistä tiettyyn aikaan ja hoiti lapsia ja ... Ettei se minnekään lähteny niinku hampparoimaan koskaan. Että tavallaan se oli kauheen tunnollinen, mutta sitte se ... sen luonne, tai että kuka toi nyt oikeestaan on ja mikä sille nyt oikeestaan on ...

Sirkku kyselee vielä nykyisinkin miehen käyttämän väkivallan syiden perään. Vaikka hänen mielestään syy ei ollut hänessä, hän ihmettelee kuitenkin edelleen, miksi mies oli väkivaltainen heidän parisuhteessaan, vaikkei ollut ilmeisesti aiemmin väkivaltaa käyttänyt. Sirkun mielestä asian selviäminen olisi hyvä jo lastenkin kannalta, koska hän ei oikein luota enää lasten isään.

Mut sit siinä oli tää ihmeellinen niinku, jota mä vieläkin mietin, et mitä se niinku sitte oli. Ja tää mies ei niinku, se oli naimisissa aikasemmin, ja mun käsittääkseni siellä ei oo ollu väkivaltaa ollenkaan. Ja kaikki sen nää vanhat tuttavat ja ystävät, niin on ollu ihmeissään, että mitä tää on, että eihän tää mies oo semmonen, ja siitä tykätään yleensä, sen työtoverit tykkää. Mutta mun kanssa se meni semmoseksi sitte. Et sitä mä oon kanss miettiny, että mistä se johtuu. Se vika ei oo minussa, et siitä mä aattelen näin. Sit myös se suhde oli kauheen niinku semmonen, tavallaan me oltiin hirveen läheisiä, että varmaan se ... Mä en tiedä, mutta ainakin mun aikasempi suhde ei ollu niin semmonen syvä kuin tää. [ ] Et meillä oli mieletön tämmönen rakastuminen ja semmonen symbioosi, että tavallaan se jatku niinku loputtomiin [naurahdus], että siitä ei päässy niinku oikein irtikään sitte. Ja sit tuli nää kuviot mukaan. Se oli aika jännä. Tavallaan se oli alkuun hirveen onnellinen juttu, että mä olin ihan, että ihanaa! Sit se rupes kääntymään jonkun ajan päästä, silloin rupes tulee tämmösii ... ihme piirteitä sitte mukaan, mitä ei sit oikeestaan täysin tiedä vielääkään, et mitä ne oli.

Edelleen mä niinku ajan takaa, et mikä sillä oli. [Naurahdus] Eli mulla on niinku semmonen, että kuka mulle sen kertos, kuka tää tyyppi oli, ja tavallaan mä en sitä kuitenkaan oppinu sit ihan tuntemaan. Tai sen menneisyyttä, et se ois kertonu siitä hirveen tarkkaan jotain tai sen lapsuudestaan. Että me ei sit paljon puhuttu. Sitä mä edelleen niinku toivon, että jonain päivänä mä ... Et tämmönnenkin toive on, et tulee joku kirje, missä se yhtäkkiä kertoo jonkun jutun, mikä niinku vois selittää jotain. En mä tiedä, mitä se nyt vois olla sitte. Et miksi tää meni näin tai ...

*Toivot sä sitä yhtä paljon ittes kuin senkin miehen takia?*

Ja lasten kannalta, koska nyt mulla on vähän epämääräinen tunne, et kuka näitten isä nyt on. Lapset siitä tykkää hirveesti ja kaipaa sitä nyt, mutta mä tavallaan toivoisin, että vois niinku luottaa, et semmonen luottamus tässä on menny niinku.

Sirkku miettii, että mieheltä jäi mahdollisesti käsittelemättä kunnolla edellinen eron päättynyt avioliitto. Sirkun mukaan mies joi varsinkin seurusteluvaiheessa jonkun verran ja saattoi muuttua alkoholin myötävaikutuksesta aggressiiviseksi. Mies saattoi olla juopuessaan aggressiivinen

muitakin ihmisiä kohtaan. Sirkku selittelikin itselleen miehen ensimmäisiä väkivallan tekoja tämän kokemalla tuoreella avioerolla ja lasten ikävöinnillä.

Ja tavallaan sillä meni ehkä paluumahdollisuus sinne tai jotain tämmöstä, että se sit todella joutu jäämään mun kanssa siihen. Ja sillä oli hirveen ikävä niitä lapsia, se oli syyllinen siitä. Niin sit rupes tulee tämmöstä, et esimerkiksi kun se otti viinaa, niin ... Mitä ei ollut alkuun ollenkaan, että mä aina ajattelin, että voi ku kiva istua sen kanssa oluella tai että se oli niin rauhallinen ja lupsakka. Mutta sitten rupes tulee tämmöstä, että se saatto juoda siis jotain vahvaa viinaa ihan kuin jotain limpsaa ja tuli hirveeseen humalaan. Ja sit se rupes käyttäytyy aivan omituisesti elikkä se saatto käydä itkemään tai sit se saatto käydä kiinni muhun. Se saatto myös ihan muille ihmisille, jos me oltiin jossain juhlassa, niin jotakin vähän niinku uhkailla ja ... Sit hirveitä krapuloita. Tätä ei ollu kovin usein, ei se hirveesti juonu, oikeestaan sen kummemmin kun, et jos me käytiin sit joskus taas, niin se oli ihan normaalia. Mut sit, mä en tiedä mistä ne tuli [naurahdus], mutta yhtäkkiä se saatto vetää hirveen humalan ja sitte sen luonne muuttu ...

*Mitä sä silloin ajattelit siitä sitte?*

Mä olin alkuun järkyttynyt ja ihmeissäni. Ja aina löyty joku selitys sillä tavalla. Et joko mä selitin sen itse tai hän sit selitteli, että tää johtu nyt siitä ja siitä ja siitä.

Sirkku kokee, että heidän parisuhteessaan väkivaltaan saattoi liittyä osittain myös molemminpuolinen "valtataistelu" ja kiusanteko toiselle. Hän mieltii, että kokiko mies sen kiusalliseksi, että käytännössä Sirkku teki perhettä koskevat isommat päätökset.

Mut sit oli semmosta niinku ... Se oli ehkä myös molemminpuolista, semmosta niinku henkistä valtataistelua jotenkin jännästi, että mäkin oon varmaan jotenkin voimakas tyyppi ja ittepäinen, ja se mies oli ehkä tämmönen vanhan kansan mies [naurahdus], että se ehkä ois halunnu olla perheen pää. Mä kuitenkin huomasin nyt jälkikäteen, että kaikki asiat päätin minä ja ohjasin sitä perhettä niinku eteenpäin. Et mä olin se, joka toimi siinä koko ajan. Ja siinä tuli sitte, että ... Kyllä sekin semmosta ihan kiusaa teki mulle, mutta oon mäkin tehnyt sitä nyt kun mä sitä mietin. [ ] En mä tiedä sitte, miten hän on kokenut jotkut asiat, oliko se hänestä jonkunlaista kiusantekoa, mutta hän ei nyt kyllä paljon ikinä puhunu mistään mitään, et ... Kyllä mä järjestin varmaan, musta tuntuu, että mä aina kaikki niinku suunnittelin, et mitä me tehdään niinku vaikka lomamatkoja ja minä päivinä ja näin. Ja sen piti mennä sen aikataulun mukaan, minkä minä olin järjestänyt. Ja kaikki piti mennä yleensä, että ei tuu edes mieleen, että hän ois niinku jonkun asian hoitanu, ja sit tullu sanomaan, että tehdään näin sinä ja sinä päivänä, koska mä olisin varmaan sanonu, että ei me tehdä niin sitte [naurahdus]. Et tehdään, miltä musta tuntuu. Tavallaan mä mietin, että en mä myöskään niinku hänen tunteitaan ole paljon ajatellut.

Jossain vaiheessa parisuhteen loppuvaiheessa tuli sitten kuitenkin se hetki, kun käytettyä väkivaltaa ei voinut enää selitelläkään millään. Silloinen väkivallan teko oli sen verran raju, että se jäi vaivaamaan mieltä ja Sirkku alkoi nähdä painajaisia. Sirkku päätyi tekemään lopulta miehen tekemästä väkivallasta rikosilmoituksen, jonka käsittely ei hänestä riippumattomista syistä kuitenkaan näyttänyt etenevän poliisissa.

Et tota, aina sitte se selitty jollain. Mut sitten lopulta se ei selittynytkään enää. [ ] Et mä tein siitä sit rikosilmoituksen tavallaan ihan sen takia, että mä saisin sen jotenkin selväksi sen asian. Niin se juttu

esimerkiksi ei selvinytkään sitte enää. Elikkä tämmönen kiinni käyminen, kun me tultiin kylästä, et siinä oli ... Tai se jatku se tilanne niin pitkään. Sit mä rupesin miettimään, et siihen ei enää riittänyt ei mun omat eikä hänen selitykset. Sit se jäi sinne niinku kalvamaan, ja mä niinku mietin ja saatoin nähdä sitte painajaisia. Sit aika pian tää avioliitto särkykin sitte, et mä muutin sitte pois, ja tuli tän eron hakeminen ja muuta. Et jossakin vaiheessa tuli vaan semmonen piste, että mä en löytänyt selitystä enää, eikä hankään osannu selittää eikä halunnu eikä pystynyt. Et vieläkin sitä niinku hakee vastausta johonkin, et miks se lähti menemään sillä tavalla sitten, että oisko siinä voinu joku auttaa sitte tai ...

Nimittäin se oli näin, että mä olin tehnyt sen rikosilmoituksen jo yli vuos sitten, mut se jäi sinne lojumaan sen poliisin pöydälle, ja se ei ollu vieny sitä eteenpäin mihinkään suuntaan, mikä musta on kans vähän outoa. Se selitteli kamalasti, että se oli välillä lomalla ja muuta, se seiso yli vuoden sen pöydällä. Nyt vasta mä soitin, et missä vaiheessa se on menossa se juttu, et onks se ees siellä olemassakaan missään, et mä niinku kuitenkin jatkasin sitä eteenpäin. Niin sit se poliisi sano, mut et 'se mies on väittänyt, että te ootte sopinu tän'. [naurahdus] Mä sanoin, et 'ei, kun mä haluan jatkaa sen loppuun asti'. Sitte vasta mua pyydettiin kuulusteluun. Mä en kyllä ymmärrä, miten siinä voi mennä vuosi. Et miks ne niinku viivyttelä?

Hän kertoo pystyneensä juttelemaan miehen käyttämästä väkivallasta alkuun lähimpien ystävien ja vanhempien kanssa. Tosin hänen mielestään läheiset eivät ehkä pysty samalla tavalla auttamaan kuin joku ulkopuolinen. Hän yritti kuitenkin aluksi olla puhumatta asiasta liikaa muille, koska tuolloin ensisijaisena pyrkimyksenä oli säilyttää parisuhde vielä koossa. Kun väkivaltaongelma tuli myöhemmin yleisemmin muidenkin tietoon, Sirkun mukaan tuttavat, ystävät ja sukulaiset valitsivat nopeasti oman puolensa.

*Oliks sulla itellä alkuun helppo puhua siitä muille ihmisille?*

Joo, no tota, alkuun tietysti lähimmille ystäville ja vanhemmille. Ja silloin alkuun kun päätettiin pitää se avioliitto koossa, niin tietysti koitti varoakin, ettei sitä nyt joka suuntaan mee, että ... Kun siinä rupes tulee se asetelma sit myöhemmin, että ne, jotka tietää, niin ne oli sitten mun puolella kaikki mun kaverit ja nää, et siinä rupes tulee tää tämmönen sitte. Ja miehen sukulaiset tietysti miehen puolella. Et ku se juttu rupes tulee sieltä esiin. Alkuun koitti ehkä sen takia pitää, että se pysyis niinku se avioliitto tai se suhde jotenkin vielä koossa.

Sirkku kertoo yrittäneensä selvittää väkivaltatilanteista olemalla "huomaamaton" ja "tekemättä mitään" ja antamalla kenties vasta myöhemmin suullisesti takaisin. Fyysisen tappelemisen hän koki sen sijaan turhaksi, koska mies oli häntä vahvempi; hän oli jo tavallaan valmiiksi "alakynnessä".

Niissä piti vaieta ja olla hiljaa, et sit ku se todella suuttu, niin ainut ... Se tuli siis ihan luonnostaan, et mä en sit enää tehnyt mitään, vaikka muuten mä tietysti oon aika kova suustani ja pyrin antamaan takas. Mutta sit joissakin niistä tilanteista, niin sit mä en tehnyt mitään, ainakaan heti, ennenkuin joku muu oli läsnä tai näin. Et mä siirsin sen sitte, että mä mietin mielessäni, että mitä mä teen kohta, esimerkiksi häivyn, mut et mä en sanonu enää mitään. Et mä olin sit niinku huomaamaton siinä. Mutta tavallaan sitte annoin kyllä takaisin heti, kun mä sain sen tilaisuuden. Mutta mä en tietenkään uskaltanu, kun tää mies on vahva ja näin, niin enhän mä voi sen kanssa tapella niinku sillä tavalla fyysisesti.

*Sä et koskaan pannu sillain vastaan?*

En, en mä semmosta. Se ois ollu järjetöntä jotenkin, koska siinä nyt oli jo niin alakynnessä. Ei mulle tullu semmosta mieleenkään. Mutta saatoin mä tietysti jossain tilanteessa niinku huutaa ja näin antaa jotenkin takasin.

Mies käytti väkivaltaa pääsääntöisesti kotona, ainoastaan oman perheen piirissä ja poissa muiden ihmisten silmistä.

*Tapahtuko sitä sitte muitten läsnäollessakin vai olitteko te aina niinku kahdestaan?*

Joo, ne tapahtu just niinku piilossa ne asiat. Ja nää meidän lapset ei nyt oo semmosta oikeestaan varmaan nähny, mut sit hänen nää ekat lapset, ne on kyl siellä sit joutunu kaikenlaista kokemaan. En tiedä sit, mitä ne aattelee oikein. Tavallaan se on niinku surullista sitte niitten kannalta. Ne tapahtu yleensä kyllä niinku sen oman perheen piirissä. Melkein se oli selvää, että jos meillä on vieraita tai jotain, niin mitään ei tapahdu. Tavallaan se oli semmonen turva [naurahdus], että sit on ainakin rauhassa ...

Sirkun mukaan miehen väkivallan tekoja saattoi joskus jopa ennakoida, mikä vaikutti sitten myös Sirkun omaan käyttäytymiseen siten, että hän yritti "hiljentää" omaa vauhtiansa ja olla "huomaamaton". Mutta yleensä väkivallan teot tulivat kuin "salama kirkkaalta taivaalta". Niitä ei siis todellakaan aina pystynyt ennakoimaan eikä niistä pystynyt edes päättämään, mihin ne liittyivät.

Se saatto vaikka ... Mmm, miten mä sen nyt sanosin? Se tuli silleen levottomaksi ja se saatto vaikka nyhtää jotain, repäistä jonkun tavarán jostain. Siinä rupes tulee tämmöstä, ja siinä vaiheessa niinku ties, et nyt kannattaa niinku hiljentää, et se saattaa kohta suuttua. Et turha sitä niinku tahalleen on lisätä, et joskus oli tämmöstä. Mut ei sitä aina oikein ennakoidakaan osannu, ne tuli niinku salama kirkkaalta taivaalta joskus. Et se oli jännä, et joskus saatto olla semmostakin riitaa, et se olin minä, joka soitin suutani vaikka koko yön suurin piirtein, ja ei hän hermostunu yhtään eikä mitään niinku. Ja sit joskus, kun ei ollut mitään, mä en ollu niinku tehny mitään eikä siinä päivässä ollu mitään, niin sit sieltä tuli joku mieletön raivari. Et niistä ei niinku tiedä, mihin ne niinku liitty. Se niinku siinä sit oli ihmeellistä. Ja sit ku sitä jatku aikansa, niin mä aattelin, että ku ei tästä tuu selvyyttä, ja mua paino hirveesti ne asiat niinku, semmosta vihaa kerty. Ja se sit aiheutti taas lisää riitaa, et sillä oli nää ekat lapset hirveen paljon meillä, ja sekin oli semmonen lisätaakka ja näin. Sit mä aattelin, että mä en jaksa enää ja mä muutin pois. Se oli ihan hyvä, et mä sit lopulta häivyin ja otin lapset. Tuntu, että siinä kertyy sitä asiaa, kertyy, kertyy, ja se ei lähe siitä kunnolla purkautumaan, että en mä voi elää silleen, että jotakin on selvittämättä koko ajan. Et se niinku paino koko ajan. Välillä oli kiva, sit mä muistin taas, et "voi ei, mitä se teki silloin. Miks se teki näin? Miksen mä voin kysyy, ku se istuu tossa, et miks mä en voi kysyy sitä siltä". Nyt niitä asioita on sit selvitelty ja näin, että ehkä sieltä rupee jotain selviämään ja on selvinnytkin ehkä. Et tavallaan oli hyvä, että lähti sieltä sitte ajoissa pois. Jos ois ollu montakymmentä vuotta yhdessä, niin siinä ois semmonen läjä kaikkee, että ...

Sirkun mukaan mies ei suostunut puhumaan hänen kanssaan tekemästään väkivallasta. Hän yritti käytännössä hyvittelä tapahtunutta eleillä, kotitöitä tekemällä, jotain ostamalla, rakastelulla sekä jopa itkulla, muttei suostunut oikeestaan lainkaan käsittelemään väkivaltaista käytöstään puheen tasolla Sirkun kanssa.

*Oliko se sit sillä tavalla, että te ette sillon pystynyt puhumaan oikeestaan tästä?*

Mmm. Ei me puhuttu paljon mitään niistä asioista. Ei hän suostunut puhumaan.

*Eikä myöskään myöntänyt sitä sitte?*

Ehkä hän jotenkin myönsikin, mutta sitte hän sano, että ne on vanhoja juttuja, ei niitä saa enää muistella. Ja ihmettelikin, että miksi mä niinku vieläkin jotain juttua, mistä oli jo vuosia, et miksi mä vieläkin kysyin sitä asiaa häneltä. Että eiks se jo riitä, eiks hän oo hyvittänyt sen jo jotenkin, et se oli sillon se.

*No, millä tavalla hän pyrki hyvittää niitä juttuja?*

No, hän teki kotitöitä ja laitto ruokaa, sit tuli lähelle ja kaikkee näin, et siinä oli niinku ... Niin no, sit hän saatto ostaa jotain. Ja sit oli tää seksipuoli tietysti siinä voimakkaana. Ehkä se oli hänen tapansa sitte, mutta ei sanallisesti. Et jotenkin ... [ ] Et ei ihan niinku voinu toimii silleen, kun nyt just tuntuu. Kyllä, joo. Ja just se tunne, että hei, mä haluisin kysyy sulta jotain ja mä en voi. Se et jutteli niinku jotain puuta heinää ja silti oli mielessä semmonen, et hei, mun pitäis puhuu, mutta jos mä avaan suuni, niin se suuttuu siitä, ja sit tulee taas jotain lisää.

Sirkku kertoo, että he ottivat miehen aloitteesta heti parisuhteen ensimmäisinä vuosina yhteyttä perheneuvolaan, mutta miehen osalta siellä käynnit loppuivat muutaman kuukauden kuluttua johonkin suuttumiseen. Sirkkun mukaan mies kielsi ainakin perheterapia -tapaamisilla täysin oman väkivaltaisuuksensa eikä suostunut ottamaan vastuuta käyttämästään väkivallasta. Sirkkun mielestä perheneuvolassa ei tiedetty tarpeeksi pari- ja perheväkivaltaan liittyvistä asioista ja siellä ajateltiin, että miehen käyttämä väkivalta johtui heidän parisuhteestaan siitä, että perheessä elettiin pikkulapsiperhe -vaihetta. Sirkku koki, että häntä syyllistettiin miehen käyttämästä väkivallasta ja että perheneuvolassa oltiin käytännössä miehen puolella. Hän ei kokenut saavansa sieltä kaipaamiaan neuvoja parisuhteen tilanteeseen.

Joo, me mentiin just tän pahoinpitelyn jälkeen kolme vuotta sitten perheneuvolaan, mut se lähti niin, että tää mies ei ottanut siinä vastuuta ollenkaan, että se kielsi sen asian, ja se jäi sille tasolle sitte. Ja sit se lopetti sen perheneuvolan sillon. Et tota sen vastuun ottaminen jäi siitä, semmonen kunnan niinku selitys ja anteeksipyyntö, et se jäi epäselväksi ja siinä painamaan. Ja sit siellä perheneuvolassa, niin musta niillä ei ollu koulutusta tästä aiheesta ollenkaan. Mä oon käsittänyt sen niin, että ku on tämmönen suhde, niin siinä pitäs kysyy ensin kaikki näät asiat, mitä on tapahtunu ja sitte ruveta niitä ratkoo sieltä - tai nähdä se kuvio. Tuolla ne kävi vaan sitä yhtä asiaa läpi, ja kun mä koitin sanoa, että tässä on tapahtunu muutakin, niin ne sano, että 'eiku antaa niitten nyt olla siellä'. Elikkä sen suhteen niinku rakenne ei tullu siellä ollenkaan ilmi, ja ne käsitti sen niin, että meillä on pienet lapset ja mitä se selitti, mä oon liian niinku elänyt ruusuista elämää, ja kun on pienet lapset, niin voi tapahtua tämmöstä. Mä koitin sanoa, että tämmöstä oli jo ennen näitä lapsia. Siis se oli tosi huono se perheneuvola. Et jos ne ois tarrannu siellä siihen asiaan ja pistänyt sen miehen vastuuseen siitä, niin en mä tiedä, oisko se auttanu sitten. Mut se oli raivostuttavaa, kun ne sit oli niinku tän miehen puolella koko ajan ja sitä niinku siinä jotenkin lellitteli, että eikö ne voinu sanoa sille sitte, että "hei, sä oot tehny tässä väärin, todella väärin, että tämmöstä ei saa tapahtua enää kertaakaan" tai suositellu erilleen muuttoa. Se olis ollu sillon myös paikallaan jo. Niin meitä pidettiin niinku yhdessä, että ei tässä mitään hätää oo. Ja hirveen kireet välit oli sillonkin. Et mä oon todella hämmästynyt, et musta se oli niinku, et eikö niillä oo koulutusta tai ... Sillonkin mä tunsin, et tässä menee jotain pieleen. Ja nyt mä niinku nään sen ihan selvästi. Eikä nykyisin varmasti edes noin enää ...

Sirkku kertoo kuitenkin jatkaneensa käyntejä perheneuvolassa yksinään juttelemassa asioistaan, mutta "eihän se nyt sitä suhdetta auttanut mihinkään". Hänen mielestään hänen kertomaansa perheen ja parisuhteen tilanteesta ei uskottu eikä otettu vakavasti perheneuvolassa.

*Mutta toisaalta kyllähän sä jaksoit aika pitkään, jos sä vuodenkin siellä kävit? Mitä sä niinku odotit siltä sitte?*

Mä juttelin sitt omia asioitani ja kertoilin, miten meillä milloinkin menee [naurahdus]. Kai siitä oli jotain tukea, mutta eihän se sitä meidän kuvioo muuttanu miksikään. Se olis vaatinu sen miehen mukaan.

*Et se oli tavallaan sillain, että sä pääsit purkautuu siellä sitte jotenkin?*

Mmmm. Olihan siellä kiva käydä juttelemassa. Ja sit ku mä sanoin siellä, että tää mies on niinku väkivaltainen, et jossain vaiheessa mä pelkäsin sitä, kun oli joku riita menossa, niin se sano, että ... Se melkein nauro se nainen ja sano, että "ei se minusta vaikuta yhtään väkivaltaselta, että se on sun omaa pelkoas". No, eihän se niinku voi tietää, musta se oli tosi niinku loukkaavaa oikeestaan nyt ku mä mietin, et se jankutti, et "ei semmosta voi tapahtuu, ei se siltä vaikuta, et se on ihan kiva toi mies". Et aivan uskomatonta mun mielestä, miksei mua voitu uskoa siellä?

Sirkku luuli, että perheneuvolassa otettaisiin kantaa parisuhteen jatkamiseen ja että he saisivat sieltä neuvoja, ainakin hän itse toivoi näin, mutta niin ei kuitenkaan tapahtunut. Sen sijaan lastensuojelun puolelta hän sai kuulla melko napakoitakin ohjeita ja kannanottoja. Sirkku miettii, että onko mies- ja naispuolisten työntekijöiden välillä eroa siinä, miten he lähtevät mukaan asiakkaan juttuihin mukaan.

Mä luulin, et kun me mennään sinne, et ne jopa ehdottaa meille eroa tai muuttamista erilleen, ja ne tuomitsee sen miehen ... Se lähti heti menemään ihan eri tavalla. Et lopulta, mä en tiedä, miks mä itse sitä jatkoin, mut ehkä sieltä sitte jotain asioita löyty, mut lopulta mä olin vihainen niinku niillekin ja jotenkin niinku loukkaantunu, että mua ei oikein ymmärretty. Mulla on oikeestaan ollu vaan muutamia näitä ulkopuolisia, jotka on niinku sitte tajunnu, mistä on kyse, ja jotka on vähän napakasti siinä, ei ne välttämättä oo asettunu kummankaan puolelle, mutta jotka on sanoneet, et mitä tässä nyt kannattaa tehdä. Et just tää yks mies, tää lastensuojelutyöntekijä, no se vaihtu nyt, no on tää uuskin ihan kiva, niin et sieltä tuli aika selkeesti semmosta, et tää on nyt näin ja näin, et se ei tullu siihen mukaan, semmoseen mun ikävään tai muuhun eikä se puolustellu ketään, vaan sieltä tuli semmosia aika hyviä ohjeita ja semmosta. Ja se sano just näin, että "näät asiat pitää selvittää, ja teidän pitää nyt erota, että muuten ei niinku mikään selviä". Kun mä vielä joskus vuos sitten selitin, että mulla on ikävä sitä ja näin, et mä kuitenkin tykkään siitä, niin se sano, et "joo, mutta ei tässä nyt muu auta, että teidän täytyy ensin erota ja näät asiat pitää selvittää". Ja niinhän se tottakai on, että täytyy niinku selvittää, jos siellä on niinku jotain ... Eikä ne selviä sillä, että palaa siihen niinku takaisin, ja sit niinku hymistellään ettei tässä niinku mitään hätää oo. Se sit sano, että "joo, että ehkä ne sitte joku päivä selviää tai sit ne ei selviä koskaan" [naurua]. Musta se oli aika tylysti sanottu, etteiks se niinku tajua, et mulla on ikävä ja muuta. Mutta se on ihan totta, nyt kun mä mietin vuoden päästä sitä. Näinhän se on. [ ] Nainen äkkiä tulee siihen niinku mukaan sitte.

*Samaistaa ehkä itteensä ...*

Niin, äkkiä se on siinä mukana, ja sit ei saakaan enää tukea siltä, tulee semmonen olo, et "apua, toikin on tota mieltä, mitä mä teen". Et joskus musta tuntuu, että herran jumala, toi on kauheeta, et kukaan ei niinku ... Et musta oli ihana, et joku seiso vaan siinä, "no, anna mennä vaan, et ei tässä oo mitään hätää". Mä mietin, että ei tässä sit varmaan oookkaan [naurahdus]. Sen huomasi siinä, mut se, et en mä tiedä näistä lähimmaisista sitten, niin onks ... Voihan niille purkaa tunteitaan, mutta ei ne varmaan voi siinä suhteessa sitte auttaa.

Sirkku kertoo kaivanneensa perheneuvolassa käynneiltä sitä, että mies olisi pistetty vastuuseen käyttämästään väkivallasta ja että sitä kautta olisi välittynyt miehellekin kuva siitä, että kyseessä on vakava asia. Nyt hänestä tuntuu, että väkivallan ongelmaa pikemminkin vähäteltiin tapaamisilla.

*Minkälaista apua sä olisit sit kaivannu, että mitä sä oisit halunnu, että siellä ois tapahtunu?*

Se mies ois ottanu vastuun tai se ois laitettu ottamaan vastuu, ja ois vaadittu siltä selitystä, vaikka sit ihan semmoseen tyyliin, että "jos ei tää asia selity, niin teidän kannattaa erota, et tästä ei tuu mitään". Et se ois pistetty niin seinään vasten, ei nyt ehkä ihan uhkailemalla sitä miestä, mutta pistetty niin, että "tää on vakava juttu, ja jos tää ei selviä, niin teidän ei kannata olla yhdessä enää". Et sieltä ois jotain lähteny irti. Nyt siellä sit käännyttiin aivan toistepäin. Et mä ihmettelen, miksi ei niin sitten tehty. Kaikki, mitä se oli tehny, sitä niinku vähäteltiin, että eihän tuo ollut nyt mitään.

*Koit sä sen sillain, että teitä yritettiin vaan niinku pitää yhdessä keinolla millä hyvänsä?*

Joo. Sillon kun se tilanne oli jo niin moniongelmainen, olis kannattanu jo sillon muuttaa erilleen, mun mielestä ainakin. Mut siihen ei tuettu yhtään mitenkään. Et jotenkin se on arvotus, mitä ne oikein ajatteli sitten. [ ] Sit sieltä perheneuvolasta mä tietysti yritin, et mäkin odotin alkuun niinku jotain ihme ratkaisua, ja ne sanokin, että eihän me täällä voida päättää niinku teidän [naurahdus] asioita. No, sit mä tajusin niinku sen.

Sirkku kertoo yrittäneensä saada jonkinlaista ratkaisua aikaan lähtemällä kotoa muun muassa sukulaisten luokse, mutta myös turvakotiin. Sirkkun mukaan kaikki lähtemiset eivät olleet niin sanottuja pakon edessä lähtöjä, vaan jotkut niistä olivat pikemminkin "hätähuutoja" miehelle, että tämä ottaisi tilanteen vakavasti ja "tekisi jotain". Toisaalta lähtemiset aiheuttivat myös häpeän tunteita hänen palatessaan muutaman päivän poissaolon jälkeen takaisin kotiin.

Mä olin lähteny kauheen monta kertaa, mut lähinnä se oli sit sukulaisten luo. Pari kertaa kävin turvakodissa. Siitä tuli sitte siitä munkin lähtemisestä idiootti homma, et eihän se aina ollu niinku käyny käsiksi, vaan siitä tuli myös semmonen keino sitte antaa takasin. Elikkä jos mä olin tarpeeksi vihanen tai oli tarpeeksi kireetä, niin mä saatoin niinku piipahtaa jossain pari päivää ja tulla sit takaisin. Et siitäkin tuli niinku vähän semmonen vitsi jopa toisaalta. Et ei mun kaikki lähtemiset suinkaan oo ollu niinku sitä, että ois ollu pakko lähteä. Tavallaan kuitenkin oli niinku pakko, et ei niinku jaksanu, ja se oli sit mun keino niinku näyttää sille, et tästä ei tuu mitään, et tee jotain. Et se oli niinku myös semmonen hätähuuto tosiaan. [ ] Neuvoja voi saada, mut just se, et jos rupee ripustautumaan vaikka esimerkiksi omiin vanhempiinsa siinä tilanteessa tai johonkin, niin nehän on täysin niinku sit sen toisen ihmisen puolella. Useimmat usein häpeää sitä, et niinku siihen aikaan, kun mä palasin äkkiä takas ja olin pari päivää mun vanhempien luona. Ekana mä olin kauheen vihanen siellä, että 'juu, et se on ihan paska se ukko', ja haukuin sitä. Sit parin päivän päästä mä huomasinkin, et mä niinku tykkään siitä ja menin takaisin. Mä muistan se häpeän tunteen, kun mä mietin, että mitä mun vanhemmat ajattelee musta. Joskus mä mietin, että tajuaako ne, et mä kuitenkin oon niinku tykännyt siitä ja tykkään siitä edelleen, et tulinko mä siinä kuitenkaan niinku kuulluksi.

Sirkku kertoo käyttäneensä tukena kahta eri turvakotia, joiden toiminnoissa hän huomasi kuitenkin eroavaisuuksia. Hän kokee, ettei hän saanut olla rauhassa ensimmäisessä turvakodissa, jonne myös miehellä oli mahdollisuus tulla.



Niin tota, siellä ne pyrki tai kannusti heti siihen, et takas kotiin vaan. Kun mä tulin silloin sinne, mä sanoin heti, että "musta tuntuu, että meidän pitäis erota ja mä haen täältä niinku tukea sille asialle". Niin se vähän nauro se nainen siinä ja sano, et "senkö takia sä tänne niinku tulit". Ja sit mä mietin, et ai jaa, et eiks tää juttu sitte oookkaan niin paha sitte. Sitte mä kysyin, et "no, minne täältä yleensä ihmiset menee sitten, et muuttaako ne pois tai sillä tavalla". "No, yleensä ne kaikki menee kotiin", mulle sanottiin heti alkuun. Ja sen jälkeen mä meninkin sinne vielä asumaan sitte jonku kuukauden päästä, mutta ... Siellä oli se asenne, että siitä vaan suoraan kotiin, no ei kai joku suhde voi parantua, jos se on tossa pisteessä, että sit mennään mitään puhumatta sinne taas jatkamaan. Musta on itsestään selvää, että joku ... Et jos on noin huonot välit, kun nykyään voi asua erillään, niin pitäis heti vaan hakee sitä etäisyyttä ja semmosta hiljasuutta ihan lastenkin kannalta. Et mikä se on, et heti jatkamaan sitä suhdetta siihen niin, koska eihän se voi niinku muuttuu paremmaksi. Mä en oo keltään kuullu, että ku se on tossa pisteessä sitten, et juoksennellaan jossain turvakodissa ja muissa, niin eihän se sillä sopimalla parane sitte, että taas heti mennään siihen samaan. [ ] Ne ei ollut niinku naisen puolella minusta kunnolla siinä tai niinku siinä ois ehkä pitänyt olla. Ja sit ne päästi näitä miehiä sinne käymään niin, että jopa ... Vaikka se on turvakoti [naurahdus], niin yhtenäkin päivänä mä menin avaamaan ovea, ja mun mies oli siinä sit oven takana tai tälleen ilmottamatta, että se on tulossa sinne. Niinku se meni ihan se raja siinä, että sit se ramppas siellä joka päivä. No eihän siinä tullu semmosta rauhaa. Ja parin päivän päästä ne vaati meitä jo neuvotteluun, ja molemmat oli mielettömän vihasia siellä. Et just sitä rauhaa, mitä haki, niin sitä oli ehkä kaks päivää. Sit ne rupes niinku patistamaan jo, et "teidän pitää tavata" ja "lähetä lapset sen luo sinne" ja tämmöstä. Mikä kiire siinä nyt sitten oli? Et se ei niinku oikein ... Näin mä sen näkisin. En mä sit tiedä, ehkä mä oon väärässä, ehkä sinne pitää päästää näitä miehiäkin. Mutta mikä turvakoti se nyt on sitte?

Toisessa käyttämässään turvakodissa hän sai tukea sille, ettei väkivaltaa tule hyväksyä ja että väkivallan syy tai vika ei ole hänessä.

No, mä olin siellä vaan pari päivää, mutta se, mitä ne mulle puhu ja miten ne suhtautu asioihin, niin musta se oli hyvin järkevää. Ja se, että mun ei tarvi niinku ... Just se tuli siellä, että ei tarvi hyväksyä tämmöstä, ja että se vika ei oo minussa. Ja ne myös sitä eroamista tavallaan heti puhu tai näin että ... Ettei ne käynyt sitä miestä ymmärtämään tai kutsunu sitä sinne. Kyllä se sinne soitti yhen kerran, ja mä puhuin sen kanssa silloin siinä aika pitkään, mutta ... Et siellä oli tää linja. Ja ne työntekijät oli minusta niinku vähän vanhempia ihmisiä. Ja kun mä juttelin, niin mulle tuli vähän semmonen kuva, että ne on myös itse jotain tämmöstä kokenu. Ja taas tuolla toisessa turvakodissa oli niinku aika nuoria muutamia työntekijät ja varmaan lapsettomii, niin eihän ne voi sit kuvitella, miltä se niinku se juttu tuntuu. Ei ne voi täysin ... Mun mielestä, että ehkä se siinä sit meni pieleen. Vaikka ois saanu jonku koulutuksenkin, niin ... Koska ainakin aikasemmin niin en mä tämmösestä tienny mitään, että miltä se sit joku tämmönen vois tuntuu, tämmönen suhde, ja kun on lapset ja näin, et miltä ... Kyllä se vaatii varmaan jotain, että on edes äiti itse tai ... En mä tiedä. Et ei mulla niinku sinne jääny mitään asiaa [naurahdus]. [ ] Ku mä olin silloin aivan sekasin, et mitä mä teen. Et mä en niinku oikein nähny ratkasua missään, niin kyllä sieltä tuli se just, et ei se parane sillä, että menee sit heti takasin tai näin. Et se vaatii jotain muuta. Se tuli aika voimakkaana siinä. Hmm ... Kiva kun sit löyty semmonen paikka. Mä olin vaan muutaman päivän, ja siitäkin on nyt siis, mitä siitä on nyt [ x ] vuotta [naurahdus]. Tietysti asiat voi muuttuu ja paikat, että ...

Lopulliseen kotoa lähtemiseen Sirkku päätyi, kun hän ymmärsi, ettei mitään muutosta parisuhteen tilanteeseen ja väkivallan käyttöön ole tulossa. Sirkku kertoo väsyneensä täysin tilanteeseen ja etsineensä itselleen oman asunnon, jonne muuttikin pian lasten kanssa.

*Mikä sut sai sitte loppujen lopuksi lähtemään?*

Joo, silloin kun mä muutin, niin meillä oli hirvee riita siinä sitte taas. Oli ollu riitelyä monta päivää. Ja sitte oli vielä semmonen riita, et se hakkas mua poskille, niin et mun silmä meni mustaksi, ja mä jouduin yöksi lähtee pois sieltä. Sit mä mietin, että tää ei niinku lopu, tässä ei niinku tuu mitään ratkaisua, et mä en

niinku jaksaa enää. Mä lähdin pois muutamaksi päiväksi ja kun mä tulin sieltä, niin mä ajattelin näin, että nyt mä niinku salaa otan jonkun pienen asunnon jostain ja häivyn. Enkä puhunu siitä sitte pahemmin enää mitään. Ja sit mä tosiaan sainkin asunnon muutaman viikon sisällä ja mä lähin saman tien. Et jotenkin se tuntu niin älyttömältä, et taas se niinku löi mua. No, silloin mä kyllä huusinkin kauheesti. Mä tajuan niinku sen tilanteen, että se oli molemmin puolin semmonen ihan älytön, mut silti mä mietin, et taas niinku. [ ] Mua niinku otti niin päähän, että tää on idioottimaista, aivan kun kakarat tappelis, että ... Ja sit se koitti taas hyvittää sitä ja se oli kyllä huolissaan sen jälkeen. Se varmaan aavisti, että mä ehkä lähden tai saatan suunnitella jotain. Ja sit mä tosiaan olin hommannu ihan asunnon, et mä muutin sit sinne.

Huoli ja hätä oli kuitenkin kova miehen pärjäämisestä erilleen poismuuton jälkeenkin. Sirkku mainitsee myös syyllisyyden tunteet, joita hän tunsu miehen jättämisestä "yksin", varsinkin kun tämä oli uhannut itsemurhalla.

Sehän oli sit melkonen se syyllisyys sitte, ku mä todella niinku olin lähteny ja tajusin, että se mies on sit yksin. Kyllä siinä oli hirvee huoli ja hätä siitä joku aika sitten. Et niinku hirvee syyllisyys. Mä mietin, et jos se nyt kuolee ja näin, ja mitä mä sitte teen, ja jos se ei kestä niinku ja miten se pärjää. Mut että eiköhän se nyt pärjää sitte. Että tavallaan hyvä nähdä, että se pärjää kai jotenkin ja käy niinku, varmaan se käy töissä ja näin. [Naurahdus] Et kiva, ettei se ollutkaan niin surkee raukka kuin mitä mä ajattelin! Koska se aina uhitteli, että hän ei kestä toista eroa sitte enää, et sit hän kuolee ja plää plää. Et se oli semmonen kans siinä sitte.

Sirkku kertoo kuitenkin olleensa parisuhteesta lähtemisen jälkeen onnellinen ja rauhallinen. Sen jälkeen he kuitenkin tapailivat jonkin aikaa, mutta nyt tiet ovat eronneet Sirkun mukaan lopullisesti.

*No, mitkä sun tunteet oli silloin kun sä lähdit?*

No, siinä oli pari kuukautta, että mä olin hirveen niinku onnellinen ja rauhallinen ja näin, mut sitte tuli se ikävä vaihe sen jälkeen eli tota ... Ja siihen aikaan se oli tosi voimakasta elikkä silloin sitte kuitenkin me vietettiin jonku aikaa yhdessä, vaikkä mä olin muuttanut pois jo aiemmin. Kuitenkin niin, että mä sanoin, että mä en ainakaan ole muuttamassa takasin. [ ] Et tavallaan niinku se meni niin, et mulla tuli kauhee ikävä aina jossain vaiheessa ja näin. Mut nyt ei ole tosi pitkään aikaan tapahtunu mitään. En mä tiedä se ikävä ei nyt ... Tai siinä tulee niin voimakkaana se, et miks mä tekisin nyt mitään tyhmää. Mulla voi tulla ikävä, mutta sit se vaan menee ohi. Se ei oo enää ... Se ei pakota mua toimimaan niinku sitte taas. Se varmaan tuossa sotki myös, et en mä sit kuitenkaan pystyny sitä pistään silleen poikki, et siinä sit mielti ja mielti ja mielti. [Naurahdus] Et ittekin oli siis sillä tavalla niin heikko.

Sirkku kertoo, ettei fyysinen väkivalta ollut hänelle tuttua ennen miehen kanssa seurustelun aloittamista. Hän mieltii äitinsä asemaa lapsuudenperheessään ja kokee äitinsä olleen alistettu, vaikkei fyysistä väkivaltaa perheessä ilmennytkään. Hän kertoo päättäneensä jo nuorena, että "tommoseen niinku naisen osaan mä en ikinä suostu".

*Niin sä et ollu aikasemmin koskaan törmänny tai että sulle ei väkivaltasuus oo silleen ollu tuttua?*

No ei. Mä oon mieltiny, että niinku lapsena, niin ei, ei meillä mitään semmosta oo kyl ollu. Mutta miten sen nyt sit ottaa, mun äiti oli niinku kauheen alistetussa asemassa jotenkin. Nyt kun sitä kattoo. Siis tämmönen perinteinen kotiäiti, jolla ei ollut mitään tuloja, ei mitään työtä koskaan, et se eli siinä perheessä. Isä viilletti sit töissä. Niin sitä voi olla, että mulla on joku aggressiivisuus itselläni ehkä miehiä

kohtaan sieltä, koska mun äiti oli aina niinku jotenkin, ei nyt aina, mut siitä välitty semmonen, et se ei ollu tyytyväinen. Mut ei se kyllä mitään tehnykään sen eteen. Et sit se on ollu koko ikänsä kotona. Mä muistan, et mä ajattelin heti, kun mä olin vähän kasvanu, että tommoseen niinku naisen osaan mä en ikinä suostu. Vaikka mulla ois kuin monta lasta, niin mä teen kaikkee työtä ja muuta, ja mua ei rupee mies niinku alistaa tolla tavalla. Ei siellä mitään lyömistä ollu, mut mä koin sen kyllä semmosena niinku alistamisena jotenkin.

Sirkku kertookin, että myös äidiksi tultuaan hän koki tarvetta määritellä itse omat rajansa ja olla itsenäinen.

Kyllä mä sit hirveetä taistelua kävin, kun mä itte tulin äidiksi, niin et ehkä vähän naurettavallakin tavalla roikuin kaikissa harrastuksissa ja muissa kiinni, koska ei mua nyt kukaan koittanu estää menemästä sitten. Mut et mulla ... Joku uhma siinä on ollu tämmönen kyllä, et mä en jää niinku samaan asemaan kuin mun äiti [naurahdus]. Ja nyt mä niinku nautin siitä, että mä hoidan niinku kaikki raha-asiat itse ja näin, et mä oon silleen niinku omillani. Et niinku semmosta siellä voi kyllä niinku olla, että mua ei niinku äijät määrää yhtään.

Muutettuaan erilleen hän huomasi nauttivansa siitä, että saa olla täysin omillaan. Hän kokee, ettei hän tavallaan pystynyt täyttämään miehen odotuksia, joita tämä näytti liittävän häneen vaimona ja äitinä.

Se on jännä tunne, että mä nautin siitä, että mä hallitsen tän kämpän [naurahdus]. Siis, et mua häiritsi tavallaan myös siinä avioliitossa, et se, vaikka se mies oli silleen kiva, kun se teki ruokaa, mutta että se keittiö ei ollut niinku mun vaan. Et mua otti päähän, et mä en tienny, mitä on jääkaapissa aina, kun se oli ostanu sinne jotain [naurahdus] ja mitä ruokia se oli tehny, kun mä tulin kotiin. Mua raivostutti se ja se, et siellä oli jotakin sen tavaroita, et mä en tienny kunnolla mitään työkaluja ja tämmösii. Nyt musta on ihanaa, et mä tiedän just mitä täällä on ja päätän, mitä tehdään mihinkin aikaan. Tottakai lasten kanssa nyt tulee jotain, mutta ne sit seuraa aika kiltisti sitä aikataulua, että [naurahdus] ... Et nää nyt on näitä, en tiedä sitte, onks ne sit jotenkin vaikuttanu tähän asiaan, mut et tota, että jonkinlainen tämmönen halu pitää ohjaket käsisä on. Ja tää mies on tämmösestä kodista, missä varmaan mies on ollut perheenpää jotenkin perinteisesti. Koska se puhukin jossain sitte, kun se kävi jossain puhumassa, niin se sano, et meillä oli roolit jotenkin vaihtunu [naurahdus], että hän niinku enemmän teki ruokia, ja mä taas halusin ehkä enemmän, en mä tiedä, käydä töissä. Kyllähän sekin kävi, mutta ehkä ... Et ne oli jotenkin ehkä vaihtunu. En mä sit tiedä, kyllähän mä nyt imetin ja synnytin ja muuta. Miten ne nyt oli muka vaihtunu? Mutta ehkä se oli jotain erilaista, mihin hän oli tottunu. En tiedä sitten.

Oman paikan ja roolin löytäminen perheessä tuotti Sirkulle vaikeuksia.

Niin, se oli aika voimakas tunne, että mä en löytäny paikkaani siellä. Mä en tajunnu, mikä mä oon siellä niinku omassa kodissani. [Naurahdus] Et tavallaan mä olin niinku sen miehen rakastajatar, mutta en niinku vaimo oikein. Silleen niinku joku toveri mä en tuntunu olevani. Väliin mä olin niinku sen lapsi, sit taas mun piti olla niinku äiti näille lapsille. Et jotakin siinä jäi niinku selkiintymättä. Ja just se, että tää mies sit hallitsee keittiötä tai näin, että mä tunsin itteni usein niin tyhmäksi, et ku meille tuli vieraitakin, niin mä istuin sohvalla ja odotin, et mitä se mies hääää siellä. Musta se oli kauheen niinku nöyryyttävää, et mä mietinkin, et mitä noi ajattelee musta. Mut se meni aina niin tai mä annoin sen sit mennä niin siinä keittiöhommassa, et se niinku osti kamat ja laitto jotain. Se oli niinku raivostuttavaa siinä.

*Tuntuks susta sitte siltä, että se ois niinku ollu naisen tehtävä, että ulkoiset paineet ja tämmöset niinku vaikutti siinä?*

Joo. Ja etenkin sen sukulaiset just. Mitä mä olin niitä seurannu ja tajunnu, niin siellähän naiset hääää kauheesti ja tuo pikkuleippii pöytään. Aina siellä oli kymmenen eri pullaa, kun käytiin siellä. [ ] Ehkä mä suostuinkin siihen, mutta oli se usein vähän noloa, että tavallaan mä arvasin, että aattelee musta jotain, et mun pitäis enemmän tehdä jotain. Mä en edes tiedä, mitä mun pitäis tehdä niinku. Et toimia semmosena perheenemäntänä. Ja miks tää mies sit otti sen roolin itelleen niin voimakkaasti?

Koettu parisuhdeväkivalta on jäänyt Sirkun mieleen käsittämättömänä asiana, joka vieläkin välillä askarruttaa mieltä ja johon hän edelleen hakee vastausta.

Et jotain ihme selvitystä. Mä oon joskus kuvitellu, et joku soittaa mulle yhtäkkiä, joku jota mä en oo koskaan tavannu, ja sit se kertoo mulle jotain, mut mä en tiedä mitä [naurua]. Siis mä oon kuvitellu, että ... Tai sanotaan, et joku sen vanha ystävä, joku nuoruuden ystävä, jota mä en oo edes tavannu kertaakaan, niin soittais ja kertois yhtäkkiä siitä jotain. En mä tiedä, mitä mä odotan sitte, mutta oikeestaan mä odotan jotain vastausta. Mutta ei välttämättä niin, että se mies niinku muhun ottaa yhteyttä tai näin. Vaan että [naurahdus] joku, ehkä sen läheinen tai joku jollain tavalla joskus tulee mulle selvittämään jotain jostain. [Naurahdus] En tiedä sitten, onks se vaan jotain kuvittelua. Eiku mä mietin vaan, et miten niinku ... Et tavallaan siinä suhteessa oli niin paljon hyvääkin, että mistä semmonen paha pääs sinne pesiytymään niin, et se sitte niinku lopulta pilas kaiken siinä. Et eiks sitä niinku voinu nujertaa ja työntää pois, et mikä se oli ja mistä se tuli siihen? Se on vielä niinku vähän outoa, et miks siinä tuli mukaan tämmöstä väkivaltaa ja sitte tietysti pelkoa ja vihaa ja kaikkea tämmöstä, et se meni sit ihan lukkoon.

Tulevaisuuteen Sirkku suhtautuu rauhallisen odottavasti. Mitään kiirettä uuteen parisuhteeseen ei ole.

*No, mites sä näät nyt sun tulevaisuutes?*

No, nyt mä haluaisin olla vaan niinku yksin, tehdä töitä ja ... Vaikee sitte sanoo. Mä tykkään kyllä asua ittekseni, että ... Mun on myös vaikee kuvitella mitään äijää tänne häääämään. Nyt on semmonen olo, että tää on mun tämmönen alue. Onhan täällä käyny niinku ystäviä kylässä, mutta ei niinku, mulla on semmonen olo, että ei niinku mitään miesystävää tänne, ei ees käymään. Jotenkin on tullu semmonen tunne, että tää on mun oma alue [naurahdus]. Ja myöskin, että lapsia ei sotketa, ei mihinkään juttuun mukaan.

*Luulet sä, että tää on vaikuttanu sun mieskuvaan tai odotuksiin tai tämmösiin juttuihin?*

Mmm. On se vaikuttanu siihen, et mä mietin sitä, että onko musta tavalliseen avioliittoon ja parisuhteeseen ollenkaan. Tavallaan mä nään, että ihanne ois, et vois asuu niinku omillaan, että ois aina joku paikka, mikä ois ihan sun omaa aluetta. Koska ihan se vaimona olo ja avioliitossa olokin oli jotenkin ... En mä oikein tiedä, mitä mun ois pitäny tehdä, ja mitä multa oikeestaan vaadittiin. Kaikki menot pitää tilittää toiselle, kaikki asiat aina yhdessä suunnitellaan. Musta se oli kauheen rasittavaa. Mitä tuodaan kaupasta, se oli kaikkein kamalinta, se oli jokapäiväistä niinku. Lopulta me tehtiinkin niin, et tää mies melkein ... Tai me hoidettiin niinku yksin jotenkin, et tiettyinä päivinä toinen hoiti ja näin. [ ] En mä nyt tiedä, että oliko tää nyt maailman kamalin mies, ja onks kaikki miehet hirveitä, mutta mä mietin tätä omaa itseäni, että mihin mä nyt sitte oikeestaan sovin. Et onks tämmönen avioliitto jo vähän aikansa elänyttä? Oliko se vähän niinku jonkun pikkutytön haave, että pukeutuu kauniisti, ja mennään kirkossa naimisiin ja sitte eletään onnellisina? [Naurahdus] Onks se vähän tyhmää tavallaan sitte. Sinnekin oli niin kiire sitte, että jotenkin se oli kiva mennä naimisiin, ja sit halus tavallaan niinku näyttää jotain. Nyt se tuntuu ihan älyttömältä.

Sen sukulaiset sano mulle, että naisen pitää osata vaieta tietyssä vaiheessa, ja että tää eka vaimo niinku tunsu rajansa. Se oli musta aika yllättävää, en mä ollu kuitenkaan niissä huomannu sellasta. Että se oli mulle yllätys noi mielipiteet, mitkä sieltä sitte tuli. Kun mä niinku soitin ja kerroin, että tää oli lyöny mua, ja mä olin huolissani, että mitä tässä tapahtuu ja näin, niin tää sen sukulainen sano mulle näin, että mun pitäis niinku tietää, että miten miehen seurassa ollaan. Se kuulosti ihan oudolta, en mä oo tollasta kuullu koskaan oikeestaan keltään. Et miten se voi olla mahdollista? Ja mikä se suhde on sitte semmonen, että pitää koko ajan miettiä, että mitä mä voin sanoa, eihän se niinku ... En mä rupeis semmosessa elämään, että jotenkin ... Sit mä yhdistin sen kaiken tämmöseen, et millanen vaimon pitäis olla ja mua rupes niinku allöttää koko asia, että mä oon niinku jonkun vaimo.

Miehen ja naisen roolit askarruttavat kuitenkin edelleen. Kirsi kokeekin saaneensa miehen sukulaisilta hänen naiseuteensa liittyvää arvostelua, joka on tuntunut loukkaavalta.

## 6 TARINOIDEN ANALYYSI

Olen esitellyt edellä kolmesta eri tulkintapisteestä käsin kerrotut kolmen parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen tarinat. Kirsi kertoo tarinaansa parisuhteessa edelleen olevan naisen näkökulmasta, Anneli väkivaltaisesta parisuhteesta fyysisesti jo irrottautuneen, mutta henkisesti vasta irrottautumassa olevan naisen näkökulmasta, ja Sirku niin henkisesti kuin fyysisestikin väkivaltaisesta parisuhteesta jo irrottautuneen naisen näkökulmasta. Kukin näistä tarinoista on oman tarinaryhmänsä edustaja tässä tutkimuksessa. Selvitän seuraavaksi tarinoiden tarkemman analyysin kautta sitä, *millaisia merkityksiä naiset antavat henkilökohtaisesta tulkintapisteestään käsin väkivallalle ja toiminnalleen ja miten he rakentavat identiteettiään, toimijuuttaan, menneisyyttään ja tulevaisuuttaan nykyisyyden näkökulmasta käsin.*

Kertaan tässä vielä muistutukseksi tutkimuskysymykseni, jotka ovat siis: *a) miten parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset itse käsitteellistävät kokemaansa väkivaltaa, b) miten he merkityksellistävät itseään diskursiivisesti rakentaen samalla omaa minuuttaan, toimijuuttaan ja sukupuoltaan, c) miten he kuvaavat selviytymistään ja käyttämiään selviytymiskeinoja sekä d) minkälaista tukea he ovat kaivanneet, hakeneet ja saaneet.*

### 6.1 Kulttuurinen mallitarina ja juonelliset käännteet

Kuunnelllessani ja lukiessani yhä uudelleen haastattelemini naisten tarinoita läpi ja yrittäessäni pureutua heidän kokemuksiinsa huomaa aika ajoittain sekä lähentyväni heitä että etääntyväni heistä. Välillä tuntuu siltä, että pohdin itse asiassa kenen tahansa yksittäisen naisen elämää riippumatta siitä, onko hänellä ollut väkivaltakokemuksia vai ei. Mikäli tarinat eivät sisältäisi väkivaltaa, ne voisivat hyvinkin olla minkä tahansa, ei-väkivaltaisen parisuhteenkin kuvauksia, sillä niissä kerrotaan paljon perhe-elämään liittyvistä arkisen tavallisistakin tapahtumista (ks. myös Granfelt 2000, 107-108; Keskinen 1996, 2-3). Väkiältä on kuitenkin naisten kertomuksissa jatkuvasti joko näkyvästi tai pinnan alla läsnä oleva sekä parisuhteeseen ja perheeseen erittäin negatiivisesti vaikuttava tekijä eikä sitä saa jättää huomioimatta tai käsitellä pelkästään yhtenä ongelmana perheessä mahdollisesti ilmenevien muiden ongelmien joukossa.

Tarinat ovat ensi näkemältä hyvin samanlaisia, osittain jo siitä syystä, että tutkimukseni aihe ja ympäröivä kulttuuri määrittelevät ne selviytymistarinoina samantyyppisiksi. Parisuhdeväkivaltaa

kokenut nainen näyttää noudattavan *kulttuurisesti suhteellisen selkeää ja yhtenäistä selviytymisen mallitarinaa* ("vaikeuksien kautta voittoon") väkivaltaisesta parisuhteestaan ja väkivaltakokemuksistaan kertoessaan. Parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten tarinoissa käydään läpi kulttuurista sankari-hirviö - ihmesadun kerrontaa, joka huipentuu siihen, että sankari pääsee pakenemaan hirviön luota tai "hirviö" lopettaa väkivallan käytön ja muuttuu taas "normaaliksi mieheksi" (ks. mm. Vuonnala 2000, 62). Tarinoissa korostuu kertojan kerronnan ja toimijuuden jatkuva prosessimaisuus ja vuorovaikutuksellisuus (Koski-Jännes & Hänninen 1998).

Haastattelemieni naisten tarinoissa käydään pääsääntöisesti läpi suhteen alkuvaihe, perheen perustaminen, perhe-elämän kuvaus, väkivallan kuvaus, muutospyrkimykset ja ratkaisuun päätyminen. Lähes kaikista tarinoista (poikkeuksena Kirsin tarina) voidaankin löytää seuraavat samankaltaiset juonelliset käännteet: nainen kohtaa miehen (parisuhteen alku); ensimmäiset väkivaltatilanteet; perheen perustaminen; arkielämä; toistuvat väkivaltatilanteet; väkivallan selittäminen; oireilut; osapuolten vastuunotto/vastuuttomuus; tapahtuneen selvitysyrietykset; avun hakeminen; väkivallan tunnistaminen ja tunnustaminen; irtiottoyritykset; ero sekä tulevaisuuden näkymät. Myös Janette Vuonnala (2000, 63) on löytänyt tutkimastaan tasa-arvoasiain neuvottelukunnan vuonna 1994 järjestämän Väkivallasta vapaaksi -kirjoituskilpailun aineistosta edellä mainitun kaltaisena toistuvan juonellisen rakenteen: naisen elämä ennen miehen tapaamista; nainen tapaa miehen (parisuhde ja perheen perustaminen); mies aloittaa väkivallan naista kohtaan; väkivallasta tulee osa parisuhteen arkipäivää, nainen hakee apua perheelle; nainen hakee apua irrottautuakseen suhteesta; suhteen loppuratkaisu (ero miehestä, suhteen jatkaminen) ja naisen nykyinen elämäntilanne. Suvi Keskinen (1996, 21) toteaa puolestaan omassa tutkimuksessaan väkivallan asettuvan osaksi perhe-elämän kuvausta ja väkivaltaisen parisuhteen näyttäytyvän prosessinomaisena kehityskulkuna.

Kulttuurisesta mallitarinasta käy ilmi se, miten jokin asia ylipäänsä ymmärretään ja miten ihmisen oletetaan ja odotetaan käyttäytyvän tietyssä tilanteessa. Vilma Hännisen (1999, 78) mukaan ihminen ei omaksu välttämättä heti ensimmäisenä tarjoutuvaa kulttuurista "standarditarinaa" kokemustensa jäsentäjäksi, vaan hän etsii ja luo aktiivisesti tilanteeseensa sopivaa jäsenystä, omaa sisäistä tarinaansa. Tavoitteenani onkin saada esille näiden kolmen naisen tarinan tarkastelun kautta välähdyksiä heidän sisäisistä tarinoistaan kolmesta eri tulkintapisteestä käsin. *Sisäisellä tarinalla tarkoitetaan tarinaa, jonka avulla ihminen määrittelee jatkuvassa kulttuurisessa ja sosiaalisessa prosessissa elämäntilannettaan, identiteettiään ja itseään suhteessa muihin ihmisiin sekä omaa menneisyyttään ja tulevaisuuttaan nykyhetkestä käsin.* Samalla kun ihminen kertoo sisäistä

tarinaansa kerronnan kautta hän saa mahdollisuuden ottaa etäisyyttä tarinaansa ja voi sosiaalisen vuorovaikutuksen myötä myös tarvittaessa muokata omaa tarinaansa. (Emt., 20-22, 55).

Edellä mainitsemani alkuun selkeältä näyttävä mallitarina näyttää oman haastatteluaineistoni kohdalla olevan lähinnä ensivaikutelma, sillä perehtymällä ja tarkastelemalla tarinoita perinpohjaisemmin voidaan niistä samankaltaisuuksista huolimatta hahmottaa ja nostaa esiin monenlaisia aiheen alkuja, näkökulmia ja eroavaisuuksia. Kuten Anni Vilkkonen (1995, 168) asian ilmaisee: "Ollaan tulkintamatkalla kohti analyysiä, mutta "oikean" tulkinnan vaatimus siirtyy yhä kauemmaksi. Eheää kuvaa ei synny vaan kuva hajoaa ja muuttuu moniäänisemmäksi sitä mukaa, kun se täydentyy." Dialogisessa suhteessa tehtävä tutkimus ei voi edes tulla koskaan valmiiksi, koska ihminen on tutkimuskohteena alati muuntuva ja liikkuva (ks. mm. Mönkkönen 1996, 52).

Kaikissa tarkastelemissani tarinan kerronnoissa toistetaan ja käydään läpi seuraavanlaisia niihin tavallaan kulttuurisestikin "sisäänrakentuneita" kysymyksiä: *mitä väkivalta elämässäni merkitsee ja miten se liittyy koko elämäntarinaani; miten tähän on tultu; kuka on syyllinen ja vastuussa; miksi; kuka minä olen; onko minussa jotain vikaa? mikä on tärkeää; miten olen selviytynyt ja miten selviydyn tästä eteenpäin; mikä minua odottaa tulevaisuudessa?* Edellä mainitut kysymykset on muotoiltu naisten kertomien tarinoiden pohjalta käyttäen apuna Vilma Hännisen ja Jukka Valkosen (1998, 6-10) havainnoimia sairastumisen sairastuneessa useimmiten herättämiä kysymyksiä.<sup>3</sup> Hännisen ja Valkosen (emt., 6) mukaan ihminen saattaa joutua sairastuessaan tarinalliseen tyhjiöön, jolloin hänen elämänsä jää joksikin aikaa vaille tarinaa tai hän voi kokea tarinallisen haasteen, joka vaatii arvioimaan entistä elämää ohjannutta tarinaa uudelleen. Mielestäni sama pätee myös parisuhdeväkivaltaa kokeneisiin naisiin. Koettu väkivalta järjestyttää aina väkivaltaa kokenutta naista tavalla tai toisella, jolloin elämäntarinaa on yleensä "rukattava" uudelleen. Samoin väkivaltaisesta parisuhteesta luovuttaessa elämäntarinaa on muokattava ja suuntauduttava tulevaisuuteen. Samaan viittaa tavallaan myös Kirsi omassa tarinan kerronnassaan:

Et ku mä oon menny sinne [turvakotiin], niin mähän oon ollu ihan semmosessa hermoromahduksessa, mut kun vähän aikaa kattelee siellä niitä ongelmia, siis mitä kaikkee ihmisillä voi olla, niin aina mulle on tullu semmonen tunne, että mulla ei oo mitään hätää. Et mä niinku jotenkin selviän tästä. Vaikka musta tuntuu, että mä oon välillä ollu kaikista pahoin piesty, ja silmät mustana, ja kaikista kauheimman näkönen, mutta mä aina nousen sieltä.

Vaikka tilanne vaikuttaisikin huonolta, matkan on jatkuttava.

3 Hännisen ja Valkosen (1998, 6-10) mukaan sairastumisen asettamat kysymykset sairastuneelle ovat: olenko terve vai sairas; miksi; miten tähän on tultu; miten tästä eteenpäin; mitä sairaus elämässäni merkitsee; kuka minä olen; mikä on tärkeää; miten sairaus liittyy koko elämäntarinaan?



## 6.2 Sitkeän sinnittelijän tarina (Kirsi)

Ensimmäiseksi esittelemäni Kirsin tarina tuntui heti alkuun vaikealta analysoitavalta. Se ei noudata samassa määrin kuin muut kerronnat melko yhtenäistä selviytymistarinan kerronnan kaavaa, vaikka se sisältääkin samoja selviytymistarinan ominaisuuksia. Kirsin tarinan huipentuma ei olekaan väkivaltaisesta miehestä tai väkivallasta irrottautuminen. Kun ymmärsin lähteä tarkastelemaan Kirsin tarinan kerrontaa nimenomaan siitä käsin, mitä Kirsi *itse oma-aloitteisesti nostaa esiin* haastattelutilanteessa, tarina alkoi hiljalleen avautua.

Hahmotin Kirsin tarinasta seuraavat hänen itse kerronnassaan esiinnostamansa teemat: "työn" teko, ihmissuhteiden kertakäyttökulttuuri, terapia, muiden ihmisten auttaminen, keski-ikä kriisi, itsensä etsiminen, lapsuus, lasten kasvatusta ja kirjavinkit kasvatuksesta, lapsen koulunkäynti, sukupolvien "lasti", konkreettiset selviytymiskeinot, ihmisten "lokerointi", mies ja miehen rooli sekä neuvot väkivaltaa kokeneille. Olin lopulta ymmärtävinäni, että Kirsi tuli haastatteluun nimenomaan kertomaan ja jakamaan *omiin kokemuksiinsa pohjautuvaa tietoa siitä, miten väkivallasta on mahdollista selviytyä lähtemisen sijasta myös parisuhteeseen jäämällä*. Mikäli nainen jää parisuhteeseen, Kirsin mukaan ehdottomana edellytyksenä kuitenkin on, että mies myöntää ja tuo julkiseksi käyttämänsä väkivallan ja on valmis sitoutumaan terapiaan. Parisuhteen hoito vaatiikin "kovaa työtä". Kirsin tarinan otsikko on "ei annettais niin helposti periksi", mikä on hänen itsensä kerronnassaan esiintuoma ajatus ja luonnehtii hyvin koko hänen kerrontaansa.

Kirsin kerronta on haastatteluhetkellä ulkonaisesti rauhallisen hillittyä: hän jäsentää tilannettaan rauhalliseen tahtiin ja pohdiskelemaan sävyyn.

### *Väkivallan käsitteellistäminen*

Kirsin miehen väkivaltaisuus ilmenee parisuhteessa tällä hetkellä henkisenä väkivaltana, sen sijaan fyysistä väkivaltaa mies ei ole käyttänyt pitkään aikaan. Kirsin mielestä väkivalta on parisuhteessa aina yhteinen ja yhdessä selvitettävä asia. Se on myös laajempi sosiaalinen ongelma eikä sitä saa "peittää neljän seinän sisään" vaan se on tuotava avoimesti julki. Hän mieltää väkivallan johtuvan parisuhteessaan miehen kiivasluonteisuudesta, mustasukkaisuudesta, syyllisyyden tunteista sekä alkoholin käytöstä. Kirsin mukaan miehen juotua hänen persoonansa muuttuu ja miehen kapakassa käynneistä seuraa vain ongelmia. Hänen mielestään päihteiden käytön vähenemisellä on kuitenkin

ollut suora yhteys väkivallan käytön vähenemiseen, ja miehen alkoholin käyttö on tällä hetkellä vähäistä. Myös tutkimusten mukaan jatkuva runsas alkoholinkulutus lisää pääsääntöisesti väkivallan ja konfliktien riskiä ja siitä aiheutuvien seurausten vakavuutta, vaikka tehdystä parisuhdeväkivallasta vain osa on alkoholisidonnaista eikä alkoholi aiheuta yksinään väkivaltaa (Koko perhe kierteessä 2007, 44).

Kirsi puhuu myös sukupolvien "lastista" yhtenä väkivallan syynä. Hänen kokemuksiinsa perustuen väkivallan käyttö näyttää siirtyvän usein toimintamallina sukupolvelta toiselle. Väkivallan kokemisesta ei kuitenkaan seuraa automaattisesti väkivallan käyttöä, sillä huomattava osa lapsuudessa väkivaltaa kokeneista ei käytä väkivaltaa omassa lähipiirissään (Huhtalo ym. 2003, 11). Kirsi ottaa esille myös sen, että väkivallan ja alkoholin käyttö ei ole harvinaista heidän tuttavaperheissään. Tätä ei pidä ymmärtää osoituksena esimerkiksi mihinkään alakulttuuriin liittyvästä seikasta, vaan pikemminkin siitä, että parisuhdeväkivalta on yleistä Suomessa tilastojenkin valossa.

Omaa väkivallan käyttöään (tavaroiden heittäminen ja rikkominen) Kirsi kuvaa ennen kaikkea epätoivon ja pahan olon ilmauksena. Oma kireyden purkautuessa väkivaltaisesti Kirsi kertoo masentuvansa, hänestä tuntuu, että silloin "kaikki tiet on tukossa". Leo Nyqvist (2001, 117, 123) toteaa väitöskirjassaan yllättyneensä siitä, että enemmistö hänen haastattelemistaan parisuhdeväkivaltaa kokeneista naisista (16 naista) ilmoitti käyttäytyneensä itsekin väkivaltaisesti. Naisten käyttämä väkivalta oli Nyqvistin mukaan luonteeltaan useimmiten lievää ja spontaania kiukustumista, tunnepitoista reagoitua miehen käyttäytymiseen tai itsepuolustusta ja se ilmeni lähinnä läpsimisenä, esineillä heittäminen, potkiminen ja repiminen. Hänen haastattelemansa väkivaltaa käyttäneet miehet (18 miestä) sen sijaan projisoivat käyttämänsä väkivallan itsensä ulkopuolelle ja joko kielsivät tai pyrkivät oikeuttamaan rationalisoinnin kautta väkivallan käyttöön (emt., 121, 125, 134). Naisten käyttämä väkivalta onkin nähty tunnetilaa (kuten epätoivoa ja frustraatiota) ilmaisevana ekspressiivisena toimintana, sen sijaan miesten käyttämän väkivallan on katsottu olevan luonteeltaan johonkin tavoitteeseen pyrkivää eli instrumentaalista toimintaa (Campbell & Muncer 1994, 332-333).

## *Identiteetin ja selviytymisen rakentuminen kerronnassa*

Eero Suoninen (1993) löysi aikoinaan suomalaisen perheenäidin puhetta tutkiessaan kuusi erilaista merkityssysteemiä eli repertuaaria, joita perheenäiti käytti puheessaan: familistinen, individualistinen, kohtalo, romanttinen, realistinen ja humanistinen repertuaari. Tulkintarepertuaareja käytetään tekojen, tapahtumien ja ilmiöiden kuvailuun, luonnehtimiseen ja arvioimiseen (Potter & Wetherell 1987, 149). Suonisen (1993) mukaan etenkin individualistinen repertuaari näytti olevan perheenäidin puheessa kulttuurisesti niin keskeinen, että haastateltava esitti *vastatodistelu* suhteessa tähän repertuaariin kokiessaan saavansa ulkopuolelta kulttuurista kritiikkiä individualistisen repertuaarin laiminlyönnistä. Vastatodistelu tarkoittaa siis sitä, että kertoja tuottaa vastauksillaan puolusteluja ulkopuoleltaan tulevaa mahdollista kritiikkiä vastaan. Sen sijaan kertojan omasta kerronnasta nousevaa puolustelua Suoninen nimittää *itsetodisteluksi*, joka ilmenee haastateltavan kertoessa varsinaisten vastausten ohella spontaanisti paljon muutakin. Eli kun ihminen kokee poikkeavansa niin sanotusta norminmukaisesta käyttäytymisestä, hän ryhtyy yleensä perustelemaan tekojaan. Suonisen mukaan onkin tärkeää tarkastella, mitkä repertuaarit ovat niin voimakkaita, että ihminen antaa selityksiä suhteessa niihin, vaikkei tilanne sitä vaatisikaan. Hänen haastattelemansa perheenäiti viestitti oma-aloitteisesti kerronnassaan hallitsevansa useita eri repertuaareja ja tuotti itseään henkilönä, joka osaa ratkaista ongelmat ja hallita ristiriitaisuudet. (Emt., 112-120.)

Mielestäni kaikista haastattelemini naisten tarinoista on löydettävissä edellä mainittuja Eero Suonisen mainitsemia repertuaareja. En katso kuitenkaan tarpeelliseksi käydä niitä jatkossa läpi muuten kuin tässä Kirsin tarinan yhteydessä. Verrattuna muiden naisten tarinoihin Kirsin kerronnassa nousevat kaikkein voimakkaimmin esille humanistinen, realistinen, familistinen sekä individualistinen repertuaari, joista varsinkin kahteen viimeisimpään kohdistuvat hänen esittämänsä vasta- ja itsetodistelut. Individualistisessa repertuaarissa rakentuu valintoja tekevän subjektin identiteetti, familistisessa repertuaarissa korostuu perhe- ja kotikeskeisyys, realistisessa repertuaarissa kuljetaan "jalat tiukasti maan pinnalla" ja humanistisessa repertuaarissa muodostuu ymmärtävän kuuntelijan ja vilpittömän puhujan identiteetti (Suoninen 1993, 114-120).

Mielestäni Kirsin kerronnassa näkyikin selvästi väkivaltaisessa parisuhteessa elävään naiseen kohdistuva *sosiaalinen ja kulttuurinen paine*. Kirsi pyrkii kerronnassaan selkeästi eroon väkivaltaa kokeneeseen naiseen liittyvistä stereotyyppisistä käsityksistä ja tuottaa itseään aktiivisena toimijana ja selviytyjänä. Hän korostaa omaa vastuutaan siitä, että on jäänyt parisuhteeseen, ja pyrkimys

realistisuuteen ja suoruuteen luonnehtii Kirsin koko kerrontaa. Hän ottaa kerronnassaan itse esille häneen kohdistuvan sosiaalisen paineen, joka tuntuu välillä niin voimakkaalta, että muihin ihmisiin on saatava aika ajoin etäisyyttä. Muiden ihmisten "viisaat lauseet" tuntuvat ahdistavilta ja usein myös loukkaavilta. Martti Paloheimo (1995, 21) onkin joskus todennut, että "mitä enemmän selityksiä, sitä vähemmän ymmärtämistä". Tasapainottelu kohtaamisen, kuuntelemisen, toisen kunnioittamisen, auttamisen, autettavaksi suostumisen ja avun vastaanottamisen välillä näyttääkin olevan usein vaikeaa. Kirsi kokee, ettei hänelle tunnu löytyvän sopivaa yhteiskunnallista paikkaa. Hän ei koe olevansa kotiäiti (koska lapset ovat jo melko isoja), työtön (kun koti on täynnä "työtä") tai sairas (kun on jo kyennyt ratkaisemaan omia elämänkriisejään eikä koe olevansa sairas). Hänellä ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta tai ammattia, mikä vaivaa häntä jonkun verran keski-ikä ollessa nyt yksi elämän realiteeteista. Kirsi tietää kuitenkin itse, mihin hänen elämänsä on kulunut ja hän kokee tehneensä koko ajan "rankkaa työtä". Hän on löytänyt *omaksi elämäntyökseen* parisuhteen hoitamisen, väkivallasta eroonpääsemisen sekä perheestään ja lähimmäisistään huolehtimisen. Hän näkee *uranaan* ihmisarvoisen elämän elämisen sekä sen, että jaksaa yrittää ja selvittää omia elämänkriisejään. Hän kritisoi voimakkaasti "ihmissuhteiden kertakäyttökulttuuria" ja toteaa useaan kertaan kerronnassaan, että ihmisten pitäisi yrittää enemmän ihmissuhteissaan. Kirsin kerronnassa näkyvät familistiseen repertuaariin liittyvät vasta- ja itsetodistelut myös siinä, miten hän kuvaa haastattelussaan pitkään toimintaansa lapsen koulunkäynnin tukena. Hän kertoo tukevana omien lastensa lisäksi näiden kavereita. Hän tuo myös antamiensa kirjallisuusvinkkien muodossa esille sitä, miten on perehtynyt paljon lasten kasvatukseen liittyviin asioihin.

Kirsin tarina poikkeaa muista tässä tutkimuksessa esiintyvistä tarinoista myös siinä, että Kirsin tarinassa ei ole yhtä selkeää kronologista juonta, vaan hän ikään kuin hypähtelee, vaikkakin tietoisesti, haluamastaan teemasta ja ajankohdasta toiseen. Hän ei muistele lainkaan oma-aloitteisesti konkreettisia väkivaltatilanteita (niin kuin muut haastattelemani naiset) eikä puhu mitään negatiivista miehestään, siitä huolimatta, että kertoo kokevansa edelleen henkistä väkivaltaa. Joudun lisäksi useaan otteeseen palauttamaan keskustelua takaisin väkivaltateemaan.

Kirsin kerronta sisältää siis varsin paljon vasta- ja itsetodistelua sille, miksi hän ei ole lähtenyt parisuhteesta pois, vaan on valinnut siihen jäämisen, ja miten hän on toiminut perheensä parhaaksi. Ensisijaisina syinä parisuhteeseen jäämiseen Kirsi toteaa sen, että kyseessä on erityislaatuinen ja läheinen ihmissuhde sekä sen, ettei hän halua olla yksin ja yksinhuoltaja. Se, että Kirsin tarinan kerronnasta puuttuvat toisiin haastatteluihin verrattuina miehen kritisoiminen ja menneiden väkivaltatilanteiden muistelu, heijastaa mielestäni sitä, että tarinan loppu on edelleen tavallaan

avoin. Kaikki on mahdollista ja toivo elää. Elämä jatkuu ja parisuhteen eteen tehdään "työtä", ei siinä auta eikä ehdi miettiä miehen "pahuutta" tai halua muistella menneitä väkivallan tekoja. Tässä mielessä Kirsin tarinan kerronta lähenee Suvi Keskinen (1996, 45-46) omasta aineistostaan löytämiä selviytymisen periaatteelle rakentuvia tarinoita, joille on tyypillistä nimenomaan vaikeiden olosuhteiden ja niiden kanssa kamppailemisen kuvaus, periksiantamattomuus ja sisukkuus.

Pelko on edelleen Kirsin elämässä; häntä askarruttaa ja pelottaa ajoittain fyysisen väkivallan uusiutumisen mahdollisuus, sillä aiemminkin on ollut pitkiä väkivallattomia jaksoja. Hän toteaa henkisen väkivallan voivan olla itse asiassa fyysistä pahempaa. Marita Husso (1997b, 96) on todennut, että ruhjeet ja mustelmat paranevat kohtuullisessa ajassa, mutta henkisen väkivallan verkosta irrottautuminen saattaa kestää monilla vuosikausia, ellei koko loppuelämän. Pitkään väkivallan kohteena ollut nainen saattaa usein myös aliarvioida väkivallan voimakkuutta ja esiintymistiheyttä ja joskus jopa unohtaa pahoinpitelyn, koska sitä on liian kivualiasta ajatella (Browne 1987, 7-8). Kirsin kohdalla en kuitenkaan usko olevan tästä kyse.

Kirsin mukaan pahinta väkivallassa on se, että "masentuu" ja "lyödään maahan". Hän mieltää masennuksensa olevan seurausta joko "perusluonteestaan" tai sitten masennus on hänen elämänsä "joku kokemus". Hän ei kuitenkaan ajattele, että masennus on jonkun toisen ihmisen syytä tai johtuu hänen kokemastaan väkivallasta. Jukka Tontin (2000) mukaan masennuksen yhteydessä voidaan puhua syistä ja selitysten ketjuista, mutta toisaalta myös toisistaan riippumattomista selityksistä. Itse asiassa masennukseen ei löydykään mitään yksinkertaista selitystä. (Emt., 144.) Masennukseen liittyy vetäytyminen pois muiden seurasta. Kirsi kokee kuitenkin yksinäisyyteen vetäytymisen silloin tällöin positiivisena asiana. Hän mainitsee, ettei masennus ole välttämättä pahasta, vaan se voi olla myös "alku uudelle" ja saattaa olla hänen tapansa "synnyttää uutta". Parisuhdeväkivallasta selviytyminen sisältää väistämättä myös ajoittaisia heikkouden ja selviytymättömyyden tunteita, jotka väkivaltaa kokeneen naisen on hyvä sallia itselleen (Husso 1997b, 88-102; Ojuri 2004, 190-191). Marita Husson (1997b, 100-101; 2003, 211) mielestä heikkouteen, passiivisuuteen ja voimattomuuteen pysähtyminen "voimien keräämisineen" ja "ajan kypsymisineen" voi olla itse asiassa tärkeä vaihe väkivaltaa kokeneen selviytymisen tiellä.

Kirsi ei ota niskoilleen syytä miehensä väkivallan käytöstä. Hän toteaa, että mies yrittää syyllistää häntä tapahtuneista väkivallan teoista, mutta se ei ole onnistunut enää pitkään aikaan. Mies tietää Kirsin mukaan itsekin, että hänen väkivallan käyttönsä johtuu siitä, että "hänellä itsellään meni yli". Kirsi kertoo miehensä olevan luonteeltaan hallitseva. Hän moittiikin itseään siitä, että antaa miehen

ylittää hänen rajansa ja rajoittaa häntä. Hän kokee, että hänen on "kasvettava voimakkaammaksi", jottei sitä enää tapahdu. Suhteessa henkiseen ja fyysiseen tilaan mies kontrolloi väkivaltaisessa parisuhteessa usein suurempaa alaa kuin nainen, ja väkivallan pelko määrittelee naisen toimintaa (Nykyri 1997). Kirsi itse toteaa fyysisen ja henkisen tilan antamisen myös yhdeksi selviytymistä edistäväksi tekijäksi.

Kirsin kerronnassa ei tule kovin vahvasti esiin uhripuhetta eli puhetta, jossa kertoja näkee ja sijoittaa itsensä nimenomaan väkivallan uhriksi. Uhripuhe kuitenkin "tihkuu" välillä rivien välistä äänenpainotuksina ja lyhytsanaisuutena, kuten esimerkiksi Kirsin puhuessa miehensä alkoholinkäytöstä ja siitä, mitä siitä voi seurata:

Silloin se tulee aina se ... persoonan muutos [ääni hiljenee ja heikkenee]). Se muuttuu ihan toiseksi ihmiseksi. Se on yks, mistä keskustellaan yhä edelleenkin.

Kirsi pohtii naisen ja miehen roolia parisuhteessa ja on sitä mieltä, ettei parisuhde voi olla koskaan täysin tasa-arvoinen suhde. Jompi kumpi tuntuu vuorollaan hallitsevan suhteessa. Kirsin mukaan miehet eivät kuitenkaan ota vastuuta perheistään yhtä paljon kuin naiset ja hän tuo kerronnassaan esille nimenomaan miehen roolin löytämisen vaikeudet yhteiskunnassa. Ennen sukupuolten roolijaot olivat selkeämpiä, nykyisin mies ei välttämättä löydä itselleen mielekästä roolia perheessä, kotona eikä työttömyyden vallitessa muutenkaan yhteiskunnassa. Kirsin mielestä naiselle roolin löytäminen on helpompaa ja naiseus liittyy haastatteluhetkellä hänen elämässään ensisijaisesti kotiin, kodinhoitoon, perheeseen ja ihmissuhteisiin: äitiys ja lapset ovat Kirsille tärkeitä. Kirsi on valmis jakamaan kotityöt, mutta hän ajattelee miehelle olevan usein naista helpompaa jättää joku asia tekemättä. Tämä saa minut Kirsia kuunnellessani miettimään, että kuka määrittelee sen, mikä asia on tehtävä, mikä voi odottaa ja minkä voi kenties jättää kokonaan tekemättä?

Kirsi miettii keski-ikään tulon aiheuttamia muutosvaatimuksia omassa elämässään, sillä muun muassa lasten kotoa lähtö on jossakin vaiheessa edessäpäin. Hän kertookin jättäneensä aiemmin hakemuksen koulutukseen, johon ei kuitenkaan tullut valituksi alalta puuttuvan työkokemuksen takia. Tässä mielessä haastatteluhetkellä vallinnut lama ei tukenut hänen pyrkimyksiään, vaadittavaa työkokemusta kun oli noihin aikoihin vaikea hankkia.

Kirsin kerronta keskittyy hyvin voimakkaasti hänen omiin tuntemuksiinsa ja itsensä etsimiseen, mikä ilmenee myös hänen kerronnastaan löytämistäni metaforista (liite 9). Kirsin elämän mottona

näyttää olevan, että itsensä kanssa pitää olla sinut, jotta elämä pysyy tolillaan tai edes hiukan paranee. Kirsin "*minä*" näyttäytyy haastatteluhetkellä nimenomaan toimijana ja kerronta on täynnä selviytymispuhetta.

Parhaina "lääkkeinä" väkivaltaan Kirsi näkee avoimuuden sekä itseensä menemisen. Konkreettisina selviytymiskeinoinaan hän mainitsee seuraavat asiat: mietiskely, väkivallan julkituominen, provosoimatta ja provosoitumatta oleminen, hiljaa oleminen, väistäminen, fyysisen ja henkisen tilan antaminen toiselle, huumori, pienistä hetkistä kiinniottaminen, toivo, kaikenlainen tekeminen (luonnossa oleminen, käveleminen, hiihtäminen, käsityöt, lukeminen, kirjoittaminen, kotityöt), yhteinen puuhastelu ja yhdessäolo miehen ja perheen kanssa, toisten huomioiminen, avun hakeminen, muiden auttaminen ja nuorista huolehtiminen. Hän kertoo tarvitsevansa selviytyäkseen yksinäisyyttä, "itseensä menemistä" ja "itsensä lataamista", mutta myös toisten läheisyyttä ja huomioonottamista. Kirsi toteaa, että selviytyminen on oikeastaan "asioiden yhteisvaikutusta" ja että rauha "löytyy täältä sisimmästä".

#### *Avun hakeminen, saaminen ja siihen liittyvät toiveet*

Kirsi kertoo salanneensa miehen väkivallan käyttöä ja perhetilannetta useita vuosia, ennen kuin pystyi myöntämään ja tuomaan sen julkisesti esille. Tosin hän kertoo heidän ottaneen yhteyttä mielenterveystoimistoon jo silloin, kun mies käytti väkivaltaa ensimmäisen kerran parisuhteen alkuvaiheessa. Se käynti oli Kirsin mukaan pettymys, sillä heitä kehoitettiin vastarakastuneina eroamaan jo heti alkuunsa. Kirsi kertoo käyneensä tämän jälkeenkin useissa yksilöterapioidissa ja pariterapioissa yhdessä miehensä kanssa, myös mies on saanut yksilöterapiata. Pariskunnan selviytymisen perustana Kirsi näkee sen, että mies on tuonut väkivaltaisuutensa avoimesti esille ja hänen kanssaan pystyy puhumaan asioista. He ovat saaneet terapiassa hyviä käytännön vinkkejä ristiriitatilanteiden käsittelyyn, oppineet kyseenalaistamaan omia reagoititapojaan ja huomanneet, että asioita voidaan käsitellä monin eri tavoin. Myös turvakoti on ollut hyvä apu ja käytännön tuki Kirsillem useaan otteeseen.

Kirsi on huomannut voivansa olla myös itse avuksi väkivaltaa kokeneille ja saavansa samalla tukea itselleenkin. Näin on tapahtunut varsinkin sen jälkeen, kun he toivat pariskuntana parisuhdeväkivallan avoimesti esiin. Jossain kohtaa menee Kirsin mukaan kuitenkin se raja, miten

pitkälle toinen voi toista auttaa, koska "itse se on tehtävä työtä siinä". Hän toteaaakin avun hakemisesta ja tarjoamisesta puhuessaan seuraavasti:

Se meni niinku jossain vaiheessa vähän liian pitkälle [muiden avunhaku Kirsiltä], että tuntu siltä, että tässä maailmassa ei oo niinku semmosta, et jos jollain on akuutti hätä, niin ei oo semmosta paikkaa ollenkaan, minne mennä. Et ku miettii omalla kohdalla sitä, että mihin sitä menee, niin ei sitä ihan heti tuu mieleen. Et on meillä tuossa yks naapuri, minne mä aina olen kipassut sitte, kun tuntuu siltä [hymähdys].

Kirsin kerronnassa korostuu pitkälti se, että ihmisen on itse tehtävä viime kädessä omat ratkaisunsa. Avun hakemiseen sinänsä Kirsi suhtautuu myönteisesti ja kokee, että sitä on itse asiassa helpompi hakea ammattiauttajilta kuin ystäviltä. Läheisiään ei halua välttämättä rasittaa omilla vaikeuksilla, kaikilla on omat elämänsä ja vaikeutensa. Ammatillinen auttamistyö sen sijaan on toisen tekemää työtä, jolloin asiakkaan ei tarvitse Kirsin mielestä miettiä sitä, mitä toinen jaksaa ja pystyy kuuntelemaan. Kirsi on kertomansa perusteella asioinut väkivaltaan liittyvissä asioissa lähinnä mielenterveyspalveluissa, perheneuvolassa ja turvakodissa. Sosiaaliaseman sosiaalityöntekijän Kirsi näkee lähinnä taloudellisen tuen antajana tai epäajänä.

Haastattelun aikoihin Kirsi ei koe saavansa apua oikein mistään eikä koe tulevansa kuulluksi ammattiauttajien luona asioidessaan. Hän kritisoi mielenterveystoimistoa byrokraattisuudesta ja työntekijöiden jatkuvasta vaihtuvuudesta: samoja asioita joutuu selittelemään useaan kertaan eri työntekijöille. Hän onkin päätenyt määrittelemään itse, minkälaista apua hän käytännössä tarvitsee ja on esittänyt toiveet haluamansa terapian suhteen. Hän kertoo, ettei jaksaa enää jutella asioistaan, vaan kaipaa toiminnallisempaa terapiaa. Hän toivoo löytävänsä samanhenkisen terapeutin, jonka avulla hän voisi löytää enemmän itseään ja saada lisää sisäistä varmuutta.

Mitään suurempia odotuksia tulevaisuudelle Kirsillä ei ole, kunhan "mitään katastrofeja" ei tulisi. Aikuiseksi kasvaminen on Kirsin mukaan kestänyt pitkään ja kasvu ihmisenä jatkuu näillä näkymin läpi koko loppuelämän. Perususkoa elämään ja ihmisiin häneltä omien sanojensa mukaan löytyy.

### 6.3 Irtipyristelevän kamppailijan tarina (Anneli)

Anneli asuu haastatteluhetkellä yhdessä lastensa kanssa ja on laittanut avioerohakemuksensa vireille. Vaikka hän on asunut miehestään erossa jo jonkun aikaa, on hän henkisesti vasta irrottautumassa väkivaltaisesta miehestään. Annelin käyttämä metafora omasta tilanteestaan on



"poteron kaivaminen": puoliset ovat siis asemassa ja käyvät käytännössä irrottautumisvaiheen "sotaa" keskenään. Muita Annelin käyttämiä metaforia elämäntilanteestaan ovat muun muassa: "tää on nyt sissisotaa" ja "tää on siis sotatilanne nyt". Annelin käyttämistä 70 metaforasta kaiken kaikkiaan 22 liittyy suoraan väkivaltaan tai sotaan (liite 10).

Annelin kerronta on haastatteluhetkellä hieman tempoilevaa ja räiskähtelevääkin, hän saattaa kertoa elämäntilanteestaan pitkiä jaksoja itsekseen ilman keskeytyksiä.<sup>4</sup> Hänen kerronnastaan tulee mielestäni selkeästi esiin parisuhteen irrottautumisvaiheen repiävyys ja raastavuus.

### *Väkivallan käsitteellistäminen*

Annelin mies käytti parisuhteen aikana sekä fyysistä, henkistä että taloudellista väkivaltaa ja aloitti väkivallan käyttönsä heti suhteen alkuvaiheessa. Miehen väkivaltaisuus ilmeni käytännössä myös sanallisena huoritteluna<sup>5</sup>. Mies on kohdistanut väkivaltaa Annelin lisäksi lapsiin ja omaan äitiinsä ja on kokenut itse omassa lapsuudenperheessään väkivaltaa. Päihdeongelmaa hänellä ei ole.

Anneli kertoo, että hän oli ensimmäisten väkivallan tekojen tapahduttua järkyttynyt ja hämmentynyt eikä alkuun edes ymmärtänyt, että kyse oli parisuhdeväkivallasta ja ajatteli sen johtuvan miehen mustasukkaisuudesta. Hän ei ollut koskaan aiemmin kokenut parisuhdeväkivaltaa, ja se tuntui hyvin kaukaiselta asialta.

Vaikka Anneli selittelikin väkivaltaa alkuun miehen mustasukkaisuudella, hän kertoo havainneensa vuosien mittaan, että miehen väkivallan käytölle on vaikea löytää mitään "järjellistä selitystä". Nähtyään 1990-luvun alussa TV:sta ohjelman perheväkivallasta Anneli tajusi, että myös hän on perheväkivallan uhri - ja tunsikin olonsa helpottuneeksi huomattessaan, ettei olekaan väkivaltaongelman kanssa aivan yksin. Väkivallan tekoja oli suhteellisen harvoin ja välillä saattoi olla pitkiäkin väkivallattomia jaksoja. Ajan kuluessa väkivalta muuttui kuitenkin rajummaksi, mikä näyttääkin olevan tyypillistä parisuhdeväkivallalle.<sup>6</sup>

Anneli kertoo tajunneensa oikeastaan vasta myöhemmin, että mies pyrki heti suhteen alusta alkaen

---

4 Pisin yhtäjaksoinen Annelin monologi on viimeisen väkivaltatilanteen ja siihen liittyvien tapahtumien kuvaus, pituus neljä sivua ykkösrivivälillä (haastattelun koko pituus oli seitsemän tuntia).

5 Huoraksi leimaaminen on edelleen perinteinen tapa osoittaa naiselle paikka miesten ja naisten välisessä arvoasteikossa, siitä huolimatta, että sen käyttö on yleistynyt tyttöjenkin kesken (Saarikoski 2001, ks. myös Cameron 1996, 136-137).

6 Haastattelemistani naisista kahdeksan kertoi fyysisen väkivallan koventuneen ja lisääntyneen ajan kuluessa.

kontrolloimaan hänen tekemisiään ja menemisiään. Anneli puhuukin "systemaattisesta siipien katkomisesta". Samalla hän tuo esiin sen, että kun hän oli pienten lasten kanssa kotona, väkivallan määrä väheni viitaten siihen, että hän oli tavallaan jo valmiiksi "sidottu" kotiin lasten takia. Miesten väkivaltaisuus kärjistyykin useimmiten tilanteissa, joissa heidän kontrollinsa naisten elämään uhkaa kyseenalaistua (Husso 2003, 109).

Siinä on varmaan ollu semmonen muutama vuosi niin, et ei ole ollu siis sellasta päälleikäymistä, et se on vaan ollu muuta lähinnä henkistä ... Elikkä se yksinjättäminen niitten kanssa tavallaan ... Yksinjättäminen ja piittaamattomuus. Sillon ei ollu sitä fyysistä väkivaltaa, et siinä oli semmonen jakso, et mä en ainakaan muista ... Et saattaa olla, että oli joku semmonen läpsäisy, mut semmosta hurjaa hyökkäystä mä en muista. Et mä sain tavallaan, kun noitten vaippon [naurahdus] kanssa ja muuta siinä touhus ja läträs, niin hänhän ei tietysti tullut sillon lähellekään ... Eikä oo vaihtanutkaan todella esimerkiksi yöllä koskaan lasten vaippoja, ei mitään sellasta.

Hän kertoo yrittäneensä pitää "kulissit pystyssä" mahdollisimman pitkään. Perinteinen raja julkisen ja yksityisen välillä näyttääkin olevan edelleen olemassa: kotia ja perhe-elämää pidetään yksityisenä alueena, jota varjellaan muiden silmiltä ja korvilta (Nykyri 1998, 95-96). Pauli Juutin (1996, 206) mukaan koti on nykyisin monille ihmisille suojapaikka, jossa voi levätä, olla rauhassa ja viettää vapaa-aikaa muista eristäytyen. Väkivaltaa kokeneelle naiselle se voi olla kuin "häkkilinnun häkki", josta ei ole ulospääsyä (Husso 2003, 224).

Anneli kertoo miettivänsä edelleen välillä syitä miehen väkivaltaisuuteen ja uskoo, että kyse on todennäköisesti miehen huonosta itsetunnosta, mikä ilmenee mustasukkaisuutena ja ihmissuhteiden kontrollina ja katkomisena. Hän puhuu myös miehen "äärimmäisestä pahuudesta" ja "vihamielisyydestä", jota tämä ei varmaan itsekään täysin tiedosta. Anneli näkee kuitenkin miehessään paitsi "pahuutta", myös hyviä puolia, potentiaalia ja taitavuutta, mitä hän yrittää korostaa myös lapsilleen heidän isästään puhuessaan.

Annelin mielestä väkivalta parisuhteessa tai perheessä ei ole koskaan ainoastaan perheen sisäisesti ratkottava ongelma vaan koko yhteiskunnan ongelma. Sen ehkäisemiseksi ja poistamiseksi tarvitaan Annelin mielestä ennen kaikkea tietoa ja koulutusta. Hän tuo esille kerronnassaan myös suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin väkivaltaisuutta ja ankaria kasvatustapojen moniin muihin maihin verrattuna.

## *Identiteetin ja selviytymisen rakentuminen kerronnassa*

Anneli tuo esille kerronnassaan useaan otteeseen olevansa koulutettu työssäkäyvä nainen. Työ onkin ollut lasten ohella yksi tärkeimmistä asioista, joka on auttanut häntä selviytymään väkivaltaisessa parisuhteessa. Hän kertoo suhtautuneensa näin jälkikäteen asiaa mietiskellessään parisuhteeseensa ja perheeseensä aivan liian objektiivisesti ja ohittaneensa täysin oman itsensä ajattelemisen. Tavoitteena on ollut miehen auttaminen tämän ongelmissa, jotka tämä paradoksaalisesti kuitenkin itse on kieltänyt. Riitta Jallinojan (1997, 109-110) mukaan parisuhteessa tehtävä tunnetyö voidaan kuitenkin nähdä aktiivisena toimintana, johon liittyy niin rakkautta, halua kuin tahtoakin - siitä huolimatta, että tunnetyön tekeminen voi merkitä samalla oman halun tukahduttamista ja miehen haluun mukautumista. Niin pitkälle kuin rakkautta, halua, tahtoa ja toivoa riittää, nainen jaksaa yrittää väkivaltaisessa parisuhteessa. Tuija Nykyri (1997, 152) nimittää tätä äideille ominaista suhdetyötä refleksiiviseksi hoivatyöksi, joka vaatii jatkuvaa itsereflektiota ja neuvottelua tilanteissa syntyvien mahdollisuuksien ja vaatimusten välillä.

Anneli kertoo oppineensa noudattamaan vuosien varrella tiettyjä käyttäytymismalleja minimoidakseen väkivallan riskejä ja ehkäistäkseen väkivaltaan johtavien vaaratilanteiden syntymistä. Hän on muotoillut selkeitä ja yksiselitteisiä toimintaohjeita väkivaltakokemustensa pohjalta, kuten muun muassa "älä istu hänen kanssaan samaan autoon, menkää vaikkapa kahdella eri autolla". Ennakoidessaan miehen mahdollista toimintaa hän on samalla joutunut säätelemään omaa käyttäytymistään miehen mielialojen ja tekojen mukaan.

Anneli kertoo, ettei ole koskaan syyllistänyt itseään miehen käyttämästä väkivallasta. Hänen mielestään nyky-yhteiskunnassa on vikana se, että yksilön vastuu omista teoistaan on lähes täysin unohdettu. Hän kokee, että häntä itseään on yritetty syyllistää parisuhdeväkivaltaa kokeneena naisena miehen käyttämästä väkivallasta. Nyt erovaiheessa varsinkin mies pyrkii leimaamaan hänet mielenterveysongelmaiseksi muiden silmissä. Se, että väkivallan uhri toteaa, ettei tapahtunut ollut hänen syytään, ei poista kuitenkaan häpeän tunteita. Häpeään liittyy aina kokemus paljastumisesta, jolloin minä ei olekaan vain minä, vaan minä kelvottomaksi arvioituna. (Ronkainen 1999b, 145.) Häpeän vallassa eläminen uhkaa ihmisen myönteistä kuvaa itsestään. Anneli kertookin, ettei hän ole puhunut miehen väkivaltaisuudesta kovin monen tuttavansa kanssa. Omaisillekin hän kertoi siitä vasta jättäessään avioerohakemusta vireille.

Suvi Ronkaisen (1999b, 143) mukaan häpeän tunteista voi irtautua ainoastaan vihaamalla tai häpäisemällä ja sen oikeuttaminen edellyttää kokemuksellista varmuutta siitä, että oma määrittely tilanteesta on oikea. Annelin kerronnassa tulee esille sekä vihan, ärtymyksen että turhautumisen tunteita, jotka näyttävät kohdistuvan niin tämänhetkiseen tilanteeseen kuin mieheenkin. Kertoessaan tunteella tarinaansa Anneli kuvaa miestänsä myös negatiivisilla termeillä. Eero Riikonen ja Gregory Smith (1998, 144-145) näkevät muun muassa masentuneen henkilön kohdalla vihapuheeseen siirtymisen luovan ihmiselle uusia mahdollisuuksia. Kun ihminen on vihainen, hän näkee yleensä itsensä toimijan roolissa: hän voi nähdä itsensä sekä huonon kohtelun uhrina että samalla arvioida asemaansa ja toimintaansa uudelleen. Toisaalta Annelin kerronnassa näyttää olevan vahvana myös syvä ihmetyksen ja surun tunne (mitä tämä on? miksi näin kävi? mitä nyt? miten tästä eteenpäin?). Vihan sijasta väkivaltaa kokeneiden naisten kuvauksista löytyy usein surua, väsymystä, turtumusta, epäuskoa ja -syyllisyyttä epäonnistumisesta (Ronkainen 1999b, 141).

Pauli Juuti (1996, 198-201) on tarkastellut Tilastokeskuksen vuosina 1989 ja 1995 keräämän kyselyn perusteella suomalaisten elämänlaatua ennen ja jälkeen laman. Vuonna 1995 parisuhteessa elävien neljä tärkeintä odotusta perheeltä olivat: tasa-arvoisuus, kaikkien osallistuminen päätöksentekoon, töiden tasapuolinen jako ja yhteiset harrastukset. Tyytyväisyys perhe-elämän laatuun oli vuosien kuluessa lisääntynyt, mutta 20 % vastaajista tunsivat perheen rajoittavan toimintaansa. Juutin mielestä tasa-arvoinen roolijako ja sopiva työmäärä kullakin perheenjäsenellä sekä kontaktit ulkopuoliset kontaktit (sukulaiset, tuttavat) edesauttavat ihmissuhteiden muotoutumista myönteisiksi. Vaikka Anneli kuvaakin kotona lasten kanssa vietettyjä vuosia pohjimmiltaan antoisiksi, hän kokee kärsineensä naisena pitkistä kotona vietetyistä yksinäisistäkin vuosista, jolloin mies ei osallistunut lainkaan lastenhoitoon. Naiset maksavatkin Annelin mukaan monella tavalla siitä, että hoitavat lapsia kotona ja pitävät perhettä koossa (kuten muun muassa pienten eläkkeiden ja uralla etenemättömyyden muodossa). Vaikka he kantavat vastuun perheestä ja asioiden hoitumisesta kotona, sitä ei arvosteta. Annelin mielestä lapsia kotona hoitaviin naisiin suhtaudutaan kuin he olisivat yhteiskunnan "alin kasti". Mies uhkaili jo aiemmin parisuhteen aikana Annelia sillä, että jos tämä hakee avioeron, hän pitää huolta, ettei Annelille jää käytännössä mitään omaisuutta. Anneli kokee, että perhe-elämä on ollut kuitenkin "vahvaa elämistä" ennen kaikkea lasten ja oman mielekkään työn ansiosta. Elämässä ovat vaihdelleet niin hyvät kuin huonotkin ajat.

Miehen väkivaltaisuus ei ole kuitenkaan päättynyt avioerohakemuksen vireillelaittoon vaan väkivallan uhka on lisääntynyt sen seurauksena entisestään. Annelin mukaan mies on soitellut uhkaussoittoja ja uhannut hänen henkeään, pitää aktiivista tiedotuskampanjaa sosiaaliviranomaisiin

päin ja on käyttäytynyt muutenkin uhkaavasti syyttämällä Annelia itseään aggressiiviseksi ja mielenterveysongelmaiseksi. Hän on alkanut järjestellä perheen raha-asioita itselleen edullisempaan suuntaan ja hakee käräjäoikeuden kautta yksinhuoltajuutta, vaikkei ole Annelin mukaan osallistunut perheen lasten hoitoon käytännössä juuri lainkaan. Mies on uhannut lisäksi muuttaa Annelin ja lasten lähelle. Tuntemansa pelon takia Anneli ei uskalla liikkua iltaisin ulkosalla.

Anneli ihmettelee, miten mies jaksaa olla niin pelottavan "sinnikäs". Anja Ahola (1992, 47-48) toteaa, että maskuliiniseen identiteettiin ei Suomessa kuulu heikkouden tunnustaminen ja miehet saattavat ilmaista oireitaan usein joko etäännyttämällä ongelman, sairastumalla fyysisesti, alkoholin käytöllä tai levottomuudella. Miestä ja tämän käyttämää väkivaltaa Anneli kuvaa "sairaana oksana", joka on nyt sitten pitänyt ikään kuin leikata pois - kaikkien eduksi.

Konkreettisina selviytymiskeinoinaan Anneli mainitsee seuraavia asioita: tiedon hakeminen ja saaminen (esimerkiksi ulkomaiseen väkivaltakirjallisuuteen tutustuminen), työn teko, lasten kanssa oleminen ja toimiminen, periksiantaminen, parin tuttavien kanssa jutteleminen, avun hakeminen ja mielipiteiden kysyminen ammattiauttajilta sekä itse muokatut selkeät toimintaohjeet riskitilanteiden välttämiseksi.

Annelin sinnittely, taistelu, puolensa pitäminen ja selviytyminen jatkuvat siis edelleen. Tulevaisuus näyttää haastatteluhetkellä hieman epäselvältä, vaikka "valoa" onkin Annelin mukaan jo näköpiirissä. Annelin ensisijaisena toiveena on, että mies hellittäisi jatkossa ja antaisi hänelle "hengitystilaa". Pelko on edelleen läsnä, mutta toivo ja tieto paremmasta ovat myös olemassa.

#### *Avun hakeminen, saaminen ja siihen liittyvät toiveet*

Anneli alkoi huolestua toden teolla miehensä väkivaltaisuudesta huomattessaan väkivallan muuttuvan entistä rajummaksi. Hän otti yhteyttä asianajajaan ja mietti avioeron hakemista, mutta se jäi, kun elämä muuttui jälleen rauhallisemmaksi. Heidän parisuhteelleen onkin ollut tyypillistä hyvien ja huonojen aikojen vaihtelut. Mies itse ei ole hakenut koskaan apua väkivaltaisuuksiensa eikä myönnä omaa väkivaltaisuuksiaan. Annelin mukaan mies itse asiassa on naureskellut sosiaaliviranomaisten "sinisilmäisyydelle" ja ihmisten "hyysäämiselle" ylipäänsä.

Anneli on pyrkinyt selvittämään useaan otteeseen eri ammattiauttajilta parisuhteensa aikana, millaiset mahdollisuudet yhdessäolon jatkumiselle on vielä jäljellä, vaikka onkin salaillut tuttavilta ja omaisilta miehen käyttämää väkivaltaa. Lähiomaisille hän kertoi miehen käyttämästä väkivallasta vasta laittaessaan avioeroa vireille. Hän kertoo, että se, että kovin moni ei tiedä miehen väkivaltaisuudesta myös tavallaan suojelee häntä siten, että miehen työasiat ja yhteiskunnallinen asema muun muassa pysyvät tahrattomina ja kunnossa sekä mies siten tavallaan "tolpillaan". Hän on keskustellut tilanteestaan muutaman ystävän lisäksi muun muassa asianajajan, psykiatrin ja papin kanssa ja on ollut lisäksi yhteydessä turvakotiin, perheneuvolaan, kotihoitoon ja terveysasemalle. Ensisijaisesti hän on parisuhteesta käsin apua hakiessaan toivonut saavansa tietoa parisuhde- ja perheväkivallasta ja siitä, miten miestä voitaisiin mahdollisesti auttaa.

Kokemukset saadusta avusta ovat olleet kuitenkin vaihtelevat. Turvakoti on ollut Annelin mukaan tärkeä "ensiavun antaja": häntä on kuunneltu, hän on saanut korkeatasoista keskusteluapua ja neuvoja nimenomaan käytännön asioiden hoitamisessa. Kynnys sinne lähtemiseen oli kuitenkin Annelin mukaan todella korkea. Perheneuvolan sosiaalityöntekijä on ollut myöhemmässä vaiheessa hyvänä apuna ja tukena tilanteen selkeyttämisessä. Anneli kokeekin olevansa onnekas, kun on saanut perheneuvolasta työntekijäkseen henkilön, joka tuntee väkivaltaproblematiikkaa eikä ketään "rivipsykologia", jolla ei ole asiantuntemusta ja kokemusta väkivaltaan liittyvistä asioista. Kunnallista lastenhoitopaikkaa eikä kotipalvelua Anneli ei ole sitä tarvitessaan saanut, mikä ei ole oikein innostanut avun hakemiseen kunnan sosiaalipalveluista jatkossa.

Annelin kerronnassa tuleekin esiin epäluuloa ja luottamuspulaa nimenomaan kunnallisia sosiaalipalveluja kohtaan. Hän kertoo, että sosiaalityöntekijät eivät ole ottaneet selkeästi kantaa miehen käyttämään väkivaltaan. Olo on epävarma, varsinkin nyt, kun tapaamis- ja huoltajusasioista ollaan vasta sopimassa, vaikka hän haluaisikin luottaa työntekijöiden ammattitaitoon. Myöskään käyttämiltään asianajajilta hän ei ole saanut aina asianmukaista kohtelua. Anneli kertoo lisäksi, että kummankin puolison omaiset ovat valinneet selkeästi omat puolensa, mikä tuntuu tavallaan ymmärrettävältä, mutta toisaalta myös aika "järkyttävältä". Lainsäädännön suhteen Anneli kertoo toiveenaan saada jonkinlainen turvaraja naisille, ettei mies voi muuttaa liian lähelle entistä perhettään eron jälkeen. Lähestymiskielto tuli voimaan vasta vuonna 1999.

Eropäätös kypsyi vuosien kuluessa, perusasioiden kunnossaolo (työ, taloudellinen tilanne) ja toivo paremmasta helpottivat eropäätöksen tekemistä. Muuta vaihtoehtoa kuin ero ei enää ollut,

varsinkaan, kun mies ei myöntänyt väkivallan käyttöönsä ja kieltäytyi hakemasta apua itselleen. Anneli kokeekin tehneensä työtä parisuhteen eteen ja väkivaltaongelman selvittämiseksi aika lailla itseksensä.

#### 6.4 Uutta polkua askeltavan tarina (Sirkku)

Sirkun tarina edustaa tässä tutkielmassa niitä kuutta naista, joiden voidaan sanoa jo irrottautuneen kokemastaan väkivallasta ja väkivaltaisesta parisuhteesta. Sirkku kokeekin elävänsä tällä hetkellä oman metaforansa mukaisesti "myrskyn jälkeen tullutta hiljaista hetkeä" ja nauttivansa nykyisestä rauhallisesta elämänmenosta lasten, arjen, työn ja vapaa-ajan keskellä. Avioero on jo takanapäin, vaikkakin lasten huoltajuudesta käydään edelleen oikeutta miehen aloitteesta.

Sirkku kertoo tarinaansa rauhalliseen tahtiin, kerronnan tavasta tulee selvästi esille se, että väkivaltainen parisuhde on jo menneisyyttä, vaikka se ajoittain mietityttää ja askarruttaa vielä mieltä.

##### *Väkivallan käsitteellistäminen*

Sirkun mies käytti parisuhteessa sekä fyysistä että henkistä väkivaltaa. Parisuhdeväkivalta alkoi heti suhteen alkuvaiheissa. Sirkun ilmaistua mieltävänsä eroa mies aloitti itsemurha- ja tappouhkailut. Mies hajotti joskus paikkoja kotona ja on ollut, etupäässä juopuneena, aggressiivinen myös muita kuin Sirkkua kohtaan. Lapsiin hän ei ole ainakaan fyysistä väkivaltaa kohdistanut ja hänen suhteensa lapsiin ovat Sirkun mukaan hyvät. Mies käytti väkivaltaa pääsääntöisesti kotona, oman perheen piirissä ja poissa muiden silmistä. Väkivallan tekoja ei ollut Sirkun mukaan kovin usein, ehkä kerran vuodessa.

Sirkun mukaan perhe-elämä vaihteli hyvien ja huonojen aikojen välillä. Pelko ei ollut hänen mukaansa todellakaan osa jokapäiväistä elämää. Väkivalta tuntui kuitenkin erottavan heidät muista ihmisistä: Sirkusta tuntui varsinkin alkuvaiheessa, että väkivaltaa oli vain heillä ja muut ihmiset olivat paljon onnellisempia. Tilanne helpotti hieman Sirkun pystyttyä kertomaan kokemastaan väkivallasta läheisilleen. Sirkun mielestä he elivät itse asiassa melko lailla tavallista ja alkuun aika

onnellistakin perhe-elämää, johon sitten jotenkin "semmonen paha pääs sinne pesiytymään niin, et se sitte niinku lopulta pilas kaiken siinä".

Sirkku kertoo miettineensä ja miettivänsä aika ajoittain edelleen, mistä miehen väkivaltaisuus johtui löytämättä siihen kuitenkaan vastausta. Hän ihmettelee muun muassa sitä, miksi mies oli heidän parisuhteessaan väkivaltainen, vaikka hän ei ollut tiettävästi väkivaltainen aiemmassa avioliitossaan. Sirkku liittikin suhteen alkuvaiheissa miehen käyttämän väkivallan tämän vastikään tapahtuneeseen avioeroon (joka oli jäänyt ehkä kunnolla selvittämättä), syyllisyyden tunteisiin sekä lasten ikävöintiin. Mies joi jonkin verran edellisen avioeronsa aikoihin, mutta Sirkun mukaan se ei kuitenkaan selittänyt väkivallan käyttöä. Mies alkoi muuttua parisuhteen edetessä yhä sulkeutuneemmaksi ja puhumattommaksi.

Väkivallan tekoon tuntui löytyvän aina joku hyvä selitys joko mieheltä tai häneltä itseltään, kunnes parisuhteen loppuvaiheessa tuli lopulta se hetki, jolloin miehen väkivallan käyttöä ei voinut enää selittää mitenkään. Väkivallan teko oli sen verran raju, että Sirkku päätyi tekemään rikosilmoituksen ja muutti pian sen jälkeen lasten kanssa pois yhteisestä kodista.

Itseään Sirkku ei ole kokenut syylliseksi miehensä väkivallan käyttöön. Hän ei ole kertomansa mukaan itse koskaan käyttänyt parisuhteessaan väkivaltaa eikä vastannut väkivaltaan väkivallalla vaan koki olevansa jo fyysisesti sen verran alakynnessä, ettei sellainen olisi ollut niissä tilanteissa järkevää.

Sirkku ihmettelee sitä, miksi mies saattoi jossakin rauhallisessa tilanteessa alkaa yhtäkkiä väkivaltaiseksi, mutta toisessa stressaavammassa tilanteessa pysyi aivan rauhallisena. Leo Nyqvistin (2001) tutkimuksen mukaan hänen haastattelemansa väkivaltaiset miehet kuvasivat väkivaltaansa suurimmaksi osaksi maltin menettämisenä riitatilanteissa tai vastavuoroisena fifty-fifty -tilanteena. Nyqvistin mukaan hämmästyttävien piirre oli se, etteivät he myöntäneet lainkaan kontrollia tai alistamista, joita Nyqvistin haastattelemat väkivaltaa kokeneet naiset kertoivat kokeneensa. Miesten puhuessa parisuhteesta tai lapsista heidän puheessaan oli hyvin vähän emotionaalisia aineksia, mutta he saattoivat kiihtyä vaihtelevasti puhuessaan kumppaninsa käyttäytymisestä. He saattoivat kokea riitatilanteet nöyryyttävänä keskinäisenä valtataisteluna. Väkivallan käyttö oli miesten mielestä oikeutettua ja väkivallan syy ulkoistettiin: se oli joko kumppanissa tai tämän sosiaalisessa verkostossa. Riidat saattoivat saada alkunsa ihan mitättömistäkin syistä. Nyqvistin mielestä hänen tarkastelemansa miehet näyttivät hakevan



parisuhteessaan konsensusta, jossa he itse toimivat määrittelevänä osapuolena, koska katsoivat tietävänsä, mikä on perheelle parhaaksi. Erimielisyydet tukahdutettiin väkivallalla. Nyqvistin mukaan väkivallan yhteys vallan käyttöön näyttikin hänen tarkastelemillaan miehillä selvältä, ja miesten käsitykset mies- ja naissukupuolista näyttivät hyvin stereotyyppisiltä. Heillä saattoi olla vaikeuksia tunnistaa naisen kokemaa pelkoa tai he ajattelivat, ettei pelon tunne ollut oikeassa suhteessa itse tilanteeseen. Sukupuolten käsitykset väkivaltaan johtaneista tilanteista ja itse asiassa väkivaltakäsitykset kokonaisuudessaan näyttivät poikkeavan aika lailla toisistaan. (Emt., 125-143, 216-218.)

Pahinta väkivallassa oli Sirkun mukaan se, että luottamus toiseen ihmiseen meni täysin. Hän, jonka piti olla tuttu ja turvallinen, muuttui yhtäkkiä arvaamattomaksi ja tuntemattomaksi. Sirkusta tuntuu, ettei hän loppujen lopuksi edes kunnolla tuntenut miestänsä ja hän koki miehen välillä täysin vieraa itselleen.

#### *Identiteetin ja selviytymisen rakentuminen kerronnassa*

Väkivaltatilanteita ei Sirkun kertoman mukaan pystynyt kovinkaan usein ennakoimaan eikä niistä pystynyt päättelemään, mihin ne itse asiassa edes liittyivät tai mistä ne saivat alkunsa. Sirkku kertoo yrittäneensä selvittää tilannetta puhumalla miehen kanssa. Mies ei suostunut kuitenkaan puhumaan tekemästään väkivallasta vaan yritti pikemminkin hyvittää tapahtunutta eleillä, kotitöitä tekemällä, jotain ostamalla, rakastelulla tai jopa itkemällä. Leo Nyqvist (2001) toteaa haastattelemiensa väkivaltaisten miesten pitäneen väkivallan erillään pariskunnan muusta vuorovaikutuksesta: väkivalta näyttäytyi episodina, joka alkoi ja päättyi. Sen sijaan Nyqvistin haastattelemissa väkivaltaa kokeneilla naisilla väkivalta ja sen uhka oli koko ajan läsnä. (Emt., 151.) Markku Soikkeli (1999, 153-154) arveleekin miesten tulkitsevan yleensäkin naisten elämää yhtä episodimaisesti kuin omaansakin, kun taas naiset tulkitsevat miehen elämää kokonaisvaltaisesti, samoin kuin omaansakin.

Sirkku kertoo huomanneensa, että hänen sisälleen alkoi kertyä pikku hiljaa vihan tunteita, kun asioita ei voitu jutella selväksi ja tuntui siltä, kuin jotakin oli koko ajan selvittämättä. Hän koki, ettei hän voinut olla parisuhteessa oma itsensä. Sirkku kertoo olevansa suorapuheinen ja itsepäinenkin, mutta väkivaltatilanteissa hän koki, että hänen piti vaieta, olla hiljaa, huomaamaton ja tekemättä mitään. Vihan tunteet piti padota ja siirtää tuonnemmaksi ja spontaani tunneilmaisuus estyi. Hän

toteaa kuitenkin, että heti kun *sai* tilaisuuden, hän pyrki antamaan kyllä jollakin muulla tavalla kuin fyysisesti takaisin. Tuija Nykyri (1997, 30, 46-47) on käyttänyt syliinsäulkemisen -metaforaa kuvaamaan tätä naisille tyypillistä tapaa vetäytyä vaatimattomiin asentoihin. Nainen ei asetukaan selkä suorassa ja nyrkki ojossa puolustamaan rajojaan ja kuormita toisia vihan tunteillaan, vaan pikemminkin "elää niitä itse ruumissaan". Vihasta puhuminen on jatkuvaa asentojen hakemista ja sen miettimistä, pitääkö ja voiko sitä hillitä vai purkaa, missä ja miten sitä olisi hillittävä ja purettava. Koska fyysisessä voimassa nainen ei pärjää miehelle, väkivaltaa kokenut nainen pyrkii väistelevällä käyttäytymisellään mahdollisimman pitkälle minimoimaan miehen käyttämää väkivaltaa selvittääkseen siitä mahdollisimman vähin vaurioin (ks. mm. Walker & Browne 1985, 191).

Sirkku kertoo päättäneensä jo nuorena olla mahdollisimman itsenäinen ja äidiksi tultuaan hän koki voimakasta tarvetta määritellä itse omat rajansa. Hän huomasiikin melko pian lasten synnyttyä, että hän haluaa jatkaa työtänsä ja omien juttujensa tekoa. Hän kertoo oman äitinsä olleen "kotiäitinä" jollakin tapaa alistettu, vaikkei fyysistä väkivaltaa lapsuudenperheessä käytettykään. Hän kertookin päättäneensä jo nuorena, että "tommoiseen naisen osaan mä en ikinä suostu".

Sirkun mielestä missä tahansa ihmissuhteessa saattaa kehittyä jonkinlainen valtataistelu, jolloin väkivaltakin voi tulla mukaan kuvioihin. Hän kokee, että heidän parisuhteessa käytiin eräänlaista henkistä valtataistelua, joka näyttää liittyneen nimenomaan sukupuolten välisiin rooli- ja työnjakoihin perheessä. Oman roolin ja paikan löytäminen parisuhteessa ja uusperheessä tuotti Sirkulle vaikeuksia. Hän viittaa kerronnassaan siihen, että heillä menivät jotenkin roolit ihan sekaisin, jonka seurauksena hän ei enää tiennyt, mitä häneltä odotettiin ja mikä oli hänen roolinsa siinä. Välillä hän oli äiti, rakastajatar, vaimo tai lapsi. Mies oli ilmaissut joskus pariterapiassa, että heidän sukupuoliroolinsa olivat jotenkin vaihtuneet, Sirkku ei kuitenkaan hyväksy toteamusta sellaisenaan: häntä pikemminkin askarruttaa ja vaivaa se, että miksi mies *otti* niin aktiivisen roolin kotitöissä ja ruuanlaitossa itselleen eikä itse asiassa edes antanut Sirkulle tilaa tai mahdollisuuksia toimia omalla tavallaan. Yhtäältä Sirkku tosin kertoo, ettei hän itse ollut edes kiinnostunut kodinhoidosta, mutta toisaalta hänen kerronnassaan korostuu se, että hänen olisi ehkä pitänyt olla kiinnostuneempi - ainakin muiden ihmisten silmissä. Sosiaalinen paine siihen näytti ainakin Sirkun kerronnassa olevan häntä kohtaan suuri (miehen sukulaiset, kylässä käyneet tuttavat jne.). Sirkku kokeekin, että hän ei ehkä täyttänyt miehen silmissä tämän odotuksia häntä kohtaan vaimona ja äitinä. Sirkku ihmettelee myös sitä, että miehen suvun puolelta esitettiin heidän avioliittonsa

loppuvaiheessa toteamuksia siitä, että miehen ensimmäinen vaimo "tunsi rajansa" ja "osasi vaieta tietyssä vaiheessa" ja hänenkin olisi pitänyt tietää "miten miehen seurassa ollaan".

Toisaalta Sirkku puhuu myös siitä, kuinka hän teki itse asiassa kaikki isommat päätökset, sen sijaan ruokakaupan ostopäätökset ja hintojen pohtimiset miehen kanssa tuntuivat turhauttavilta. Itse asiassa hän koki, että monet asiat olisivat jääneet hoitamatta, ellei hän olisi niihin ryhtynyt. Hän miettiikin sitä, että tekikö hän sitä kenties osittain tahallaan - ikään kuin näyttääkseen miehelleen, miten hommat hoituvat. Tällä hetkellä hän nauttii siitä tunteesta, että asunto on selkeästi hänen aluettaan, hän tietää mitä missäkin on - ja samalla hän tuntee tietävänsä suurinpiirtein, kuka hän itse on. Tosin naisen ja miehen roolit askarruttavat häntä ajoittain edelleenkin. Kirsi miettiikin, onko hänestä lainkaan tavalliseen parisuhteeseen ja avioliittoon, vaikei uusi suhde sinänsä pelotakaan tai tunnu mahdottomalta. Myös avioliiton merkitys instituutiona mietityttää eikä se tunnu enää niin tärkeältä kuin aiemmin.

Konkreettisine selviytymiskeinoinaan Sirkku mainitsee muun muassa seuraavat asiat: vaikeneminen, hiljaa oleminen, huomaamattomana oleminen, sanallisesti takaisin antaminen, suuttumuksen siirtäminen, kotoa pois lähtemiset, avoimesti asioista puhuminen ja avun hakeminen.

Tulevaisuuteen Sirkku suhtautuu rauhallisen odottavasti. Sirkku kertoo heidän tapailleen jonkun aikaa erilleen muuttamisen jälkeenkin, mutta nyt tiet ovat lopullisesti eronneet. Tosin lasten tapaamisista ja huoltajuudesta käräjöidään edelleen miehen aloitteesta - jo toistamiseen. Sirkku ihmettelee sitä, miksi erovaiheessa - niin heidän kuin muidenkin - tulee aina niin voimakkaasti riidan kohteeksi lasten elatus- ja tapaamisasiat ja miksi miehet aktivoituvat nimenomaan vasta siinä vaiheessa perhesuhteiden hoitamiseen. Itse hän kokee, että mies yrittää tehdä hänelle tavallaan kiusaa myös tällä tavoin lapsiin liittyvien asioiden kautta. Erovaiheessa saattavat lapsen huoltoon ja tapaamisiin liittyvät asiat nousta usein riidan aiheeksi, ja samalla miehen käyttämä väkivalta voi tulla uudelleen ajankohtaiseksi (Nyqvist 2001, 241).

#### *Avun hakeminen, saaminen ja siihen liittyvät toiveet*

Sirkku kertoo olleensa ensimmäisten väkivaltilanteiden jälkeen järkyttynyt ja ihmeissään. Hän kertoo jutelleensa heti ensimmäisistä tapauksista alkaen miehen käyttämästä väkivallasta vanhempinsa ja lähimpien ystäviensä kanssa. Hän yritti kuitenkin, varsinkin alkuun, olla

puhumatta liikaa kokemastaan väkivallasta, koska ensisijaisena pyrkimyksenä oli tuolloin pitää suhde koossa. Hän huomasiikin varsin pian, että tuttavat ja omaiset valitsivat suhteellisen nopeasti ja voimakkaasti omat puolensa. Myös omaisilla ja tuttavilla olivat tunteet aika lailla pinnassa ja hän kokeekin, ettei heistä siinä mielessä ollut niin paljon apua kuin jostakin täysin ulkopuolisesta tahosta, kuten esimerkiksi ammattiauttajasta.

Ensisijaisena apuna tilanteeseen olisi Sirkun mielestä ollut se, että mies olisi miettinyt itseään ja ottanut vastuun käyttämästään väkivallasta. He ottivatkin yhdessä miehen aloitteesta ensimmäisen väkivaltatilanteen jälkeen yhteyttä perheneuvolaan, mutta käynnit siellä päättyivät miehen osalta muutamassa kuukaudessa eikä hän suostunut ottamaan Sirkun mukaan vastuuta käyttämästään väkivallasta. Sirkku kertoo käyneensä siellä itse juttelemassa ja purkamassa ajatuksiaan pitempään, siitä huolimatta, että hänen kertomaansa parisuhteen ja perheen tilanteesta ei hänen mukaansa uskottu eikä otettu vakavasti. Hän koki, ettei perheneuvolassa ollut asiantuntemusta parisuhde- ja perheväkivaltaan liittyvissä asioissa. Väkivallan käyttöä vähäteltiin ja häntä syyllistettiin miehen käyttämästä väkivallasta. Hän ei kokenut saavansa sieltä kaipaamiaan käytännön neuvoja tilanteeseensa eikä miestä vastuutettu väkivallan teoista, niinkuin hän olisi itse toivonut. Sirkku miettii myös sitä, onko mies- ja naispuolisten sosiaalityöntekijöiden kesken eroa siinä, miten he lähtevät mukaan asiakkaan kertomiin juttuihin. Sirkku kokee, että hän on saanut miespuoliselta työntekijältä selkeämmin ohjeita ja kannanottoja omaan tilanteeseensa liittyen, sen sijaan naistyöntekijät ovat lähteneet ehkä liiaksi mukaan hänen tunnetiloihinsa.

Sirkku kertoo lähteneensä useita kertoja kotoa pois, lähinnä sukulaisten luokse, mutta myös turvakotiin. Kaikki lähdöt eivät olleet pakon edessä -lähtöjä, vaan osa niistä oli Sirkun mukaan pikemminkin "hätähuutoja" miehelle, että tämä ottaisi tilanteen vakavasti ja "tekisi jotain". Kotiinpaluut lisäsivät kuitenkin entisestään häpeän tunteita.

Sirkku kertoo huomanneensa kahden käyttämänsä turvakodin toimintatavoissa eroja. Hän kokee, ettei saanut olla toisessa turvakodissa turvassa ja rauhassa, koska miehellä oli vapaa pääsy sinne. Toisessa turvakodissa hän koki saavansa tukea sille ajatukselle, ettei väkivaltaa tule hyväksyä ja että väkivallan syy tai vika ei ole hänessä. Siellä tuettiin myös ajatusta siitä, ettei tilanne pelkällä kotiinpaluulla parane. Sirkku kokee saaneensa apua lisäksi toisilta väkivaltaa kokeneilta naisilta ja asianajajaltaan.

Sirkku ihmettelee viimeisimmästä väkivaltatilanteesta tekemänsä rikosilmoituksen kohtaloa ja käsittelyn hitautta. Rikosilmoitus jäi lojumaan Sirkun mukaan poliisin pöydälle eikä sitä viety eteenpäin. Syynä tähän poliisi ilmoitti Sirkun miehen ilmoittaneen, että asiasta on sovittu puolisoiden kesken eikä sitä tarvitse viedä eteenpäin, vaikka näin ei ollut asianlaita. Toisin sanoen poliisi ei ollut suhtautunut rikosilmoitukseen vakavasti.

Sirkku kertoo väsyneensä lopullisesti huomattessaan, ettei mitään parannusta parisuhteeseen ja perhetilanteeseen ole tulossa eikä väkivallan käyttö näyttänyt loppuvan. Huoli ja hätä miehestä oli kuitenkin kova erilleen muuttamisen jälkeenkin eikä suhteen lopettaminen ollut aivan yksinkertaista. Sirkku kertoo kokeneensa syyllisyyden tunteita miehen jättämisestä yksin, varsinkin kun mies oli uhannut tehdä itsemurhan. Omat tunteetkin miestä kohtaan olivat erovaiheessa sekavat. Parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset tuntevatkin usein syyllisyyttä ja surua erovaiheessa, koska kokevat epäonnistuneensa parisuhteessa: perhe-elämä ei ollutkaan tasapainoista, avio-onni kukoistanut ja lapset tyytyväisiä (ks. mm. Ronkainen 1997b, 144). Sari Näreen (2000) mielestä tunnetalouden vaaliminen saattaa olla naisille itse asiassa samantyyppinen kulttuurinen kunniaaetos kuin Matti Kortteisen (1992) hahmottelema työn kunnian kenttä ja selviytymisen eetos miehille. Samalla kun nainen on suuntautunut ja yhteydessä yhteisöön, mies on yksinäinen ja kamppailee koko maailmaa vastaan. Toisaalta naisten osallistuessa nykyisin entistä enemmän työelämään ja suuntautuessa kotoa ulospäin he ovat alkaneet edellyttää entistä enemmän myös miehiltä osallistumista tunnetalouden hoitamiseen, mihin miehet eivät kuitenkaan välttämättä ryhdy. (Näre 2000, 99-100.) Myös väkivaltaisen parisuhteen erovaiheessa, siinä missä muidenkin parisuhteiden erojen ja ylipäänsä menetyksen yhteydessä voidaan puhua myös surun viidestä vaiheesta, jotka ovat yleisesti menetyksen ihmisessä herättämiä reaktioita: kieltäminen (tunteet peitetään tunnottomuuteen, kuinka ja miksi -kysymykset), viha (loukkaantuminen, tuska, syyllisyydentunteet), kaupanteko (mitä jos sittenkin? entäpä jos? syyllisyydentunteet), masennus (tyhjyyden tunne, yksinäisyys) ja hyväksyminen (elämän jatkuminen, omien tarpeiden kuuleminen). (Kübler-Ross & Kessler 2006, 22-45.) Sirkun elämässä näyttää surun vaihe olevan nyt loppumaisillaan.

## 6.5 Tarinoiden yhteenveto

Olen tarkastellut tässä tutkielmani empiirisessä osassa väkivaltaa kokeneiden naisten kerrottujen pohjalta sitä, millaisia merkityksiä väkivaltaa kokeneet naiset antavat kukin henkilökohtaisesta ajastaan ja tilaan sidotusta tulkintapisteestään käsin väkivallalle ja toiminnalleen, miten he rakentavat identiteettiään, toimijuuttaan, menneisyyttään ja tulevaisuuttaan nykyisyyden näkökulmasta käsin. Tavoitteena on ollut naisten kerronnan perusteella saada esille sitä: a) miten parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset itse käsitteellistävät kokemaansa väkivaltaa, b) miten he merkityksellistävät itseään diskursiivisesti rakentaen samalla omaa minuuttaan, toimijuuttaan ja sukupuoltaan, c) miten he kuvaavat selviytymistään ja käyttämiään selviytymiskeinoja sekä d) minkälaista tukea he ovat kaivanneet, hakeneet ja saaneet?

Tarkastelen tässä yhteenvedossani kuitenkin aluksi naisten kertomissa tarinoissa ilmenevää väkivallan käsitteellistämistä sekä väkivallasta selviytymistä prosessina. Tämän jälkeen teen yhteenvedon edellä tarkemmin käsitellyistä naisten (Kirsi, Anneli ja Sirkku) tarinoista eri tulkintapisteistä käsin.

Naisten kertomissa tarinoissa on hyvin paljon samoja piirteitä huolimatta siitä, että ne on kerrottu erilaisista tilanteista käsin. Väkivallasta selviytymisen tie näyttääkin kulkevan melko lailla James Prochaskan ja Carlo DiClementen (DiClemente 1991; Miller 2008) *transteoreettisen muutosvaihemallin* (stages of change) mukaisesti, joka muodostuu esiharkintavaiheesta, harkintavaiheesta, päätöksenteko- eli valmistautumisvaiheesta, toimintavaiheesta ja ylläpitovaiheesta.

*Esiharkintavaiheessa* ollessaan naiset eivät välttämättä alkuun edes ymmärtäneet, että kyse on parisuhde- tai perheväkivallasta. Ensimmäinen väkivaltatilanne on ollut naisille kuitenkin aina järkyttävä ja epätodellinen tapahtuma. Suurin osa naisista selitteli kokemaansa väkivaltaa aluksi miehen mustasukkaisuudella, alkoholin käytöllä, kiivastuonteisuudella tai jollakin muulla miestä stressaavalla syyllä. Toisaalta he saattoivat myös kieltää väkivallan ongelman alkuvaiheessa kokonaan ja suhtautua siihen kuin yksittäiseen tapahtumaan, joka ei enää toistu. Myös väkivaltaa käyttänyt mies saattoi pyydellä anteeksi lyöntiään tai riuhtomistaan ja luvata naiselle, että se tule enää toistumaan. Yhtenä selityksenä oli miehen käyttämä selitys, ettei hän oikein tiedä, mikä häneen meni. Kaisu kuvaa tällaisia tilanteita näin: "*Ja niitä mustii aukkoja [hymähdys] mä justiin*

*niinku pelkäänkin siinä ihmisessä. Et sillä tulee niitä semmosii naksahduksia just ... ettei niinku oikein järki juokse ollenkaan - tai edes kävele [naurahdus]."* Naiset kertoivat ajatelleensa tässä vaiheessa, että väkivallan ongelma on yhteinen ja yhdessä ratkaistava. Moni heistä sanoi tosin jo tuolloin pohtineensa, että mihin tämä kaikki mahtaakaan johtaa. Kirsi kuvaa seuraavasti: *"Ja niinku tosta väkivallasta vois sanoa, että se alko kyllä ihan seurusteluaikana, että mulla ois pitänyt hälytyskellot soida."* Moni sanoi, että siinä ihastumisen ja rakastumisen mylläkässä sitä ikään kuin ohitti miehen tekemän väkivallan ja ajatteli, että tämä oli vaan tämä kerta ja tästä selvitään. Läheisille koetusta väkivallasta ei välttämättä kerrottu vielä mitään, eihän väkivalta ollut vielä toistuvaa eikä itse väkivallantekoa pidetty välttämättä kovin vakavana.

Ajan kuluessa naiset kuitenkin huomasivat, että uusia väkivaltatilanteita tuli kuitenkin, huolimatta miehen lupauksista. Parisuhteen ensi huuma oli jo saatettu ohittaa, mutta naisen sitoutuminen parisuhteeseen ja halu hoitaa oma osuutensa hyvin niin avio- tai avovaimona kuin äitinäkin oli vahva. Tässä *harkintavaiheessa* naiset olivat jo useimmiten joutuneet kääntymään avun tarpeessa läheisten puoleen (lähinnä vanhemmat ja muutama ystävä). Moni kuitenkin kertoo, ettei halunnut oikein puhua parisuhteen ja perheen tilanteesta, varsinkin kun ajatuksena oli vielä pysyä yhdessä ja ponnistella paremman perhe-elämän suhteen. Toisaalta väkivallan esiintuminen helpotti naisten oloa, mutta omilla asioilla ei haluttu kuitenkaan rasittaa omaisia tai ystäviä. Usko ja toivo (vaikka läpi kiven ja kannon) veivät naisia eteenpäin, toisaalta myös pelko oli mukana jatkuvasti. Liisan sanat kuvaavat hyvin naisten ajatuksia ylipäänsä: *"Niin kyllä aika monta vuotta meni kuitenkin, että mä ajattelin, että pakkohan tän on muuttua, että ei voi olla sellasta asiaa, mikä ei muutu. Ei semmosta voi olla!"* Naiset miettivät aktiivisesti keinoja siihen, miten väkivallasta olisi mahdollista päästä eroon. Miehestä itsestään ei välttämättä haluttu luopua, ainoastaan tämän käyttämästä väkivallasta. Naiset kokivat, että heidän oli yritettävä vaikuttaa miehen käyttäytymiseen myös omalla toiminnallaan niin, ettei väkivaltatilanteita tulisi: olla provosoimatta miestä ja hissukseen, kun näytti siltä, että tilanne uhkaa räjähtää. Tämänäyttöisiä neuvoja he saattoivat saada myös läheisiltään, niiltä harvoilta, jotka asiasta tiesivät. Kaisu kuvaa: *"Semmonen siinä oli niinku koko ajan, että mä jouduin niinku omalla käytöksellä sitä tavallaan niinku säätämään. Että kyllä omat tunteet ja kaikki semmoset, niin niitä ei pystynyt tuomaan ilmi siinä pelossa, että se mottaa. Et, tiiätsä, siinä joutu itteensä jarruttaa tavallaan. Koittaa niinku aina rauhoittaa sitä. Ku kiehu ja oli ihan raivona ite, niin ei voinu ite tuoda sitä niinku ulos sen takia, että pelkää toista."*

*Valmistautumisen vaiheessa* naiset alkoivat alkoivat puntaroimaan entistä selkeämmin perhe-elämän hyviä ja huonoja puolia ja etsiä konkreettisempaa apua. Aikaa myöten väkivallan uusiutuessa yhä

uudelleen ja uudelleen naiset olivat huomanneet, että väkivallan teoille oli entistä vaikeampi löytää enää selityksiä. Kotoa oli saatettu jo joutua lähtemään useamman kerran turvaan muutamaksi päiväksi, jotkut jopa kuukausiksi suojellakseen itseään ja yrittäen saada hieman irtiotta ja miettimisaikaa. He menivät ensisijaisesti vanhempien tai muiden sukulaisten luokse. Naiset alkoivat kuitenkin miettiä viimeistään tässä vaiheessa jo konkreettisia mahdollisuuksia miehen jättämiseksi. Omat voimat tuntuivat hupenevan ja itsetunto tuntui olevan nollilla. Poliisitkin oli saatettu joutua kutsumaan paikalle. Mahdollisesti toistuvat kotoa pois lähdötkin hävettivät. Kotiin palaamiset tuntuivat toisten silmissä noloilta: ensin joutui turvautumaan toisten apuun ja sitten palasi, vieläpä vapaaehtoisesti, takaisin kotiin väkivaltaisen miehen luokse. Kaija kuvaa: *"Aina sitä usko ne kymmenen kaunista ja yheksän hyvää, ku toinen selittää ja menee takaisin"*. Naiset saattoivat tässä vaiheessa olla eristäytyneitä ja vetäytyä syrjään sosiaalisesta kanssakäymisestä. Toisaalta naisten tarinoista tuli myös päinvastaista pyrkimystäkin esiin. Sanna esimerkiksi kuvaa: *"Mä oon muuten aina ollut semmonen, et mä oon pitäny siitä, et käy vieraita ja ystäviä mun luona. Sekin piti siitä. Sit yhtäkkiä ei tuukaan enää ketään meillä käymään. Mä olin ihan, et minkähän takia. Sit mä kysyin kerran yheltä kaverilta, että minkä takia, niin se sano, ei me viititä, että kun ovesta tullaan sisään, niin sieltä heti joku huutaa, että haista vittu huora tai jotain vastaavaa tulee päin naamaa ihan syyttä. No, se aiheutti sen, että mä en sit ollut enää kotona, vaan mä lähdin niille."*

Ainoastaan kaksi pariskuntaa haki apua yhdessä perheneuvolasta ja nuorisoasemalta heti ensimmäisten väkivaltatilanteiden tapahduttua. Muilla avun hakeminen ammattiauttajilta kesti pitempään. Naiset kokivat olevansa vastuussa parisuhteestaan ja perheestään, joten he aloittivat avun hakemisen kuitenkin suhteellisen pian. Apua haluttiin miehelle, itselle, parisuhteelle ja koko perheelle. Naisista moni kertoi, että he yrittivät saada miestä hakemaan apua itselleen, mutta se ei kuitenkaan tuottanut tulosta. Miehet eivät myöntäneet käyttämäänsä väkivaltaa ja syyttivät sen sijaan kumppaneitaan siitä, että olivat "joutuneet" käyttämään väkivaltaa. Naiset kertoivat, että kun he eivät saaneet miestä hakemaan apua itselleen eikä mukaansa, he kävivät juttelemassa ammattiauttajan luona itsekseen. He kertoivat halunneensa paitsi huojentaa mieltään, kysellä myös parisuhteen tulevaisuuden ennusteista ja saada konkreettisia neuvoja tilanteessaan. Myös median kautta alkoi tulla tietoa väkivallasta ilmiönä, mutta tämä tapahtui vasta 1990 -luvun alussa. Anneli esimerkiksi kertoi, että se, että hän sai omille kokemuksilleen nimen perheväkivalta, oli jo iso helpotus: hän ei ollutkaan yksin. Viimeistään tässä vaiheessa naiset olivat saaneet tietoa myös turvakotiin menomahdollisuudesta. Turvakotiin naiset näyttävät turvautuneen kuitenkin useimmiten vasta parisuhteen puolivälin jälkeen, kun olivat ensin kokeilleet monia muita keinoja. Moni toikin esiin sen, että turvakotiin lähtiessä oli ylitettävä todella iso kynnyks. Väkivallan kohteeksi



joutumisen myöntäminen oli vaikea asia. Sanna kertoo: *"Ku sitä on sellasessa kierteessä, et jos, jos, jos, jos, ainanen toivo, et jos. Se on aika vaikee murtaa, mut kummiskin se epävarmuus, et entäs ... Mitä se elämä on sen jälkeen, kun mä tuun turvakotiin? Leimataaks mut, et mä oon joku juoppo tai mikä mä oon? Vai oonks mä normaali ihminen? Onks se oikein, et mä meen sinne?"* Monille ei kuitenkaan ollut lopulta enää olemassa muuta vaihtoehtoa kuin turvakotiin lähtö, ja he kertoivat tajunneensa usein vasta turvakotiin mennessään, miten väsyneitä ja lopen uupuneita he itse asiassa olivat. Kaisu kuvaakin: *"Se oli niin sekava se tilanne, että esimerkis mulla meni pitkän aikaa, että mä en muistanut edes niistä ihmisistä, että kuka niistä oli kukakin, ja kuka mut oli ottanut vastaan. Ihan vasta sitte joskus loppuvaiheessa mä rupesin miettii, että kuka ihme se oli, kenen kanssa mä juttelin silloin, kun mä menin sinne. Se niinkö huomaa ja nauroo, et sä olit kyllä ihan poikki. Kyllä siinä semmosta sumua ja usvaa oli vähäsen koko aika."*

*Toimintavaiheessa* miehen käyttämä väkivalta oli jo viimeistään tuotu julkiseksi asiaksi. Mahdolliset turvakodissa käynnitkin osaltaan julkistivat asiaa omaisille ja ystäville. Myös miehelle oli jo saatu sanottua se, että hänen pitäisi ryhtyä tekemään jotain konkreettista asian selvittämiseksi tai muuten on ero edessä. Eri asia naisten mukaan oli kuitenkin se, oliko heidän sanomansa mennyt perille ja otettu vakavasti. Moni naisista kertoi huomanneensa varsinkin eroa hakiessaan omaisten ja läheisten nopean jakautumisen kahteen eri leiriin ja yllättyneensä siitä, miten voimakkaasti miehen sukulaiset esittivät mielipiteitään. Joku kuvasikin kokemusta siten, että naamiot ihmisten kasvoilta ikään kuin putosivat. Muutama nainen jopa nimitti miehen omaisten harjoittamaa kritiikkiä sukuväkivallaksi, jonka kohteeksi he tunsivat joutuneensa. Esimerkiksi Liisan kokemukset maaseutuoloissa tuovat esille sen nykyaikana häkellyttävän seikan, että miniä maalaistalossa saattaa olla yhä suhteellisen heikossa asemassa: jotenkin vieras, ylimääräinen ja huonompi, kun on toisesta suvusta tullut (ks. myös Lindqvist 2005, 117-118). Naisten mielestä vaikuttikin siltä, etteivät läheiset pysty olemaan välttämättä kovin objektiivisia näissä tilanteissa, jolloin seurauksena voi olla vain lisää riitoja. Tässä vaiheessa viimeistään nainen alkoi huomata, ettei hänen toiminnallaan ollut mitään vaikutusta miehen väkivaltaisuuteen ja että väkivalta ei voinut johtua hänestä tai olla hänen syytään.

Tässä tutkimuksessa toiminnan vaihe johti useimmiten eroon, ainoastaan yksi nainen eli Kirsi elää haastatteluhetkellä edelleen entisessä parisuhteessaan. Erovaihe näyttää tuoneen kuitenkin omat ongelmansa, väkivallasta ei olekaan välttämättä päästy eroon, vaan miesten ahdistelu ja uhkaukset ovat olleet erovaiheessakin naisten arkipäivää. Moni nainen kertoi, että väkivallan uhka itse asiassa lisääntyi erovaiheessa. Miehen väkivallan käyttö ei päättynyt kuuden naisen osalta pariskunnan

erilleen muuttoon, vaan se ilmeni ja ilmenee haastatteluhetkellä joidenkin osalta edelleen muun muassa puhelinsoitoilla, uhkailuilla, lähelle muuttamisella ja naisen asuntoon tulemisella. Lasten elatus- ja tapaamisriidat ovat myös arkea. Suurimmalla osalla naisista on yhä olemassa jonkinasteinen pelko miestä kohtaan. Toisaalta eron jälkeen se on ollut useimmilla hallinnassa eikä vaikuta enää jokapäiväiseen elämään.

Selviytymisen *ylläpitovaiheessa* oleminen ei näytä tuottavan vaikeuksia: yksikään nainen ei kadu tekemäänsä ratkaisua. Eroratkaisuun päätymistä kuvattiin muun muassa seuraavasti: "*Mulla vaan yks kaunis päivä riitti, mä en enää jaksanu sitä samaa. Mä ajattelin, että siitä on tultava loppu, että en mä enää niinku rupee, et siitä rupee jo lapsikin kärsimään.*" (Kaija); "*Mä uskoin vaan, että se korjaantuu tästä. Mutta sitte ku se alko tulee vielä kauheemmaksi ja kauheemmaksi, niin sitte se oli niinku piste iin päälle jo se viimeinen ottelu siellä. Oishan se jatkunu varmaan vaikka kuinka monta vuotta vieläkin. Mä olisin varmaan tullu ihan hulluksi, koska sitä oli niinku ihan joka ilta sitte.*" (Tarja) "*Se tuli mun sisältä jostain. Mä sanoisin, että se tuli mulle niin voimakkaasti jostain minusta itsestä sisältäpäin, että nyt ei oo mitään muuta mahdollisuutta ... Et niinku joku mun sisällä sanois, että nyt, nyt on tullu se aika.*" (Liisa) J. P. Roosin (1988, 208) mukaan elämäntarinoissa mainitaankin usein tyypillisesti joku käännekohta, jolloin tarinan kertoja "otti itseään niskasta kiinni, havaitsi kulkeneensa kuin unessa ja ajelehtineensa tapahtumien mukana".

Suurin osa naisista kertoi selviytyneensä aika lailla itsekseen. Kaikki kymmenen naista olivat kuitenkin hakeneet apua viranomaisilta ja ammattiauttajilta useamman kerran parisuhteen aikana. Avun hakemisen paikkoja olivat muun muassa terveyskeskus, turvakoti, poliisi, sosiaalitoimi (perheneuvola, lastensuojelu ja toimeentulotuki), lakiasiantoimistot, yksityiset psykiatrit, mielenterveystoimisto, nuorisoasema ja seurakunta. Apua oli haettu myös ystäviltä ja omaisilta, mutta mielestäni näytti siltä, että aika lailla vähäisessä määrin. Naapurit olivat puuttuneet väkivaltatilanteeseen kahden naisen kohdalla esimerkiksi soittamalla poliisit. Aika tyypillinen oli seuraavanlainen vastaus kysyttäessä avun hakemisesta: "*Sitä aika pitkään ihminen odottaa, että apu tulee jostain muualta asiantuntijoilta ja näin, mutta sitte kun huomaa, että niistä ei ollenkaan niinku semmosta apua kuitenkaan oo, niin sitä on pakko ruveta ite selviämään. Joo. Niin se on.*" (Liisa) Kokemukset saadusta avusta vaihtelivat aika lailla. Kaikki edellä mainitut paikat, joista apua oli haettu saivat sekä positiivista että negatiivista palautetta. Avun antajilta toivottiin tiedon saamista, suoraan puhumista, puuttumista tilanteeseen ja selkeää kannanottoa tilanteeseen. Näitä kaikkia edellä mainittuja asioita oli joko koettu saatavan tai jääneen saamatta. Kaikkein tärkeintä naisille näyttää olleen se, että heitä kuunnellaan, heitä uskotaan, heidän tilanteeseensa otetaan

kantaa ja - että heistä välitetään. Riitta esimerkiksi kertoo : "*Et siinä ku oli se terapeutti tukena, niin tiesi, että jos tulee se väkivaltilanne, et siitä voidaan keskustella myöhemmin. Ja se ei varmasti niinku syyllistä mua. Että kaiken muun se saatto ymmärtää ja antaa anteeksi, mutta ei sitä lyömistä. Se oli niin henkilökohtainen ihminen. Ei sitä voinu vaihtaa niinku jotain mattoa tai verhoa, että panenpa tosta uudet.*" (Riitta)

Merja Laitisen (2004, 274-275) mukaan selviytymisessä on kyse nimenomaan elämisen loppuun saakka jatkuvasta paloittain, palautuvasti ja vaihtelevästi etenevästä eheytymis- tai uudelleenrakentamisprosessista, josta tulee tuskin koskaan valmista (vrt. Husso 1997b, 100-101). Hän ei pystynyt omassa tutkimuksessaan (2004, 274) löytämään seksuaalisen hyväksikäytön uhrien kertomuksista mitään sellaisia selkeästi määriteltäviä tekijöitä, jotka olisivat rakentaneet sen enempää uhriutta kuin selviytymistäkään. Ihmisen eheytyminen edellytyksenä näyttää kuitenkin olevan tapahtuneen tietoinen käsittely ajatusten, tunteiden ja ruumiillisuuden tasolla. Laitinen näkee *selviytymisen jatkumona*, jonka toisessa päässä on näennäinen selviytyminen ja toisessa itsen kunnioittaminen ja arvostaminen (emt., 277). Näyttää siltä, että selviytyminen on jatkuva prosessi, joka jatkuu myös väkivaltaisen parisuhteen päättymisen jälkeenkin ja pelko saattaa aktualisoitua aina välillä myöhemminkin. Sen sijaan Auli Ojurin (2004, 184) mukaan naiset näyttävät tarvitsevan itse asiassa useita käännteentekeviä kokemuksia, ennenkuin he vakuuttuvat muutoksen välttämättömyydestä ja että vasta irtautuminen väkivaltaisesta parisuhteesta mahdollistaa naiselle oman selviytymisprosessin. Hänen mukaansa kyse on suuresta elämänmuutoksesta ja minä on rakennettava uudestaan.

Olen itse tarkastellut edellä tarkemmin esimerkinomaisesti kolmen väkivaltaa kokeneen naisten tarinoita kolmesta eri tulkintapisteestä käsin (Kirsi, Anneli ja Sirkku). Jokaisen tarkemmin analysoidun naisen tarina on edustanut omaa tarinaryhmäänsä. Kirsi on kertonut tarinaansa henkisesti väkivaltaisesta, mutta fyysisesti väkivallattomaksi mieltämästään parisuhteesta käsin, Anneli väkivaltaisesta parisuhteesta fyysisesti eroonpäässeensä, mutta henkisesti siinä vielä kiinni olevan naisen näkökulmasta ja Sirkku väkivaltaisesta parisuhteesta sekä fyysisesti että henkisesti irtipäässeensä naisen näkökulmasta. Ensimmäiseen tarinaryhmään kuului ainoastaan Kirsin tarina, toiseen kuuluivat Annelin, Liisan ja Tarjan tarinat ja kolmanteen Sirkun, Riitan, Sannan, Seijan, Kaijan ja Kaisun tarinat. Olen lähtenyt tarinoiden analyysissä liikkeelle siitä oletuksesta, että kertojan nykyinen tilanne vaikuttaa siihen, miten hän kertoo menneisyydestään (Hyvärinen 1998, 334), mutta myös siihen, miten hän mieltää tulevaisuuden. Parisuhteesta kerrotaan selvästi toisin parisuhteen jälkeen kuin silloin, kun ollaan vielä parisuhteessa (Jallinoja 1997, 11).

Olen samaa mieltä Merja Laitisen (2004) kanssa siitä, että selviytyminen on luonteeltaan eheytymisprosessi, joka näyttää jatkuvan itse asiassa koko elämän ajan. Samoin kuin Merja Laitinen en löytänyt itsekään omasta aineistoni mitään sellaisia selkeästi määriteltäviä tekijöitä, jotka olisivat rakentaneet sen enempää uhriutta kuin selviytymistäkään. Mielestäni naiset toimivat vaikeassa tilanteessa, niin kuin oli luonnollista ja pyrkivät selviytymään niin hyvin kuin siinä tilanteessa oli mahdollista. Olen myös samaa mieltä Auli Ojurin (2004) kanssa siitä, että naiset tarvitsevat useita käännteentekeviä kokemuksia siitä, että muutos on tarpeen.

Peilattessani Kirsin, Annelin ja Sirkun tarinoita toisiinsa, näyttää siltä, että on sosiaalisesti hyväksytympää irrottautua väkivaltaisesta parisuhteesta kuin jäädä edelleen parisuhteeseen. Kirsin tarinaa tarkastellessani Kirsi esitti paljon vasta- ja itsetodistelua suhteessa individualistiseen ja familistiseen repertuaariinsa. Sosiaalinen paine näyttääkin kohdistuvan voimakkaasti väkivaltaisessa suhteessa olevaan naiseen. Myös Kirsi itse näyttää ottavan vastuun siitä, että on henkisesti väkivaltaiseen parisuhteeseen jäänyt. Väkivaltaa kokeneille naisille suunnatut palvelut näyttävät tuottavan puolestaan tuottavan kulttuurista asiakastarinaa, jonka mukaan väkivaltaisesta parisuhteesta irrottaudutaan pääasiallisesti eron kautta. Leo Nyqvist (2001) on omassa tutkimuksessaan kritisoinut tätä näkökulmaa liian yksipuolisena ja asioita yksinkertaistavana. Anna Kulmalan (2006, 21-22) mukaan vaikuttaakin siltä, että hieman heikommassa asemassa ja marginaalissa olevat ihmiset joutuvat peilaamaan elämäänsä ja itseään muita enemmän kulttuurisiin käsityksiin ja ikäänkuin "puhumaan itseään osaksi oikeaa, hyvää ja normaalia." (Kulmala 2006, 21-22)

Annelin irrottautumisvaiheen tilanteessa sen sijaan käytiin kamppailua miehestä irrottautumiseksi, mikä näkyi selkeästi hänen puhetyylissään ja ajatuksissaan. Hänen esittämänsä metaforat olivat täynnä sotatermejä, joilla hän kuvasi tilannettaan ja väkivaltaista parisuhdetta. Toivo paremmasta oli kuitenkin jo olemassa, joten hän tietää tilanteensa jossakin vaiheessa selkenevän, vaikka tällä hetkellä erovaiheessa tilanne tuntuukin vaikealta. Hänelle tunteiden ja vihankin ilmaukset ovat sosiaalisesti ehkä sallitumpia ja normaaleja. Avioerovaihehan mielletään yleisesti vaikeaksi.

Sirkun tarina puolestaan osoittaa mielestäni sen, että selviytyminen on luonteeltaan nimenomaan jatkumo, jonka toisessa päässä on kuten Merja Laitinen (2004) asian ilmaisee näennäinen selviytyminen ja toisessa itsensä kunnioittaminen ja arvostaminen. Eheytyksen edellytyksenä näyttääkin olevan nimenomaan tapahtuneen tietoinen käsittely ajatusten, tunteiden ja ruumiillisuuden tasolla (emt. , 277). Sirkulle parisuhteen päättyminen ei ole ollut helppoa, hänelle

on ollut tavallaan vaikea hyväksyä se ajatus, että parisuhde on ohi. Varsinkin kun hän yhä edelleen etsii syytä siihen, että väkivalta tuli hänen elämäänsä ja rikkoi hänen parisuhteensa. Kaikki tarkasteleman naiset luovat kuvaa selviytymistä nimenomaan nykyhetkestä käsin, ja niissä heijastuvat myös aiemmat rankat elämänvaiheet, joista naiset tuskin koskaan pääsevät kokonaan eroon tulevaisuudessakaan. Niin kuin Anni Vilkkonen (1997, 85) asian ilmaisee: "kertomusten kehitystarinaluonne jatkuu."

Väkivaltaa kokeneiden naisten minulle kertomat tarinat ovat olleet samalla rajuja ja tunteikkaita reaktioita ja irtiottoja menneeseen, mikä ilmenee haastateltavien puheessa usein konkreettisesti muun muassa hengästyminä, äänensävyä ja -korkeuden vaihteluina sekä tunnereaktioina (äänen madaltumisina tai koventumisina, vihan puuskahduksina, suruna ja kyyneleinä). Tarinat ovat paitsi selviytymistarinoita, myös kehitys- ja kasvukertomuksia, kuten ilmenee Liisan kertomassa seuraavassa:

*"Mä tunnen itseni aika voimakkaksi ja mä tiedän mitä mä tahdon. Ja oon mä sen aina kyllä tiennyt. Mutta että, mä tunnen, että mulla on niinku voimaa. Yhteen aikaan oli semmosta, että mä tunsin itteni semmoseksi masentuneeksi, ja oli se pahin aika ehkä, niin mä olin niin heikko ja voimaton, että tuntui, että mä en jaksakaan mitään. Mut nyt tuntuu, että mä jaksan, ja et mulla on voimaa. Jos esimerkiksi sattuu jotain ongelmatilanteita, niin mä pystyn ne niinku ite selittämään."*

Vilma Hännisen (1999, 54) mukaan ihmisen muovaaman sisäisen tarinan toimivuuden yhtenä kriteerinä voidaan pitää sitä, miten se vastaa tilanteiden realiteetteja. Liian epärealistiset projektit voivat johtaa pettymyksiin ja liian ylirealistiset puolestaan voivat rajoittaa elämää. Haastattelemani naiset näyttävät osanneen suhteuttaa elämäänsä omaan sisäiseen tarinaansa. Menetykset ovat olleet suuria, mutta jotakin on koettu myös opitun matkan varrella. Taaksejäänyttä elämää ei nähdä hukkaanheitettynä, vaikka ilmenisikin katkeruutta siitä, miten elämä on kohdellut ja mitä on menetetty. Menetettyä aikaa, mahdollisuuksia ja unelmia kun ei saa takaisin. Monelle tuntuu jääneen kuitenkin edelleen ihmettelyn aiheeksi, miksi niin kävi kuin kävi omassa parisuhteessa. Selitystä tuntuukin olevan vaikea, ellei mahdotonta löytää.

## 7 POHDINTA

Olen tarkastellut tässä tutkielmassani parisuhdeväkivaltaa väkivaltaa kokeneiden naisten näkökulmasta tarinallisesta näkökulmasta käsin. Selvittelin alkuun yleisesti parisuhdeväkivaltaa sosiaalisena ongelmana ja suhtautumista parisuhdeväkivaltaa kokeneisiin naisiin parin viime vuosikymmenen aikana. Olen tarkastellut kriittisesti feministisestä näkökulmasta käsin perinteistä perheväkivaltanäkemystä ja sivunnut samalla yleisemminkin molempien näkökulmien taustalla vallitsevia arvoja ja käsityksiä sekä pohtinut niiden mahdollisia vaikutuksia parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten selviytymiseen. Niin sukupuolineutraali perinteinen perheväkivaltanäkemys kuin feministinen väkivaltanäkemyskin ovat tuoneet lähisuhteissa ilmenevää väkivaltaa esille laajana yhteiskunnallisena ja sosiaalisena ongelmana. Tämän jälkeen kävin läpi selviytymisen ja elämänhallinnan käsitteet ja esittelin parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten toiminnasta tutkimusten ja ammatillisen auttamistyön valossa esitettyjä käsityksiä. Empiirisessä osassani kävin läpi esimerkinomaisesti kolmen naisen kolmesta eri tulkintapisteestä esitettyjä tarinoita, joista tein myös tarkemmat analyysit. Selvitin naisten tarinoiden pohjalta naisten omia väkivaltakäsityksiä, selviytymisprosessia, avun hakemista ja saamista sekä identiteetikerrontaa ottaen analyysiosani tulosten yhteenvedossa mukaan myös kunkin tarinaryhmän muut tarinat.

Feministisestä näkökulmasta tarkasteltuna sukupuolineutraali perinteinen perheväkivaltanäkemys on rajannut väkivallan nimenomaan perheen sisälle, yksityisyyteen. Yhtäältä se on nostanut perheväkivaltaa esille laajana sosiaalisena ongelmana ja pyrkii tarkastelemaan perhepiirissä käytettyä väkivaltaa niin aikuisten kuin lastenkin näkökulmasta. Toisaalta se on kuitenkin tulkinnut parisuhteessa ilmenevää väkivaltaa liian yksiselitteisesti perheen sisäisten vuorovaikutusongelmien valossa ja pitänyt parisuhteen molempia osapuolia vastuullisina väkivallan ilmenemisestä - ja siten myös väkivallan käyttämisestä. Sukupuolen merkitys väkivallan esiintymisessä ja ehkäisemisessä on jäänyt samalla useimmiten huomioimatta. 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa Suomessa käydyn diskurssikamppailun myötä vallitsevaksi ajattelutavaksi noussut sukupuolineutraali lähestymistapa parisuhde- ja laajemmin perheväkivaltaan on heijastunut niin väkivaltatutkimuksessa, lainsäädännössä, sosiaali- ja terveydenhuollossa kuin julkisessa keskustelussakin. Samalla kun parisuhdeväkivaltaa on pidetty ensisijaisesti osoituksena vuorovaikutusongelmista, on väkivalta jäänyt kuitenkin tarkastelematta kokemuksena, tekona ja rikoksena niin uhrin, väkivallantekijän kuin koko yhteiskunnankin näkökulmasta.

Vaikka väkivallan käyttöä on yleisesti paheksuttu, käytännön tilanteissa siitä on usein valettu, sitä on peitelty ja pidetty yksityisasiana. Väkivallan uhreista, samoin kuin väkivallantekijöistäkin, esitetyt erilaiset käsitykset, uskomukset ja luokittelut ovat osaltaan rajoittaneet yksilön identiteettivalikoimaa ja samalla toimintamahdollisuuksia. Väkivaltaa kokeneet naiset ovat pahimmillaan joutuneet kaksoisuhriutumisen kohteeksi, toisin sanoen heitä on syyllistetty ja häpäisty niin väkivallantekijöiden kuin koko yhteiskunnankin taholta. Suomessa vallinneen näennäisen tasa-arvon myötä uhrin rooliin asettuminen, samoin kuin avun hakeminen, näyttääkin olleen suomalaiselle naiselle vaikeaa.

Feministinen väkivaltanäkemykset puolestaan ei ole tyytynyt pohtimaan pelkästään perheen sisäisiä suhteita, vaan se pyrkii tarkastelemaan parisuhdetta ja perhettä myös laajemmin sosiaalisena, taloudellisena ja moraalisen yhteisönä. Sukupuoli nähdään olennaisena osana ihmisenä olemista. Koska sukupuoli muokkaa monin tavoin yksilön identiteettiä (samoin kuin muun muassa ikä, etninen tausta tai yhteiskuntaluokka), parisuhdeväkivaltaa ei voida merkityksellistää ottamatta huomioon sukupuolen merkitystä niin yksittäisen ihmisen toiminnassa kuin laajemminkin väkivallan ilmenemisessä. Sukupuolen tarkasteleminen toiminnan tapana ja tyylinä tarjoaa mielenkiintoisen mahdollisuuden - perinteisen sukupuolten vastakkainasettelun sijaan - arvioida paitsi sosiaalisten yhteisöjen ja laajemmin yhteiskunnan, myös naisten ja miesten itsensä asettamia kulttuurisia rajoituksia toiminnalleen. Koska väkivalta ei ole kuitenkaan koskaan yksityisasia, on nähty tärkeäksi selvittää, miten väkivaltaa ja vallan käyttöä on pyritty ja pyritään edelleenkin eri kulttuureissa normalisoimaan. Parisuhde- ja perheväkivallan nousua 1990-luvun alkupuolella uudelleen julkisuuteen Suomessa, naistutkimuksen ohella enenevässä määrin myös miestutkimus on alkanut selvittelemään väkivaltaa ja sen miehisiä käyttötapoja. Samalla kun väkivallan käyttö on alettu selkeästi tuomita ja väkivaltaa lähestyä omana, erillisenä ongelmakenttänä, ovat myös asianmukaiset auttamisjärjestelmät niin väkivallan uhreille kuin väkivallantekijöillekin alkaneet muotoutua.

Väkivalta on kokonaisuudessaan laaja-alainen ongelma, ja mahdollisimman selkeän ja moniulotteisen kuvan muodostaminen siitä edellyttää jatkuvaa vuoropuhelua eri näkökulmien ja näkemysten välillä. Nimenomaan väkivallan teoreettinen käsitteellistäminen on tärkeää, koska se vaikuttaa voimakkaasti käytännön toimenpiteisiin, joilla perhepiirissä käytettyä väkivaltaa pyritään käsittelemään ja ehkäisemään. Onkin tärkeää tiedostaa, minkälaiset konstruktiot kulloinkin vaikuttavat eri näkemysten ja samalla käytännön auttamisen taustalla. Kriittisen keskustelun ja avoimen ajatusten vaihdon myötä näkökulmat väkivaltaan muokkautuvat, hioutuvat ja kehittyvät -

sekä tekevät sosiaalista todellisuutta hieman ymmärrettävämmäksi. 1990 -luku on ollut aika pitkälle käsitteiden ja ongelman määrittelyä ja vasta 2000- luvulla on päässyt kunnolla vauhtiin varsinainen väkivallan tutkimus.

Tutkimukseni tuo omalta osaltaan esille haastattelemieni naisten tarinoiden myötä sitä, miten väkivaltaa kokeneet naiset kukin omalla tavallaan pyrkivät selviytymään kokemastaan väkivallasta. Jokainen heistä on omalla persoonallisella toiminnallaan pyrkinyt vaikuttamaan väkivallan loppumiseen. Väkivaltaisessa parisuhteessa on kuitenkin kyse vuorovaikutussuhteesta, joten pelkästään väkivaltaa kokenutta naista tutkimalla ei saada selville sitä, mistä väkivallan käytössä on loppujen lopuksi kyse tai miten se saataisiin loppumaan. Vaikuttaa siltä, että haastattelemani naiset ovat ottaneet vastuuta liikaakin parisuhteen hoitamisesta, kun taas väkivaltaa käyttävät miehet jättävät ottamatta vastuun jopa siitä, mitä he itse asiassa konkreettisesti tekevät naisilleen. Viime vuosina onkin alettu entistä enemmän peräänkuuluttamaan selkeämmin naistutkimukseen suhteutuvaa miestutkimusta, joka tutkisi miesten moninaisia reaktioita mieheyden muutospaineisiin ja feminismiin ja toisi näin rakentavassa mielessä myös miesnäkökulmaa esille. Miesten ja naisten tasa-arvoa ei voida ajatella erillisinä kysymyksinä, mikäli niihin halutaan parannusta. (Hearn 1992; Kempe 2000; Varanka 2003.) Anneli Anttosen (1997, 54) sanoin: "Naiskeskeinen feminismi on konstruktionistista. Naiseus ja mieheys tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä ja niitä vastaavissa diskursseissa. Tästä seuraa tietty optimismi: sosiaalisia käytäntöjä muuttamalla voidaan sukupuolta muokata - loputtomasti. - - -. Kaikki muuttuu, vaikka muutos olisikin tuskastuttavan hidas".

Väkivaltaa kokeneen naisen kohtaamisessa ja auttamisessa on tutkimukseni naisten mukaan ensiarvioisen tärkeää se, että nainen ja hänen kertomansa otetaan vakavasti, häntä uskotaan ja väkivallan käyttö yksiselitteisesti tuomitaan (ks. mm. Hatty 1987, 43). Pelkkä rationaalinen järkeily ei sellaisenaan johda muutokseen, vaan muutos parempaan käynnistyy, kun yksilö "saa sellaisia itseään, ympäristösuhteitaan ja objektiivista todellisuutta koskevia kokemuksia, jotka puhuvat hänen nykyistä orientaatiotaan vastaan sekä tarjoavat hänelle kyllin kantokykyisen motivoivan vaihtoehdon" (Halme 1987, 327). Oleellisinta tässä prosessissa näyttää olevan nimenomaan se, miten yksilö itse tulkitsee muilta saamaansa palautetta (Rauste-von Wright 1991, 17-18). Erityisesti hoito- ja sosiaalityössä onkin tietynlainen määrittelemättömyys nähtävä yhdeksi yksilön perusoikeudeksi eikä yksilön tarkasteleminen esimerkiksi "toiseuden kategoriassa" ole eettisesti hyväksyttävää (Riikonen & Smith 1998, 120).



Tarkoituksena tässä tutkimuksessa ei ole ollut esittää perimmäistä totuutta tarinoista, sillä tulkintoja on niin monta kuin on tulkitsijaa. Se, että tutkimusaineistoni on jo 14 vuotta vanha ei ole mielestäni ollut rajoite tai välttämättä huono asia tässä tutkimuksessa. Olen pyrkinyt esittelemään tutkimuksen alkupuolella taustaa haastattelujeni teon ajankohdalle suomalaisessa yhteiskunnassa väkivallan suhteen. Mikäli olisin aloittanut analyysin teon heti haastattelujen jälkeen, analyysistäni olisi saattanut tulla erilainen kuin mitä nyt. Ajan kulku ja sosiaalityöntekijänä työskentely on vaikuttanut myös omaan suhtautumiseeni väkivaltaan ja matka jatkuu - samoin kuin haastattelemillani naisilla.

Tutkimusta tehdessäni mietin paljon muun muassa seuraavanlaisia kysymyksiä: miksi teen tutkimusta juuri tästä aiheesta? Mistä väkivalta johtuu? Miten "normaali" parisuhde poikkeaa väkivaltaisesta? Mikä on yksilön ja yhteiskunnan vastuu? Mistä ratkaisu väkivallan ongelmaan? Suuria kysymyksiä, joihin on vaikea löytää yksiselitteisiä vastauksia. Yksi syy siihen, että teen tätä tutkimusta väkivaltaa kokeneista naisista on varmaan se, että väkivaltaa tutkittaessa tulee esiin ihmiselämän koko kirjo kaiken raadollisuudenkin keskellä ja ihmisen elämä ja toiminta, jos mikä, on todella kiinnostavaa. Tämä opinnäytetyö on tulos paneutumisestani väkivallan ongelmaan kymmenen haastattelemani parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen tarinan pohjalta. Tavoitteenani on ollut saada esiin pilkahdus heidän kokemastaan todellisuudesta, heidän toiminnastaan ja pyrkimyksistään tilanteen muuttamiseksi sekä kulttuurin vaikutuksesta.

Jatkotutkimuksen arvoisena kohteena näen erityisesti sen, miten väkivaltaa kokeneita naisia tuetaan erovaiheessa, eron jälkeen ja myöhemminkin. Tutkimusaineistostani ilmenee, ettei väkivalta lopu eroon tai erilleen muuttamiseen ja tuen tarve on suuri myös silloin. Väkivaltakokemukset pysyvät aina tavalla tai toisella osana naisten elämää, mutta onneksi ne eivät enää kuitenkaan vaikuta heidän jokapäiväiseen elämäänsä. Toisaalta myös naisten, jotka päättävät jäädä väkivaltaiseen suhteeseen tukeminen ja tutkiminen on tärkeitä. Heitä ei saa unohtaa ja jättää selviytymään yksin. Parisuhdeväkivallan kohteeksi joutunut nainen jää helposti kaikkien turvaverkkojen ulkopuolelle, selviytyminen riippuu yhä edelleen liian pitkälti hänen omista resursseistaan ja keinoistaan. Erityisen kiinnostavaa olisi saada tutkimustietoa siitä, mitä on tapahtunut ja millä keinoin onnistuneeseen lopputulokseen on päädytty niissä parisuhteissa, joissa sekä fyysinen että henkinen väkivalta on saatu talttumaan ja pariskunta jatkaa mahdollisesti yhteistä elämäänsä.

## LÄHTEET

- Aho, Päivi (1999) Haasteet ja asiantuntijuus sosiaalialan työssä. Sosiaalialan ammattien vuosikirja 1999. Helsinki: WSOY / Sosiaalityöntekijäin Liitto.
- Ahola, Anja (1992) Naiset oireilevat – miehet katkeavat. Sukupuoli, sosiaalinen asema ja psyykinen oireilu. Tasa-arvo-julkaisuja, sarja A, tutkimuksia 1/1992. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Ahponen, Pirkkoliisa & Marttinen, Heli (1997) Parisuhde riskiyhteiskunnassa. Teoksessa Ahponen, Pirkkoliisa (toim.) Riskikirja. Uhat, mahdollisuudet ja asiantuntijuus epävarmuuden yhteiskunnassa. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisu 9. SoPhi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Airaksinen, Timo (1999) Minuuden rakentajat. Helsinki: Otava.
- Alasuutari, Pertti (1989) Menneisyyden jäsentäminen identiteetin ilmauksena. Teoksessa Heiskanen, Pirkko (toim.) Aika ja sen ankaruus. Helsinki: Gaudeamus.
- Alasuutari, Pertti (1993) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti (1994) Luurangon mysteeri. Teoksessa Weckroth, Klaus & Tolkki-Nikkonen, Mirja (toim.) Jos A niin ... Tampere: Vastapaino.
- Anttonen, Anneli (1997) Feminismi ja sosiaalipolitiikka. Miten sukupuolesta tehtiin yhteiskuntateoreettinen ja sosiaalipoliittinen avainkäsite. Tampere: Tampere University Press.
- Apo, Satu (1998) Kertomusten sisällön analyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.
- Archer, John (1994) Power and male violence. Teoksessa Archer, John (toim.) Male violence. London, New York: Routledge.
- Aro, Laura (1996) Minä kylässä. Identiteettikertomus haastattelututkimuksen folklorena. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 650. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Auvinen, Anja (1996) Elämän vyyhdessä. Naisten selviytymiskeinojen kehittäminen -projektin raportti. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 19. Ensi- ja turvakotiliiton julkaisu nro 15. Helsinki: Gummerus.
- Ayalon, Ofra (1996) Selviydyn! Yhteisön tuki ja selviytyminen. Suomenos Kimmo Absetz. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Bahtin, Mihail (1991) Dostojevskin poetiikan ongelmia. Suomenos Paula Nieminen & Tapani Laine. Helsinki: Orient Express.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1994) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma. Suomenos ja toimitus Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.

- Bograd, Michele (1992) Values in conflict: challenges to family therapists' thinking. *Journal of Marital and Family Therapy*, 18, 3, 245-256.
- Braidotti, Rosi (1993) Riitasointuja. Suomennos ja toimitus Päivi Kosonen (+ suomentajaryhmä). Tampere: Vastapaino.
- Breakwell, Glynis M. (1986) *Coping with threatened identities*. London, New York: Methuen.
- Brown, Jody (1997) Working toward freedom from violence: the process of change in battered women. *Violence Against Women* 3 (1), 5-26.  
<http://vaw.sagepub.com/cgi/content/abstract/3/1/5> (luettu 12.4.2008)
- Browne, Angela (1987) *When battered women kill*. New York: The Free Press.
- Burr, Vivien (2004) *Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä*. Suomennos Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino.
- Bush, Diane (1992) Women's movements and state policy reform aimed at domestic violence against women: A comparizon of the consequences of movement mobilization in the U.S. and India. *Gender & Society*, 6, 4, 587-608.
- Butler, Judith (1990) *Gender trouble. Feminism and the subversion of identity*. New York, London: Routledge.
- Cameron, Deborah (1996) *Sukupuoli ja kieli. Feminismi ja kielentutkimus*. Suomennos Riitta Oittinen ja työryhmä. Tampere: Vastapaino.
- Campbell, Anne & Muncer, Steven (1994) *Men and the meaning of violence*. Teoksessa Archer, John (toim.) *Male violence*. London, New York: Routledge.
- Carlson, Bonnie E. (1984) Causes and maintenance of domestic violence: an ecological analysis. *Social Service Review*, 58, 4, 569-587.
- Castrén, Elli & Keisala, Herta (2006) *Lyömättömän Linjan asiakkaat*. Teoksessa Keisala, Herta . *Parisuhdeväkivalta moniammatillisen työn kohteena. Arviointitutkimus Espoon yhteistyöverkoston ja Lyömättömän Linjan toiminnasta parisuhdeväkivallan lopettamiseksi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 68*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.  
<http://www.optula.om.fi/35604.htm> (luettu 15.2.2008)
- Collier, Gary, Minton, Henry L. & Reynolds, Graham (1991) *Currents of thought in American social psychology*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Connell, Robert (1995) *Masculinities*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Costantino, Cathy (1981) Intervention with battered women: the lawyer-social worker team. *Social Work*, 26, 6, 456-460.
- Cullberg, Johan (1991) *Tasapainon järkkyessä: psykoanalyttinen ja sosiaalipsykiatrinen tutkielma*. Helsinki: Otava.

- Davis, Liane (1987) Battered women: the transformation of a social problem. *Social Work*, 32, 4, 306-311.
- DiClemente, Carlo C. (1991) Motivational interviewing and the stages of change. Teoksessa Miller, William R. & Rollnick, Stephen (toim.) *Motivational interviewing: preparing people to change addictive behavior*. New York: Guilford Press.
- Dobash, R. Emerson & Dobash, Russel (1980) *Violence against wives: a case against patriarchy*. London: Open Books.
- Dobash, R. Emerson & Dobash, Russell P. (1992) *Women, violence and social change*. London and New York: Routledge.
- Dobash, Russel P., Dobash, R. Emerson, Wilson, Margo & Daly, Martin (1992) The myth of sexual symmetry in marital violence. *Social Problems*, 39, 1, 71-91.
- Engeström, Yrjö (1995) *Kehittävä työntutkimus: perusteita, tuloksia ja haasteita*. Helsinki: Hallinnon kehittämiskeskus.
- Eskola, Antti (1986) *Vuorovaikutus, muutos, merkitys*. Helsinki: Tammi.
- Eskola, Antti (1997) *Jäähyväisluentoja*. Hämeenlinna: Hanki ja jää.
- Eskola, Jari (1992) Eläytymismenetelmän käytöstä sosiaalitutkimuksessa - esimerkkinä korkeakoulututkimus. *Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen työraportteja B*, 35. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Ewalds, Helena (toim.) (2005) *Kenelle lyönnit kuuluvat. Kuntaopas pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005: 7*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.  
<http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2005/03/is1111576908523/passthru.pdf>  
 (luettu 13.1.2008)
- Fairclough, Norman (1989) *Language and power*. New York: Longman.
- Ferraro, Kathleen & Johnson, John (1983) How women experience battering: the process of victimization. *Social Problems*, 30, 3, 325-339.
- Fine, Michelle (1989) The politics of research and activism: violence against women. *Gender & Society*, 3, 4, 549-558.
- Flinck, Aune (2006) Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana. Rikottu lemменmarja. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 548. Tampere: Tampere University Press.  
<http://acta.uta.fi/teos.phtml?10882> (luettu 15.1.2008)
- Flinck, Aune & Iivari, Juhani (2004) *Lähisuhdeväkivalta sovittelussa. Tutkimus- ja kehittämishankkeen realistinen arviointi*. Stakesin julkaisu 5. Helsinki: Stakes.

- Furman, Ben (1997) Ei koskaan liian myöhäistä saada onnellinen lapsuus. Porvoo: WSOY.
- Gelles, Richard & Cornell, Claire (1990) Intimate violence in families. Second edition. Family studies text series 2. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.
- Germain, Sirkka, Mattila, Kari, Polkunen-Gartz, Marja-Liisa & Törnroth, Christina (1978) Väki­valta avioliitossa. Helsinki: Tammi.
- Golan, Naomi (1978) Treatment in crisis situation. New York: The Free Press.
- Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Granfelt, Riitta (2000) Kertomuksia kodittomuudesta. Teoksessa Karvinen, Synnove & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.) Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. SoPhi 48. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Grönfors, Martti (1994) Miehin kulttuuri ja väkivalta. Teoksessa Sipilä, Jorma & Tiihonen, Arto (toim.) Miestä rakennetaan. Maskuliinisuuksia puretaan. Tampere: Vastapaino.
- Grönfors, Martti (1999) Miehen arin alue. Maskuliinisuus, seksuaalisuus ja väkivalta. Teoksessa Jokinen, Arto (toim.) Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere University Press.
- Haapasalo, Jaana (toim.) (1999) Väki­vallan kierre. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 5. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Haavind, Hanne (1984) Love and power in marriage. Teoksessa Holter, Harriet (toim.) Patriarchy in a welfare society. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hall, Stuart (1999) Identiteetti. Suomennos ja toimitus Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Halme, Riitta (1987) Individualismi ja sosiaalinen kontrolli. Näkökulma psykiatrisen hoitokäytännön rajoihin ja mahdollisuuksiin. *Psykologia*, 22, 5, 325-329.
- Harré, R. & Clarke, David, De Carlo, Nicola (1985) Motives and mechanisms. An introduction to the psychology of action. London, New York: Methuen.
- Hartikainen, Miira & El-Radhi, Nadia (2003) Mixeritö­työ maahanmuuttajanaisten tukena. Raportti perheväkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten jälkihuollon kehittämisprojektistä 2000-2002. Helsinki: Pääkaupungin turvakoti.
- Hatty, Suzanne (1987) Woman battering as a social problem: the denial of injury. *The Australian & New Zealand Journal of Sociology*, 23, 1, 36-46.
- Havaste, Paula (1998) Tarzan ja valkoisen miehen arvoitus. Tutkimus maskuliinisesta identiteetistä Edgar Rice Burroughsin Tarzan-sarjassa. Helsinki: Like.
- Hearn, Jeff (1992) Miehet ja sukupuolistuneet organisaatiot – patriarkaatit, seksuaaliteetit, maskuliinisuudet ja johtajat. Teoksessa Varsa, Hannele (toim.) Miehet työelämässä. Tasa-arvo­julkaisuja, sarja C: työraportteja 4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

- Hearn, Jeff (1999) Miesten tuntemiinsa naisiin kohdistama väkivalta kriittisen miestutkimuksen kohteena. Suomennos Arto Jokinen ja Liisa Husu. Teoksessa Jokinen, Arto (toim.) Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere University Press.
- Heinämaa, Sara (1996) Ele, tyyli ja sukupuoli. Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuolikysymykselle. Helsinki: Gaudeamus.
- Heiskala, Risto (1994) Sosiaalinen konstruktioismi. Teoksessa Heiskala, Risto (toim.) Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. (2. painos.) Helsinki: Gaudeamus.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna (1998) Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus SVT, Oikeus 1998: 12. Helsinki: Tilastokeskus.
- Heiskanen, Markku & Siren, Reino & Aromaa, Kauko (2004) Suomalaisten turvallisuus 2003. Vuoden 2003 haastattelututkimuksen ennakkotietoja suomalaisten tapaturmien ja rikosten kohteeksi joutumisesta ja pelosta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 58. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 29. Helsinki.  
<http://www.om.fi/optula/24727.htm> (luettu 11.3.2004).
- Heiskanen, Markku (2006a) Miesten naisille tekemän väkivallan kehitys ja kokonaiskuva. Teoksessa Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Siren, Reino. Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.  
<http://www.optula.om.fi/37928.htm> (luettu 7.4.2008)
- Heiskanen, Markku (2006b) Naisten huolestuneisuus väkivallan kohteeksi joutumisesta ja varautuminen väkivaltaan. Teoksessa Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Siren, Reino. Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.  
<http://www.optula.om.fi/37928.htm> (luettu 7.4.2008)
- Helkama, Klaus, Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela (1998) Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita.
- Hinkkanen, Maire & Pajunen, Terhi & Pettersson, Paula & Rautio, Pirkko & Ruismäki, Marjo & Suokas-Cunliffe, Anne & Tanila, Leena & Wallin, Peter (2000) Rakkaus harhateillä. Perheväkivallan ja seksuaalisen riiston hoidollinen projekti. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (1984) Merkityksen ongelma haastattelututkimuksessa. Kasvatustieteen laitoksen julkaisuja A 3. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hoff, Lee A. (1990) Battered women as survivors. London: Routledge.
- Holma, Juha (1996) Narratiivinen lähestymistapa akuuttiin psykoosiin. Teoksessa Toskala, Antero & Wahlström, Jarl (toim.) Psykoterapian prosessit. Tutkimukselliset konstruktiot. Acta Psychologica Fennica. Soveltavan psykologian monografioita 9. Helsinki: Suomen psykologinen seura.

- Holmila, Marja (1993) Alkoholistin läheiset. *Alkoholipolitiikka* 58, 6, 437-444.
- Holmila, Marja (2001) Perhe, päihteet ja sukupuoli. *Yhteiskuntapolitiikka* 66, 1, 55-62.
- Honkatukia, Päivi (1998) Sopeutuvat tytöt? Sukupuoli, sosiaalinen kontrolli ja rikokset. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 152. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Houston, Kent (1988) Stress and coping. Teoksessa Snyder, C. R. & Ford, Carol E. (toim.) *Coping with negative life events. Clinical and social psychological perspectives*. New York, London: Plenum Press.
- Huhtalo, Pekka, Kuhanen, Jarkko & Pyykkö, Eero (2003) Kotona turvassa. Katkaise väkivallan kierre. Helsinki: SMS-Tuotanto.
- Hurme, Helena (1992) Psykologia ja todellisuuden sosiaalinen konstruointi. *Psykologia* 6, 468-475.
- Husso, Marita (1994) Parisuhdeväkivalta ja pahoinpidelty ruumis. Teoksessa Sara Heinämaa ja Sari Näre (toim.) *Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Husso, Marita (1997a) Intiimin väkivallan selitysmallit - väkivaltaista järkeä vai järkevää väkivaltaa? Teoksessa *Julma-projekti (toim.) Ajan henki. Antologia minun omista minuuksistani*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja C: keskusteluja ja katsauksia 22. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Husso, Marita (1997b) Heikkouden hetkiä parisuhdeväkivallassa. Teoksessa Jokinen, Eeva (toim.) *Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta*. Tampere: Vastapaino.
- Husso, Marita (2003) Parisuhdeväkivalta. *Lyötyjen aika ja tila*. Tampere: Vastapaino.
- Hyväri, Susanna (2001) Vallattomuudesta vastuuseen. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 3. Vammala: Tietosanoma Oy.
- Hyvärinen, Matti (1998) Lukemisen neljä käännettä. Teoksessa Hyvärinen, Matti, Peltonen, Eeva & Vilkkö, Anni (toim.) *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Hänninen, Vilma (1999) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. *Acta Universitatis Tamperensis* 696. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hänninen, Vilma & Valkonen, Jukka (1998) Tarinat, sairaudet ja kuntoutuminen. Teoksessa Hänninen, Vilma & Valkonen, Jukka (toim.) *Kunnon tarinoita. Tarinallinen näkökulma kuntoutukseen. Tutkimuksia* 59. Helsinki: Kuntoutussäätiö.
- Jallinoja, Riitta (1997) Moderni säädyllyisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Arja (1999) Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä. Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina*. Tampere: Vastapaino.

- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1999) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2000) Rikoksesta resurssi. Narratiivien rakentuminen sosiaalityön kohtaamisessa. Teoksessa Karvinen, Synnove & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.) Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. SoPhi 48. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (2008) Jännitteitä ja suuntaviittoja aikuisten sosiaalityössä. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arto (1999) Suomalainen miestutkimus – ja liike: muutoksen mahdollisuus? Teoksessa Jokinen, Arto (toim.) Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Arto (2000) Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Eeva (1997) Kun äiti oli masentunut. Teoksessa Jokinen, Eeva (toim.) Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Tampere: Vastapaino.
- Jolkkonen, Pekka ja Varjonen, Panu (2002) Väkivalta: tunteita, toimintaa ja vastatunteita. Miessakit ry:n julkaisuja 2/2002. Helsinki: Miessakit.
- Juhila, Kirsi (2004b) Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus. Historiaa ja nykysuuntauksia. Janus, 12, 2, 155-183.  
[http://www.sosiaalipoliittinenyhdystys.fi/janus/0204/artikkeli2\\_0204.pdf](http://www.sosiaalipoliittinenyhdystys.fi/janus/0204/artikkeli2_0204.pdf) (luettu 11.3.2008)
- Julin, Essi (2005) Alaston tarina: auttaminen parisuhdeväkivallan kohteiden kokemana. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Julkaisematon sosiaalityön pro gradu -tutkielma.  
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2005170.pdf> (luettu 4.4.2008)
- Julkunen, Raija (1995) Työ, äitiys ja itsenäisyys. Teoksessa Sorvettula, Maija (toim.) Naisen terveys. Hyvän elämän strategiset mitat. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Julkunen, Raija (1997) Naisruumiin oikeudet. Teoksessa Jokinen, Eeva (toim.) Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (1999) Sukupuoli, työ, hyvinvointivaltio. Suomi vertailussa. Teoksessa Apo, Satu & Pylkkänen, Anu & Lähteenmäki, Maria & Kuusipalo, Jaana & Julkunen, Raija & Lehto, Anna-Maija & Nikula Paavo & Eskola, Katarina & Nenola, Auli. Suomalainen nainen. Helsinki: Otava.
- Juntunen, Jaanakaisa & Krats, Sari (1997) Perhe tutkimuksen puristuksessa. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 6. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Juuti, Pauli (1996) Suomalainen elämänlaatu. JTO-tutkimuksia, 10. Espoo: JTO-palvelut.



- Järventie, Irmeli (1993) Selviytyä hengiltä. Sosiaalipsykologinen ja sosiaalipsykiatrinen näkökulma itsemurhiin. Stakesin tutkimuksia 34. Helsinki: Stakes.
- Järvikoski, Aila (1996) Sisäinen elämänhallinta ja sosiaaliset paineet. Teoksessa Rantasalo, Raimo (toim.) Elämänhallintaa etsimässä. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 13. Helsinki: Kansaneläkelaitos.
- Järvinen, Katriina (1994) Kulttuuriset mallit mielenterveystyöntekijöiden itsemurhaselityksissä. Raportteja 138. Helsinki: Stakes.
- Kangas, Ilka (1997) Naisten vaihdevuosien ja vanhenemisen tulkinnat. Helsinki: Gaudeamus.
- Kangas, Olli (1995) Rationaalisen valinnan teoriat. Teoksessa Risto Heiskala (toim.) Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Helsinki: Gaudeamus.
- Kaufman, Gus (1992) The mysterious disappearance of women in family therapists' offices: male privilege colluding with male violence. *Journal of Marital and Family Therapy*, 18, 3, 233-243.
- Kaukonen, Martta & Raijas, Riitta & Silver, Riitta & Valkama, Kristiina (toim.) (2003) Seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö. Selviytymiskertomuksia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Keisala, Herta (2006) Parisuhdeväkivalta moniammatillisen työn kohteena. Arviointitutkimus Espoon yhteistyöverkoston ja Lyömättömän Linjan toiminnasta parisuhdeväkivallan lopettamiseksi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 68. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.  
<http://www.optula.om.fi/35604.htm> (luettu 15.2.2008)
- Kelly, Liz (1988) *Surviving Sexual Violence*. Cambridge : Polity Press.
- Kempe, Jouni (toim.) (2000) Miesnäkökulmia tasa-arvoon. Tasa-arvojulkaisuja 5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kemppinen, Pertti & Rouvinen-Kemppinen, Katriina (1998) Vuorovaikutuksen aarrearkku. Vinkkejä kasvattajille. Vantaa: Kustannusvalmennus P. & K.
- Keskinen, Suvi (1996) Väkivaltainen avioliitto naisten omaelämäkerroissa. Naistutkimusraportteja 3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Keskinen, Suvi (2005) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. *Acta Electronica Universitatis Tampereensis* 431. Tampere: Tampere University Press.  
<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6281-5.pdf> (luettu 15.1.2008)
- Kiviaho, Pirkko (toim.) (1991) Naisiin kohdistuva väkivalta. Tasa-arvojulkaisuja. Sarja C: työraportteja 1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kiviaho, Pirkko (toim.) (1998) Puheenvuoroja naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Tasa-arvojulkaisuja 3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kivivuori, Janne (1992) Psykokulttuuri. Sosiologinen näkökulma arjen psykologisoitumisen prosessiin. Helsinki: Hanki ja jää.

- Kivivuori, Janne (1996) Psykopolitiikka. Paljastava psykologia suomalaisen yhteiskunnallisen keskustelun perinteenä. Helsinki: Hanki ja jää.
- Kivivuori, Janne (1999) Suomalainen henkirikos. Teonpiirteet ja tekojen olosuhteet vuosina 1988 ja 1996. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 159. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kjällman, Petra (toim.) (2002) Rikoksella loukattu. Rikoksen uhrin käsikirja. Helsinki: SMS-tuotanto.
- Kjällman, Petra & Lahti, Pirkko & Nurmi, Eeva-Liisa & Pilkama, Airi (toim.) (1996) Loukattu minuus. Tietoa ja tukea rikoksen uhreille. Helsinki: SMS-tuotanto.
- Koivunen, Anu (1996) Sorto. Teoksessa Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Koko perhe kierteessä. Lähisuhdeväkivalta ja alkoholi. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 27. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Komulainen, Katri (1998) Naisten naissuhteet. Kerrottu ja puhuteltu sukupuoli itsenäistymiskertomuksissa. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Peltonen, Eeva & Vilkkö, Anni (toim.) Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa. Tampere: Vastapaino.
- Kortteinen, Matti (1992) Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona. Helsinki: Hanki ja jää.
- Kortteinen, Matti (2005) Ymmärtämisen ongelma eettisenä kysymyksenä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Stakesin työpapereita 4. Helsinki: Stakes.  
<http://stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/Tp4-2005.pdf> (luettu 10.2.2008)
- Koskelainen, Marja (2001) Naisen selviytymisprosessi. Teoksessa Ojuri, Auli (toim.) Hukasta kukkaan. Naisen tie väkivallasta selviytymiseen. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 29. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Koski, Helena (1999) Ulos ansasta - apua perheväkivaltatilanteisiin. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Koski-Jännes, Anja (1988) Tavoitteellinen toiminta ja sen esteet. Anthony Rylen kognitiivis-analyttinen terapiamalli. *Psykologia*, 23, 2, 84-88.
- Koski-Jännes, Anja & Hänninen, Vilma (1998) Dialogiset prosessit ja riippuvuudesta vapautuminen. Teoksessa Lahikainen, Anja Riitta & Pirttilä-Backman, Anna-Maija (toim.) Sosiaalinen vuorovaikutus. Helsinki: Otava.
- Kröger, Teppo (2004) Sosiaalipalvelujen tutkimus ja sosiaalityö. *Janus*, 12, 2, 200-216.
- Kuitunen, Pirjo (1998) "Ei elämä mee silleen!" Kuntoutumisen kriisimalli sopeutumisvalmennuksessa. Teoksessa Hänninen, Vilma & Valkonen, Jukka (toim.) Kunnan tarinoita. Tarinallinen näkökulma kuntoutukseen. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 59. Helsinki: Kuntoutussäätiö.

- Kulmala, Anna (2006) Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Acta Universitatis Tamperensis 1148. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kübler-Ross, Elisabeth & Kessler, David (2006) Suru ja surutyö. Suomennos Lauri Porceddu. Helsinki: Basam Books.
- Kvick, Inkeri (2001) Pelon virrassa. Tutkielma naisten kokemasta väkivallan pelosta. Naistutkimusraportteja 2. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Kääriäinen, Juha (2006) Väkipolttaminen ja apuun turvautuminen. Teoksessa Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Siren, Reino (2006) Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://www.optula.om.fi/37928.htm> (luettu 7.4.2008)
- Lagerspetz, Kirsti (1998) Naisten aggressio. Helsinki: Tammi.
- Lahtinen, Mikko (1994) Ihminen, yhteiskunta ja laadullinen ihmistutkimus. Teoksessa Varto, Juha (toim.) Kohti elämisaailman ja ihmisen laadullista tutkimusta. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti.
- Laine, Terhi (2005) Turvakotityön käytännöt. Asiantuntijuus ja sukupuolen merkitykset. Helsinki: Yliopistopaino.
- Laitinen, Merja (2004) Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tampere: Vastapaino.
- Lappalainen, Päivi (1996) Seksuaalisuus. Teoksessa Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Laukka-Sinisalo, Hilikka (1994) Tarina kahdesta sammakosta eli kuinka löydät itsestäsi selviytyjän? Helsinki: Otava.
- Lehto, Anna-Maija (1999) Naiset Suomen työelämässä. Teoksessa Apo, Satu & Pylkkänen, Anu & Lähteenmäki, Maria & Kuusipalo, Jaana & Julkunen, Raija & Lehto, Anna-Maija & Nikula, Paavo & Eskola, Katarina & Nenola, Auli. Suomalainen nainen. Helsinki: Otava.
- Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkka (1999) Naisiin kohdistuva väkivalta. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Lehtonen, Jukka (2003) Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa. Näkökulmana heteroseksuaalisuus ja ei-heteroseksuaalisten nuorten kertomukset. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lehtonen, Mikko (1995) Pikku jättiläisiä: maskuliinisuuden kulttuurinen rakentuminen. Tampere: Vastapaino.
- Leiman, Pentti Mikael (1992) Psykoterapia omaksumistapahtumana. Teoksessa Saarnio, Pekka (toim.) Yksilökohtaisen sosiaalityön perusteita. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia, sarja C, 3. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Leontjev, A. N. (1977) Toiminta, tietoisuus, persoonallisuus. Suomennos Pentti Hakkarainen. Helsinki: Kansankulttuuri.

Lindqvist, Martti (1995) *Auttajan varjo*. Otava: Helsinki.

Lindqvist, Raija (2005) *Perussosiaalityö ja parisuhdeväkivalta. Eteläsavolaisten sosiaalityöntekijöiden haastattelututkimus*. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Julkaisematon kuntouttavan sosiaalityön ammatillinen lisensiaatin tutkimus.  
[http://www.sosnet.fi/includes/file\\_download.asp?deptid=16345&fileid=6997&file=20051026085607.pdf&pc](http://www.sosnet.fi/includes/file_download.asp?deptid=16345&fileid=6997&file=20051026085607.pdf&pc) (luettu 13.1.2008)

Liukkonen, Marjo (1992) *Tappava rakkaus*. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Julkaisematon sosiaalityön pro gradu-tutkielma.

Lundgren, Eva (1992) *Gud och alla andra karlar. En bok om kvinnomishandlare*. Ruotsinnos Svante Hansson. Stockholm: Natur och Kultur.

Lundgren, Eva (1993) *Väldets normaliseringsprocess*. Stockholm: ROKS.

Luostarinen, Heikki & Väliverronen, Esa (1991) *Tekstinsyöjät – yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden lukutaidosta*. Tampere: Vastapaino.

Löfström, Jan (1999) 'Mies' ja 'nainen' ynnä muut 'sukupuolet'. Teoksessa Lönnqvist, Bo, Kiuru, Elina & Uusitalo, Eeva (toim.) *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin*. Tietolipas 155. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Marin, Marjatta (1999) *Perhe ja sen muutos suomalaisessa kulttuurissa*. Teoksessa Paunonen, Marita & Vehviläinen-Julkunen, Katri (toim.) *Perhe hoitotyössä - teoria, tutkimus, käytäntö*. Porvoo: WSOY

Matero, Johanna (1996) *Tieto*. Teoksessa Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Mauro, Seija (1998) *Kuntoutuskertomusten kieli ja kuntoutusta ohjaavat metaforat*. Teoksessa Hänninen, Vilma & Valkonen, Jukka (toim.) *Kunnon tarinoita. Tarinallinen näkökulma kuntoutukseen. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 59*. Helsinki: Kuntoutussäätiö.

Miedzian, Miriam (1992) *Boys will be boys: breaking the lines between masculinity and violence*. London: Virago Press.

Mies, Maria (1983) *Towards a methodology for feminist research*. Teoksessa Bowles, Gloria & Duelli Klein, Renate (toim.) *Theories of women's studies*. London: Routledge & Kegan Paul.

Miller, William (2008) *Motivaation ja muutoksen käsitteellistäminen*. Suomennos Koski-Jännes Anja. Teoksessa Koski-Jännes, Anja & Riittinen, Liisa & Saarnio, Pekka (toim.) *Kohti muutosta. Motivointimenetelmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin*. Helsinki: Tammi.

Mäenpää-Reenkola, Elina (1997) *Naisen viha, kosto ja syyllisyys*. Teoksessa Sundell, Pekka Robert & Tikkanen, Helena (toim.) *Keskusteleva psykologia*. Helsinki: Tulevaisuuden Ystävät ry.

Mönkkönen, Kaarina (1996) *Asiantuntijasta asiantutkijaksi*. Teoksessa Metteri, Anna (toim.) *Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Sosiaalityön vuosikirja 1996*. Helsinki: Edita.

Mönkkönen, Kaarina (2001) Kun kumpikaan ei tiedä. Yhteistoiminnallisuus ja dialogisuus auttamistarinoiden retoriikassa. Yhteiskuntapolitiikka 66, 5, 432-447.  
<http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/5811D9D6-4D70-4AD4-9755-A26355380BD8/0/YP52001.pdf>  
(luettu 6.3.2008)

Mönkkönen, Kaarina (2002) Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopion yliopiston julkaisuja, E Yhteiskuntatieteet 94. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti Etelä-Suomen läänissä 1998-2002. (2002) Uudenmaan, Kanta- ja Päijät-Hämeen, Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan alueelliset asiantuntijaverkostot, sihteerit Hanna Vuokila (1999) ja Sari Rämö (2001-2002). Etelä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja 64. Loppuraportti. Helsinki: Etelä-Suomen lääninhallitus.

Naisiin kohdistuva väkivalta. Väkivaltajaoston mietintö. Tasa-arvojulkaisuja. Sarja B: tiedotteita 5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Niemelä, Pauli, Kainulainen, Sakari, Laitinen, Hanne, Pääkkönen, Juha, Rusanen, Timo, Ryytänen, Ulla, Widgren, Erja, Vornanen, Riitta, Väisänen, Raija & Ylinen, Satu (1997) Suomalainen turvattomuus. Inhimillisen turvattomuuden yleisyys, perusolollisuudet ja tyypittely - haastattelututkimus 1990-luvun Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Notko, Marianne (2000) Väkivalta parisuhteessa ja perheessä. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 11. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Nousiainen, Kevät (1998) Kielletty uhri. Teoksessa Kiviaho, Pirkko (toim.) Puheenvuoroja naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Tasa-arvojulkaisuja 3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Nousiainen, Virve (1993) Perheterapia ja feminismi. Perheterapia 3, 4-10.

Nousiainen, Virve (1998) Perheväkivalta perheterapiassa. Teoksessa Kiviaho, Pirkko (toim.) Puheenvuoroja naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Tasa-arvojulkaisuja 3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Nurme, Kirsti (2007) Lähisuhdeväkivalta ydinkysymyksenä. Tutkimus perussosiaalityössä kohdattavasta lähisuhdeväkivallasta. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Julkaisematon sosiaalityön pro gradu -tutkielma.  
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-2007397> (luettu 25.2.2008)

Nurmi, Kaarina (1998) 'Se pieni ero' hyvinvontivaltioiden koulutus- ja työmarkkinoilla. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C, 140. Turku: Turun yliopisto.

Nurmi, Reet & Helander, Reetta (toim.) (1993) Väkivalta ei tunne rajoja: maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Nykyri, Tuija (1997) Mekkoonsamättäjät ja syliinsäsulkiat. Vihaisen naisen asentoja. Teoksessa Jokinen, Eeva (toim.) Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Tampere: Vastapaino.

Nykyri, Tuija (1998) Naisen viha. SoPhi, 24. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Nyqvist, Leo (2001) Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Näre, Sari (2000) Nuorten tyttöjen kohtaama seksuaalinen väkivalta ja loukattu luottamus tunnetaloudessa. Teoksessa Honkatukia, Päivi & Niemi-Kiesiläinen, Johanna & Näre, Sari: Lähentelyistä raiskauksiin. Tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta. Nuorisotutkimusseuran julkaisu 13. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Nätkin, Ritva (1997) Kamppailu suomalaisesta äitiydestä: maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset. Helsinki: Gaudeamus.

Ojuri, Auli (2004) Väkivalta naisen elämän varjona - tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäkulusta ja selviytymisestä. Acta Universitatis Lapponiensis 77. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Oksanen, Pia Puu (2006) "... mutta veturi puuttuu." Amnestyn Suomen osaston valtakunnallinen kyselytutkimus naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisesta työstä Suomen kunnissa vuonna 2005-2006. Helsinki: Amnesty International Suomen osasto.

[http://www.amnesty.fi/mita-temme/joku-raja/kampanjan-materiaalit/Joku%20raja\\_kuntaselvitys\\_2005-2006.pdf](http://www.amnesty.fi/mita-temme/joku-raja/kampanjan-materiaalit/Joku%20raja_kuntaselvitys_2005-2006.pdf) (luettu 6.2.2008)

Otter, Lindsay (1986) Domestic violence: A Feminist Perspective: Implications for Practice. Teoksessa Marchant, Helen & Wearing, Betsy (toim.) (1986) Gender reclaimed. Women in social work. Sydney: Hale & Iremonger.

Paavilainen, Eija (1998) Lasten kaltoinkohtelu perheessä. Perheen toiminta ja yhteistyö perhettä hoitavan terveydenhoitajan kanssa. Acta Universitatis Tamperensis 604. Tampere: Tampere University Press.

Paloheimo, Martti (1995) Auttajan varjo. Helsinki: Otava.

Paunonen, Marita (1999) Suomalaisen perheen rakenteet ja perheen toiminnan vaikutus perheenjäsenten terveyteen. Teoksessa Paunonen, Marita & Vehviläinen-Julkunen, Katri (toim.) Perhe hoitotyössä: teoria, tutkimus ja käytäntö. Porvoo: WSOY.

Pehkonen, Pirjo (2003) Naisen puolesta, ei miestä vastaan. Suomalainen naisliike väkivaltaa vastustamassa. Sosiologian laitoksen raportteja 2. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Pekingistä Suomeen. Suomen hallituksen tasa-arvo-ohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 11. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Peltoniemi, Teuvo (1984) Perheväkivalta. Helsinki: Otava.

Perttu, Sirkka (1999a) Perhe- ja lähisuhdeväkivalta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kyselytutkimus ammattityöntekijöiden toiminnasta ja työn kehittämistarpeista 1998. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 19. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Perttu, Sirkka (1999b) Perheväkivalta auttamistyössä. Opas ammattihenkilöstölle. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 21. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Perttu, Sirkka (2004) Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta ja sen seulonta äitiys- ja lastenneuvolassa. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 6/2004. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Perttu, Sirkka & Ahti, Leena (1999) Usko, toivo, apu: naisiin kohdistuva väkivalta. Etelä-Suomen läänin kunnille osoitettu palvelukysely 1998. Helsinki: Etelä-Suomen lääninhallitus

Perttu, Sirkka & Mononen-Mikkilä, Päivi & Rauhala, Riikka & Särkkälä, Päivi (1999) Päänavaus selviytymiseen. Väkivaltaa kokeneiden naisten käsikirja. Helsinki: Gummerus.

Perttu, Sirkka & Söderholm, Anna-Liisa (1998) Väkivaltaa kokeneiden auttaminen. Opas ammattihenkilöstölle. Ehkäisevän sosiaali- ja terveyspolitiikan osasto, oppaita 1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Piispa, Minna (2006) Parisuhdeväkivalta. Teoksessa Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Siren, Reino (2006) Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.  
<http://www.optula.om.fi/37928.htm> (luettu 7.4.2008)

Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Siren, Reino (2006) Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.  
<http://www.optula.om.fi/37928.htm> (luettu 7.4.2008)

Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987) Discourse and Social Psychology. Beyond attitudes and behaviour. London: Sage.

Puolimatka, Tapio (1999) Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Minuuden rakentamisen filosofia. Helsinki: Kirjayhtymä.

Pylkkänen, Anu (1999) Suomalainen tasa-arvo. Agraarinen perintö ja valtioon kiinnittynyt yksityisyys. Teoksessa Apo, Satu & Pylkkänen, Anu & Lähteenmäki, Maria & Kuusipalo, Jaana & Julkunen, Raija & Lehto, Anna-Maija & Nikula Paavo & Eskola, Katarina & Nenola, Auli. Suomalainen nainen. Helsinki: Otava.

Pösö, Tarja (1995) Lasten pahoinpitely lastensuojelussa - ollako vai eikö olla? Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (toim.) Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

Raitasalo, Raimo (1995) Elämänhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 1. Helsinki: Kansaneläkelaitos.

Raunio, Kyösti (1999) Positivismi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perustat ja käytännöt. Helsinki: Gaudeamus.

Rauste-von Wright, Maijaliisa (1991) Ihmissuhdeammattiin kouluttautuminen. Sosiaalityön asiakaskontaktiin kohdentunut kokeilukoulutuksen hahmotelma. Tampereen yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimusraportteja A 47. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (toim.) (2001) Tavoitteena uhrin turvallisuus – näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn. Helsinki: Stakes/Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998-2002.
- Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (toim.) (2002) Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta. Käsikirja perus- ja täydennyskoulutukseen. Helsinki: Stakes/Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998-2002.
- Reinharz, Shulamit (1992) Feminist methods in social research. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Riikonen, Eero (1992) Auttamistyön ongelmakäsitykset ja haastattelukäytännöt. Ongelmakielestä kompetenssikieleen. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 32. Helsinki: Kuntoutussäätiö.
- Riikonen, Eero & Smith, Gregory M. (1998) Inspiraatio ja asiakastyö. Suomenos Paula Kamppikoski & Eero Riikonen. Tampere: Vastapaino.
- Riittinen, Liisa (2008) Motivoiva haastattelu väkivaltaisen käyttäytymisen yhteydessä. Teoksessa Koski-Jännes, Anja & Riittinen, Liisa & Saarnio, Pekka (toim.) Kohti muutosta. Motivointimenetelmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin. Helsinki: Tammi.
- Riley, Matilda (1990) The influence of sociological lives: personal reflections. Annual Review of Sociology, 16, 1, 1-25.
- Rojek, Chris & Peacock, Geraldine & Collins, Stewart (1988) Social work and received ideas. London, New York: Routledge.
- Rojola, Lea (1996) Me kumpikin olemme minä. Leena Krohnin vastavuoroisuuden etiikasta. Teoksessa Kosonen, Päivi (toim.) Naissubjekti ja postmoderni. Helsinki: Gaudeamus.
- Rollnick, Stephen & Bell, Alison (1991) Brief motivational listening for use by the nonspecialist. Teoksessa Miller, William R. & Rollnick, Stephen (toim.) Motivational interviewing: preparing people to change addictive behavior. New York: Guilford Press.
- Ronkainen, Suvi (1989) Nainen ja nainen - haastattelun rajat ja mahdollisuudet. Teoksessa Anttonen, Anneli & Julkunen, Raija & Satka, Mirja & Simonen, Leila (toim.) Sosiaalipoliittikka 1989: Naistutkimus. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen vuosikirja. Vammala: Sosiaalipoliittinen yhdistys ry.
- Ronkainen, Suvi (1997) Perheväkivallasta vallan seksuaalisuuteen. Tasa-arvo 1/1997.
- Ronkainen, Suvi (1998) Sukupuolistunut väkivalta ja sen tutkimus Suomessa: tutkimuksen katveet valokeilassa. Naistutkimusraportteja 2. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Ronkainen, Suvi (1999a) Ajan ja paikan merkitsemät: subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Ronkainen, Suvi (1999b) Subjektius, häpeä ja syyllisyys parisuhdeväkivallan elementteinä. Teoksessa Näre, Sari (toim.) (1999) Tunteiden sosiologiaa I: elämämyyksiä ja läheisyyttä. Helsinki: Tietolipas.



- Roos, J. P. (1987) *Suomalainen elämä: tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Roos, J. P. (1988) *Elämäntavasta elämäkertaan: elämäntapaa etsimässä 2*. Tutkijaliiton julkaisuja 53. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Ropponen, Maija (1999) *Lähestymiskielto-opas*. Helsinki: Stakes.
- Rotkirch, Anna (2002) "Nyt en aio lähteä minnekään..." Valittajan vahvuudet Aleksandra Tshistjakovan omaelämäkerrassa. Teoksessa Apo, Satu & Koivunen, Anu & Rossi, Leena-Maija & Saarikangas, Kirsi (toim.) *Itkua ikä kaikki? Kirjoituksia naisesta, vallasta ja väkivallasta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Russell, Diana E. H. (1990) *Rape in marriage*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Ryle, Anthony (1991) *Cognitive-analytic theory: active participation in change. A new integration in brief psychotherapy*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Rönkä, Anne & Rönkä, Toivo (1994) *Isän viisaus. Tasapainoon ja eheyteen isänä, äitinä, puolisona ja kasvattajana*. Helsinki: Ajatus.
- Saarenheimo, Marja (1997) *Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen*. Tampere: Vastapaino.
- Saari, Salli (2003) *Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen*. (3. uudistettu painos). Helsinki: Otava.
- Saarikoski, Helena (2001) *Mistä on huonot tytöt tehty?* Helsinki: Tammi.
- Sampson, Edward E. (1993) *Celebrating the other. A dialogic account of human nature*. London: Harvester Wheatheaf.
- Siljander, Pauli (1995) *Teksti ja todellisuus - Laadullisten aineistojen tulkinnan edellytyksiä*. Teoksessa Eskola, Jari & Mäkelä, Jukka & Suoranta, Juha (toim.) *Ihmistieteiden 1990-luvun metodologiaa etsimässä. Keskustelua kasvatus- ja sosiaalitieteiden 1990-luvun metodologiasta*. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja C 8. Katsauksia ja puheenvuoroja. Aikuiskasvatuksen ja jatkuvan koulutuksen julkaisuja 2. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Siltala, Juha (1999) *Sosiologinen ja psykologinen minä: minuus vuorovaikutuksen historiana ja tunnedyneamisena kokonaisuutena*. Teoksessa Näre, Sari (toim.) *Tunteiden sosiologiaa II. Historiaa ja säätelyä*. Tietolipas 157. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Silvonen, Jussi (1988) *Psykologisen subjektitieteen luonnos*. *Psykologia* 4, 279-285.
- Sipilä, Jorma & Tiihonen, Arto (toim.) (1994) *Miestä rakennetaan. Maskuliinisuuksia puretaan*. Tampere: Vastapaino.

Sirén, Reino (2006) Parisuhteen ulkopuolinen väkivalta. Teoksessa Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Siren, Reino. Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.  
<http://www.optula.om.fi/37928.htm> (luettu 7.4.2008)

Soikkeli, Markku (1999) Miesrakastajan emansipatorisuus kirjallisuudessa ja kulttuurissa. Teoksessa Jokinen, Arto (toim.) Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere University Press.

Sorvettula, Maija (toim.) (1995) Naisen terveys. Hyvän elämän strategiset mitat. Helsinki: Kirjayhtymä.

Stark, Evan & Flitcraft, Anne (1988) Women and children at risk: a feminist perspective on child abuse. *International Journal of Health Services*, 18, 1/1988, 97-118.

Strube, Michael & Barbour, Linda (1983) The decision to leave an abusive relationship: economic dependence and psychological commitment. *Journal of Marriage and the Family*, 45, 4, 785-793.

Sulavuori, Maarit (1992) Piinapenkki: naisnäkökulma raiskausten oikeusprosessikäsitteeseen. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Naistutkimusyksikkö. Sarja N, julkaisuja 5. Tampere: Tampereen yliopisto.

Sulkunen, Irma (1991) Retki naishistoriaan. Helsinki: Hanki ja jää.

Sund, Ralf (2004) Perheväkivallan määrä yllätti tutkijat. *Miessakit ry:n URHO-lehti* (julkaistu myös Turun Sanomissa 1.3.2004).  
<http://www2.webotek.com/cgi-bin/iisi3.pl?cid=miessakit&mid=144&sid=20081> (luettu 23.3.2004)

Suominen, Sakari (1996) Elämänhallinta – luottamusta vai voimavarojen hallintaa? Teoksessa Raitasalo, Raimo (toim.) Elämänhallintaa etsimässä. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 13. Helsinki: Kansaneläkelaitos.

Suoninen, Eero (1992) Perheen kuvakulmat. Diskurssianalyysi perheenäidin puheesta. *Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, tutkimuksia, sarja A*, 24. Tampere: Tampereen yliopisto.

Suoninen, Eero (1993) Mistä on perheenäidit tehty? Haastattelupuheen analyysi. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Suoninen, Eero (1997) Miten tutkia moniäänistä ihmistä? Diskurssianalyttisen tutkimusotteen kehittäminen. *Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Acta Universitatis Tamperensis* 580. Tampere: Tampereen yliopisto.

Tasola, Sirkka, Wahlström, Jarl & Ahonen, Timo (1996) Valmennusohjelma tarkkaavaisuushäiriöisten lasten vanhemmille: diskurssianalyttinen tutkimus. Teoksessa Toskala, Antero & Wahlström, Jarl (toim.) Psykoterapian prosessit. Tutkimukselliset konstruktiot. *Acta Psychologica Fennica. Soveltavan psykologian monografioita* 9. Helsinki: Suomen psykologinen seura.

Taylor, Charles (1995) Autenttisuuden etiikka. Suomennos Timo Soukola. Helsinki: Gaudeamus.

- Toivonen, Veli-Matti (1987) Toiminnan taipuisuus ja psyykkinen häiriö. *Psykologia*, 22, 6, 1988, 387-392.
- Toivonen, Veli-Matti (1988) Orientaatiotoiminnan näkökulma psykoterapian aikaansaamaan psyykkisen toiminnan muutokseen. *Psykologia*, 23, 3, 1988, 164-169.
- Tolkki-Nikkonen, Mirja (1994) Tieteen Marthat ja Mariat. Teoksessa Weckroth, Klaus & Tolkki-Nikkonen, Mirja (toim.) *Jos A niin ...* Tampere: Vastapaino.
- Tontti, Jukka (2000) Masennuksen arkea. Selityksiä surusta ilman syytä. *Sosiaalipsykologisia tutkimuksia 3*. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitos  
<http://ethesis.fi/julkaisut/val/sosps/vk/tontti/> (luettu 5.1.2008)
- Tuorila, Helena (1999) Tiedon puute voi aiheuttaa rikoksen uhrin kierrättämistä. *Poliisi-, sosiaali- ja terveysviranomaisten näkemys rikoksen uhrin avun tarpeesta*. *Dialogi* 1, 32-33.
- Tynjälä, Päivi (1999) Oppiminen tiedon rakentamisena. *Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Törrönen, Jukka (1996) Aito rakkaus maskuliinisessa maailmassa. *Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 47*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Uramo, Maija (1997) Lyömättä lyötyä. Tutkimus asiakkaan lähisuhteissa ilmenevän väkivallan kohtaamisesta ja käsittelystä Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon avohuoltotyössä. Vantaa: Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto.
- Usko, toivo, apu: Etelä-Suomen läänin kunnille osoitettu palvelukysely 2002 (2003). Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998-2002. Uudenmaan alueellinen asiantuntijaverkosto. Helsinki: Etelä-Suomen lääninhallitus.
- Uutela, Antti (1994) Stressi, siitä selviytyminen ja terveysseuraukset. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 31, 36-44.
- Uutela, Antti (1996) Ulkoinen ja sisäinen elämänhallinta ja sairauskäyttäytyminen. Teoksessa Raitasalo, Raimo (toim.) *Elämänhallintaa etsimässä*. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 13. Helsinki: Kansaneläkelaitos.
- Varanka, Jouni (2003) Miesten ja feminismien ongelmallinen suhde – ideologisia dilemmoja Mansäköpostilistalla. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, julkaisematon sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma.  
<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sosps/pg/varanka> (luettu 26.3.2004)
- Varsa, Hannele (1993) Sukupuolinen häirintä ja ahdistelu työelämässä: näkymättömälle nimi. *Tasa-arvo* julkaisuja. Sarja A: tutkimuksia 1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Varto, Juha (1992) *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vilen, Marika & Leppämäki, Päivi & Ekström, Leena (2002) Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY.

Vilkko, Anni (1995) Lukijaelämää. Teoksessa Haavio-Mannila, Elina, Hoikkala, Tommi, Peltonen, Eeva & Vilkko, Anni (toim.) Kerro vain totuus. Elämäkertatutkimuksen omaelämäkerrallisuus. Helsinki: Gaudeamus.

Vilkko, Anni (1997) Omaelämäkerta kohtaamispaikkana: naisen elämän kerronta ja luenta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vilkko, Anni (1998) Omaelämäkertojen analysoiminen kertomuksina. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.

Vuonnala, Janette (2000) Entinen rakkaani – niin suuri, viisas ja väkevä. Väkivaltaisen parisuhteen valtdynamiikka ja ammattiauttaja naisten omaelämäkertoissa. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Julkaisematon sosiaalityön pro gradu-tutkielma. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00035.pdf> (luettu 15.1.2008)

Välimaa, Outi (2008) Kunnallisen aikuissosiaalityön rajat ja ammattietiikka pitkäaikaistyöttömien kohtaamisissa. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.) (2008) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino.

Wager, Maaret (1998) Arvoituksellinen sukupuoli. Teoksessa Lahikainen, Anja Riitta & Pirttilä-Backman, Anna-Maija (toim.) Sosiaalinen vuorovaikutus. Helsinki: Otava.

Walker, Lenore & Browne, Angela (1985) Gender and victimization by intimates. *Journal of Personality*, 53, 2, 179-195.

Weckroth, Klaus (1988) Toiminnan psykologia. Helsinki: Hanki ja jää.

Weckroth, Klaus (1994) Minä ja Se Toinen. Helsinki: Hanki ja jää.

Weckroth, Klaus (2006) Anteeksi, minä en ollut oma itseni. *Yhteiskuntapolitiikka* 71, 2, 204-210. <http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/291C81B6-FF27-4F72-85AC-7D3C42EDA245/0/22006.pdf> (luettu 16.2.2008)

Weidman, Arthur (1986) Family therapy with violent couples. *Social Casework: The Journal of Contemporary Social Work*, 67, 4, 211-218.

Wermuth, Laurie (1982) Domestic violence reforms: policing the private? *Berkeley Journal of Sociology*, 27, 27-49.

# LIITTEET

## LIITE 1: SAATEKIRJE JA TEHTÄVÄPAPERI

1.12.1993

Hei!

Olen Marjo Oikarinen, Tampereen yliopiston opiskelija ja teen sosiaalityön tutkielmaa aiheesta Pahoinpideltyjen naisten selviytymiskeinot. Haluan selvittää sitä, miten pahoinpitelyn kohteeksi joutuneet naiset pyrkivät selviytymään tai ovat selviytyneet kokemastaan väkivallasta. Tutkielmani ohjaaja on Xxx Xxx.

Tutkimuksessani on kaksi osaa: kirjoitustehtävä ja haastattelu. Toivoisinkin, että kirjoitat lyhyehkön vastauksen laatimaani tehtävään ja palautat kirjoituksesi oheisessa kirjekuoressa. Jos voit osallistua myös haastatteluosuuteen, ole hyvä ja lähetä yhteystietosi toisessa kirjekuoressa. Haastattelut pyrin tekemään tammi-helmikuussa 1994.

Odotan saavani vastauksesi 9.1.1994 mennessä.

Lisätietoja saat ottamalla yhteyttä suoraan minuun (p. xxx xxxx) tai Sirkka Liisa Aaltioon/Espoon turvakoti (p. xxx xxxx).

KIITOS JO ETUKÄTEEN!

Ystävällisin terveisin

Marjo Oikarinen  
yhteystiedot





LIITE 2: ILMOITTAUTUMISLOMAKE

JOS VOIN MYÖS HAASTATELLA SINUA, OLE HYVÄ JA LÄHETÄ YHTEYSTIETOSI OHEISESSA KIRJEKUORESSA. KIITOS!

NIMI:

---

OSOITE:

---

PUHELINNUMERO:

---



LIITE 3: TURVAKODIN SAATEKIRJE

NAISTEN APU ESPOOSSA RY.

19.11.1993

Hyvä asiakkaamme

Espoon turvakoti on lupautunut auttamaan tutkija Marjo Oikarista saamaan yhteyden naisiin, joilla olisi paljon annettavaa kun etsitään tietoa siitä, millä keinoilla perheväkivallasta itse kukin ja naiset yleensä ovat koettaneet selviytyä.

Koska olosi turvakodissa on vaitiolovelvollisuutemme takana pysyvästi, olemme lähettäneet tämän kirjeen sinulle suoraan, joten henkilöllisyytesi ei ole tutkijan tiedossa.

Toivomme, että voisit tällä arvokkaalla tavalla auttaa kaikkia perheväkivallan kouriin joutuneita tai joutuvia naisia. Sekä turvakotityö, että asiasta tehtävä tutkimus lopulta ja toivottavasti johtaa tulevaisuuteen ilman perheväkivaltaa.

Lämpimin terveisin ja elämäsi kaikkea hyvää toivoen

Sirkka Liisa Aaltio ja Airi Bergman

Espoon turvakoti  
Naisten Apu Espoossa ry.

1.2.1994

Hei!

Kiitos suostumuksestasi haastateltavakseni. Haastattelut tulevat olemaan tärkeä osa tutkimustani pyrkiessäni selvittämään parisuhteessa henkisen ja ruumiillisen väkivallan kohteeksi joutuneiden naisten selviytymiskeinoja. Sinun lisäksesi haastateltavaksi on lupautunut kymmenen muuta naista.

Tulen ottamaan sinuun yhteyttä parin viikon sisällä, joten pyydän sinua jo etukäteen miettimään sopivaa haastattelun ajankohtaa. Olen ajatellut tehdä haastattelut helmi-maaliskuun vaihteessa. Toivon, että voin haastatella sinua esim. kotonasi, mutta voimme keksiä myös jonkun muun paikan, jossa voimme keskustella rauhassa. Haastattelu tulee viemään aikaasi muutaman tunnin verran.

Jos haluat ottaa yhteyttä jo aikaisemmin, soita minulle. Yhteystietoni näet alla. Soitellaan!

Terveisin,

Marjo Oikarinen

Yhteystiedot: xxx

## LIITE 5: TEEMAHAASTATTELURUNKO

### TEEMAT

- haastateltavan taustatiedot (ikä, parisuhteen kesto, avio-/avoliitto, koulutus, ammatti, lapset)
- parisuhteen tarkastelu: haastateltavan odotukset ja pettymykset
- väkivallan ilmeneminen
- haastateltavan selitys- ja ongelmanratkaisuyritykset sekä toimenpiteet väkivaltatilanteen ensi kertaa tapahtuessa sekä myöhemmin uusiutuessa
- ongelman tunnustaminen ja avun tarve: väkivallan julkitulo
- haastateltavan mielikuva itsestään
- haastateltavan mielikuva miehestään
- lapset
- sosiaalinen verkosto ja haettu/saatu apu
- viranomaiset ja heiltä saatu apu
- ongelman selvittäminen, pahoinpitelyn lakkaaminen: mikä sai aikaan muutoksen?
- käytännön ongelmat?
- elämä väkivaltaisen suhteen päätyttyä: tilanne nyt ja tulevaisuudessa?

## LIITE 6: KYSYMYSLISTA

### PÄÄKYSYMYKSET

- Milloin ja miten väkivaltaa ilmeni ensimmäisen kerran?
- Miten sinä reagoit? Entä mies? Lapset?
- Miten pian väkivaltaisuus tuli julkiseksi? Keneltä hait/sait apua? Minkälaista apua toivoit?
- Miten pääsisit/pääsit eroon väkivallasta? Mikä mielestäsi johtaisi/johti muutokseen?
- Mikä on muuttunut? Minkälaista on elämäsi tällä hetkellä?

### MAHDOLLISIA KYSYMYKSIÄ KESKUSTELUN YLLÄPITÄMISEKSI:

- Kerro lyhyesti itsestäsi. Minkä ikäinen olet? Mitä teet työksesi? Millainen koulutus sinulla on? Onko sinulla lapsia? Oletko naimisissa/avoliitossa/eronnut?
- Mikä sai sinut suostumaan haastateltavaksi?
- Onko elämässäsi vielä väkivaltaisuutta?
- Mikä mielestäsi on väkivaltaa? Minkälaista väkivaltaa koet/koit (henkistä, fyysistä, seksuaalista, taloudellista jne.)? Miten usein väkivaltaa ilmenee/ilmeni?
- Olitko ennen ko. suhdettasi joutunut väkivallan kohteeksi?
- Miten ja milloin väkivaltaa ilmeni ensimmäisen kerran? Muistele ja kuvaile tilannetta. Millainen parisuhde oli ennen sitä, sen jälkeen? Väkivallan kesto?
- Mistä luulet väkivaltaisuuden johtuneen?
- Miten koit väkivallan? Miten se vaikutti keskinäiseen suhteeseen ja ajatuksiisi miehestä?
- Koetko muuttuneesi itse väkivaltaisen suhteen jatkuessa? Miten?
- Omat tuntemuksesi (itsetunto, itsesyytökset, lamautuminen)? Kuvaile omia tuntemuksiasi (esim. jonkin tapahtuman pohjalta).
- Miehen reaktiot?
- Lastesi reaktiot?
- Ympäristön reaktiot (vanhemmat, sisarukset, ystävät, naapurit jne.)? Viranomaisten reaktiot

(sosiaali- ja terveydenhuolto, poliisi jne.)

- Mikä väkivallassa on/oli pahinta?
- Miten pyrit selviytymään kokemastasi väkivallasta? (konkreettisia toimenpiteitä, tekoja)
- Keneltä hait apua? Keneltä sait apua? Ketä voisit mahdollisesti kiittää?
- Mikä olisi auttanut tilanteessasi? Minkälaista apua toivoit/sait?
- Ammattiauttajien apu ja asenteet? Mahdolliset ruusut ja risut?
- Muuttiko kokemasi väkivaltaisuus suhtautumistasi miehiin/ihmisiin yleensä?
- Miten koet oman naiseutesi? Millaista on mielestäsi olla nainen?
- Huomaatko/huomasitko itsessäsi väkivaltaisuutta? Miten pyrit sitä ehkäisemään/poistamaan?
- Mistä alku muutokselle? Miten se lähtisi/lähti käyntiin?
- Suhde mieheen/ex-mieheen tällä hetkellä? Mitkä seikat ratkaisivat mahdollisen eropäätöksen?
- Oletko tarvinnut apua eron jälkeen? Minkälaista apua olet tarvinnut? Keneltä olet hakenut sitä hakenut ja saanut?
- Miten itse lähtisit auttamaan parisuhteessa väkivallan kohteeksi joutunutta naista?
- Minkälaista elämäsi on nyt? Mitä odotat ja toivot tulevaisuudelta?

## LIITE 7: PÄÄTEEMAT

1. Väkivaltatilanteet
2. Väkivallan selittäminen
3. Ongelman myöntäminen
4. Valta
5. Parisuhde/perhe
6. Naisen asema
7. Kuva miehestä
8. Konkreettiset selviytymiskeinot
9. Avun tarve, hakeminen ja saaminen
10. Menneisyys/nykyisyys/tulevaisuus

## LIITE 8: JUONELLISET KÄÄNTEET

- nainen kohtaa miehen/parisuhteen alku
- ensimmäiset väkivaltatilanteet
- perheen perustaminen
- arkielämä
- toistuvat väkivaltatilanteet
- väkivallan selittäminen
- oireilut
- osapuolten vastuunotto/vastuuttomuus
- tapahtuneen selvitysyrietykset
- avun hakeminen
- väkivallan tunnistaminen/tunnustaminen
- irtiottotyrietykset
- ero
- tulevaisuuden näkymät

## LIITE 9: KIRSIN TARINAN METAFORAT

monenlaista työtä (kertoo ihmissuhteen hoitamisesta)  
kertakäyttökulttuuria koko elämä  
löydän tasapainon  
lähtä tonkii  
lähtee vyörymään  
hakata päätä seinään  
rehellinen peli on ainoa, joka toimii  
rikkoo kaikki  
lapset jää jalkoihin  
pikku hiljaa pienin askelin eteenpäin  
menee sit se sillä tavalla yli  
elää omassa semmosessa pesässä  
jäi sillä tavalla vähän jalkoihin  
paketti (puhuu lapsista)  
suhde/väkivalta - ei vielä voitettu asia  
mennään tässä elämässä eteenpäin  
tonkii sitä (menneisyttä)  
kuorin kuin sipulia (elämää)  
etenee jonnekin vähän syvemmälle  
löytää itseeni enemmän  
koko maailman lääke (se, että ihminen menee itseensä)  
mennä itseensä  
tehdä sitä työtä (yrittää löytää itseänsä)  
samalla aaltopituudella  
samassa paskassa (elämää koskeva)  
semmonen kireys  
jää sitte jalkoihin (lapset)  
menny tosi syvälle itseeni  
kaikki tiet on tukossa  
tunnelin päässä valoa  
mustaa putkee  
mikään ei oo täällä pysyvää  
siitä löytyy ulospääsy  
kannettava sitä sukupolvien lastia  
mennä eteenpäin  
virtahepo olohuoneessa  
joku möykky (perheessä)  
polkee paikallaan koko ajan  
ei pääse niinku mihkään eteenpäin  
pelottava peikko  
sä meet liian pitkälle  
tippuu kyllä syvälle (iloisuudesta)  
ei tarvitse mennä kumpaakaan suuntaan  
eläminen semmosessa tasasessa  
pään tyhjentämistä (ajatuksista)  
puutuu paikalleen  
väkisin ylös repiminen



se vaatii tilaa (ihmisten yhdessäolo)  
lataa ittensä  
löydän totuuden sieltä  
kiertää ja kaartaa niinku totuutta  
löysin vankan pohjan  
repee (tilanteessa)  
hyökätä vastaan  
pää halkee  
kärpäsen surina (lapsen puhe)  
et polje jalkoihis muita  
mun ura  
poljen tätä latuu pitkin  
mä oon siinä välissä (puhuu kouluttautumisesta)  
rankka työ (ihmisarvon hakeminen)  
kantapään kautta opiskellu elämää  
mä aina nousen sieltä (kun on hakattu)  
kevyiden asioiden kanssa romahtaa  
oon palvelija  
tehty ihmissuhdetyötä  
perässähihtäjä (vuorotellen molemmat)  
vapaus pyöriä tuolla  
löytäny rajoja, rajojen kautta rajattomuutta  
kasvaa voimakkaaksi  
vaikeata päästä eteenpäin  
käyn tätä elämää läpi  
pistää ihan oven kiinni (että nyt mulle riitti)  
jossain se raja kulkee  
itse tehtävä työtä siinä  
siirtää tän homman ("työn" jonnekin muualle)  
ottaa silmätikuksi  
saa olla oma itsensä  
rikkaus (erilaiset ihmiset joukossa)  
lähtee karkuun heti  
ihmissuhteet heitetään yli laidan  
omassa semmosessa pesässä (koti)  
lähtee maailmalle  
löytää tasapaino  
otan siitä heti kiinni (hyvästä olost)  
lyödään maahan  
se on semmonen lääke (avoimuus)  
joudun tekemään työtä (parisuhteessa)  
menee ihan lukkoon  
lähteä sitä yksioikosta tietä ja hakata päätänsä seinään  
ruusuilla tanssimista (elämästä)  
ottaa pienistä hetkistä kiinni  
ei ruveta repimään toista  
veti kyllä ittensä loppuun  
tehdään töitä  
ei aina revitä niitä (lapsia)  
sukupolvien välinen kuilu

se peili (toinen ihminen)  
avoimuus on lääke  
se vie aina väärään suuntaan (jemmaaminen)  
pääsee valoo tänne enemmän

## LIITE 10: ANNELIN TARINAN METAFORAT

järjestelmällinen siipien katkominen  
hän hyökkäs mun kimppuun  
hän murtu  
purkaa tätä asiaa  
pelleily  
hän syöksy kuin ohjus  
syöksy kuin eläin  
se kynnys lähtee oli korkea  
kuskaan sinut kaatopaikalle  
ei tarvi olla henkivartijana  
hän saa työvoittoja  
se voimamies (mikä sieltä on löytynyt)  
hän kääntää kaikki ylösalaisin  
ei saa kosketusta  
potkii päähän (äitiyslomalaista)  
naiset nuolee haavansa  
sydänjuuriani  
elämisen makua  
tällainen sairas oksa on pitänyt leikata  
valoo ja iloo elämään  
poteron kaivamista  
olla raossa  
tulee niinku vyörynä (informaatiota)  
elinikäinen rangaistus  
punoo juonia ja ansoja ja kaikenlaista miinaa  
rouva porsaasi kotiin ajaa  
virittelee miinoja ja ansoja  
roska ja loka (miehessä)  
hän maksattas nyt mulla toiseen kertaan  
joudun taistelemaan ja pitämään puoliani  
piti olla sellanen vauhtirako, että pääsee karkuun  
terve kuin pukki  
siltäkin rintamalta hyökkäämään mua kohtaan  
se siipien katkominen juurilta  
ne kulissit niin visusti pystyssä  
sit kun ne repee, ne repee (kulissit)  
oisin roikkunu, venyny ja vanunu siinä  
tällä rintamalla  
se sopi kuvioon  
tää nyt on sissisotaa  
kaivaa poteroa  
mies meni tukka suorana  
puhelinsoitoissa on aina joku ansa takana  
kynnys lähtee sinne on kamalan korkea  
hyökänny mun kimppuun  
auttaa ongelmakentän hoitamisessa  
on niinku myös onnenpotkuja

hyökännyt kimppuun  
hyökkäs äidin kimppuun  
lakassut roskat maton alle  
hän yritti mustata mua  
täähän on hänen sotastrategiansa, pelistrategiansa  
on pimeys ja valo  
takapajula tää maa  
paljon nimenomaan takapakkia  
puristettu tiettyyn muottiin  
maksan tän niin moninkertaisesti  
penkomaan ne asiat  
siellä on tapahtunut takapakkia  
siivelläeläjät  
pörssihait  
alin kasti, se, joka hoitaa lapsia  
valoa  
kamala tää vastapeluri  
tää on siis sotatilanne nyt  
vetää tiedotuskampanjaa  
kasvojenmenetys  
rako  
katsois itseään peilistä rehellisesti  
antais mulle sitä hengitystilaa

## LIITE 11: SIRKUN TARINAN METAFORAT

myrskyn jälkeen semmonen hiljanen hetki  
valtataistelu  
päivänvaloon  
peikkona nurkassa  
pitää suhde koossa  
nääh kuviot  
jäi kalvamaan  
tuli vaan semmonen piste  
nähdä se kuvio  
eläny ruusuista elämää  
et jos ne ois tarrannu siellä siihen asiaan  
vanhoja juttuja kaivelemaan  
meidän kuvioo muuttanu  
pistetty niin seinään vasten  
et sieltä ois jotain lähteny irti  
nyt siellä sit käännnyttiin aivan toistepäin  
se oli semmonen turva  
se ei voinu räjähtää  
niin suuta soittanu  
salama kirkkaalta taivaalta  
soitin suutani vaikka koko yön  
semmonen lisätaakka  
semmonen läjä kaikkee  
jutteli puuta heinää  
mieletön purkaus  
ei tarvi ottaa nyrkkejä tiskiin  
semmosta rauhaa  
viilletti sit töissä  
alko ottaa päähän  
rupeis veivaamaan  
semmosta ihme veivausta  
semmonen paha pääs sinne pesiytymään  
eiks sitä voinu nujertaa ja työntää pois  
meni sit ihan lukkoon  
mä en löytänyt paikkaani siellä  
makeeseen elämään  
niinku polttopisteessä siinä niin  
hiippaili pitkin seinää  
ne kaikki hyökkää mun kimppuun  
joku kuvio, joku tämmönen peli, joku valtataistelu  
oli taakkana ja rahallisena taakkana  
semmonen peikko  
sama kuvio  
irti siitä semmosesta kehästä  
joku rauha  
olin aivan maassa  
ei mitään tämmösiä sotkuja

sun omaa aluetta  
tilittää toiselle  
ottaa nyrkit esiin  
pelas jotenkin sillä tasolla  
rupes jotenkin kaatumaan siinä  
tunsi rajansa